

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Historia Zaringo Badensis

Schöpflin, Johann Daniel

Carolsruhae, 1766

Liber sextus in quo Ernestina a linea sive bada-Durlacensis

[urn:nbn:de:bsz:31-295072](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-295072)

HISTORIAE
ZARINGO-BADENSIS
LIBER SEXTUS
IN QUO
ERNESTINA LINEA
SIVE
BADA-DURLACENSIS.

HISTORIAE
CARINGO-BADENSIS
LIBER SEPTIMUS
ERNESTI ABBATI
BADENSI

TABULA I PROSAPIAE ERNESTINAE.

Tom. IV. pag. 5.

ERNESTUS

natus 7. Oct. 1474. † 7. Febr. 1551.
ux. 1) Elisabetha, Frederici Brandeb. filia, 29. Sept. 1500. † 21. Maji 1518.
2) Ursula de Rosenfeld, † 26. Febr. 1538.
3) Anna Bombalia de Hohenheim, † 6. Jun. 1574.

1. ALBERTUS † 12. Dec. 1542.	1. ANNA nupta Carolo Comiti Hohen- zollernano 1517.	1. ANALIA nupta Frederico Lorwendlini Comiti 1518. † 1524.	1. MARIA JA- CONA nupta Wolfgango Comiti Baricensi A. 1517. † 1552.	1. MARIA CLEO- PHE nupta Wilhelmo Suisio Comiti 1514. † 18. Aug. 1518.	1. ELIZABETHA nata 25. Maji 1516. nupta Gabriel Salamancae Comiti 1517. 2) Con- rado Comiti de Castello 1544. † 9. Maji 1550.	1. BERN- HARDUS natus 117. † 20. Jan. 1554.	2. MARGARE- THA ux. Wolfgangi Oettinge Comiti 16. Nov. 1518.	2. SALOME ux. Diadis- lali Comitis 25. Aug. A. 1547. † 1555.	2. CAROLUS n. 24. Jul. 1520. Protestantium sacra introducit, † 11. Mart. 1577. ux. 1) Conigunda, Calimiri Brand. filia, 25. Mart. 1551. † 1581. 2) Anna, Raperti Comitis Veldens. filia, 1. Aug. 1578. † 20. Mart. 1585.	
1. MARTA nata 1551. † 12. Jan. 1566.	1. ALEXAN- DUS natus 12. Jun. 1551. † 4. Maji 1574.	2. URSULA DO- ROTHEA n. 20. Jun. 1528. ux. Ludovici Wirtenberg. Nov. 1575. † 19. Maji 1585.	2. ERNESTUS FRIDERICUS natus 17. Oct. 1550. superiorem Mar- chiam occupat 1574. Reform. relig. additus, † 14. Apr. 1604. ux. Anna, Edvardi Comitis Frisiae Orient. filia, Ludovici Electoris Palat. vidua, nupta 24. Dec. 1581. † 1581.	3. JACOBUS natus 26. Maji 1556. ad Catho- licam sacra transiit, † 17. Aug. 1590. ux. Elisabetha, Florilli, Culenburgeri Com. filia, 6. Sept. 1584. † 1620.	2. ANNA MARTA nata 4. Aug. 1555. † 8. Oct. 1575.	4. ELICA- BETHA nata 27. Sept. 1577. † 6. Oct. 1580.	2. GEORGIUS FRIDERICUS natus 10. Jan. 1575. Lutheri doctrinae adheret. A. 1622. suo regimen tradit: ad Wimpfen & Tilsio filius, † 14. Sept. 1598. ux. 1) Juliana Ursula, Comes Sylvesteri & Rhenana, 2. Jul. 1598. † 10. Apr. 1604. 2) Agatha, Georgii Comitis Erpaceris filia, 25. Oct. 1614. † 20. Apr. 1622. 3) Elisabetha Statia, ad morganaticam desponsata, 20. Jul. 1621. † 14. Maji 1622.			
ANNA natus 15. Jun. 1557. ux. Vicedomi Waldeckii Comitis, 1567. † 1641.		ERNESTUS CAROLUS natus 21. Jun. 1558. † 19. Sept. d. n.		JACOBUS natus 2. Jun. 1559. † 29. Sept. 1625.		ERNESTUS JACOBUS posthumus natus 24. Aug. 1590. † 2. Mart. 1591.				
4. CATHA- RINA UR- SULA nata 19. Jan. 1559. ux. Oronia Balfie Landgr. 14. Aug. 1593. † 15. Febr. 1611.	1. FRIDERICUS V. natus 6. Jul. 1554. superiorem Marchiam amittit A. 1592. † 8. Sept. 1600. ux. 1) Bar- bara, Frederici Wirtenberg. Ducis filia, 22. Dec. 1586. † 4. Maji 1627. 2) Eleonora, Comes Solmensis, 8. Dec. 1607. † 6. Jul. 1625. 3) Maria Elisabetha, Comes Waldeck, nupta Nov. 1591. † 19. Febr. 1641. 4) Anna Maria Hohengerolsheim Comis, Frederici Solmensis Comitis vidua 1544. † 25. Maji 1640. 5) Elisabetha Eufelia Furthbergica 1603. † 1. Jun. 1675.		1. ANNA ANALIA nata 9. Jul. 1592. ux. Wilhelmi Comitis Nassov. Sarrepon. 1615. † 1634.	1. PHILIP- PUS natus 30. Dec. 1595. † 14. Mart. 1597.	1. CAROLUS natus 21. Maji 1598. † 27. Jul. 1625.	1. JULIANA URSULA nata 1. Jun. denat. 31. Aug. 1600.	2. RUDOL- PHUS natus 21. Januarii 1602. † ultimo Maji 1603.	1. CHRISTOPHORUS natus 18. Mart. 1603. † 20. Apr. 1612. ad Ingolstadt ex- sus.	1. ANNA ACCURATA nata 19. Mart. 1594. † 2. Apr. 1616.	
		1. SIBYLLA MARGARETA nata 21. Jul. 1604. ux. Johannis Consti- ti Nassov. Sarrepon. 7. Jan. 1629. † 1644.	1. FRAN- CISCA nata 5. Aug. 1606. † 27. Aug. d. n.	2. URSULA MARTA nata 1. Nov. † 22. Dec. 1607.	1. FRANCISCA SIBYLLA nata 4. Febr. † 2. Mart. 1609.	1. SOPHIA DOROTHEA nata 14. Mart. 1600. † 24. Oct. 1617.	1. ERNESTINA SOPHIA nata 26. Dec. 1616. † 4. Jul. 1658.	2. AGATHA nata 2. Sept. 1615. † 1616.	2. ANNA nata 29. Maji 1617. † 15. Oct. 1672.	2. ELIZABETHA nata 5. Febr. 1620. † 13. Oct. 1691.
1. FRIDERICUS VI. vid. TAB. II	1. JULIANA nata 4. Nov. 1618. † 7. Jul. 1623.	1. SIBYLLA nata 4. Febr. 1620. † 25. Apr. 1623.	1. CAROLUS MAGNUS natus 27. Mart. 1621. † 8. Nov. 1688. ux. Maria Juliana Hohen- zollern. 21. Jan. 1650. † die Palm. 1675.	1. BARBARA nata 6. Jun. † 6. 2. 2. † 1. 1. Sept. 1625.	1. JOHANNA nata 5. Dec. 1621. ux. 1) Joannis Banerici Ducis Svecici, 2) Henrici Comitis de Thurn 1643. † mense Febr. 1660.	1. FRIDERICA nata 6. Apr. 1625. † 15. Jun. 1645.	1. CHRISTINA nata 24. Dec. 1626. † 11. Jul. 1687.	2. ANNA PHILIPPINA nata 9. Sept. † 27. Decembre. 1630.	2. ELEONORA nata † 15. Novemb. 1630.	2. BERNHARDUS GUSTAVUS natus 14. Dec. 1631. mutata religione Cardinalis Abbas Tul- denis † 28. Dec. 1677.
1. CAROLUS FRIDERICUS natus 11. Jan. 1651. mutata sacra eques Melitensis, † 15. Oct. 1676.		1. CAROLUS SOPHIA nata 23. Sept. 1654. ux. Palatinus Comitis Lalinig. 1676. † 1678. mense Jan.		1. ELEONORA BARBARA nata 12. Jun. 1656. † 4. Nov. 1657.		1. FRIDERICA CHRISTINA posthuma nata 1658. † mense Mart. 1659.				

TABELLE
PROBABILIAE

Landesbibliothek
Karlsruhe

CAPUT I.

ERNESTUS.

A. 1527. ----- 1553.

§. I.

Ernestus, filiorum Christophori septimus, <sup>Ernesti
initia,</sup> Pforzhemii natus die VII. Octobris A. 1482. cum fratribus a tenera ætate bonis literis & artibus institutus est puer. Infusa primis annis virtus ætatis progressu firmata fuit & aucta. Cum Ulrico, Wirtembergæ Duce, amicitia junctus, una cum conjuge festivitati interfuit, (c) quæ A. 1511. Stutgardiæ celebrata, quum Sabinam Bavaricam, Alberti IV. Bavarici Ducis filiam, Ulricus duceret uxorem; ille, qui octennio

A 3

(c) In Comitatu Ernesti tum fuerant: Wolfius & Neuhausen, Georgius de Herfenstein, Johannes de Hertzstein, Otto & Dietericus de Gemmingen, Christophorus de Habsburg, Georgius de Uffenloch, Johannes de Ehingen, Christophorus Weifchenfelder, Melchior & Johannes de Hirnheim.

ERNEST.

post a Suevico foedere expulsus Ducatu, nonnisi revolutis tribus lustris (A. 1534.) in eundem restitutus est.

§. II.

Ditiones
ejus.

ERNESTUS ex patris testamento Hachbergam, Saufenbergam, Usenbergam, Rœtelam, Badevillam, ut & oppida Schopfheim & Sulzberg, A. 1515. vivo parente accepit; (d) ita nimirum, ut terras illas eodem jure regeret, quo fratres duo seniores suas regendas acceperant. Sedem regiminis sui tum fixit Sulzbergæ, quæ Hachbergicæ ditionis est. Marchiæ Hachbergensis intuitu, in Comitibus Imperii sedem ei atque suffragium Maximilianus I. Cæsar concessit. Carolus V. autem in Wormatiensibus Comitibus A. 1521. jura & privilegia omnia Domus Badensis ei & Philippo fratri confirmavit; collata ei quoque præfenti investitura; additaque conditione, ut post obitum patris, ambo fratres ex Cæsaribus manibus eandem iterum reciperent. Wilhelmus IV. Bavarie Dux, cum Domo Badensi vinculum ambiens, Mariam Jacobeam, Philippi filiam, ex Elifabetha Palatina genitam, Ernesti nostri ex fratre neptem, A. 1522. in matrimonium petiit. Ernestus, patris loco, eam comitatus est Monachium.

(d) Displicuerat Ernesto terrarum divisio, quam A. 1510. ordinaverat pater; unde A. 1515. nova hæc divisio inita. Vid. supra Tom. II. pag. 264.

Prima hæc ex sanguine Marchionum Badensium Princeps in Bavaricam Domum migravit. Mathildis filia ejus ex Bavarica vicissim Domo in Badensem prima transivit; (e) in Philiberti Marchionis thorum traducta. Reciprocum hoc sanguinis vinculum Bavaris dedit occasionem, ut Badensibus rebus se subinde immiscerent, magnisque in Marchia mutationibus darent occasionem.

§. III.

Benedictinum S. Cyriaci Parthenium, prope oppidum Moniales Sulzberg expulsi. Sulzberg, a Birtilone Dynasta, qui ibi sepultus est, A. 996. conditum (f) ad annum usque 1521. ordine non interrupto suas aluit Moniales. Ernestus ex patris Christophori destinatione A. 1515. regiminis sui sedem quum fixisset Sulzbergæ, mores earum propius observavit.

Sub Magistra hæc sua licenter cum viverent, nec aliud, quam expulsio earum, superesset remedium, ad Basiliensem Episcopum, cui Monasterium suberat, se convertit Ernestus, eoque consentiente, Moniales cum Magistra ejecit; (g) dilapidata ab illis bona recuperavit, reditusque Monasterii A. 1521. administratori curandos commisit. In medio Ecclesiæ Monasterii superest lapis,

(e) Vid. Tom. III. *Hist. Bad.* pag. 35.

(f) Conf. Tom. I. pag. 21.

(g) Postrema fuit *Gunsia Spoerlin.*

ERNEST.

cui hæc inscripta sunt verba: „ Obiit Venerabilis Vir frater
 „ Georgius Locher Administrator & Prior hujus loci - - -
 „ Anno Dom. MDXX. „

Monast.
Rhein-
thal.

In illis quoque partibus (*h*) aliud olim viguerat Parthe-
 nium, sed Regulæ Cisterciensi adscriptum, quod *Rheinthal* voca-
 batur; circa A. 1255. a Conrado, Friburgi Comite, institutum;
 Abbatia Lucellenfi in Sundgovia Alfatica subordinatum.

Moniales fatis adversis extinctæ sunt, Abbatia in Priora-
 tum, a Lucella pendentem, redacta. (*i*) Lucellensis Abbas Er-
 nesto A. 1533. Marchioni nostro, promisit, si ipse vel successores
 Rheinthalensem Prioratum aliquando vendituri essent, ante omnes
 offerendum Marchioni. Lucellenses eum hodieque possident.

Ferdinandus Archidux Austriae, Caroli V. frater, quum
 A. 1523. in Brisgoviam venisset, Ernestus Marchio in honorem
 ejus venationes instituit. (*k*)

§. IV.

(*h*) Neoburgum inter Rhenense atque Mulhemium, ubi Badevillanæ Præfe-
 cturæ sedes.

(*i*) BERNHARDINUS in *Fastis Lucellenfibus* pag. 149.

(*k*) In districtu, quem vocant Ried, qui per Beckingenfem, Scaphufianum,
 Gottenheimenfem, Mördringenfem, Wassenvilleranum & Ihringenfem
 agros se extendit.

§. IV.

Rusticorum tumultuantium furor, qui A. 1525. magnam ^{Turbæ rustica-} Germaniæ partem & inferiorem quoque aliquandiu turbaverat ^{næ.} Marchiam, (l) velut contagio quodam Brisgovicæ Roetelæ & Saufenbergæ Dynastias invasit.

Hœhingæ & Landeckii Castra Ernesti a tumultuantibus combusta sunt. Res tamen sine sanguinis effusione fere fuit perfecta. Rebellionis auctores mulctati sunt capite. Reliquos Ernestus mulctavit pecunia. (m) Securitati suæ consulturus Argentinam se contulit Ernestus, Castri Hachbergæ tutela Georgio ab Hohenheim, Ord. S. Joh. Equiti, & deinde Magistro supremo commissa. Biennio post (A. 1527.) die S. Galli super damna, accepta & data, Neoburgi ad Rhenum transactum est inter Austriacos Brisgoviciæ Status ex una parte, atque Ernesti subjectos ex altera; illos nempe, qui in Hachbergæ, Sufenbergæ, Roetelæ & Badevillanis terris habitaverant, atque tumultibus suis infestaverant Austriacos. Conventum est, ut rustici pro damnis illatis 5600. florenos persolverent; Austriacis incolis ablata fideliter restituerent; census debitos novo laterculo consignandos curarent; chartas enim & urbaria, quæ vocantur, rustici tumultuantes

Tom. IV.

B

(l) Vid. Tom. III. pag. II.

(m) FOERSTERUS in *Commentariis Mss. de reb. Hachberg.*

ERNEST.

comburere solebant. Contra Austriae rusticos, seditionis participes, actio vicissim Ernesto servata. Comitum ac Dynastarum nomine Sigismundus de Falckenstein, Baro; pro Ecclesiastico Ordine Conradus, Schutterensis Abbas, & Wilhelmus de Wyger, Ord. Teut. Commendator Friburgensis; pro Equestri Ordine Joh. de Reyschach & Conradus Sturtzel de Bucheim, cum Civitate Friburgensi, figillis suis Instrumentum transactionis firmarunt.

Conventionis hujus participes fuerunt Jo. de Hatstein, Ordinis Melitenfis per Germaniam Prior; Johannes Abbas S. Blasii; Laurentius Abbas Ettenheimensis; Jo. Abbas Thennebacensis; Leonhardus Abbas S. Mariae; Jos. Abbas S. Petri; Abbatia S. Trudperti; Praeceptorium S. Antonii Friburgi; Capitulum Waldkirchense; Prioratus S. Ulrici; Carthusia Friburgensis; Abbatiae Monialium in Guntersthal, Adelhausen, S. Catharinae & Wunnenthal. Inter Dynastas & Equites comparent Conradus, Comes Tubingensis; Dominus in Lichteneck; Dynastae in Stauffen. Ex Nobilium quoque ordine quamplures.

§. V.

Comitia
Spirens.

Annus, qui transactionem praecessit (A. 1526.) memorabilis est Comitiis Spirensibus, quae religionis & belli Turcici causa Carolus V. indixit. Interfuit illis Ernestus noster. Praefuit illis, post Ferdinandum, Caesaris nomine, Philippus frater Er-

nesti; inter quatuor Vicarios primus; (n) cujus res supra exposui. (o)

Post multas contentiones decretum est denique, in terris suis ita se gerant Imperii Ordines, ut nec Deo, nec Cæsari displiceant. (p)

Transiit A. 1527. ad plures Christophorus Marchio. Ernestus noster & Philippus frater a Regimento Imperii, quod Maximilianus I. instituit, quodque Cæsare absente res Germaniæ ordinavit, prorogationem investituræ A. 1528. impetrarunt. Bienio post, in Comitibus Augustanis, Carolus V. Imp. præfens feuda Imperii Ernesto contulit, qui ea suo & Philippi fratris nomine accepit.

§. VI.

Carolus V. in Augustanis Comitibus A. 1530. Pacem Religionis Protestantibus quum constanter recusasset, Principibus Evangelicis discedentibus, perstitit Ernestus; novas de compositione religionis condiciones proponens. Inter alias hæc erat, ut in causa religionis in posterum nihil typis vulgaretur, donec in

Tom. IV.

B 2

(n) *Recessus Spirensis* hujus anni in *Præfat. & Subscriptione.*

(o) Tom. III. pag. 53.

(p) SLEIDANUS Lib. VI. pag. 150.

ERNEST.

Concilio, intra sex menses convocando, controversiæ tollerentur. Lutherus & Wittenbergenses restiterunt Theologi. Saxo legatis suis, qui Comitiis intererant, die 15. Octobris rescripsit, ut hac super re mandata se non accepisse responderent. (q) Augustanis his Comitiis, ut Wormatiensibus ante decennium, intererat Cancellarius Badensis, Hieronymus ille Vehus, vir doctus, probus, moderatus; a Luthero adversario his laudibus ornatus. Placida ille Principis sui sensa Catholicis & Protestantibus Germaniæ Statibus, medius inter utrosque, exposuit; ex gravaminibus religionis nonnulla admittens; nonnulla rejiciens; omnia ad concordiam & pacem reducens; (r) qui rem tanti momenti vel in Synodo, vel in Comitiis discuti & defini, non ex privatorum arbitrio decidi debere contendit.

In iisdem Comitiis Ernestus damna, bello rusticano e Brisgovia Marchicis terris illata, ut refarcirentur, a Cæsare petiit. Hic nonnullis ex consiliariorum ordine causæ cognitionem commisit.

Institutus paulo post Conventus, quem Austriaci Brisgovia, privilegiorum prætextu, adire noluerunt. Ernestus, qui

(q) SECKENDORFF. *Hist. Lutheranismi* Lib. II. Sect. XXXV. §. 80. pag. 209.

(r) COELESTINI *Historia Comitiorum Augustanor.* A. 1530. Tom. III. pag. 80. SECKENDORFF. *l.c.* Lib. I. pag. 155. & Lib. II. pag. 177. & 195.

ante triennium Austriacis damni restitutionem præstiterat, (s) suam impetrare non potuit. Nec transeundum silentio est, quod Consul & Senatus Friburgi Brisgoviae litteras ad Ernestum Marchionem Bad. A. 1523. die 30. Jan. scripserint, quibus eum monebant, tres homines in tractu Kayserstuhl Lutheri doctrinam inter rusticos disseminare, petuntque, ut eos impediatur atque custodiae tradat.

§. VII.

A. 1530. die 19. Febr. Ferdinandus, Hungariae & Bohemiae Rex, Ernestum Marchionem, literis Pragae datis, monuit, ut periculoso hoc tempore, belli face in Helvetia ardente, communi Brisgoviae securitati prospiceret; atque prohiberet, ne ex ferraria ejus officina Canderensi ad Ulricum Wirtembergae Ducem, hostem suum, ferrei globi deportarentur.

Ernestus Kalendis Maji, epistola Sulzbergae data, respondit, globos incio se fuisse confectos atque exteris venditos ab homine, cui pater jam officinam locaverat. Ceterum de futuro se prospecturum & communi Brisgoviae paci invigilaturum promissit. Plures aliae metallifodinæ in terris, Ernesto subjectis, tum temporis se manifestaverant. Marchio, rei tam proficuae intentus, Corpus juris Metallici jussit conscribi (t) & ad inquiren-

B 3

(s) Vid. supra §. 4.

(t) Berg-Ordnung.

ERNEST.

da, tractandaque metalla non modo cives suos, sed & exteros liberaliter invitavit. (u) Continuatum interea apud Hungaros Turcicum bellum. Ernestus A. 1532. Procerum quorundam exemplo suas quoque copias in Hungariam misit.

Anno sequente Christophorus de Venningen, qui una cum Marchione vicum Koenigsbach tenebat, ob lites de venatione exortas, Seboldum de Siglingen, præfectum Steinensem, in via publica gravi injuria affecit, brevique post nonnullos Ernesti Consiliarios atque Ministros, Pforzhemium inter atque Bretthemium aggressus, captivitati mandavit. Venningius, fractæ pacis publicæ reus, punitus est Imperii banno. Res non sine turbis agitata, Philippi denique Spirensis Episcopi interventu A. 1541. composita.

§. VIII.

Portio
hæredi-
tatis Phi-
lippi.

Philippus Ernesti frater A. 1533. quum decessisset, mascula nulla prole relicta, Ernestus cum fratre Bernhardo terras ejus ita divisit, ut superior Marchia, ubi Bada est, ad Bernardum; inferior, vel Pforzheimensis, ad Ernestum pervenerit, uti supra docuimus. (x)

Inferiorem Marchiam tum composuerunt: Pforzhemium oppidum & Castrum, cum Præfectura; Stein Castrum, vicus

(u) Ostendunt hoc literæ ejus impressæ d. 20. Mart. 1530. datæ Sulzbergæ.

(x) Vid. Tom. III. pag. 9.

& Præfectura, ut & Remchingen vicus. Durlacum oppidum, Castrum & Præfectura cum Monasterii Godesaviensis Advocatia. Mülberg Castrum, Burgus olim & Præfectura. Vici Knielingen, Neureuth, Eckenstein, Schreck cum vectigalibus terræ & Rheni, Linckenheim, Hochstetten cum Harda inferiore, quæ est infra Mülbergam; Graben Castrum, vicus & Præfectura. Staffort Castrum, Burgus & Præfectura. Speck, vicus. Altenstaig, oppidum, Castrum & Præfectura; quam Philippus, quadriennio ante mortem, a Fœdere Suevico, in cuius potestate tum fuerat Wirtembergæ Ducatus, redemit. Liebenzell, oppidum, Castrum & Præfectura. Omnia hæc Marchiam inferiorem tum composuerunt.

Duæ posteriores Præfecturæ sub Ernesto Friderico avulsæ sunt, ut suo loco docebitur.

A. 1534 cum Civitate Basiliensi de jurisdictione superiore & inferiore in minorem Htiningam, ut & de aliis quibusdam controversiis, transactionem inivit Ernestus, cuius opera tum quoque Bremgarticum bellum, inter Helvetios, ob religionem discordes, compositum est.

§. I X.

Neque vero Philippi ditiones modo, sed & onera, eis in-
Conventio de debitis.
 hærentia, æquis partibus inter fratres divisa sunt, ita quidem, ut
 dimidiam eorum partem ferret uterque, nec alterius negligentia
 alteri esset damnosa. Repetita hæc Conventio clariusque expo-

ERNEST.

fita fuit post mortem Bernhardi, quæ A. 1536. evenit. Nova tum A. 1537. S. Michaëlis festo inter Ernestum Marchionem & tutores filiorum Bernhardi, Wilhelmum nempe, Bavarix Ducem, & Johannem, Comitem Palatinum Simmerensem, inita est pactio. (y) Adjecta conditio, si onerum sibi incumbentium partem alter fratrum negligentius curet, atque creditoribus communibus, solutionem persequentibus, alteri damnum afferatur, licitum sit læso alterius terras occupare, iisque tanquam propriis frui, donec de damno dato fuerit satisfactum. Sarcito autem damno, terræ occupatæ restituantur. Dubium si oriatur, an refarcitum sit damnum, cognitio causæ ad Electorem Palatinum, vel ad Spirensem deferatur Episcopum, qui controversiam intra sex menses componant; neque victo liberum sit uti provocationis remedio. Conventionem hanc a parte Bada-Badensium consules, judicia & fenatus Badæ, Etlingæ, Cuppenhemii, Stolhovii, Beinhemii, Steinbaci, Raftadii atque Bielæ suis sigillis signarunt.

Inter

(y) Pactionem hanc exhibet Diatriba cujus Rubrum: *Warkaffter und beständiger Bericht, was sich vor und nach unlangst durch den durchlauchtigsten Fürsten und herrn, herrn Ernst Friederichen Marggraffen zu Baden, etc. rechtmæssig und befugter weis fürgenommenen occupation des Obertheils des Fürstenthums der Marggraffschafft Baden - - - verlossen p. 10. LUNIG in Reichs - Archiv tit. Baden & SCHRADAËUS in Sleidano cont. Lib. 19. part. 3. pag. 735.*

ERNEST.

Inter hæc, ut diximus, e vivis excessit Bernhardus, reli-
ctis filiis, ætate minoribus, Philiberto & Christophoro. Tutelam
eorum ad se pertinere contendit Ernestus. Prælatuſ tamen ei
Wilhelmus IV. Bavariæ Dux, gener Philippi Marchionis, ante
quadriennium mortui, ut supra jam docui. (z)

Ernestus in tutela præteritus est, quod lites ob inæqualem,
ut Bernhardus ajebat, terrarum divisionem exortæ, nondum erant
compositæ. Lites hæ ad Philibertum filium transferunt a patre.

A. 1537. Ferdinandus, Rex Romanorum, literis Pragæ die
10. Junii datis, Christophoro Episcopo Augustano, Uirico Wir-
tembergæ Duci & Ernesto nostro Marchioni, tanquam Circuli
Suevici præfectis, (a) injunxit, ut ob sustentationem Cameræ Im-
perialis imminensque a Turcis periculum, Ordinum Sueviæ con-
ventum indicerent.

§. X.

Ernestus noster ad Christophori patris sui exemplum
A. 1537. inter tres filios, Albertum, Bernhardum & Carolum, de
terrâ suis disposuit Pforzhemii die 27. Junii, qua nempe ratio-
ne post mortem dividerentur. Usus est in hac re consiliis Guil-
ielmi ab Honstein, Argentinensis Episcopi, quem præ aliis ama-

Tom. IV.

C

(z) Tom. III. pag. 19.

(a) *Obern des Schwæbischen Creyses.*

ERNEST.

vit, Guilielmi & Ludovici, Comitum Palatinorum Rheni, Georgii, Marchionis Brandenburgici. Partitio hæc est:

- I. Marchionatus Badensis & Dynastiæ Befigheim, Mundelsheim, & Altensteig Alberto primogenito assignantur.
- II. Ad Bernhardum & Carolum perveniant reliqua; ita quidem, ut duæ constituantur partes, quarum una Hachbergam, Ufenbergam, Sulzbergam, Hœhingam & Landeckium; altera Saufenbergam, Rœtelam, & Badevilam comprehendat. Optio fit penes Bernhardum.
- III. Cautum est, ne partes hæ subdividerentur in posterum.
- IV. Si Albertus moriatur sine heredibus masculis, portio ejus accedat seniori, & in ejus linea subsistat. Hac autem deficiente, natu minimus succedat.
- V. Quod si ex junioribus intereat unus, reliqui duo succedant, ita tamen, ut tertiam illam partem non dividant, sed indivisam relinquunt. Dos filiarum sit 10. mille florenorum.
- VI. Circa onera decernitur, ut Pforzheimensis portio quinque partes, Hachbergensis duas, Saufenberga, Rœtela & Badevilera tres partes exfolvant.
- VII. Singuli fratres feudorum fuorum investituram pro se & suis fratribus accipiant.
- VIII. Debita, quæ Ernestus pro sustentatione sua contrahet, tres filii solvant.

- IX. Nova acquifita dividantur æqualiter.
- X. Si vivo patre unus ex filiis aliquid vel iudicio vel vi amittit, reliqui fratres pro rata ei refarciant damnum.
- XI. Quamdiu mares superfunt, nulla femina fuccedat; unde filia fingulæ renuncient, quoties annum tredecimum ineunt; & matrimonialibus pactis inferatur exclufio.
- XII. Lineæ extinctæ filia octies vel decies mille florenos accipiat.
- XIII. Alienatio terrarum prohibita.
- XIV. Ubi vendendi & oppignerandi neceffitas occurrit, non modo res offeratur agnatis, fed & reluendi eisdem concedatur facultas.
- XV. Singulis fratribus chartæ & documenta tradantur, quæ eorum terras refpiciunt; communia autem fenior confervet.
- XVI. Singuli communibus titulis infignibusque fruantur.
- XVII. Lites per Auftregas, Conventiones vel per Iudices ordinarios decidantur.
- XVIII. Tutela proximo conferatur agnato, &, ubi fimilis eft gradus, feniori. Testamentaria tamen permittitur tutela.
- XIX. In religione antiqua nihil immutetur, nifi ex decreto Concilii, vel Comitiorum Imperii, nihilque ex bonis ecclefiasticis ad feculares ufus transferatur.

ERNEST.

XX. Carolus, junior filiorum, decimum quartum annum adeptus, sanctionem hanc quoque jurejurando confirmet.

Dispositio hæc Ernestina A. 1537. Pforzhemii facta, a Carolo V. Augustæ Vindel. A. 1550. die 20. Augusti firmata est.

§. XI.

Johanna
Sausen-
berg.

Inter filios hæc dum ita ordinat Ernestus, Johanna Sausenbergica, Ludovici, Longuevillæ Ducis, uxor, Philippi, postremi Sausenbergæ Marchionis, A. 1503. mortui, filia, tum senex, de Dynastiis Brisgoviæ Badenibus, quas ad se pertinere credebat, apud Helvetios frequenter conquesta, ad Basilienses se denique convertit, eisque jura sua obtulit. Basilienses conditionibus propositis aures ab initio præbere visi sunt. Plures hæc super re A. 1538. instituti sermones. Albertus de Annvil, Sausenbergæ & Rœtelæ Præfectus, missus est ab Ernesto Basileam, qui veterum Marchionum in Civitatem merita illis in memoriam revocavit, ostenditque, Christophorum patrem Dynastiæ Brisgovicarum possessionem, ex pacto cum Philippo, Cæsaris consensu, bona fide adiisse. Basilienses promiserunt Marchioni, omnibus Johannæ oblationibus se renunciaturos, si difficultates Marchionem inter & Civitatem, jam diu durantes, rationabili mox transactione componantur. De jurisdictione criminali in Hüninga mi-

nore & in Nova Domo (b) de vico *Riehen*, aliisque similibus pridem disputatum & de illis tandem A. 1547. transactum.

A. 1538. Ernestus & Christophorus Landeccii, accepta pecuniae summa, juri, quod in dimidiam partem vici Köndringen habuerant, renunciarunt.

A. 1541. Ernestus Marchio dimidiam partem vici Koenigschafhausen ab Agnete de Ramstein coëmit.

§. XII.

Hungaria hoc tempore in magno fuit constituta periculo. Comitia Spirensia. Solymanus, ille heros Turcarum, regiam urbem occupavit Budam, ultima regno minatus. Aeger animo Cæsar, ab infelici Algeriana expeditione redux, Comitiam Imperii indixit Spiræ, quæ A. 1542. Februario mense ceperunt initium. Ex Germaniæ Principibus nonnisi Brandeburgicus, Palatinus, Electores, & Mecklenburgi Dux fuerunt præfentes. Præfens quoque fuit Ernestus noster, Cæsari & Regi Romanorum, quorum causa præfertim agebatur, ut placeret. Ceterorum aderant legati. Cæsaris loco Ferdinandus præfedit. (c) In Comitibus his contra Turcas decernitur indictio belli. Decernitur indictio Concilii generalis.

C 3

(b) In dem Neuen Haus.

(c) SLEIDANUS Lib. XIV. p. 396.

ERNEST.

Auditæ Galliæ Regis, de violatis a Cæsare legatis suis in Infubria, querelæ. De caussis religionis statutum est nihil, quia ad Concilium deferendæ.

In iisdem Comitibus Ernestus, ut senior gentis, ante fratris sui natu majoris Bernhardi filios locum postulavit. Reluctantibus autem pupillorum tutoribus, Ferdinandus, Romanorum Rex, decrevit, ut nihil mutaretur, sed & simul literis cavit, ne res ullo modo noceret Ernesto, nec posteris.

Eodem anno inter Cameræ Imperialis Emendatores Marchio noster comparet.

Circa id tempus Castrum Landeck & vicus Kœndringen in Marchia Hachbergæ, ut & vicus Brunstatt in Sundgovia, occasionem litis cum Austriaca domo dederunt Ernesto. Litem Erasmus, Argentinensis Episcopus, A. 1549. componere studuit.

§. XIII

Monast.
Nym-
burg.

Nymburgi in eadem Marchia haud procul Emmedinga, Monasterium fuit Eremitarum Ordinis D. Antonii, simile illis, quæ olim Friburgi Brisgovia, Villingæ in Nigra Sylva, Memmingæ apud Suevos floruerunt. (d) Carolus I. Marchio Ecclesiam parochialem Nymburgi, in quam jus patronatus habebat, Præceptori Ordinis D. Antonii, in Friburgensi Civitate habitanti,

(d) MANLIJ Chronicon Constantiense, & ex eo PETRUS in Suevia Ecclesiastica.

A. 1456. tradidit, ut Monasterium ejusdem Ordinis ibi constitueret. Monachi ad paupertatem redacti, A. 1545. locum illum paulatim deseruerunt. Ernestus & successor ejus Carolus Nosodochium ibi constituere.

Albertus, natus maximus filiorum Ernesti, quum A. 1542. præmatura morte obiisset, de portione terrarum ejus inter Bernhardum & Carolum fratres enata est controversia, quam Ernestus pater, A. 1547. ita composuit, ut inferiorem Marchionatum Bernhardus; Marchiam Hachbergæ cum reliquis Brisgoviæ Dynastiis acciperet Carolus.

In Comitibus Germaniæ A. 1548. decretum est, ut novum Imperii conficiatur Laterculum, quod vocant Matriculam, ad quod tributa publica, huc usque inæqualiter distributa, in posterum exigerentur. Curam ejus rei in Circulo Suevico Elector Moguntinus Augustano Episcopo & Ernesto Marchioni, literis die 24. Jun. scriptis, commendavit. Ordines Imperii in Comitibus Augustæ habitis, eadem repetierunt. Literæ Ordinum ad memoratos Principes die ultimo Junii conscriptæ sunt; ex quibus apparet, jus convocandi Circuli Suevici Ordines soli Wirtembergæ Duci illo tempore nondum competiisse; quod & aliis exemplis firmatur.

A. 1551. Ernestus cum Friderico, Septemviro Palatino, Wolfgango Bipontino, Johanne Brandenburgico, Christophoro

ERNEST.

Wirtembergico aliisque Principibus pro liberando Landgravio Hassiæ ad Cæsarem misit legatos. (e)

§. XIV.

Regimen
filiis tra-
dit.

Post regimen 38. annorum Ernestus, privatam acturus vitam, certa sub lege duobus filiis (Albertus enim jam ante decennium obierat) regimen tradidit; suam cuique partem assignans; ut, qui ab eo vitam acceperant, artem quoque regnandi ab eo adhuc vivo, addiscerent, atque adeo non tam ordini naturæ, quam patris voluntati, suum regimen deberent. Instrumenta hac super re, Christophori, Wirtembergæ Ducis, interventu, A. 1552. condita sunt.

Cum Bernhardo, filio natu seniore, in hunc modum convenit.

1. Pater die XI. Augusti, Pforzheimensem partem concedit Bernhardo.
2. Bernhardus, ut Vicarius patris, quotannis festo D. Martini, in œconomicos parentis usus Offenburgum 500. quartalia frumenti, 500. quartalia avenæ, 25. plauftra vini sumptibus suis curet transferri.
3. Bernhardus & Carolus fratres duas virgines sorores, eodem modo dotent, quo maritatæ dotatæ sunt; mortuoque patre

(e) THUANUS Lib. VIII. Cap. 6. pag. 281. SLEIDANUS Lib. XXIII. p. 270.

patre sumtibus sustententur communibus fratrum. Fine anni de acceptis & expensis patri reddantur rationes, ut de Marchiæ administratione sit omnino securus.

4. Pecuniarios redditus ex fortibus & bonis, ab ipso acquisitis, sibi pater reservat, ut & ex metallifodinis.
5. Liberum sit patri, quodcumque voluerit, recipere regiminis fasces.

Simile Instrumentum in Caroli filii junioris favorem die 26. Septembris ejusdem anni, ratione Hachbergæ, Rœtelæ, Saufenbergæ & Badevillæ condi jussit Ernestus.

§. X V.

In privato hoc statu non ultra quinque menses Ernestus transegit, sexto Februarii anni sequentis (1553.) ereptus e vi-
Obitus & Character.

vis, anno ætatis 71. Pforzhemii in Choro Collegiatiæ Ecclesiæ, quæ olim Aulica fuit, atque adhuc, sed absque Canonicis subsistit, sepultus.

Monumentum in Ecclesiæ choro magnificentum, duplex; altera pars Ernestum, altera uxorem Urfulam repræsentat.

Sepulcralis inscriptio nonnisi simplex est, nomen ejus & ætatem indigitans.

Ex omnibus Ernesti gestis Princeps vere bonus, justus, lenis, æquus, & prudens elucet. Maximiliano & Carolo V. Cæsaribus, ut & Regi Romanorum Ferdinando, semper carus, con-

ERNEST.

stanti quoque Principum Imperii amicitia floruit; cum quibus nunquam in gratiam redierat; quod nullum eorum offenderat unquam. Moderatio, quæ omnibus ejus præfedit actionibus, in negotio religionis, ubi rara esse solet, præsertim apparuit. Vetera sacra nec aboluit; nec persecutus est, quæ visa sunt nova. Comitiorum vel Concilii futuri decreta expectans, suoque diffusus judicio, caute omnia tractavit; Friderici II. Electoris Palatini, amici sui, imitatus exemplum, antequam hic arma contra Cæsarem corripuit. Unde nec Smalcaldico fœderi A. 1536. nec Smalcaldico contra Cæsarem religionis bello, A. 1546. subscripsit.

Lenitas Ernesti ita fuit comparata, Principis dignitati ut nihil decederet. Auctoritate cum opus, severum se ostendit & gravem; quod exprimit lemma ejus nummo impressum: *Ernesto illudere noli.* (f)

§. XVI.

Religio.

Regimen ejus in illa incidit tempora quibus religionis negotia igne tractabantur & ferro. Lutheranismus & Zwinglianismus in Germania & in reliquo Europæo orbe magnas vires tum acquirere visi sunt. Cæsar, veteris religionis tenax, eam contra Protestantes defendere; hi sermonibus & scriptis suam promovere quovis modo studuerunt. Mediam Ernestus ingressus

(f) *Nit Schimpf mit Ernst.* Nummum, qui hoc ejus symbolum refert, vide infra inter Numismata.

est viam. In abolendo veteri cultu lentus, in admittendo novo non præceps, nec Cæsarem offendit, nec Protestantes a se alienavit; futuram religionis pacem, quam speraverat, expectans; cujus initium Passavienfi Transactione lætus vidit; complementum Pace Augustana videre non potuit.

Lutheranum tamen Concionatorem, quem Philippus frater vocaverat, Ungererum, Pforzhemii publice docere permisit. Quin & ipse Concionatorem Aulicum, Protestantium sacris additum, denique habuit, Jacobum Truckenbrotium, qui dein ad Ecclesiam S. Theodori Basileæ Minoris vocatus est Pastor. Hoc auctore non semel Augustanam Confessionem in terris suis introducere cogitavit Ernestus, nisi Cæsarem timuisset. Filios tamen sacris Lutheranis imbui curavit. In Clericos, dissolutis moribus viventes, inclemens. Ferdinandus Romanorum Rex, ad Prælatorum Brisgovix, Sundgovix & Silvæ Nigræ preces A. 1536. a proposito avocare studuit Ernestum; sed ille jus suum in Clericos, ditioni suæ subiectos, eorumque bona, in Marchionatu sita, literis, die 12. Martii A. 1537. ad Ferdinandum scriptis, defendit.

Ernestus in Badensium Marchionum serie primus est, quî *Landgravii* axioma in sua Gente renovavit, illudque Sausenbergico axiomatici junxit, *Landgravium Sausenbergæ* se vocans.

ERNEST.

§. XVII.

Uxor I.
Brandenburgica.

Tres Conjuges thoro suo induxit Ernestus; cum quibus constanti vixit concordia.

Prima fuit ELISABETHA, Friderici Brandenburgici filia; Alberti, Borussiae primi Ducis, foror, quæ A. 1494. die 26. Martii nata, nupta die 29. Sept. 1510.

Ceremoniam Maximilianus Cæsar legatione ornavit, Elisabetha post octennale connubium obiit Stutgardiae die 31. Maji A. 1518. in primaria illius Civitatis Ecclesia sepulta; ubi inscriptio ejus sepulcralis hodieque superest, nihil præter nomen continens.

§. XVIII.

II. Rosenfeldia.

Secunda Ernesti uxor fuit URSULA DE ROSENFELD; (g) ex perantiqua Suevicæ Nobilitatis gente prognata; quæ nomen suum traxit ab oppido, quod Wirtembergicæ Præfecturæ cognominis caput est. Urslingensis Dynastiæ veteris pars fuit. Eberhardus, Wirtembergæ Comes, Wernero de Rosenfeld immunitatem bonorum Rosenfeldæ A. 1389. confirmavit. (h)

In hastiludio Wirzburgensi A. 1479. decretum fuit, ut, quorum majores jam frequentaverant hastiludia, & qui quartum No-

(g) Nonnulli male *Rosensels*. Rosenfeldiorum Insignia extant in *Libro Insignium*, Norimbergæ impresso, Part. II. Tab. 98.

(h) BURGERMEISTER *Cod. Diplom. Equestr.* Tom. II. pag. 637.

bilitatis gradum probaverint, ad certamen admitterentur foli.
Wolffius de Rosenfeld fenior testimonia protulit. (i)

A. 1488. inter Nobiles Clypei S. Georgii, qui Fœderi Suevico nomen dederunt, Wernerus Georgius & Wolffius de Rosenfeld numerantur. (k)

A. 1518. Georgius de Rosenfeld Nobilis decessit cum conjugē Margaretha de Hoheneck, (l) in Byhelenfi Ecclesia prope Turingam sepultus. (m)

Eberhardus de Rosenfeld Ecclesiasticam vitam eligens, A. 1525. cælebs decessit, in eadem Ecclesia sepultus. Cum eo Rosenfeldia gens periit, ut CRUSIUS testatur. (n) Urfulæ de Rosenfeld, quæ Ernesto Marchioni nupsit, pater videtur fuisse Georgius ille, qui A. 1488. Fœderi Suevico accessit & A. 1518. extinctus est.

Urfula Rosenfeldia die 26. Febr. A. 1538. decessit, Pforzhemii prope maritum sepulta. Sepulcrum simplici Inscriptione ornatum; absque chronologicis & genealogicis notis.

D 3

(i) CRUSIUS *Paraleipom. Rer. Suev.* pag. 103.

(k) DATT. *de Pace Publica* Lib. II. Cap. 7. pag. 280.

(l) A. 1488. Rodulfus & Johannes de Hoheneck in Fœdere Suevico partis Heogovicæ; A. 1512. Endriſs de Hohneck in Fœdere Nobilitatis Suevicæ occurrunt. DATT. *de pace publica* Lib. II. Cap. 7. pag. 279. Cap. 22. pag. 204.

(m) Epitaphium exhibet CRUSIUS *Annal. Suev.* Part. III. Lib. XII. pag. 81e.

(n) Loco alleg.

ERNEST.

§. XIX.

III. Bombastia de Hohenh.

Tertia Ernesti conjux erat **ANNA BOMBASTIA DE HOHENHEIM**, quam Genealogi Badenses ignorant.

Hæc ex veteri quoque Suevorum Nobilitate prodiit. Hohenheim vicus, supra Plieningam, in Wirtenbergico Ducatu, Castro quondam conspicuus, quod Nobiles, nomen inde ducentes, inhabitaverunt. Seculi XIII. medio Hohenheimenses Nobiles dimidiam Præfecturæ Eslinganæ partem tenuerunt. (o) Eiusdem seculi fine (A. 1292.) Fridericus & Hugo patruales, dicti de Hohenheim vixerunt. Wilhelmus Bombast de Hohenheim cum fociis Clypei S. Georgii ad Neccarum Suevico Fœderi A. 1448. accessit. (p) Hic Annæ Marchionissæ vel pater fuit vel avus.

Obiit post maritum vidua XXI. annorum A. 1574. die 6. Junii. Epitaphium ejus duplex Sulzbergæ in Ecclesia Aulica in choro conspicitur. Duo nempe lapides sepulcrales: alter muro inclusus, cum quatuor gentilitiis insignibus, alter in plano. Conjugium hoc sterile. At numerosam Ernesto sobolem conjuges duæ priores dederunt.

§. XX.

Albertus filius Ernesti.

Ex Elifabetha prodiit Albertus; cujus annus nativitatis ignotus. Turcico bello A. 1541. in Hungaria interfuit; ex qua

(o) CRUSIUS *Paraleipom. Annal. Suev.* pag. 91.(p) DATT. *de Pace Publ.* L. II. C. 7. pag. 280.

redux anno sequenti, die XII. Decembris Wasserburgi in Bavaria, in ipso juventutis flore, decessit. Juvenis non satis obsequens patri, ad secundas pater quod progressus est nuptias.

JOHANNES SAPIDUS, Selestadiensis, inter bonarum literarum restauratores illustris, Argentorati docens, *Consolationem* de morte Alberti hujus ad Guilielmum Bœcklinum, Episcopi Argentinensis Præfectum Rubeaquensem scripsit, quæ Argentorati A. 1544. impressa (q) ostendit, Albertum bonis literis non medioeriter fuisse ornatum. Scriptum hoc Sapidi Albertum, Christophori Marchionis fratrem, respicere supra (r) relatam est. Sed Albertum nostrum Christophori nepotem, Ernesti filium, a Sapido laudatum esse, monendus est Lector.

§. X X I.

Alberto nascendi ordine successit *Anna*, Carolo Hohen-^{Filiæ Ernesti.} zollerano Comiti A. 1537. nupta; Johannis Georgij, Hohenzolle-^{I. Anna.} rani Comitis avia; quem Ferdinandus II. A. 1623. Imperii Principem Ratisbonæ creavit.

Secunda filiarum Ernesti, *Amalia*, Friderico Læwenstei-^{II. Amalia.} nii Comiti, Cameræ Imperialis Præfidi, A. 1561. nupta, A. 1594. absque liberis defuncta est.

(q) GESNERUS in *Bibliotheca* pag. 494. HERTZOG in *Chron. Alsat.*
Lib. VII. pag. 36.

(r) Tom. II. pag. 291.

ERNEST.

- III. Maria
Jacobæa.

Tertia Ernesti filia fuit *Maria Jacobæa*, Wolfgango, Comiti Barbiensi, apud Saxones A. 1577. maritata, A. 1594. mortua.

- IV. Maria
Cleophe.

Quarta fuit, *Maria Cleophe*, Wilhelmo, Sulzio Comiti, in matrimonium collocata A. 1584. decessit d. 28. Augusti A. 1580.

V. Elifabeta.

Quinta fuit *Elifabeta*, nata d. 20. Maji A. 1516. Primo hæc matrimonio A. 1533. nupsit Gabrieli, Salamancæ Comiti, Ferdinandi I. Cæsaris Aulico, qui eum Ortenburgæ apud Carentanos Comitem creavit.

Ephorus hic fuerat Ferdinandi I. Imp. quum ex Hispania in Germaniam proficisceretur. Salamancano mortuo Elifabeta secundis nuptiis A. 1544. Conrado Comiti de Castello, Wolfgangi filio, nupsit atque A. 1552. die 9. Maji diem obiit supremum.

§. XXII.

Bernhardus
filius.

Secundus filiorum Bernhardus A. 1517. natus, adolescens A. 1534. Lutetiam & Aurelianum profectus est. Redux indomitus juvenis, liberio rem cum ageret vitam, divisione terrarum, a patre inter filios A. 1537. facta, non contentus, debitis immerfus, ad Basilienses se vertit & ab illis jus Civitatis ad 20. annos pro se & pro terris, quas ex paterna hæreditate aliquando in Hachbergæ, Saufenbergæ & Roetelæ ditionibus accepturus erat, A. 1540. die 2. Aug. obtinuit.

In conventionem cum Basiliensibus inita, promisit illis jus aperturæ in Castris suis; promisit, in sciis illis, se non suscepturum

rum esse bellum; nec contra religionem aut leges illius Civitatis aliquid se suscepturum, si in ea fortassis commorari decreverit. Bernhardus enim, uti pater, Protestantium sacris nondum publice accesserat. Evenerunt hæc, senior dum viveret frater Albertus.

Mortuo cælibe fratre A. 1542. fororum & affinium intercessione Bernhardus anno sequenti die 15. Octob. a patre in gratiam his conditionibus receptus est:

- I. Bernhardus per triennium militet sub Cæsare, vel sub Rege, Electore quodam aut Principe.
- II. Juri Civitatis Basiliensium renunciât. Pater ejus debita, ibi contracta, solvat.
- III. Alberti, natu maximi filiorum, nuper mortui, Pforzheimensem Marchiæ portionem pater assignavit Bernhardo. Carolo Hachberga, Saufenberga, Roetela & Badevilla concessæ.

Bernhardus, XXXVI. annorum juvenis, die 20. Jan. decessit cælebs, ante patrem, sepultus Pforzhemii. (s) IMHOFIUS eum cum Beato Bernhardo confudit. (t)

Tom. IV.

E

(s) Epitaphium ejus est: *Anno a Christo nato M D L I I I . X I I I . Cal. Febr. illustriss. Princeps Bernhardus Marchio Badæ & Hochbergæ. &c. cum ex febre laboraret suam in Jesum Christum fidem pie testatus universæ carnis viam ingressus est.*

(t) *Tabular. Genealogicar. Part. II. Tab. 78.*

ERNEST.

§. XXIII.

VI.
Margaretha filia.

Sexta Ernesti Marchionis filia, Margaretha, Wolfgango, Oetingæ Comiti, qui fuerat filius Ludovici senioris, nupsit die 12. Nov. A. 1538.

VII. Salome filia.

Septima filia Salome, Uladislao, Comiti ab Haag, A. 1540. nupta; sine liberis A. 1559. defuncta.

Carolus filiorum postremus.

Carolus Ernesti filiorum fuit postremus, ex Rosenfeldia A. 1529. prognatus. Ernestinæ hic Lineæ propagator in regimine successit patri, quem omnino felicem diceres, si nonnisi hunc filium habuisset; cujus nativitatem ægre tulisse videntur fratres natu majores.

Nec transeundum silentio est, Tabularii Marchici illorum temporum custodes, in annotanda matrimoniorum Ernesti Marchionis & nativitatis liberorum ejus chronologia non fuisse satis diligentes.

CAPUT II.

CAROLUS II.

A. 1553 - - 1577.

§. I.

ostremus filiorum Marchionis Ernesti Ca-
 rolus, Ernestiadum & Carolorum Ba-
 densium fuit ordine secundus. Sub eo
 in juniore hac Linea, ejusque terris,
 evenit quoque religionis mutatio, quæ
 in Linea seniore & Marchia superiore

Caroli II.
initia.

jam pridem fuerat introducta. (a) Carolus II. A. 1529. die 24.
 Jul. lucem aspexit Sulzbergæ, ubi pater tum habitabat. Hic
 quidem A. 1537. ordinaverat, ut vel Hachbergicus Marchiona-

Tom. IV.

E 2

(a) Sub Bernhardo & Philiberto. Vid. Tom. III, pag. 15. 20.

CAR. II.

tus, vel Saufenbergicæ, Rœtelanæ & Badevillanæ ditiones, in-
stituta cum Bernhardo fratre fortitione, ad Carolum transfrent.
Sed immutata est rerum facies, cum Albertus atque Bernardus,
fratres natu majores Caroli, ante patrem obiissent.

Omnem patris hereditatem A. 1553. vigesimo quarto æta-
tis anno Carolus solus adivit.

Primaria ejus cura fuit, ut contentiones, cum Wirtenbergi-
co Duce de territorio componeret, atque Basilienses vicinos ar-
ctiori foedere, mutuæ defensionis causa, sibi conjungeret.

Primo Regiminis anno hoc foedus confectum, & res cum
Wirtenbergico composita. Controversia de ære alieno, quod
Bernhardus, Caroli frater, quondam Basileæ contraxerat, aliis-
que de rebus minoris momenti, pactione quoque sublata est.

Circuli Suevici dux eodem anno a Christophoro, Wirten-
bergæ Duce ac reliquis Sueviæ Ordinibus creatus est Carolus.
At dignitatem recusavit; rerum bellicarum se non fati gnarum
caufatus.

§. II.

Mutatio
sacro-
rum.

Paulo post in Augustanis Comitibus A. 1555. Pax publica
Religionis quum stabilita fuisset, Carolus animi sui sensa, quæ
huc usque occultaverat, anno sequente publice explicuit, misso-
que legato Augustanæ Confessioni & Protestantium sacris se acces-
surum eaque in Marchiam suam publice introducturum, declara-
vit. Quin & ipse brevi post in Comitibus comparuit, ac ea, quæ

declaraverat legatus, suo præfens ore firmavit, Recessui Imperii sua manu subscribens.

Anno sequente ea, quæ in Comitibus promiserat, executioni daturus, Jacobo Andreae & Jacobo Heerbrando, Tubingensium Theologis, ut & Simone Sulcero, Basiliensium Antistite, (b) aliisque Protestantium Doctoribus, Pforzheimium invitatis, veterem cultum aboluit, illumque instituit, quem Confessio Augusta commendat; (c) & qui in superiore pridem Marchia obtinuit. Idem quoque tunc facere cœperat Otto Henricus, Palatinus Elector, & Spirensis Senatus.

Carafa in Commentariis suis (d) ita scribit: „Minus constantes fuerunt Otto Henricus, Elector Palatinus & Carolus Marchio Badensis, qui anno uno post Edictum Pacis, e suis ditionibus veterem religionem profligarunt, & novam introduxerunt. Unde paulo post contra Pacis Edictum Ecclesiasticos omnes redditibus, possessionibus ac beneficiis in suis ditionibus spoliarunt, eaque in proprios usus, aut in ministerium suarum

E 3

(b) Basilea Lutheranis sacris per aliquod tempus tum fuerat addicta, mortuoque Sulcero ad Reformata rediit.

(c) SLEIDANUS Lib. XXVI. pag. 871. THUANUS Lib. XVII. Cap. 22. p. 603. litteræ ejus hac super re extant in JOH. CHRISTIAN. SACHSII programma de Carolo II.

(d) De Germania sacra, pag. 35.

CAR. II.

„ Ecclesiarum aut scholarum novæ doctrinæ applicarunt. „ Saxonica illius ævi cum Badenibus comparare si lubeat, Ernestum Badensem cum Friderico Sapiente, Carolum nostrum cum Johanne Constante haud immerito compares. Ernestus, Caroli V. reverentia ductus, in religionis negotio, ut Fridericus Elector, lente & caute processit. Carolus Badensis, ut Johannes Saxo, Friderici successor, nova sacra amplexus, in suis illa terris promovit atque defendit; *Constantis* elogium apud Protestantes promeritus, quod Saxones suo tribuerunt Johanni.

§. III.

Monasteria seculo addicta.

Pleraque monasteria, præsertim Pforzhemii, præscriptam religionis formulam subire tenebantur. (e) Wirtembergæ Dux regulam, qua in reformandis Ducatus sui monasteriis usus est, cum Marchione communicaverat. At Pforzheimenses Moniales non nisi A. 1564. Cœnobium relinquentes, apud Kirchbergenses denique invenerunt refugium. (f)

Immutatio hæc rerum difficultatibus obnoxia fuit. De institutione pastorum & ministrorum Ecclesiæ cum Collatoribus

(e) Tria seminarum, sex virorum monasteria fuerunt Pforzhemii, in tam modica civitate, quæ nonnisi octingentos cives continebat. Monasteria hæc recenset PETRI *Svevia Ecclesiast.* p. 664. sq. Godesavientes Monachi plures in Monasterium Ochsenhufanum transferunt.

(f) PETRI *Svevia Ecclesiast.* pag. 460.

Catholicis exortæ sunt lites; quæ Austriacos inter & Carolum Stutgardiae, Pforzhemii, Basileæ & Neoburgi A. 1560. & sequentibus amica compositione pedetentim sopitæ; ita quidem, ut Catholici, quibus jus Patronatus competiit, Pastores Augustanæ Confessioni addictos, Marchioni se oblaturos promiserint. Circa vicum Stetten, Lœraco vicinum, A. 1559. difficultas nata est. Vicum hunc Schoenavii Nobiles ab Abbacia Seckingenfi tenent in feudum. Marchio, cui jus vitæ & necis aliaque superioritatis jura in eo competunt, Evangelica quoque sacra ibi introducere studuit. Sed intercedentibus Schoenaviis & Austriaco Regimine, quod vici hujus suprematum ad Austriacam Domum spectare contendit; ipsoque Cæsare A. 1565. ad Marchionem scribente, in pristino res statu relicta.

A. 1556. Carolus Castrum Weyher, prope Emmedingam, Melchiori de Au vendidit, sed post novendecim annos illud recepit.

§. I V.

Albertus, Brandeburgicus Marchio, ille Germanorum Achilles, qui nominis sui terrore tum compleverat omnia, post varia bella, prælio denique ad Sivershufam Luneburgicam A. 1553. victus, suisque pulsus ditionibus, fuga se in Galliam receperat. Interventu Caroli Marchionis, affinis sui, aliorumque Principum reditus ei in Germaniam concessus est. Arrepto igitur per Lotharingiam & Alfatiam itinere ad Carolum nostrum venit Pforz-

Alberti
Brandeb.
obitus.

CAR. II.

hemium; ubi morbo correptus A. 1557. die 8. Januarii ætatis anno XXXV. decessit, in Collegiatae S. Michaëlis Ecclesiæ crypta Marchionum sepultus. (g)

Statua ejus eleganter exsculpta inter Durlacenses Marchiones in Ecclesiæ Choro incorrupta subsistit. (h)

§. V.

Comitia
Franco-
furt.

Celebrata sunt anno sequenti (A. 1558.) Februario mense Francofurti Electorum Comitia, ut Ferdinandus I. Carolo V. deponente Imperium, ex Rege Romanorum constitueretur Cæsar. (i) Comitibus his Carolus Badensis interfuit.

In

(g) THUANUS Lib. XIX. Cap. 4. p. 642. CRUS. *Annal. Svecicor.* Lib. XII. Part. III. p. 698. HEERBRANDUS, qui interfuit morienti, in *Relatione peculiari* apud HORTLEDER. Cap. XXX. & sq. HEUTERUS Lib. XV. Cap. I. THRASYBULUS LEPTA, vel, qui sub nomine hoc latuit, CONRADUS DINNER, in *Historia de Rebus Gestis Ludovici a Seinsheim*, Lib. II. pag. 136.

(h) Inscriptionem monumenti dedit MAJUS in *vita Reuchlini* pag. 129. & ante eum ZEILERUS in *Itinerario German.* pag. 563. Item HENR. PETRI *Cont. Sleidani* pag. 127.

(i) CHYTRAEUS in *Chronico Saxonix* Lib. XIX. p. 557. GODELEVAEUS de *Abdicatione Caroli V.* apud SCHARD. Tom. II. pag. 1893.

In illis Cæsaris legati, deposita ejus nomine Imperatoria dignitate, in Ferdinandum Romanorum Regem eam transtulerunt. (k) Occasione hac Electores Protestantes, cum Veldentino & Wirtembergico Ducibus, cum Landgravio Hassiæ & Carolo nostro, de diffidio religionis inter ipsos Evangelicos super Eucharistiam exorto, ejusque componendi ratione, iniverunt consilia; Augustanæ Confessioni, Carolo V. oblatae, Invariantam quam vocant, constanter se adhæfuros professi.

§. VI.

Sucefferunt anno sequente (A. 1559.) Augustana Comititia, Comitia Augustana. quibus Carolus Marchio interfuit. Tum vero Wormatiensis Colloquii Acta coram Imperii Ordinibus recitata sunt publice. Ex quibus concilianda religionis spes nulla cum affulgeret, Cæsar Tridentinæ Synodi, quæ ab A. 1552. interrupta fuit, instaurandæ consilium Ordinibus aperuit, sed Augustanæ Confessionis refragati sunt Principes. Religiosa tamen Pax, denuo firmata. (l) In iisdem Comititiis Carolus noster & fœderati Principes de Reservati Ecclesiastici abolitione Cæsarem fortiter sollicitarunt; nun-

Tom. IV.

F

(k) CHYTRÆUS in Chron. Saxon. Lib. XX. p. 579. THUANUS Lib. XXII.

Cap. VII. pag. 748. Orta tamen sunt brevi post Gravamina, quæ apud

LEHMANNUM de pace religiosa Lib. II. Cap. I. & II. leguntur.

(l) SCHADAEI Continuatio Sleidani Part. I. Lib. IV. pag. 171.

CAR. II.

quam illud se agnovisse, nec unquam agnituros esse, professi. Cæsar rem omnem ad Conventum Deputatorum, qui vocantur, Imperii, Spiræ habendum, rejecit. (m)

A. 1559. Carolus noster Wilæ & Altensteigæ diffidia varia super jus forestale & alia hujus generis cum Wirtenbergæ Duce terminavit, quæ enarrare heic necesse non ducimus.

Eodem anno Salome, Caroli nostri soror, Ladislao Comiti de Haag nupta, cum obiisset, maritus superstes dotem ejus & cetera bona, titulo donationis inter vivos, sibi vindicavit. Camera Imperialis pro Carolo Marchione litem decidit.

A. 1560. Delubrum D. Mariæ Virginis ad Quercum, prope Wilferdingam, eximio opere & peregrinationibus religiosis celebre, aboluit Marchio.

§. VII.

Conven-
tus
Naum-
burg.

Anno sequenti plerique Augustanæ Confessionis Principes apud Thuringos convenerunt Naumburgi. Septemviri aderant duo, Fridericus Palatinus & Augustus Saxo. Aderant Johannes Fridericus Saxoniae, Ernestus & Philippus Brunsvici, Ulicus Meclenburgi, Christophorus Wirtenbergæ, Duces, Philippus Landgravius Hassiæ, Wolfgangus Comes Palatinus Rheni, Ernestus Hennebergæ Princeps, Principumque reliquorum legati. Aderat etiam Carolus Badensis.

(m) SCHADÆI *Continuatio Sleidani* Part. I. Lib. IV. pag. 171.

Augustanam Confessionem, cui Pacis Religiosæ beneficium competit, Protestantes deseruisse, Romanenses urgebant; alios Zvinglii; alios aliorum Doctorum sententias & opiniones amplexos caufati. Doctrinam eorum vagam esse atque instabilem. Objectionibus his ut occurrerent Principes, Augustanam Confessionem Carolo V. exhibitam, quæ ab hoc tempore Invariata (n) appellatur, subscriptione sua denuo Naumburgi firmarunt; quod & Carolus noster fecit Badensis.

Ardua denique eodem in Conventu agitata est quæstio; An Principum Protestantium legati ad Concilium mittendi sint Tridentum. Sollicitandis Principibus Zachariam Delfinum & Franciscum Commendonum (nn) Nuntios ad Conventum hunc misit Pius IV.

Tom. IV.

F 2

(n) Philippus Melanchthon in Nova Editione Augustanæ Confess. A. 1540. in articulo X. ubi de S. Cœna fermo est, hæc verba posuit: *Quod cum pane & vino vere exhibeantur Corpus & Sanguis Christi vescentibus in Cœna Domini.* In Exemplari authentico Confessionis A. 1530. Augustæ Vindel. Carolo V. exhibitæ legitur: *Quod Corpus & Sanguis Christi vere adsint.* Ab hoc tempore inter Variatam & Invariantam Confessionem August. distinctio.

(nn) FLECHIER *Vie du Cardinal Commendon* Lib. II. Cap. 2. seq. ex Schedis Gratiani. PAULUS SARPPIUS *Hist. Concil. Trident.* Lib. V. §. 63. PALLAVICINUS *Hist. Concil. Trident.* Lib. XV. Cap. 2. RAYNALDUS ad A. 1561. num. 25.

Misit & legatos suos Cæsar Ferdinandus. Re deliberata decrevit Conventus, Protestantibus abstinendum Tridento, eaque de re mentem suam Cæsareis aperuerunt legatis. Consilii rationes consignatæ libello, qui Cæsari Francofurti oblatus. (o)

§. VIII.

Acta varia.

Argentineses, veteri amicitiae vinculo cum Badenibus juncti, Carolum nostrum induxerunt, ut negotiis eorum cum Episcopo se immisceret. Senatus Argentinesis in Ecclesiis Collegiatis urbis suae Sacrificium Missæ A. 1529. suspendit. Vicennio post cum Erasmo Episcopo transactionem inivit, virtute cujus in iisdem Ecclesiis pristinus restitutus est cultus. Finito Naumburgensi Conventu, cui Henricus de Mulnheim, legatus urbis intererat, Argentineses in Summo templo, quod Ecclesiastici A. 1559. mense Nov. deseruerant, (p) Lutherana sacra eum in modum, qui ante Transactionem cum Erasmo obtinuerat; die 18. Maji 1561. restituerunt.

In omni hoc negotio sine Caroli Marchionis consilio Argentineses nihil susceperunt. (q)

(o) CHYTRÆUS, qui Conventui interfuit, Lib. XX. p. 586. seq. THUANUS Lib. XXVIII. Cap. XXI. Libri rubrum est: *Stättliche Ausführung der Ursachen* &c. Editus quoque latine Argentorati A. 1565. 4to.

(p) GUILLIMAN. *de Episcopis Argent.* p. 451.

(q) BERNH. HERZOG. in *Chron. Alsatiae* Lib. VIII. pag. 102.

A. 1562. Castrum Remichingen & vicum Minoris Steinbach (r) aliaque Remichingorum Nobilium jura coëmit Carolus & suæ Marchiæ adjecit.

Eodem anno Conventui Circuli Suevici una cum Christophoro, Wirtenbergæ Duce, interfuit Ulmæ.

A. 1563. idem cum Christophoro Wirtenbergico super redditus Ecclesiasticos Conventionem inivit; utrique Principi utilem. Conventum est, ut redituum, quos alter in alterius ditione habuerat, permutatio fieret, adeoque minoribus impensis redditus suos uterque perciperet. Tractatus conclusus fuit Wilæ Suevorum.

Apud Fridericum Electorem Palatinum, qui Calviniana sacra tum in terris suis introducebat, una cum Christophoro Wirtenbergico & Wolfgango Bipontino pro Lutheranis eodem anno (1563.) intercessit.

Anno sequente Moniales D. Mariæ Virginis & D. Mariæ Magdalænæ, Ordinis Prædicatorum, Pforzhemii, accepta undecim florenorum millium summa, Monasterium suum, una cum vicis, hominibus, redditibus, juribusque Carolo Marchioni tradiderunt.

Idem cum Marquardo, Spirensi Episcopo, pactioem inivit, qua homines proprii, quos alter in alterius ditione habue-

F 3

(r) Klein Steinbach.

CAR. II.

rat, permutati sunt. In alterius ditionem in posterum migraturi ejusdem juri atque dominio addiçti. Detractionis jure tamen prior Dominus libere utatur. Conventio hæc A. 1576. ad Capitulum Cathedrale apud Spirenses extensa.

§. I X.

Lites
cum Sue-
viæ No-
bilibus.

Nuperorum Imperii Comitiorum Decreta (s) libertati suæ periculosa esse Sueviæ Nobiles suspicati sunt. Post varios Conventus denique Munderkingæ die VII. Aug. A. 1560. arctiori se foederi junxerunt, quo libertatem avitam & jura sua adversus Principum conatus se defensuros jurarunt. Foedus hoc Cæsar A. 1561. firmavit.

Confirmatio Principes vicinos commovit. Fridericus III. Palatinus Elector, Albertus Dux Baviariæ, Wolfgangus Palatinus, Christophorus Wirtembergæ Dux, Philippus Landgravius Hassiæ; Carolus & Philibertus, Marchiones Badenses, de communi salute tuenda inter se iniverunt consilia; publicoque sibi prospexerunt scripto A. 1562. ne ex confirmatione foederis Nobilium, a Cæsare obtenta, ipsi detrimenti quid caperent. (t) A.

(s) *Recess. August.* Part. I. §. 46.

(t) *Protestationes* exhibet liber, cui rubrum: *Reichsständische Archival - Urkunden ad Causam Equestrem* Part. II. Cap. I. pag. 21. & 22. ubi & alia hæc pertinentia occurrunt.

parte Principum celebratus quoque Maulbronnæ Conventus; ubi de jungendarum inter se virium modo deliberatum. (u)

§. X.

Iisdem temporibus Grumbachianæ in Franconia turbæ fur-
rexerant; quibus pleraque Nobilitas credebatur implicita. Prin-
cipum Con-
silia.

Crevit suspicio, ne Equester Ordo, sociatis per Germaniam armis, bellum inferret Principibus. Unde in Wormatiensi Deputatorum Imperii ejusdem anni Conventu, ad quem gravamina Principum delata sunt, res militaris Circulorum sollicitè ordinata; copiæ, ut in re subita, conscribi jussæ, nihilque prætermis- sum, quo publica Imperii firmaretur tranquillitas. (x) De universis quoque Principibus, in foedus contra Nobilitatem cogendis, non semel deliberatum.

At Carolus noster, Princeps providus, circumspectus & prudens, ad Wirtembergæ Ducem A. 1566. die 28. Januarii scripsit, sibi & Philiberto agnato rem non tanti apparere periculi, quanti putatur. Singulis Principibus ad coërcendos suæ cujus- que regionis Nobiles satis virium esse, neque confirmationes Cæsareas, a Nobilitate obtentas, Principibus esse posse periculo. (y)

(u) Acta hujus Conventus extant in Libro alleg. Part. II. Cap. I. pag. 66.

(x) SCHADAEI *Contin. Sleidani* Part. I. p. 375. & *Recessuum Imp.* Tom. III. pag. 201. seq.

(y) Literæ hæc extant in *Actis Wirtemberg.* loco alleg. p. 59.

§. XI.

Sedes
Durla-
cum
translata.

Hos inter rerum motus Regiam suam Pforzheimio Durlacum transtulit Carolus. Sexagesimus quintus seculi XVI. annus est, quo in Badensium Annalibus translatio hæc figitur.

Ab eo tempore Bada-Pforzheimensis Linea, mutato nomine, Bada-Durlacensis appellatur.

Subitum fuit hoc Marchionis consilium. Paulo ante enim Cancellariam, Themidis sedem, prope Palatium suum a fundamentis extruxerat. (z) Traditio est, Pforzheimenses petitum aliquod Caroli pertinaciter recusasse, tabulamque, translationis causas continentem, in Palatio ibi suspensam, jam pridem interiisse. Quæcunque consilii hujus fuerit causa, Carolus noster spatiosum, & magnificum, pro illo ævo, Palatium Durlaci magnis sumptibus extruere cœpit; opus festinavit, brevique tempore perduxit ad finem; indito

Caro-

(z) Cancellariæ hi versus inscripti leguntur:

Carolus has Princeps Badensis condidit ædes

Ut sint consiliis Curia sancta bonis.

Hic populo par est æquas præscribere leges

Omnibus ex merito reddere jura suo.

Hinc procul affectus animi seponere pravos

Et rem judicio noscere quemque suo.

Caroloburgi nomine; conditoris memoria in eo ut perpetua perstaret. Formam & ædificii reliqua ipse invenit, direxit, urfit, perfecit. Successores illud auxerunt, donec omne palatium cum oppido A. 1689. bellicis flammis consumptum, postquam per 124. annos stetisset. Sed & ipsum Durlaci oppidum aliis operibus exornatum a Carolo. Oppidani in animi grati memoriam publico urbis suæ fonti statuam ejus imposuerunt, quæ perstat hodieque. Hachbergæ Castrum A. 1554. jam restauraverat Carolus atque in formidabile munimentum erexerat. (a) Ad opus perficiendum Roetelani, Saufenbergici & Badevillani cives gratuitum quindecim crucigerorum, in singulos centum florenos, subsidium, ad quindecim annos Principi suo dederunt. (b)

§. XII.

Eodem anno (1565.) die Lunæ post Laurentii Marchio ^{Gesta varia.} ab Antonio, Dynasta Staufeni, jurisdictionem sex Curtium in tractu Vifnach, & tres Curtes in Reichenbach, cum silva adhærente coëmit. (c)

Insequentis anni die tertio Octobris cum Friburgensi Civitate de limitibus Friburgum inter, Haslacum & Bœzenhusam

Tom. IV.

G

(a) Tom. I. pag. 333.

(b) FOERSTERVS MS. de Rebus Hachberg.

(c) Die Vogteyen der 6. Höfe.

CAR. II.

transegit. Georgius Bombastius ab Hohenheim, Prior Ordinis Melitenfis in Germania, transactionem promovit. Tum quoque inter Aufriacam & Badenses Domos de supremo Imperio in Dynastias Rœtelæ, Saufenbergæ & Badevillæ diu agitata lis, Spirensis Episcopi, Aufregalis Judicis, Laudo contra Carolum decisa est; qui a Laudo hoc ad Imperii Cameram provocavit. (d)

Circa idem tempus cum Georgio Friderico, Marchione Brandeburgico, de dote Cunigundæ, uxoris Caroli, haud ita pridem defunctæ, disputatum, ut & de pecuniæ summis, quas Albertus Brandenburgicus, nuper in Aula Caroli mortuus, (e) a Sulzbergenfi Monasterio & ab Ecclesia Collegiata Pforzheimensi mutuo acceperat. Christophorus, Wirtembergæ Dux, arbiter electus, A. 1566. rem omnem composuit.

Abbatia St. Georgii in Nigra silva tum quoque motibus Aufrios inter & Christophorum Wirtembergicum dedit occasionem. Hic Ducis Circuli munus Carolo nostro tradidit Marchioni, qui bellicum ejusdem Circuli Senatam Weilam evocavit, ut de conservanda tranquillitate publica cum illis deliberaret. Res pedetentim sopita. Aufriacis jus supremum in Abbatiam servatum.

(d) Vid. Tom. II. pag. 270.

(e) Vide supra §. 4.

Lites, quæ ob divisionem terrarum, a Philippo fratre relictarum, inter Bernhardum & Ernestum inceperant, sub Carolo nostro in Camera Imperiali continuatæ fuerunt. Unde Cæsar, ne fraudi id esset Lineæ seniori, investituram Marchioni nostro negavit; indultis tamen, quæ A. 1553. 1554. & A. 1566. ei concesserat, juribus ejus prospexit.

§. XIII.

A. 1567. Carolus cum Saxonie & Brandenburgi Electoribus, cum Duce Wirtembergæ, Hassiæque Landgravio in Belgium Legati in Belg. missi. misit legatos, qui apud Margaretham Parmensem, Gubernatricem Belgarum, pro Protestantibus Inferioris Germaniæ, quæ decimum Germanici Regni Circulum componit, intercederent. Antverpiam, factionibus plenam, Gubernatrix nuper in deditionem receperat. Starebergius obviam missus est legatis, qui moneret, in civitate, vix pacata, adventum eorum minus opportunum videri. At Principum suorum dignitatem, ut admittantur, exigere cum regressissent legati, admissi sunt, posteroque die frequenti Senatu auditi; libellum protulerunt, cujus hæc fere sententia fuit: Confessionem Augustanam virtute Pacis Religiosæ apud Germanos admissam, in Inferiore Germania quoque non posse prohiberi. Proinde a superioris Germaniæ Principibus Margaretham orari,

CAR. II.

ne populos, cetera innoxios, divexari hoc nomine ac pœnarum immanitate plecti patiatur. Gubernatrix, in Senatu deliberans, remittendos absque responso legatos censebat. Mutata tamen deinceps sententia, Starenbergium in hæc verba respondere iussit: Legati quæ de religione monuerunt, indigna esse responso. Ex illis autem, quæ pro excufanda rebellium contumacia addiderunt, patere, Germanos Principes non tam habuisse rationem eorum, quæ Hispanorum Rex & Belgii Gubernatrix publice declararunt, quam quæ feditiosi homines disseminant, quorum impietatem everfa & spoliata templa, vis illata Magistratibus, excitati ad arma populi, abunde testentur. Admoneant suos Principes legati, ut Provinciarum Regiarum curam Regi permittant, neque turbulentorum hominum patrocinium porro fuscipiant. Quo responso accepto legati quarto, ex quo venerant, die recesserunt. (f)

§. XIV.

BellaGallica.

Protestantium causam in Belgio sine successu Carolus noster dum fuscipit, de adducendis contra Protestantes in Gallia auxiliis cum Carolo IX. tractavit.

Exardescente ibi secundo religionis bello in Germaniam missus est a Rege A. 1567. Bernardus Bocatellus, Britanniae Mi-

(f) FAMIANVS STRADA de Bello Belgico Decad. I. Lib. VI. p. 188.

noris Rhedonum Episcopus, qui Imperii Status doceret, non de religione jam agi, sed falso religionis obtentu Majestatem Regis offendi, atque adeo ab iisdem delectus pro Rege expeteret. (g) Wilhelmo, Landgravio Hassiæ, & Augusto Saxoni, Joachimo Brandenburgico Electoribus, id haud difficulter persuasum, qui Regi permiserunt delectus; ita tamen, ut sub Johannis Wilhelmi, Saxoniae Ducis, & Caroli, Marchionis Durlacensis ductu, & auctoritate fierent. Conscripti Regis nomine ter mille quingenti equites, quos Claudius Aumalius in Lotharingia accepit. Expeditioni in Galliam num interfuerit Carolus, neque Thuanus, neque alius illius temporis Scriptor prodiderunt. At Philibertus, Caroli nostri patruelis, in eodem bello contrarias secutus est partes; una cum Casimiro Palatino Protestantibus adducens auxilia. (h)

§. XV.

In tertio autem religionis bello, quod anno sequente exortum est, Philibertus contra Protestantes Regi adhæsit, in prælio Moncontoriano, uti supra docuimus, (i) A. 1569. occisus. Inter heroës proelii hujus Carolum quoque nostrum refert THUA-

Bello III.
num in-
terfuit
Carolus?

G 3

(g) THUANVS Lib. XLII. Cap. 10.

(h) Tom. III. p. 27.

(i) Ibid. p. 32.

CAR. II.

NUS, (k) additque, in secunda regionum acie eum mille duxisse equites & dextrum Andini latus cinxisse; denique fortissime pugnantem in primo occidisse conflictu. At Carolum nostrum cum Philiberto Bada-Badensi, qui haud dubie tum periit, & inter occisos a THUANO quoque relatus est, (l) manifeste confundit Thuanus. Carolus noster Bada-Durlacensis nonnisi octenio post placida morte in palatio, a se condito, obiit Durlaci. Hæc de Gallico bello.

§. XVI.

Gesta
cum Lon-
guevill.

Juridiciale bellum cum Principe Gallo his ipsis temporibus Marchioni nostro apud Germanos exortum est.

Helionorus ab Aurelia', Longuevillæ Dux, virtute juris, quod ab avia Johanna', Philippi Hachbergenſium Marchionum postremi filia, super Dynastias Roetelæ, Saufenbergæ & Badevillæ, in se derivatum credebat, in Camera Imperiali Spirensi A. 1568. Carolo Marchioni nostro, litem intendit. (m) Hubertus Languetus, ab Augusto Electore Saxonie A. 1569. in Galliam missus, in transitu per Marchiam Carolo promisit, hac de controversia se cum Longuevillano Duce acturum, & ut eo

(k) Lib. XLVI. Cap. I. p. 738.

(l) *Loc. alleg.* p. 739.(m) FOERSTERUS in *Relatione Genealogica & Historica de Marchionibus Hachbergicis* Lib. II. Cap. 6.

promptius res fieret, ad eum suscepturum esse iter. Iter, in scio Electore, suscepit Languetus, remque eo redegit, ut A. 1570. legati a Longuevillano & Carolo Marchione Argentinam mitterentur, qui transactione amica litem finirent. Languetus, Electoris jussu Argentinæ tum hærens, ab utroque rogatus est, ut negotio interesset, ac utrique parti addictus, transactionem promoveret. (n) Res transacta tum non est, sed brevi post Caroli mortem composita, ut suo loco videbimus.

§. XVII.

Circa tempus hoc in Gallia quoque de tertio religionis bello, quod per biennium jam duraverat, finiendo laboratum. Jo-
hannis Casimiri Palatini & Elisabethæ, Principis Saxoniae, nuptiarum festività die V. Junii A. 1570. Heidelbergæ celebrata est. Præter Palatinum & Saxonem, Electores, aderant Georgius Fridericus Brandenburgicus, Ludovicus Wirtembergicus, Wilhelmus, Philippus & Georgius Hassi, Adolfus Holfatiæ Dux, & Carolus noster Marchio. Principes hi ad Galliae Regem Heidelbergæ scripserunt, ex Reginæ ad Hassum literis se intellexisse, res in Galliae regno ad pacem pedetentim disponi; ad quam illi Regem prolixè hortantur, docentes, ad amicitiam Imperii retinen-

Pro Pro-
testanti-
bus Gall.
interce-
dit.

(n) LANGUETI *Epistolarum* Lib. I. Epist. 87.

CAR. II.

dam necessarium esse, ut abolitis intestinis bellis, libertas religionis per Galliam & æquale inter subditos jus constituatur. (o)

Mense Augusto 1570. subsecuta est Pax omnium amplissima, quæ Protestantes ad munera & dignitates Gallici Regni admittit.

§. XVIII.

Comitia
Spiren.

Heidelbergæ Carolus profectus est Spiram, ubi Maximilianus II. Imp. die 3. Idus Quinctiles Comitia celebravit, in quibus de Pace publica firmanda; de emendanda Cameralis Judiciæ in Imperio forma; de belli Gothani sumptibus; de rei Monetariæ fraudibus corrigendis, aliisque tractatum. Cæsar cum Imperatrice duas quoque filias secum adduxerat, Annam & Elifabetham. Illa Philippo Hispaniarum, hæc Carolo IX. Galliarum Regibus desponsatæ fuerunt. Annam Johannes ab Hoya, Monasteriensis Episcopus & Ordinis Borussiae Præfectus, in Belgium, & inde classis in Hispaniam deduxit.

Caroli
iter in
Galliam.

Elifabetham Cæsar, peractis Spiræ sponsalibus, (p) Jacobo Trevirensi Præfuli Septemviro, Johanni Argentinensi Episcopo

po

(o) THUANUS Lib. XLVII. Cap. 3. pag. 778. CRUSIUS *Annal. Suevicor.* Part. III. Lib. XII. Cap. 16. pag. 738.

(p) Sponsalia hæc describit HUBERT, LANGUETUS *Epistolar.* Lib. I. Epistol. 51. Carolus noster mensæ tum Cæsarum cum aliis Principibus assedit.

po & Carolo nostro Badensi, Philippo Arscotano Duci, Hohenloënsi & Zollerensi Comitibus ad Galliae Regem ducendam tradidit. (q) Excipiendae suae sponsae Mazerias ad Mosam in Campania Carolus Rex venit in occursum. Præmissi sunt Andegavenfis & Alençonius, Regii fratres, cum Carolo Lotharingiae Duce, Guisio, Aumalio & Mommorantio, Ducibus, aliisque proceribus, qui Elifabetham exceperunt Sedani & inde ad Regem duxerunt Mazerias, ubi a Trevirensi Electore, Cæsaris nomine tradita est Regi. (r) Rex per Vicecancellarium suum Cæsari & Germaniae Principibus atque imprimis Trevirensi, Argentinenfi Episcopo, Marchioni Badensi & Hohenloënsi Comiti, præsentibus, gratias egit atque Elifabetham honore & amore conjugali se profecuturum declaravit. Postridie, qui fuit XXVI. Novembris, regali pompa celebratae sunt nuptiae. Conviviis & hastiludiis more

Tom. IV.

H

(q) THUANUS Lib. XLVII. Cap. 5. pag. 780. SCHADAEUS *Contin. Sleidan*, Part. II. Lib. VI. pag. 196.

(r) In introitu urbis Mazeriarum Trevirensis Elector Andegavensem inter & Alençonium fratres Regis, Episcopus Argentinenfis inter Lotharingiae & Montpensierii Duces, Badensis noster inter Principem Delphinum (le Prince Dauphin) & Aumalium, Hohenloënsis & Zollerensis Comites inter Guisium & Mommorantium medii inceserunt. WICQUEFORT in libro: *L'Ambassadeur Et ses fonctions*, Part. I. Lib. I. pag. 200. qui p. 49, Germaniae Principes legatione hac suae derogasse dignitati contendit.

CAR. II.

folenni peractis, legati cum muneribus (s) dimissi, in Germaniam redierunt, (t)

§. XIX.

Legati
ejus ad
Regem.

Redux Spiram ad Comitiam Carolus noster, Cæsaris Legatus, ipse jam cum aliis Principibus auctor fuit legationis ad eundem Regem mittendæ. Palatinus, Saxo, Brandenburgicus, Electores, Richardus Palatinus, Friderici III. Electoris frater, Georgius Fridericus, Brandenburgicæ Domus, Julius Brunsvicenfis, Ludovicus Wirtembergicus; Wilhelmus, Hassiæ Landgravius, Johannes Albertus Meclenburgi Dux, ut & Carolus Marchio Legatos communi nomine miserunt in Galliam, qui Regem adierunt Villeriis ad Cotiam, (u) in Insula Franciæ die 24. Decembris. Legati de matrimonio cum Cæsaris filia gratulati Regi, ad servandas pacis, nuper in Regno factæ, condiciones longa & prolixa oratione (x) eum hortati sunt.

Ab Evangelicis Principibus legationem hanc petierant Joanna, Navarræ Regina, & Protestantes in Gallia Principes.

(s) In Inventario mobilium Caroli Marchionis leguntur dona, quæ a Galliæ Rege accepit. Adde POPELINIERE *Hist. de France* Tom. II. fol. 3.

(t) THUANUS *loco alleg.* Cap. 21. pag. 806.

(u) Villers-Cottrez.

(x) Exhibet eam POPELINIERE *Hist. de France* Tom. II. Lib. XXIV. p. 2. a.

Missus ab illis ad Comitiam Johannes Hangeftus, (y) qui & pro suppetiis, in bello nuper submissis, literisque haud ita pridem Heidelbergae ad Regem scriptis, gratias egit. (z) Carolus IX. Principum Legatis benigne respondit eosque muneribus donatos dimisit. (a)

§. XX.

Philippus Badensis, filius Philiberti, per tutores a religione patris ad Romanam traductus, Protestantium sacra, sub Philiberto patre in Marchia superiore latius propagata, quum abolere decrevisset, Carolus noster a consilio hoc eum avertere studuit, rem periculi plenam ostendens, quæ seditionibus materiam præbere possit. Sed & una cum Electoribus & Principibus Augustanæ Confessionis ea de re apud Cæsarem intercessit. Philippus tamen, obtenta A. 1571. a Cæsare ætatis venia, Bavari atque Zollerani auxilio, pristinum cultum reduxit atque Augustanæ Confessionis doctrinam in Bada-Badensibus suis terris aboluit. (b)

A. 1572. die 22. Jan. Ordines Sueviæ, ex præscripto Comitiorum Imperii, inter se convenerunt, ut per totum Sueviæ

Tom. IV.

H 2

(y) Jean d'Hangeft Sieur d'Argenliou.

(z) THUANVS Lib. XLVII. Cap. 6. pag. 781.

(a) IDEM loco alleg. Cap. 21. pag. 807.

(b) Vid. Tom. III. pag. 54.

CAR. II.

Circulum nonnisi quatuor Officinæ Monetariæ constituerentur, Stutgardiæ nimirum, Tettangæ & Augustæ Vindelicorum; quarta, destinata Badensibus, in loco, quem utraque Linea designaverit. Carolus noster cum Philippo Agnato, Lineæ senioris, die 19. Aprilis, ejusdem anni convenit, ut per singula sexennia, nunc Durlaci, nunc Badæ, officina monetaria esset. A Durlaco autem initium fieri placuit, quod Carolus rem monetariam ibi jam ante ordinaverat. Oppidum hoc, officinæ monetariæ in Badenium ditionibus sedes, eodem anno a Circuli Deputatis Norimbergæ designatum est. Sed alternatio, quam memoravimus, non habuit locum. (c)

Castrum in Oberwœfingen, quod ad Steinios nobiles pertinuerat, Badensi superioritati jam ante subiectum, A. 1573. cum juribus, illi annexis, emtione ad Marchionem pervenit.

Jus Patronatus in Sellingen, & alia, quæ inde pendent & ad Marchionem hucusque spectaverant, cum jure patronatus in Sinzheim & parte decimarum in Moers Carolus noster A. 1574. tradidit Collegiæ Badensi.

(c) Ernestus Fridericus A. 1586. cum Bada - Badensibus de communi tractavit moneta, ita ut damna quoque & lucra invicem compensarentur; sed res in tractatibus substitit.

Udenheimense vel Philippiburgense vectigal ad Rhenum inter Episcopum & Civitatem Spirensis jam pridem excitavit disensum, quod immunitatem ab eo sibi arrogaverat Civitas. Ernestus, Caroli pater, constitutus jam fuerat arbiter. Carolus, mortuo patre, pro Civitate pronunciavit. Laudum ejus Camera Spirensis A. 1575. firmavit. (d)

Anno sequenti pro Parochia in Schupffart a Canonissis Collegiatæ S. Fridolini Ecclesiæ in Seckingen Marchio decimas vici Maulburg in Dynastia Rœtelenfi accepit.

§. X X I.

A. 1577. die XXIII. Martii Carolus, nondum quinquagenarius, Caroloburgi in arce, ab eo exstructa, decessit, Pforzhemii in Ecclesiæ Aulicæ choro sepultus. (e) Vita longiore, si quis

H 3

(d) LEHMANN. Chron. Spir. Lib. IV. Cap. 22. p. 323. & 326.

(e) Elogium ejus sepulchrale his verbis conceptum: „Illustrissimus atque magnanimus Princeps & Dominus, Dominus CAROLUS Marchio Badensis & Hochbergensis, Dominus in Rœteln & Badenweiler, S. Romani Imperii totiusque Marchiæ singulare Decus, qui mortuo Patre domino Ernesto unicus successor ditiones hereditarias in primis divino cultu ab antiquis sordibus repurgato, insigni animi prudentia, justitia & fortitudine tam belli, quam pacis tempore, XXIV. annos placidissime gubernavit, amplissimis ædificiis ornavit & singulari in-

CAR. II.

unquam Principum Domus Badensis dignissimus; Princeps moribus & vita integer; mansuetus, parsimoniae deditus, qui civium tributis non ad voluptates & delicias inanes est usus, sed in utilia patriae instituta convertit. Nævos in eo paucos invenias. Non tenax offensio- num, si Pforzheimenses excipias, quos ut puniret, Durlacum migra- vit. In Comitibus & Conventibus publicis assiduus & frequens; ut Cæ- sari placeret; simul & sollicitus, ne detrimenti quid religio, quam professus est, caperet, publicæ nunquam indormiens causæ. Natu- ra liberalis, munificus; quin & splendidus, pro illo tempore, ædi- ficator. Decessit postquam omnia, quæ sibi proposuerat, in Reli- gione ordinasset; Bada - Durlacensium Numa; omnium civium, quos ipse amaverat, a quibus ipse amatus est, compositus lacri- mis. Filios non Aulico Comitatu corrumpi, sed continuo stu- diorum ordine institui, virtutum & disciplinarum cultu ornari,

„ dustria indefessoque labore multo fertiliores reddidit dignus longio-
 „ re vita, si Deo placuisset, nondum expleto XXXXVIII. ætatis suæ an-
 „ no die 23. Martis Anno Domini 1577. in arce Caroliburgo immatura
 „ morte eripitur atque hic, ut vivus jufferat, sepelitur, gloriosam resur-
 „ rectionem expectans, quam ei largiri dignetur omnipotens Pater per
 „ Jesum Christum Filium suum unigenitum Amen. Marito ac parenti
 „ charissima conjux secunda Anna Palatina & tres filii Ernestus Fri-
 „ dericus, Jacobus & Georgius Fridericus in perennem & bene me-
 „ ritam memoriam H. M. P. „

educarique curavit, nisi quod vicinarum more Aularum Theologicis disputationibus nimis imbuti sunt. Religionum initia plerumque fervida & plena fervoris. In omnibus hujus generis negotiis circumspectus & prudens; felix, quod in illa incidit tempora, quibus Maximilianus II. præfuit Imperio; princeps ejusdem cum Carolo indolis; qui cognatum hunc suum, divi patris exemplo, præ ceteris amavit.

Christophorus, Wirtembergæ Dux, testamento A. 1568. Carolum nostrum inter tutores Ludovici filii nominavit.

§. XXI I.

Carolus bis matrimonium inivit. Uxor prima fuit **C U-** <sup>Uxor 1.
& liberi.</sup>
NIGUNDA, Casimiri Marchionis Brandenburgici in Franconia & Susannæ Bavaricæ filia; desponsata die 10. Martii A. 1551. defuncta Gemundæ Suevorum, die 24. Febr. A. 1558. ætatis anno XXXIV. cum Onolsbaco rediret Pforzhemium; ubi condita in Marchionum sepulcro. Ex ea prodierunt:

1. **M A R I A**, nata Hachbergæ A. 1553. die 3. Jan. quæ post octennium decessit Pforzhemii A. 1561. die 11. Nov. ibique sepulta.
2. **A L B E R T U S**, natus Pforzhemii A. 1555. die 12. Jun. novendecim annorum juvenis, podagra, quam vita intemperanti contraxerat, A. 1574. die 4. Maji decessit, sepultus Pforzhemii; ubi ejus Epitaphium extat.

§. XXIII.

Uxor 2.
& liberi,

Secunda Caroli uxor fuit ANNA, Ruperti Comitis Palatino Veldentini, filia, A. 1540. die 12. Novembris nata, Marchioni nupta Heidelbergæ Calendis Aug. 1558.

Hæc marito superstes tutelam filiorum A. 1577. adiit; A. 1585. depofuit; vixitque Grabæ; ubi Castrum olim; nunc omnino destructum: A. 1586. d. 30. Martii ibi decessit; sepulta Pforzhemii; sex liberorum felicissima mater; ex quibus tres filii terras Badenses inter se diviserunt.

1. ERNESTUS FRIDERICUS.

2. JACOBUS.

3. GEORGIUS FRIDERICUS; quorum singulorum expositurus sum fata.

Tres filiae fuerunt:

1. DOROTHEA URSULA, nata die 20. Junii 1559. dein uxor Ludovici Wirtembergici; cujus tutelam gesserat Carolus pater; nupta Stutgardiae A. 1575. die 8. Novembris. Nuptias has, magna pompa celebratas, eleganti carmine illustravit illustris Wirtembergensium Poëta, NICODEMUS FRISCHLINUS. (f)

Hæc,

(f) In Parte Epica Operum Poëticorum, pag. 86.

Hæc, A. 1583. die 19. Maji ex Aula Vinariensi domum reditura, Noribergæ improlis decessit; sepulta Tubingæ.

2. ANNA MARIA, nata A. 1565. die 4. Aug. denata 1573. die 8. Octobris.

3. ELISABETHA, nata A. 1570. die 27. Sept. Hæc apud Urfulam Palatinam, Ducis Wirtembergici viduam, A. 1611. die 6. Oct. Nuringæ Wirtembergicæ obiit cælebs, Pforzheimii sepulta.

§. XXIV.

Paulo ante mortem Carolus noster conceperat testamen-^{Testam.}
tum, quo tres filios, omnium principatuum ac ditionum suarum ^{Caroli.}
conjunctarum instituit heredes; prohibita omni omnino alienatione atque divisione; jussitque adeo, communi ut regimine filii uterentur.

Annam Palatinam, conjugem viduam, cum Ludovico Electore Palatino, Philippo Ludovico Neoburgi, & Ludovico Wirtembergæ Ducibus, quorum hic gener ejus futurus, liberis tutores constituens.

Ludovico Electori, ante tutelam finitam si decederet, Johannem Casimirum fratrem ejus, atque Philippo Ludovico Neoburgico, Johannem fratrem substituit.

CAR. II.

Testamentum tamen imperfectum reliquit. Filii, ad legitimam ætatem provecti, reprobata communionem regiminis, reddituum divisionem iniverunt.

Testamentaria vero, quam memoravimus, tutela ex Caroli mente observata.

CAPUT III.

ERNESTUS FRIDERICUS.

A. 1577. - - - - 1604.

§. I.

Regimen viginti septem annorum nobis de-
scribendum occurrit; nec felix, nec pru-
dens. Ernestus Fridericus, natu major
Caroli filiorum, natus Mülbergæ A. 1560.

Ernesti
Frid. tu-
tela.

die 17. Oct. patre amisso, ipse cum fratribus suis, Annam Palatinam matrem, Ludovicum Electorem Palatinum, Philippum Ludovicum Neoburgicum & Ludovicum Wirtembergæ Ducem, ex testamento patris accepit tutores. Hi a matre invitati, mense Majo A. 1577. convenerunt Caroloburgi, atque testamentum Caroli vel ipsi, vel per legatos subscribendo, firmarunt. Si-

ERNEST.
FRIDER.

gillum tutorium commune confectum; omniaque ordinata, quæ præfens rerum usus videbatur exigere. Regimen terrarum, ex legibus defuncti, Vicario & Consiliariis delatum; illisque injunctum, ut de causis gravioribus ad tutores referrent. In alio ejusdem anni Conventu, mense Novembri, Caroloburgi quoque habito, visum est tutoribus, confirmationem testamenti neque a Cæsare, neque a Camera Imperiali petendam; reparandas esse Mülbergæ & Hachbergæ Castrorum munitiones; Judæos omnibus Marchicis terris expellendos; Principes juvenes, Ernestum Fridericum atque Jacobum, qui paulo ante in Aulam Wirtenbergicam fuerant translati, a se invicem separandos; hunc ob erectum ingenium, studiorum causa, Tubingam mittendum; illum diutius domi retinendum. Elector Palatinus tutorum nomine homagium civium solus suscepit.

In Aula Wirtenbergica cum versaretur Ernestus Fridericus, comite fratre, seculari Tubingensis Academiae festo A. 1578. interfuit. (a)

Variis itineribus dein per Europæ regna institutis A. 1580. in patriam redux, in senatum regiminis a tutore Wirtenbergico introductus est; Anna matre præfente. Adolescens viginti annorum, omnibus deliberationibus interfuit, sed decidendi potestatem nonnisi quinquennio post, tutela cum exivisset, accepit.

(a) CRUSIUS *Annal. Suevicor.* Part. III. Lib. XII, Cap. 24. pag. 764.

§. I I.

Longuevillanæam de Saufenbergica successione litem, per octoginta fere annos durantem, ut tandem componerent, omnino studio laboraverunt tutores. Composita est denique, post reditum Ernesti Friderici, Bernatium interventu, in Caroloburgensi Palatio Durlaci A. 1581. Maria Borbonia, Helionori, Longuevillæ Ducis, vidua ejusque filii, Henricus & Franciscus, acceptis ducentis viginti quinque millibus florenis, omni in Dynastias Saufenbergæ, Rœtelæ & Badevillæ juri, quod habere se credebant, renuntiarunt. (b)

Eodem anno Friolshemii in Wirtenbergica ditone de finibus & de jure conducendi gravamina plura Wirtenbergicos inter atque Badenses tandem transactione sopitæ sunt die 30. Septembris. Enimvero jam A. 1516. inter Ulricum Wirtenbergæ Ducem & Philippum Marchionem convenerat, ut ille a Neuenburgo oppido ad suburbium Pforzheimense; Marchio a Pforzhemio ad portam Neuenburgicam reciproca conducendi facultate uterentur. Porro ut a Neuenburgo Etlingam, Gernspacum & Ellmen-

I 3

(b) Instrumenta extant in Tabulario Bada-Durlacensi. Add. FOERSTERUS in *Histor. geneal. March. Hachberg. MS.* Lib. II. Cap. 6. Conf. Tom. II. *Hist. Zaringo-Bad.* pag. 262.

ERNEST.
FRIDER.

dingam Wirtembergicus, & versa vice Badensis, conducirer. Pforz-
hemio Gernspacum, omisso Neuenburgo, euntes, Badensis Pforz-
hemio Schwanam, & Schwana Gernspacum comitaretur Wir-
tembergicus. Ex adverso Pforzhemium Gernspaco euntes, Ba-
densis Gernspaco Schwanam & Schwana Pforzhemium Wirten-
bergicus conducirer. At Friolshemiana transactione cautum est,
ut pons Mettingam inter & Haugstættens juris conducendi versus
Liebenzellam inter utramque Domum constitueret limitem. Equi-
tibus conducentibus non licitum sit pontem transire. Stuttgar-
diam inter atque Pforzhemium limes extra vicum Friolshemium
in editiore constituitur loco. Pactiones hæ juris conducendi in illis
partibus normam inter utramque Domum hodieque constituunt.

Diuturna lis duas inter Lineas Badenses de divisione ter-
rarum Marchionis Philippi, quadagesimo octavo seculi XVI. an-
no ab Ernesto Marchione ad Cameram Imperii provocatione (c)
delata, ejusdem Camerae sententia die 12. Maji A. 1582. decisa est.
Confirmatum Ludovici, Electoris Palatini Laudum. Caroli II.
filii, Ernesti nepotes, condemnati in litis expensas.

A. 1582. die 12. Sept. Feudorum Imperii investituram in
Comitiis, Augustæ Vindelicorum habitis, a Rudolpho II. Impera-
tore, trium fratrum nomine susceperunt tutores; (d) qui jam ante

(c) Provocaverat Ernestus a Laudo Electoris Palatini ad Cameram. v. Tom. III.

pag. 13.

(d) Enumerantur in literis investituræ: Marchionatus Badensis & Hachber-

quadriennium a Jacobo Christophoro, Basiliensi Episcopo, Brisgovica feuda Brondruti acceperant.

ERNEST.
FRIDER.

In iisdem Comitibus inter quatuor Domos, Badensem, Hafsiacam, Pomeranicam, Wirtembergicam de alternatione in Comitibus per singulos dies promiscue observanda, convenit.

§. III.

Enimvero post obitum Caroli II. communi trium ejus ^{Divisio} ^{terra-} ^{rum.} filiorum nomine a tutoribus administrata est omnis Marchia Badensis, ex patris testamento, quod ille tamen non omnino perfecerat. Hinc communi quoque eorundem trium fratrum nomine Paulus Wonecker, Doctor, Comitibus Augustanis A. 1582. interfuit, atque comitali recessui subscripsit legatus. (e) Communio hæc abrogata A. 1584. die IV. Decembris, quo iidem tres fratres, con-

gensis, dimidia pars Comitatus Ebersteinensis, Dynastia Usenbergensis, feuda Windeckiana cum omnibus vassallis, banno ferino, vicis majoribus & minoribus, hominibus, bonis in Rietha, in Kippenheim, Ichenheim, Kirchzelle, Tundenheim & Altenheim, ut & dimidia pars in Ottenheim, Frifenheim, Schopfheim, Obernweiler & Heiligenzelle, &c. In aliis literis die 11. Sept. Augustæ tum datis, in quibus jura Domus Badensis confirmavit Imperator, memorabilis hæc adjecta est clausula, ne privilegia, a Cæsare ejusque prædecessoribus ac successoribus concessa, Marchionum juribus & privilegiis damnum inferrent.

(e) Vid, Corpus Recess. Imperii ex editione Senckenbergiana Tom. III. pag. 414.

ERNEST.
FRIDER.

ventione inter se inita, Philippi Ludovici, Palatino - Neoburgici (f) & Ludovici, Wirtembergæ Ducis, interventu, communionem testamento Caroli II. præscriptam aboluerunt.

Placuit divisio, quam A. 1537. conditor Lineæ inter filios suos constituerat Ernestus.

Ernestus Fridericus, senior fratrum, Marchiam Inferiorem vel Pforzheimensem partem, cum Besigheimii, Mundelsheimii & Altensteigæ Præfecturis accepit.

Hachberga, Ufenberga, Sulzberga, Hœhinga, Landekium composuere partem Jacobi, filiorum secundi.

Saufenberga, Roetela & Badevilla, Georgio Friderico obtulerunt. Metallifodinæ Sulzbergensis portiones inter fratres æqua lance divisæ; jurisdictione Domino terræ servata. Mobilia bona, quæ a Carolo II. relicta, inter fratres quoque æqualiter divisa. Elifabethæ forori cælibi, eadem decreta est summa, quam Dorothea Urfula, Duci Wirtemberg. nupta, acceperat; X. mille florenorum pro dote, & V. mille flor. pro additamento.

Ad hos decem mille florenos Ernestus Fridericus quinque partes, Hachberga duas, reliquæ Dynastiæ tres conferant partes. Eodem modo onera publica & æs alienum inter fratres distributa. Soror renuntiavit juribus, quæ potuerat habere.

Mortuæ

(f) Ludovicus VI. Elector Palatinus paullo ante divisionem decesserat.

Mortuæ sine liberis dos reditura ad fratres. Conventum porro, ut non modo pro se, sed & pro reliquis singuli fratres sua feuda acciperent; utque senior frater Regalia Imperii solus, sed communi sumptu, reciperet. Sux quisque portionis conferat feuda. Ad pecuniam & usuras, Longuevillanis solvendas, omnes fratres concurrant. Lis contra heredes Ladislai Comitis de Haag, de dote uxoris, communibus trium fratrum sumptibus assumatur, & quæ inde obvenerint, æquis distribuantur portionibus. Eadem intuitu aliarum quoque litium ac creditorum (g) observentur.

Ita cessavit Regiminis communio, & ad Sanctionis hujus normam facta est inter fratres terrarum divisio. Georgio Friderico Marchioni reservatum, ut legitimam ætatem adeptus, contra divisionem hanc possit proponere gravamina.

§. V.

Tutores eodem anno & die, quo pactum divisionis coaluit, abdicata tutela, Ernesto Friderico & Jacobo, senioribus Caroli filiis, regimen tradiderunt; qui una cum matre, fratris ætate minoris, Georgii Friderici, in se susceperunt tutelam. In Circuli Suevici Conventu A. 1585. Ulmæ celebrato, tres fratres singula obtinuerunt suffragia. (h)

Tom. IV.

K

(g) Inter alia Carolus Principi Condeo 10000 florenorum A. 1562. mutuo dederat.

(h) Biennio post tamen ad alium Circuli Conventum, Ulmæ mense Nov. habi-

ERNEST.
FRIDER.

A. 1586. die 20. Martii, Ernestus Fridericus investituram terrarum & jurium Imperii, a Rudolpho II. Imp. suo & fratrum atque agnatorum nomine, tanquam senior gentis, Pragæ per Legatos accepit.

Legati hi cum Vice-Cancellario Imperii de Durlacensium in Comitii suffragio tractarunt. Petierunt nempe tres fratres, ut singuli non modo vocarentur ad Comitiam, sed & loco & suffragio peculiari uterentur. Vice-Cancellarius Cæsari pergratum esse testatus est, si Principes frequentes ad Comitiam conveniant, quæstiones autem de loco & suffragio decidendas esse in Imperii Senatu. Defuncto tamen Jacobo, superstites duo fratres singuli ad Comitiam Ratisbonensiam A. 1594. vocati, duplex in illis tulerunt suffragium.

§. V.

Gymnaf.
Durlac.

Hoc tempore (A. 1586.) ceremonia solenni inauguratum est Durlacense Gymnasium; quod jam triennio ante, Cancellario Martino Amelio seu *Achtsyuit*, Durrio Superintendente Gene-

tum, Ernestus Fridericus tantum vocatus & ad suffragium admissus est. Fratres ejus sibi injuriam fieri arbitrati sunt, quod divisim semel ditionibus, cum Imperii Circulique onera spectent ad singulos, æquum sit, ut singulis quoque permittantur suffragia. Quodsi neque vocati fuerint, neque consenserint, tributa denegaturos. Rationibus his num cesserint Ordines, non liquet. At A. 1588. & 1590. Receptibus Circuli singulorum fratrum nomine subscriptum.

rali & Joanne Pistorio suavoribus, sub communi trium fratrum regimine, durante adhuc tutela, institutum est. (i) Durlacum, ubi Caroloburgi Palatium est, nupera divisione cum obtigisset Ernesto, illius tantum nomine A. 1586. aperta est Schola; *Ernestina* hinc dicta. (k) Præter sex Præceptores, qui totidem Classibus præfecti, quatuor Professores & Rector constituti sunt, qui in publico Auditorio suas scholas haberent.

Stipendiarii Juvenes, qui Basileæ & Tubingæ, Marchionum sumtibus huc usque alebantur, literis jam incubuerant Durlaci; duodecim ordinarii, cum famulo communi.

His ex liberalitate Principis victus, amictus, libri comparati. Ex illis, qui ad Theologiam applicuerant animum, sele-

Tom. IV.

K 2

(i) PAULUS CHERLERUS, Binzheimensis Pastor, tum vivens, in *Præfat. ad opus Politicum*, ex quo FECHTIUS in *Apparatu ad Ep. Marbach.* p. 956. scribit; Martinum Blanckium hujus Gymnasii primum extitisse Rectorem.

(k) JUNGLERUS ita: „ Scholam Durlaci aperuit Ernestus Fridericus „ A. 1586. excitato a fundamentis ædificio, in quo præter VI. Classes, „ quibus juvenus distinctis gradibus eruditur, etiam auditorium con- „ tinetur publicum, Philosophiæ & Theologiæ docendæ, nec non ex- „ ercendis declamando & disputando auditoribus destinatum. Recto- „ rem, Professores & Præceptores idoneos magno sumtu conquisivit, „ & honestis stipendiis ornavit, alendis ex subditorum pueris, qui ce- „ teris indole præcellerent, rei divinæ præficiendis perpetuos decrevit „ redditus. „

ERNEST.
FRIDER.

cti sunt, ad exterarum qui mitterentur Academias, ut ad summos in Theologia promoverentur honores, aut ad Professoris munus, in Gymnasio obtinendum, se idoneos redderent.

Abeuntes comitabatur beneficentia Principis. Georgius Fridericus annuos mille florenos pauperum studiosorum alimentis A. 1614. adjecit.

§. VI.

Fata il-
lius.

Gymnasium haud procul distabat a Templo. Aedificium amplum, quod rudera ejus hodieque testantur. Reducta Pace aliud exstructum est minus. Laterculum lectionum primus Eloquentiae & Poeseos Professor, Johannes Schœpius, in Programmate (l) Inaugurationis exhibuit. Leges ejus A. 1588. prodierunt in lucem.

Sub Friderico V. Christianus Keckius Jctus, literas humaniores egregie doctus, Gymnasii Ephorus fuit. Successit ei Fechtius, axiomate Inspectoris ornatus. Præter Fechtium, Arnoldus, Foertschius, Majus, & alii, quos fama doctrinae ad illustres Germaniae Cathedras Academicas vocavit, (m) tum Durlaceni docebant.

(l) Scriptum est versibus latinis. FECHTII *Colloq. Emmeding.* p. 41.

(m) FECHTIUS Rostochii, ARNOLDUS Francofurti ad Mœnum, FOERTSCHIIUS Jenæ, MAJUS Gieslæ docuerunt, ex Durlacensi Gymnasio vocati.

Pace Rivici constituta, Gymnasium, bellica face A. 1689. cum oppido destructum, Fridericus Magnus, pristino nitore restituere decreverat. Sed interveniens Hispanicam ob successionem bellum intervertit consilium.

Carolus Wilhelmus, Friderici Magni successor & filius, novo Palatio Carolsruhæ exstructo sedeque Regiminis in illud translata, Gymnasium quoque eodem transtulit A. 1724. Joan. Casparus Malschius, poetica præsertim laude clarus, alterum quem Ovidium diceres, Gymnasii Prorektoratum eo tempore gessit. (n)

§. VII.

A. 1587. Guisus Dux cum Lotharingicis copiis in Comitatum Montisbeliardensem irrupens, quum late omnia vastaret, Ernestus Fridericus, belli propinquitate permotus, vasallis suis injunxit, ut ad defensionem se pararent. Fridericus Wirtenbergæ Dux lineæ junioris, quæ Montisbeliardum tenebat, & agnatus ejus Ludovicus, regens Ducatum, a Marchione tum petierant auxilia. Hic non transitum modo Ludovici copiis concessit, sed & delectus per suam ditionem haberi permisit.

Gesta
Marchio-
nis varia.

K 3

(n) Illustris Gymnasii hujus Rectores enumerantur in *Programmate erudito*, quod JO. CHRISTIANVS SACHSIVS, hodiernus ejus Rector A. 1765. conscripsit.

ERNEST.
FRIDER.

A. 1588. decimas & jus patronatus in Hochstetten Ernestus Fridericus acquisivit. Decimas illas & jura annexa, clientelari nexu, a Spirensi Ecclesia Fridericus Læwensteinius tenuerat; quo extincto Eberhardus Spirensis Episcopus, ad quem feudum redierat, illud vendidit Marchioni; qui eodem anno varias cum Wirtenbergico de finibus lites transactione composuit.

Kaufbeuræ, quæ Imperialis Sueviæ Civitas est, quum gravissimi inter Catholicos atque Protestantes illo tempore motus fuissent exorti, Ernestus Fridericus cum Wirtenbergico aliisque suarum partium Sueviæ Ordinibus civium Protestantium causam suscepit & pro illis A. 1589. apud Cæsarem intercessit.

§. VIII.

Tutela li-
beror. Ja-
cobi.

A. 1590. Jacobi Marchionis, nuper defuncti, vidua, enixa est posthumum, Ernestum Jacobum, cujus tutelam & administrationem terrarum patruus Ernestus Fridericus suscepit, eaque de re Cameram Imperii literis certiore reddidit.

Jacobus pater ultima voluntate ordinaverat, ut in terris, ab ipso relictis, Catholica conservaretur religio, in qua & educarentur pupilli, quibus præter Ernestum Fridericum agnatum & Elifabetham matrem, Wilhelmum quoque Bavariæ Ducem & Carolum, Zolleranum Comitem, tutores nominaverat. Sed Ernestus Fridericus, nulla testamenti, quod variis modis impugnabat, habita ratione, Catholica sacra ex fratris defuncti ditionibus proscri-

psit sibi que soli vindicavit tutelam. Quem in finem cum Elifabetha, Jacobi vidua, die 5. Nov. A. 1590. inita pactione, Mulburgense Castrum, insigni supellectile instruendum, viduitatis illi sedem assignavit, addita conditione, ut liberum ipsi esset Emmedingam redire. Pupillorum educationem Marchioni, ut legitimo tutori, Elifabetha reliquit, eidemque bonorum suorum, quæ in Luxenburgica ditone & in Ducatu Lotharingiæ habebat, administrationem concessit.

§. I X.

Indigne hæc tulit Zolleranus Comes, tutor, qui surreptas Lis de ea & transactio. Emmedingæ testamenti tabulas ad Cæsarem perferens, die 14. Decembris Rescriptum obtinuit, quo Marchioni, innovata ut corrigeret & ad aperiendum testamentum se sisteret iudicio, injunctum. Marchio, protrahendæ liti, jurisdictionem Consilii Aulici declinavit atque ad Judicem ordinarium causam hanc remitti petiit; sed irrito conatu. Post biennii moram Consilium Aulicum A. 1592. testamentum Jacobi confirmavit, & Wilhelmum, Ducem Bavariae, tutorem filiarum Jacobi & testamenti executorem agnovit. Ernestus Fridericus ea de re per Bavarum certior factus, die 11. Decembris (A. 1592.) a Cæsare male informato ad melius informandum sibi provocandum putavit. Denique Friderici Wirtembergæ Ducis interventu die 9. Nov. A. 1594. Leonbergæ inter Ernestum Fridericum & Wilhelmum Bavarum inita est transactio,

ERNEST.
FRIDER.

qua in communionem tutelæ quidem admiffus est Marchio, sed educatio pupillarum nonnifi ad certum tempus illi relicta. Natu major enim illarum post sex menses, at natu junior post biennium, aliis locis, ubi Romana Religio viget, ex voluntate testatoris, donec elocentur, educari jussæ sunt. Legatorum vero piorum nomine Ernestus Fridericus certam pecuniæ summam se soluturum promisit. De cetero, compensatis expensis, renunciatum est liti.

Marchio
heres Ja-
cobi.

Inter hæc Ernestus Jacobus posthumus septimo nativitatis mense quum A. 1591. decessisset, Hachbergicæ ejus & Usenbergicæ ditiones ad patruos pervenerunt. Ditionam investituram Ernesto Friderico ejusque fratri, qui legitimam nondum attigerat ætatem, A. 1592. die 27. Junii Rudolphus II. Cæsar Pragæ concessit.

§. X.

Turbæ
Argent.

Apud Argentinenses Capitulum Cathedrale, sub Johanne Manderfcheidio Episcopo, in duas sese partes, Catholicos & Protestantes, divisit. Sopiendis difficultatibus, inter eos exortis, omnem operam impendit Antistes.

Ernestus Fridericus, cum Johanne Casimiro, Electoratus Palatini Administratore, Richardo & Johanne, Palatinis, ut & cum Jacobo fratre, Hachbergenfi Marchione, ad Episcopum & Canonicos, Catholicæ Religioni addictos, A. 1584. misit legatos, qui

qui eos ad concordiam hortarentur, atque Marchiones officio suo ea in re non defuturos ostenderent. (o) Compositio frustra tentata. Canonicorum Protestantium causam ergo Marchio sibi defendendam suscepit. Missa A. 1589. plerorumque Principum Aug. Confess. & inter eos Ernesti Friderici ad Rudolphum II. Imp. legatio, quæ pro Canonicis Protestantibus apud Cæsarem intercessit, remque eo perducere laboravit, ut omnis controversia Ordinum Imperii permitteretur cognitioni. At Cæsar ad suam rem omnem evocavit tribunal. (p)

Mortuus inter hæc A. 1592. Episcopus. Suffragia in electione novi divisa. Canonici Protestantes Joh. Georgium, Joh. Georgii Electoris Brandenburgici nepotem, Argentinæ; Catholici Carolum, Caroli II. Ducis Lotharingiæ filium, Tabernis Alfatensis elegerunt successorem. Belli, in Alfatia mox orituri, præludium. Lotharingiæ Dux, filii partes suscepit. Pro Brandenburgico Argentinenses, Tigurini, Bernates, Basilienses & Ernestus Fridericus noster steterunt.

Tom. IV.

L

(o) Mandata, legatis data, una cum responso Argentinensis Episcopi, extant in scripto: *Aus Schreiben und gründlicher Bericht unser Georgen von Seyn, Grafen von Wüngenstein &c.* num. 34. 35.

(p) BERNH. HERZOG, *Chron. Alfat.* Lib. IV. pag. 128.

ERNEST.
FRIDER.

§. XI.

Marchio
Protest.
succurrit.

Hic mense Novembri mille equitum, bis mille peditum auxilia in Alsatiam duxit, institutoque per Argentinam itinere, in agro Argentinensi prope Husbergam, una leuca ab urbe, confedit. Brocomagus (*Brumpt*) juris Hanoici burgus; oppidum olim, ab Ernesti copiis die 29. Nov. direptus est, arce illæsa, quam fortiter defenderant rustici. Eadem paulo post fata habuit Hochfelda, Advocatiæ Provincialis Alsatix vicus, qui ad Aufriacos illo tempore spectabat. Christianus Anhaltinus Princeps, copiarum Argentinensium Præfectus, cum centum equitibus, die 7. Decembris, circa Molshemium quum ageret prædas; irruentibus in eum e Dachsteinio Lotharingis, cum omni manu sua in hostium potestatem venisset, nisi equites Marchici advolantes, Lotharingis eripuissent victoriam. Mansfeldius Comes & fortissimus quisque in eo conflictu ceciderunt.

Eodem mense Marchicæ copiæ vicus Ebersheim, Kogenheim, Kestenholz, Bliensweiler, Scherweiler, partim ad Episcopum & Capitulum Argent. partim ad Aufriacos spectantes, ut & alia in illis partibus loca, diripuerunt. Dambacum, oppidum, acceptis Argentorato tormentis, ab iisdem expugnatum.

Componendis his turbis Legati Cæsaris Argentinam venerunt. Christianus Anhaltinus, atque Ernestus Fridericus Marchio

noster ab illis interpellati sunt. (q) Legatis ultro citroque com-
meantibus, die 15. Febr. A. 1593. in has conditiones transactum:
ut, depositis utrimque armis, arbitrio Principum Imperii omnis
causa committeretur. Reditus Episcopatus interea duos inter di-
viderentur Episcopos. (r) Pace facta, Ernestus Fridericus rediit
domum. Ferox ejus miles, amicis hostibusque infestus, late
omnia vastaverat. Crudelitatis Ernestus accusatus a multis. Phi-
lippus, Hanoviae Comes, ad Cameram Imperii detulit contra
eum querelas. (s)

§. XII.

Durantibus his turbis, Lotharingæ Dux Ernestum Fri-
dericum, qui A. 1591. Jacobo Ernesto, fratris sui Jacobi filio, Dynastia
Bitensi
ejicitur.
posthumo, successerat, Dynastia Bitensi, quam pignoris jure Ja-
cobus tenuerat, forte non reddita, ejecit. Damni hujus repara-
tionem a Civitate Argentinensi & Canonicis Protestantibus, so-
ciis suis, Marchio flagitavit; ad Lotharingæ Ducis partes se tranfi-
turum minatus; nisi satisfaceret petitis. Senatus & Canonici

Tom. IV.

L 2

(q) Exponit hæc Chron. MS. Argentinense Germanicum SEBALDI BUHELERI
quod in Bibliotheca mea servatur. Böhelerus filius, Chronici paterni
Continuator, Armamentarii Argentinensis tum fuerat Præfectus.

(r) THUANUS Lib. CV. Cap. 2. pag. 205.

(s) IDEM Lib. CIV. Cap. 10. pag. 185.

ERNEST.
FRIDER.

menſe Septembri A. 1592. Electorem Palatinum, Fridericum IV. & Johannem Comitem Palatinum literis rogarunt, ad æquiores conditiones ut Erneſtum inducerent. Res anno ſequenti ita compoſita, ut Capitulum quinquagies mille florenorum fortem, variis Germaniæ Principibus mutuo datam, traderet Marchioni; qui, Dynaſtiam Bitenſem, ope ſociorum, ſi quando recuperaverit, fortem ſe reſtituturum promiſit.

A. 1595. die 12. Januarii literas oppignerationis Dynaſtiæ Bitenſis Marchio tradidit Capitulo. (t) At Lotharingiæ Dux, Leiningæ & Hanoviæ Comitum interventu, in tranquilla Dynaſtiæ poſſeſſione permansit. (u)

§. XIII.

Fœdus
Heil-
bronn.

Turbæ hæc aliique in Imperio motus, ob religionem exorti, induxerunt Marchionem, ut cum Friderico IV. Electore Palatino, cum Joanne Georgio, Electore Brandenburgico, cum Joanne Bipontino & Friderico, Wirtembergæ Duce, A. 1594. menſe Martio conveniret Heilbronnæ. Prolata ibi in medium longa ſeries Gravaminum, quibus Transactioni Paſſavienſi & Paci Religioſæ vim illatam eſſe Proteſtantes querebantur. Decretum, ut ea Cæſari in proximis exhiberentur Comitiis; nec de

(t) Acta Tabularii Argent.

(u) CALMET. *Hiſt. de Lorraine*, Tom. V, pag. 764.

tributis, ad Turcicum bellum conferendis, inirentur suffragia, nisi remedium his malis allatum. Quin & de ferendo inter se celeri deliberatum auxilio, ubi tranquillitatis publicæ id exegerint rationes.

Incunabula hæc inclyti fœderis, quod *Unionem Evangelicam* vocant, A. 1610. Halæ Suevorum initam; cujus consilium jam ante XV. annos dederat Elifabetha, Anglorum Regina; (x) cujus promotor Henricus IV. Galliæ Rex, conjunctis Protestantium Germanorum viribus, ad res suas promovendas usus.

§. XIV.

Missus ab eo jam A. 1591. in Germaniam Jacobus Bongarfius, Aurelianensis, vir prudens & doctus, Reformatorum Galliæ sacris addictus, (y) qui Principum Protestantium Aulas obambulans, in fœdus eos colligere studuit, atque ad ferendam Regi suo opem invitavit. Reditus Regis ad sacra majorum Aulas has aliquandiu retinuit. Bongarfius eas tamen paulatim reduxit in viam, (z) & Argentina, ubi diu versatus est, ad Heilbronnensem Protestantium Conventum literas dedit, quibus Henrici IV. fœ-

L 3

(x) HUBERTUS LANGUETUS in *Epist. politicis & historicis ad Philippum Sydncæum*, Epist. 64.

(y) THUANUS Lib. CI. Cap. 2. pag. 46.

(z) *Lettres du Cardinal D'Offat*, num. 249. 251.

ERNEST.
FRIDER.

us & amicitiam obtulit Principibus; qui quadringenties mille florenorum subsidia, intra biennium solvenda, Regi promiserunt; ita quidem, ut Brandenburgica Domus centies mille, Elector Palatinus & Wirtembergæ Dux quinquagies mille, totidemque Johannes Veldentinus, una cum Ernesto Friderico Marchione, ut & cum Administratore Argentinenfis Episcopatus, ipsaque Civitate Argentinensi perfolverent.

In eodem Conventu de afflicto Marchiæ superioris statu, sub Eduardo Fortunato, & de fati ejus futuris multa conquestus est Ernestus Fridericus; fociorum ea super re mentem exquirens. Deliberatum; & ulterius deliberandum esse Proceres censuerunt. (a)

§. X V.

Occupatio
Marchiæ su-
perior.

Enimvero infelix & turbidum Eduardi Fortunati regimen Marchiam superiorem fere omnem everterat; ut suo loco ostendi. (b) Debita, quæ a tempore divisionis terrarum, Bernhardum inter atque Ernestum, Marchionatui superiori inhæserant, a Philippo, Bernardi nepote, adaucta; ab Eduardo, successore ejus, adeo cumulata fuerunt, ut spes emergendi fere nulla superesset.

(a) Recessus Heilbronnenfis, die 16. Mart. 1594. scriptus, extat in LONDORP.
Tom. III. pag. 509.

(b) Tom. III. *Hist. Badens.* pag. 71.

Ernestus Fridericus illam æris alieni partem, quæ Marchiæ ejus attributa, jam pridem exsolverat. Sed creditoribus utraque Marchia fuit in solidum oppignerata. Ernestum illi, ut correum, urserunt, variisque obstagii, decretis, litibus, in Camera Imperiali profecuti sunt. Eduardus, literis ab Ernesto Friderico identidem monitus, (c) vitæ suæ non mutabat rationes, atque omnia rei componendæ media, a Durlacensibus, conciliante Wilhelmo Baviaræ Duce, ei proposita, spernebat.

Cæsar denique Marchiæ Eduardinæ sequestros Bavarum & Lotharingum ordinavit, (d) qui rem omnem commiserunt Fuggero. Periculum fuerat, ne Marchia superior e Domo Badensi exiret. Ernestus Fridericus ergo, acceptis ab Electore Palatino & Wirtembergæ Duce auxiliis, virtute pacti, quod cum tutoribus Philiberti & Christophori, Marchionum, Ernestus avus A. 1537. iniverat, (e) absente Eduardo Fortunato, die 21. Novembris, noctu Badam, Etlingam, Cuppenhemium, Stalhovam, Raftadium, aliaque loca, Protestantibus incolis, non resistentibus, plena occupavit, (f) & ab illis sub titulo Administratoris recepit homagium. (g)

(c) Literas has vide in *Gründlichem und wahrhaftem Bericht* &c. pag. 17. seq.

(d) Vid. Tom. III. *loco alleg.*

(e) Vid. supra in Ernesto I. pag. 17.

(f) Occupatio hæc peracta est ductu Wolfi Dieterici de Gemmingen in Tiefenbronn.

(g) BARRIUS in *Historia Germaniæ* Tom. IX. pag. 520. Georgium Frideri-

ERNEST.
FRIDER.

§. X V I.

Causæ
occup.

Rationes facti sui literis, ad Cæsarem datis, (h) exposuit; summa se necessitate ad extrema compulsum esse remedia, ut suo nempe jure uteretur, quod Domus Badensis pacta vetera & juniores transactiones ipsi permittunt. Verum „excusationes hæ, inquit THUANUS, (i) minime bonam in partem a Cæsare acceptæ sunt, quippe qui sciret, odio Eduardi, qui sacra majorum colebat, & secreta Protestantium, ditioni Badensi subditorum, coitione factum, ut tot oppida nullo negotio in potestatem Ernesti venissent & pessimi exempli esse, ut quis in Imperio violenta alieni occupatione in propria causa sibi jus dicat. BONGARSIVS (*) ad Camerarium, amicum suum, Argentina scripsit: „ Quid moverit Durlachiensis jam, arbitror, cognovisti. Omnino grave erat hisce Principibus & Civitati huic (Argentinæ) Fuckarum in finum suum recipere. Sed Imperator quid ad ista? „

§. X V I I.

cum, Fratrem Ernesti, Marchionatum superiorem Eduardi Fortunati filio, matris ejus Eickiæ conditionis prætextu, demum abstulisse falso perferibit.

(h) Literas vide ab initio Libri alleg.

(i) *Historiar.* Lib. CIX. Cap. 15. pag. 379.(*) *Epist.* 84.

§. XVII.

In tam periculoso rerum statu Ernestus Fridericus repeti-
tis die 26. Nov. ad Cæsarem (k) literis & Apologetico, typis vul-
gato, causam suam quovis modo defendere fategit. (l) Præter
ea, quæ suo loco exposui, (m) cædes & rapinæ, in Marchia pa-
tratas, infidias Marchionibus Agnatis necromantica arte, venefi-
cio, aliisve modis, structas ab Eduardo exposuit.

Supplicia
de noxiis
sumta.

Ex Consiliariis ejus incarcerati sunt plures. Christiano,
Anhaltino Principe, Philippo, Comite Ebersteinensi, magnaque
Procerum & Nobilium multitudine adstante, publicæ super eos
quæstiones Durlaci sunt habitæ. (n)

Tom. IV.

M

(k) Cæsar Rescripto d. 3. Apr. 1595. Marchionem hortatus est, ut portionem
primam mensis decimi subsidiorum Turcicorum, quæ in proximis Ratis-
bonæ Comitibus Cæsari fuerant decreta, intuitu *utriusque Marchiæ* quam-
primum persolveret.

(l) Edidit A. 1595. scriptum sub titulo: *Gründlicher, wahrhaftiger und bestendi-
ger Bericht, was sich vor und nach unlangst durch den durchleuchtigen hoch-
gebornen Fürsten und herrn, herrn Ernst Friderichen &c. rechtmæssig und
befugter weisß fürgenommenen occupation des Obertheils des Fürstenthums
der Marggraffschafft Baden &c. verlossen &c.* 4to.

(m) Tom. III. pag. 71.

(n) Præfatio scripti allegati.

ERNEST.
FRIDER.

Paulus Pestalotius, Clavenna ortus, & Franciscus Muscattellus, Vicetinus, falsæ monetæ, veneficiorum & magicarum artium, quas ad Ernestum Fridericum e medio tollendum, Francofurti, Etlingæ alibique paraverant, convicti, criminaque professi, A. 1594. die 10. Dec. capite plexi sunt. (o) Franciscus Kœcherus, Rodemacheranus, Castri Rohrburgensis (p) præfectus, ad Marchionem interficiendum ab Eduardo se conductum professus, Majo mense anni sequentis a carnifice vivus in quatuor dissectus est partes. (q)

§. XVIII.

Marchio
copias
conscribit.

In tam fervido rerum statu evertenda fuerunt Eduardi Fortunati consilia, omniaque ad defensionem paranda. Conscribendus numerosior miles.

BONGARSIVS in literis (r) A. 1595. die 21. Maji ad Camerarium ita scribit: „ Marchio noster Durlachiensis egregias „ copias habet, quales vix vidit Germania, & equites nostrates „ ducentos ei conduxit Rheingravius Philippus. Quid cogitet „ obscurum est: nam motus Eduardi omnes observare, non est „ tanti. Et aperto Marte Eduardus non certabit. „

(o) Scriptum alleg. pag. 35.

(p) Burgvogt zu Rohrburg.

(q) Scriptum alleg. pag. 37.

(r) Epist. 91.

Enimvero tria militum millia Eduardus ex Luxenburgicis & Spanheimensibus terris conscripserat, cum quibus ille versus Rhenum profectus est. Quin & nonnullis Lotharingæ Nobilibus cogendo militi numeravit pecuniam. (s) Intercefferant quidem Moguntinus & Colonienfis Electores, qui consensu Eduardi Fortunati amicam rei compositionem tentarunt, quam & Palatinus Elector Fridericus & Johannes Bipontinus Ernesto Friderico suaserunt. Sed ille tenax propositi, omnem conciliandi modum rejecit, ductisque in Alfatiam copiis, reliqua Eduardi occupavit. (t)

ERNEST.
FRIDER.

§. XIX.

Johannes Pistorius, a Bavaro missus, cum Ernesto Friderico Scheibenhardi mense Junio 1595. has in leges convenit: in

Acta cum
Bavaro.

Tom. IV.

M 2

(s) BONGARSIVS in *Epistola* 93, die 3. Junii A. 1595. Argentinx scripta, ita loquitur: „ Rheingravius Philippus, cujus sororem Durlacensis frater
 „ uxorem habet, cum nudius tertius huc advenisset, cum equitibus
 „ circiter 200. heri sub vesperam pernoctatum abiit in Beinem, quod
 „ est oppidum Badense cis Rhenum, hinc sex milliaribus distans: jus-
 „ sus ibi Durlacensis Marchionis opperiri mandata. Adventant & co-
 „ pie Eduardi, quas ajunt esse trium millium. Constat Vannes &
 „ Chasteaubrehan Lotharingos pecuniam ab Eduardo, cogendo militi
 „ accepisse. Apparatus hi quo tandem evadant, expecto: ipsa consilia
 „ investigare cogitando non possum. Sed fallor, aut nihil subest so-
 „ ludi. „

(t) BONGARSIVS *Epist.* 94.

ERNEST.
FRIDER.

antiqua religione nihil immutetur in Marchia superiore: Confiliarii & Officiales constituentur eidem religioni addicti, vel, si haberi nequeant, Evangelicis designatis conservatio religionis Catholicae injungatur: jurisdictio ecclesiastica & jura dioecesana Argentinenfi & Spirenfi Episcopis certa ratione relinquuntur: Eduardus Fortunatus, vitæ Durlacensis nunquam non struens insidias, mancipetur custodiæ: Marchia superior & reliquæ Eduardi ditiones ad certum tempus Ernesto Friderico permittantur: Bavarus actorum confirmationem a Cæsare obtineat. Conventio hæc irrita fuit.

Rescript.
Cæsar.

Cæsar enim de bellicis Badensium motibus certior redditus, cum periculum esse videretur, ne latius incendium serperet, Rescripto, die 3. Junii dato, Ernestum Fridericum ab armis confestim discedere & superiorem Marchiam, donec lis decisa, tradi jussit sibi sequestro. Cæsar, Eduardo quoque Fortunato injunxit, ut sine mora dimitteret copias. Eodem tempore (3. Jun.) quatuor Electores Rhenenses literis hortatus est Cæsar, ne alterutri parti præberent auxilium, sed mandata si spreverint Marchiones, sui quid consilii sit, Cæsarem docerent.

§. X X.

Defensio
Marchio-
nis.

At Ernestus Fridericus literis d. 7. Julii ad Cæsarem graviter suam causam defendit. Eduardum Fortunatum, ait, non pacta modo majorum multis modis violasse, sed & Lotharingiæ Ducem ad pecuniam & copias, ipsi subministrandas, sollicitasse non-

nullosque Lotharingæ Chiliarchas ad conducenda aliquot pedum equitumque millia constituisse; unde sibi vitio verti non posse, quod rebus tam dubiis de tuenda salute sua & de propellenda injuria cogitarit; naturæ & gentium jura, constitutiones Imperii cuius id permittere Principi. Perfectam se pacem cum finitimis colere; neque metuendum esse, ne ea, quæ sui defendendi causa egerit, bello intestino præbeant occasionem; daturum se operam, ne, quas conscripserit, copiæ vicinis inferant damnum. De cetero Marchiam superiorem justis ex causis se occupasse, eamque possessionem aliquoties jam a Cæsare agnitam, adeoque integrum illi non esse, ut sequestri in se munus derivet, seu quod idem est, ab executione inchoet litem. Rogat denique Cæsarem Marchio, ut hanc excusationem suam æqui bonique consulat, nec mandatis eum porro gravare pergat.

§. XXI.

Eduardus Fortunatus, accepto Cæsaris Rescripto, copias ^{Eduard.} se dimissurum & propediem suscepturum esse ad Cæsarem iter, ^{copias} dimittit, professus est. Enimvero Artigotius, Fresnius & Castellobrehanus, Lotharingi, qui militem pro Eduardo collegerant, in Burgundiam abierunt, militaturi Hispano. Vannius & Sercius item Lotharingi, Eduardo quas promiserant, copias, Galliæ Regi adduxerunt. Ipius Eduardi pars militum maxima ad Hispani-

ERNEST.
FRIDER.

ca transferunt stipendia. Rerum gerendarum nervus Eduardo defuerat; qui cum reliquo milite in Spanheimensi se continuit Comitatu; & una cum Lotharingo Galliae Regis colloquium, sed frustra, expetiit.

BONGARSIVS (u): „ Mihi, inquit, persuasum est
„ omnino, igniculum hunc ab Hispanis & aliis, quibus Germa-
„ niæ quies ingrata est, materia ministrata, altum iri. In-
„ terim sumptus graves facere Durlacensis cogitur & nescio an
„ diu ferendos. „

§. XXII.

Ernestus
Frider.
resistit.

Post hæc Cæsar alio Rescripto die 12. Jul. Ernestum Fridericum commonuit, ut Eduardi Fortunati exemplum secutus, imperata faceret. Sed resistit ille, quod Eduardum contra fidem, Cæsari datam, militem alere & vim minari intellexisset. Unde tertio Rescripto die 6. Aug. denuo Marchioni injunctum, ut exaucto- rato milite, Cæsarem agnosceret sequestrum & Wilhelmo Bavariae Duci, cui Cæsar rem commiserat, de sequestratione & de modo eam admittendi sententiam suam patefaceret. Eodem die Cæsar literis ad quatuor Rhenenses Electores de pertinacia Marchionis multum conquestus est. Legati trium Electorum Ecclesiasticorum in Conventu Deputatorum Spirensi censuerunt; Ernestus Fridericus

(u) Epist. 96. & 97. utraque scripta est mense Julio A. 1595.

si neque copias dimittat, neque Cæsaris sequestro locum concedat, sua auctoritate Cæsar ut agat. At Palatinus regessit, Ernestum Fridericum vicinis Principibus non inferre molestiam; eum suo jure uti, quod Eduardus, retento milite, Cæsaris mandatis morem non gerat.

§. XXIII.

Denique Ernestus Fridericus cum legato Gallico inita pactione, (x) militem suum Henrico IV. Regi tradidit, literisque die 7. Sept. ad Cæsarem datis, quibus dimissas a se copias significat, enixe Cæsarem rogavit, ne in malam acciperet partem, quod evitandis Eduardi insidiis, ea, qua possit, sibi ratione prospiciat. Addidit, libenter se auditurum, quæ Cæsaris nomine Wilhelmus Bavarix Dux ipsi propositurus sit, facturumque omnia, quæ salvis domus suæ juribus pactisque majorum admittere queat.

R. Gallix
copias
tradit.

Res dein aliquot annis quievit; nisi quod Cæsar A. 1596. die 1. Julii novo Rescripto Marchionem hortatus est, ut ab omni vi in Eduardum Fortunatum ejusque cognatos, ministros & subditos abstineret, ac tranquille litis finem expectans, nihil in religione innovaret, sed Catholica sacra in eo, quo fuerint statu, relinqueret. Ernestus Fridericus nihil in religione se immutasse, neque immutaturum esse in posterum, & quæ contra Eduar-

(x) Rex Gallix d. 22. Nov. 1595. hanc pactionem firmavit.

ERNEST.
FRIDER.

dum (y) ejusque asseclas egerit, ad depellendas tantum infidias, quas ille struere pergat, spectasse respondit.

§. XXIV.

Befig-
heim;
Mundels-
heim
alienata.

Occupatam ergo superiorem Marchiam ut retineret, atque contra Eduardum Fortunatum defenderet, Ernestus Fridericus diu fuit armatus. At defendendæ superiori non suffecerat inferior. Diminuenda hæc fuerat, fervaretur ut altera, vel ne utraque amitteretur.

Fridericus Wirtembergæ Dux, Monbeliardensis, quæ nunc floret, Lineæ primus, qui Ludovico, Stutgardianæ postremo, nuper successerat, Befigheimensem & Mundelsheimensem Præfecturas, ad Nicrum & ad Enziam fitas, ab Ernesto Friderico repetebat; Ulrico, Wirtembergico Duci, eas injuste ereptas caussatus. Utramque tamen inter vetera suæ Domus domania reputarunt Badenses. Eberhardum Illustrem, Wirtembergæ Comitem, ab Henrico VII. Imp. proscriptum, Marchio Badensis Hesso A. 1310. suscepit eique Befighemium, turribus, muris ac fossis munitum,

(y) Eduardus, quum A. 1598. versaretur in Suecia, Carolum, Sudermannicæ Ducem, induxit, ut æquis conditionibus, ab Ernesto Friderico impetrandis, apud Electores quosdam & Principes Imperii pro eo intercederet. Intercessio caruit effectu.

tum; habitandum concessit. Præfecturam hanc cum Mundelsheimio Carolus Marchio, a Friderico I. Palatino captus, pro lytro A. 1463. concessit; reluendi jure sibi servato. (z) Philippus Ingenuus, Friderici successor, a Maximiliano I. A. 1504. proscriptus, Besigheimium & Mundelsheimium amisit. Ulricus enim Wirtenbergæ Dux, utrumque jussu Cæsaris occupavit, & cum aliis Palatinis terris pro sumptibus belli, sub pignoris quoque onere retinuit, uti Palatinus illa ante possederat. Ulrico a Cæsare A. 1519. proscripto, easdem Præfecturas Fœdus Suevicum ei eripuit. Decennio post (A. 1529.) redditæ sunt Philippo, Marchioni Badensi, qui pretium oppignerationis 25. mille florenorum Archiduci Ferdinando, Wirtenbergici Ducatus possessori, persolvit; antequam investituram ejus in Comitibus Imperii solennibus A. 1530. acciperet. (a)

Ita ad Domum Badensem Besigheimium (b) & Mundelsheimium (c) optimo jure redierunt, atque penes eam manserunt usque ad A. 1594. quo Fridericus, Wirtenbergæ Dux, ab Ernesto Friderico utramque Præfecturam repetiit; quamvis pater & avus

Tom. IV.

N

(z) Lege Tom. II. pag. 177.

(a) EISENBACH *Geschichte Herzog Ulrichs* pag. 88.

(b) Besigheimensis Præfectura præter oppidum hujus nominis vicus Walheim, Hefsigheim & dimidiam vici Loechgau partem composuit.

(c) Mundelsheimium Castrum & oppidum cum duabus villis complectitur.

ERNEST.
FRIDER.

per 65. annos post redemptionem sine interruptione eas constanter possederint. Ulricus nonnisi per XV. annos eas jure belli occupaverat; jure belli amiserat. Iniquam postulationem Wirtenbergicus comitatus est minis; Princeps potens, propositi tenax, non lentus, sed ardens & armis exequi postulata paratus. Marchio, in ambiguo positus, qui, occupata superiore Marchia, offenderat Cæsarem, non offensurus quoque vicinum potentem, Ducis petito eo minus restitit, quod hic Marchioni, multos milites alenti, magnam pecuniæ paratæ summam obtulerat, quæ verum utriusque Præfecturæ illius ævi valorem fere transcendit. Trecenties & octogies quater mille ac quadringentos octoginta sex florenos, pro dominiis his Fridericus Wirtenbergicus Ernesto Friderico A. 1595. exsolvit. (d)

§. X X V.

Hach-
berg. &
Ufenb.
fratri tra-
dit.

Alienationi huic se opponere visus est frater Georgius Fridericus, vigesimum secundum ætatis annum tum agens. (e) Inhibitorias ille literas a Cæsare obtinuerat; sed in gratiam fratris & Wirtenbergæ Ducis, tandem & ipse in venditionem consensit. Fratris hujus sui tutelam die 30. Januarii ejusdem anni (1595.)

(d) S A T T L E R *Beschreibung des Herzogthums Wirtenberg.* Part. II. Cap. 47. pag. 218. seq.

(e) Literæ, quibus Georgius Fridericus huic permutationi intercessit, die 17. Julii 1602. perscriptæ sunt.

Ernestus Fridericus dimiserat; tradens ei quoque dimidiam terrarum partem, quas frater utriusque Jacobus, Marchionatus Hachbergæ & Usenbergicæ Dynastiæ possessor, sua & filii posthumi morte, reliquit. Georgius Fridericus vicissim centum septuaginta quinque millium florenorum summam fratri seniori solvit; atque duarum, quas Jacobus reliquit, filiarum dotationem in se suscepit. (f).
Conventio Calendis Octobris A. 1596. hac super re facta est.

Eodem anno Marchioni nostro cum Civitate Argentinensi ^{Argenti-} ^{fia.} de jure conducendi exorta sunt diffidia. Conventus institutus Stolhovæ, ubi transactum, Stolhova ut terminus esset, ad quem & a quo cives Argentinenses in itu & reditu conducerentur a suis; salvo tamen jure conducendi Marchionis. (g)

Riepurgensis vici pars dimidia, quam Nobiles Rieburgenses hucusque possederant, eodem tempore adjecta est Marchiæ, consentiente Rudolpho II. Imp. qui emtionem A. 1596. suis literis firmavit. (h) Reliquam hujus vici partem A. 1603. Beati Riepurgensis liberi pro 51000. florenorum summa Marchioni vendiderunt.

Tom. IV.

N 2

(f) Ernestus Fridericus tamen postea unam ex Jacobi filiabus se dotaturum promisit.

(g) Acta extant in Tabulario Argent.

(h) GYLMANN. *Supplic. Camer.* Tom. IV. Part. II. num. 105. pag. 124.

ERNEST.
FRIDER.

§. XXVI.

Monast.
Frauen-
alb. abo-
let.

A. 1597. Ernestus Fridericus, jure suo reformandi usus, Monasterium Albæ Dominarum, a superiore Marchione pendens, ob corruptos Monialium mores, aboluit; quarum aliæ ad nuptias; aliæ in Lucidæ Vallis Monasterium transferunt. Spirensis Episcopus, ad cujus dioecesin spectant Moniales, improbavit hoc factum. Lis ad Cameram Imperii delata; (i) ubi Marchio causam vel plane non tractandam, vel utriusque religionis iudices pari numero constituendos contendit. Denique rebus suis tutissimum esse ratus est, ex Camera ad Comitum Imperii litem evocari; in quorum potestate esset, leges publicas interpretari, quibus Augustanæ Conf. Principum & Statuum jura nituntur. Scripsit eum in finem ad Electorem Palatinum mense Augusto A. 1600. Scripsit ad alios Germaniæ Electores ac Principes, Protestantium religioni addictos; causam cum omnibus Protestantibus communem esse contendens, nisi Catholicorum Assessorum Cameræ, quorum major longe numerus erat, iudicio velint submitti. (k) Nec alienus ab hoc Marchionis consilio fuerat Palatinus Elector, qui statim respondit, sese communicasse rem cum Mauritio, Landgra-

(i) Vid. supra Tom. III. pag. 118. seqq. Add. K L O C K. *Relationum Cameral.* pag. 637.

(k) LONDORP. *Acta Publica* Tom. III. pag. 536.

vio Hassiæ, cum quo tum versabatur Cassellis, eumque Administratoris Electoratus Saxonie explorasse sententiam; sed utrumque arbitrari, non deferendum esse Cameræ forum, si utriusque religionis iudices pari numero adhibeantur. (1)

ERNEST.
FRIDER.

Heilbronnense illud Principum fœdus, A. 1594. percussum, plurium accessione sociorum majus indies robur accepit. A. 1598. & sequentibus frequentes celebrati Conventus, (m) in quibus fœdere firmato, de abolendis gravaminibus consultationes institutæ. Inter gravamina hæc Frauenalbensis controversia quoque fuit relata. Subsidia ad Turcicum bellum Cæsari a fœderatis negata, nisi querelis medicinam afferret.

Conventus
uni-
tor.

§. XXVII.

Multiplici ista rerum agitatione Cæsaris animus ab Ernesto Friderico cœpit alienari. Aucta paulo post odia, cum Eduar-

Motus
post mor-
tem
Eduardi.

N 3

(1) *Ibid.* pag. 538. seq.

(m) Francofurti mense Decembri A. 1598. Fridbergæ 30. Julii A. 1599. iterum Francofurti d. 4. Febr. 1600. Spiræ die 27. Octobris anno eodem; Fridbergæ die 2. Febr. A. 1601. iterum Fridbergæ d. 12. Febr. 1603. & eodem anno Heidelbergæ inter Principes conjunctos habiti conventus. Recessus, in singulis conventibus factos, exhibet LONDORP. *Actor. publicor.* Tom. III. p. 511. 520. 522. 552. 560. 580. & liber, cui titulus: *Der Unionen Protestirenden Archiv*, in appendice pag. 2. seqq.

ERNEST.
FRIDER.

us Fortunatus A. 1600. diem obiisset. Ernestus Fridericus enim non Lahrae modo & Malbergæ Dynastias occupavit, vassallosque ac subditos Marchiæ superioris ad suscipienda feuda præstandumque homagium adegit, sed & Spanheimensium ditionum possessionem adire voluit, legitimum se Eduardi successorem professus, quod filios ille non reliquerit, iusto matrimonio prognatos, & fratres Eduardi superstites animi corporisque defectibus laborent. (n)

Verum enimvero Palatinus Elector & Birckenfeldensis Dux Carolus, ejusque filii atque heredes in possessionem citerioris & ulterioris Spanheimensis Comitatus admittere Marchionem noluerunt; cui & investitura a Palatino & Trevirensi denegata. At Eduardi consiliarii, Castellauno, ubi degebant, Carolum Orscelarium, provincialem præfectum, (Landhoffmeister) miserunt ad Cæsarem, ut de obitu Eduardi, & de motibus Ernesti Friderici eum redderet certiolem, utque viduam, pupillos, ac omnia Eduardi, eidem Imperatori, tanquam domino feudali, ejusque patrocínio & fidei commendaret.

§. XXVIII.

Cæsaris
sequest.

Cæsar Maximilianum Bavarum denuo administratorem nominavit atque Ernesto Friderico die 16. Nov. 1600. injunxit,

(n) Christophorus Gustavus, Eduardi frater, surdus & mutus erat. Philippum quoque non compotem fuisse mentis perscribunt.

ut superiorem Marchiam, una cum Ebersteinensi Comitatu & Lahræ, Malbergæ ac Grævensteini Dynastiis, Maximiliano fequestri traderet, donec de successione lis fuerit decisa. Aliis quoque literis Cæsar subditos & officiales Marchiæ superioris soli Cæsari & legato ejus Bavaro parere & homagium præstare jussit. Maximiliano dein Bavaro collega junctus est Trevirensis Elector Spanheimenses ditiones ante omnia Cæsari & pupillis assertæ.

ERNEST.
FRIDER.

Ernestus Fridericus tantæ tempestati avertendæ fortissima quæque sibi ineunda duxit consilia. Rem ille cum fœderatis communicavit, quorum plerique, Cæsari ut obediret, suaserunt. (o). At ille repetitis mandatis officiales & subditos in officio continuit, omnique studio laboravit, ut, perducto ad aliam sententiâ Cæsare, investituram Marchiæ Superioris impetraret.

Conatus
Marchio-
nis.

§. XXIX.

Facti sui rationem Maximiliano Bavaro exposuit literis d. 23. Dec. petiitque, ne delatum a Cæsare fusciperet munus, sed benevolo in eum & familiam animo esse pergeret.

Acta cum
Bavaro.

(o) GEORG. MICHAEL LINGELSHEIM, Consiliarius Palatinus, in literis ad Jacobum Bongarsium Epist. 23. hac de re ita scribit: „ Cum propen- „ deant plerique, suadendum Durlachico, ut pareat mandatis, ad „ quam cognitionem horreo, & moriendum satius judico, quam tot „ indigna, quæ secutura sunt, perferenda.

ERNEST.
FRIDER.

Maximilianus die 27. Jan. A. 1601. respondit, se, ut Cæsari obsequeretur, demandatum sibi suscepisse munus, eaque in re haud magis necessitudinem, qua Domui Badensi devinctus sit, quam ipsius Marchionis commodum spectasse, nulloque se modo dubitare, quin Cæsaris voluntati morem gesturus sit Marchio. Hic tamen Maximiliani monitis non acquievit, sed aliis literis, die 11. Februar. scriptis, a proposito novis eum rationibus avertere studuit, sequestrationem, a Cæsare, precibus adversariorum, decretam, & pactis familiæ & constitutionibus Imperii & communi Electorum, Principum Statuumque libertati adversari contenderet.

Manda-
tum Cæ-
saris.

At Cæsar novo Mandato die 27. Aug. superiorem Marchiam cum omnibus ejus partibus Electori Trevirensi & Bavariæ Duci, sequestribus, sub pœna ducentarum marcarum auri puri, Marchionem tradere jussit.

§. X X X.

Provoca-
tio Mar-
chionis.

Hic Georgium Fridericum, fratrem suum, Pragam ad Aulam Cæsaris misit; qui eum die 16. Apr. 1602. hortatus est decreto, ut ad admittendos sequestris induceret fratrem; pollicitus, sumtum & damni illius se initurum rationem, neque impediturum, quo minus unum e consiliariis Durlacensibus suis adjungat sequestribus. Quin & Cæsar promisit, acturum se sedulo, ut
pars

pars adversa compositioni amicabili, Cæsareanorum legatorum interventu, det locum. At Ernestus Fridericus causas, ob quas consentire nequeat, longo Cæsari scripto die 3. Oct. exposuit ac provocatione ab Imperatore male informato ad melius informandum coram tabellione & testibus interposita, sibi consuluit.

Res per reliquum fere Ernesti Friderici regimen in suspensio relicta. Sed tutores (*p*) filiorum Eduardi Catholicos Principes, religionis prætextu, (*q*) ad suas pertrahere partes studuerunt; misso quoque in Poloniam legato, qui Regi cognato commendavit pupillos petiitque, ut literis apud Cæsarem & legatione solenni ad proxima Imperii Comitia eorum causæ patrocineretur. Rex ea se facturum spondit.

§. XXXI.

Nec prætereundum silentio, quod Ernesto Friderico, Marchiæ superioris occasione cum Circulo Suevico difficultates obor-

Lis de
suffragio
Circulari.

Tom. IV.

O

(*p*) A. 1603. ad preces Eickiæ matris & consiliariorum, Alberto Archiduci & Maximiliano, Bavarix Duci, tutoribus testamentariis, Carolus Comes Hohenzolleranus; & viduæ matri, donec ad secunda transferit vota, Salentinus, Isenburgicus Comes & Cuno Winnenburgicus Dynasta Cæsareo decreto adjuncti sunt tutores, qui eodem anno Spanheimensium ditionum investituram a Lothario Trevirensi Electore impetrarunt.

(*q*) Allegatum inprimis, quod Catholicis decrescat, Protestantibus accrescat suffragium.

ERNEST.
FRIDER.

tæ. Circuli Rectores Eduardum Fortunatum, possessione licet dejectum, ad Conventus tamen Circulares vocaverant. Indigne id ferens Ernestus Fridericus, locum & suffragium in illis Conventibus ad se spectare contendit, quod Imperii Circulique tributa ipse persolvat. Negarunt id Sueviæ Ordines remque Cæsaris cognitioni permittendam censuerunt. Wirtenbergicus Catholicos numero suffragiorum vicisse causatus est. Marchio recusavit tributa, Cæsari ab Ordinibus Sueviæ decreta quæ fuerant. Origo hæc novæ litis in Camera Imperii. Marchio tributa Circulorum neminem, præter eos, qui consenserunt, obstringere contendit. Cum Præfecto rei nummarie Imperii denique de certa pecuniæ summa, residuorum nomine solvenda, A. 1603. Marchio convenit.

§. XXXII.

JacobiFi-
liæ tradi
jussæ.

Difficilem hanc causam alia mox difficilior excepit de filiabus Jacobi. Leonbergensem pactionem (r) de tradendis illis Marchio noster haudquaquam implevit; sed communicato cum Principibus foederatis consilio, rem in dies protraxit. Cæsar denique A. 1599. die 19. Febr. dedit mandatum, quo Ernestus Fridericus aut Wilhelmo Bavaro, aut Georgio Ludovico Leuchtenbergæ Landgravio, aut Elifabethæ matri, quæ Corolo Zollerano

(r) Vid. supra, p. 79.

nupserat, sub pœna L. marcarum auri puri tradere jussus est Principes puellas. Cæsaris & Consilii Aulici sententia Ernestum Fredericum permovit, ut Proaviæ educandas eas se traditurum promitteret. Oblata rejecit Cæsar, & Marchioni injunxit, ut intra sex septimanas Consilium Aulicum doceret, se satisfecisse decreto, quod die 3. Julii A. 1599. emanavit. Post hæc Marchio Principes filias ex Aula sua die 25. Aug. transtulit Badam, (s) atque ephoram & ephorum, Catholicæ utrumque religioni additum, ut & sacerdotem, qui sacra doceret Catholica, iisdem adjunxit. Aulicum Consilium hæc omnia rejecit, atque priora ut observarentur decreta die 7. Martii 1600. præcepit. Marchio ad Cæsarem & Imperium provocavit, & Moguntinum atque Palatinum Electores ea de re literis fecit certiores. Repetitis tamen mandatis die 4. Dec. eodem anno sub pœna proscriptionis illi injunctum est, ut præscripto tempore uni ex memoratis Principibus traderet puellas, & neque matrimoniis conciliandis, neque alia quacunque ratione Cæsaris mandata eluderet.

Tom. IV.

O 2

(s) Scriptum fuerat in transactione Leonbergensi, ut *aliis locis*, ubi Romana religio viget, educarentur puellæ. Marchio his verbis Caroloburgum quidem sedem suam, at non Badam, Catholicum ditionis suæ oppidum, excludi contendit.

ERNEST.
FRIDER.

§. XXXIII.

Marchio
rem ad
focios
defert.

Marchio, quam paulo ante tentaverat, provocationem repetiit, quæ ab Electore Palatino Cæsari missa, ab eodem rejecta atque Electori Palatino cum minis remissa. (t) Causa hæc dein ad Conventus fociorum Unionis, Fridbergæ anno 1601. ineunte celebratos, delata. Hi rem ad omnes Principes ex æquo pertinere, ac cum Legibus Imperii, cum observantia & libertate Germanica pugnare censuerunt. Dissuasum Marchioni, ne insolitis pareret mandatis, quæ a Consiliariis Aulicis, novum judicandi ordinem sibi fingentibus, Cæsare ignaro, emissa. Placuit Marchionis causam apud Cæsarem agere eumque rogare, ne talibus mandatis porro locum concedat. Singula hæc ad Cæsarem mense Martio (A. 1601.) perscripsit Ernestus Fridericus petiitque, ut omnis actio intermitteretur, & ne ægre ferret Cæsar, si non paruerit mandatis; quod provocatione lis sit suspensa. Consultum tamen sibi esse credit Marchio, si certo modo pupillarum renuntiaret tutelæ; id quod die 10. Septembr. coram tabellione & testibus factum. Periculum enim fuerat, ne sententia proscriptionis Pragæ publicaretur a Cæsare. Quem in finem accersitus quoque a Marchione Bongarsius, ut ab eo sciscitaretur, num quid opis

(t) LINGELSEMIUS in *Epistolis Anecdotis ad Josephum Santam Archigrammateum Argentoratensem in Sylloge Anecdotorum Ayrmanni* p. 555.

esset ab Henrico IV. Galliarum Rege sperandum, vim illaturus si fuerit Cæsar. (u) Marchioni quid responderit Rex, non liquet.

§. XXXIV.

Georgius Fridericus, Marchionis nostri frater, anno sequente, in Aula cum versaretur Cæsarea, Cæsar omni studio apud fratrem id eum agere iussit, ut testamenti Jacobi & Leonbergensis pactionis tandem habeat rationem, neque mandatis de tradendis puellis, diutius moram injiciat. Ernestus Fridericus vero, die 3. Oct. (A. 1602.) Cæsari scripsit, se renuntiasse tutelæ, liberumque jam esse pupillis, ut in eam, quam velint, partem se vertant.

Hic finis fuit diuturnæ contentionis, quam Marchio breviorrem reddere debuisset. At in omnibus ille nimis consilii tenax; præsertim malam cum ingressus est viam. Tanta est efficacia erroris.

Annus sequens vidit Comitia, Ratisbonæ celebrata, in quibus de subsidiis ad bellum Turcicum, de bello Belgico & de lega-

O 3

(u) LINGELSEMIUS loco alleg. pag. 565. hæc habet: „ Dominus Bongar-
 „ fuis bis per hos dies hac (Heidelberga) transit, accersitus a Mar-
 „ chione Durlacensi, qui Praga nuntium accepit, fore, ut sententia
 „ proscriptionis brevi publicetur adversus ipsum; ob negatam educa-
 „ tionem fratris Jacobi filiarum apud Pontificios. Scire cupit, num-
 „ quid opis in Rege, si vis inferatur. „ Scripta est epistola die 6. Sept.
 1601.

ERNEST.
FRIDER.

tis, in Belgium mittendis, deliberatum. In subscriptione Recessus Badensibus Hassi fuerunt præpositi, quod indigne tulit Ernestus Fridericus, alternationem, nuper decretam, ad subscribendi quoque ordinem pertinere causatus. Denique Hassis quidem hac vice concessit, sed addita cautione, ut in posterum religiose observaretur de alternatione transactio.

§. XXXV.

Transit.
ad sacra
Calvin.

Hæc dum aguntur, Ernestus Fridericus Calviniana, pridem quæ foverat, publice tandem professus est sacra. Educatus ille fuit cum fratribus in religione Lutherana. At Jo. Pistorius, in Aulam hujus Principis circa A. 1577. receptus, Calviniano tum dogmati addictus, prima ejus semina Marchioni communicasse videtur, (x) licet ejus & fratris Jacobi nomina in Formula

(x) Idem postea PISTORIUS ad Catholica sacra Ernestum Fridericum perducturus videbatur. JO. WESENBECCIUS, Tubingensis Theologus, Doctor & Professor, dein Ulmenfis Ecclesiarum Superintendens, in *litteris ad Philippum Marbachium*, Ulma die 23. Jul. 1596. scriptis *Argentoratam*, in *Marbachianis Epistolis*, a Fectio editis, pag. 762. ita scribit:
 „ Periculum est, ne Pistorius serpentinis gyris animum Ernesti Friderici, Marchionis Badensis, vel tandem expugnet, idque tanto magis,
 „ quia Pontificii nihil prætermittunt, quo in suas partes eum pertrahere possint, maxime dum spem ei faciunt, quieta in possessione retinendi Marchionatum Badensem, quem nuper Eduardo Fortunato,

ERNEST.
FRIDER.

Concordiæ, A. 1580. Calvinianis opposita, in Catalogo subscribentium compareant. In Gymnasio Durlacensi, quod A. 1586. ab eo apertum, plerique Professores ex Calvinianorum defumti sunt schola. (y) Religionem hanc tamen nonnisi A. 1599. professus est publice, quo librum suum, dogmatis Calviniani defensorum, conscripsit, atque Stafforti, ubi subinde habitabat, sumtibus suis imprimi curavit; (z) amico Electori ut placeret, Friderico Palatino. Extat Epistola Ernesti Friderici ad Wirtembergæ Ducem, Fridericum, tutorem olim suum, in qua ingenue fatetur, eo ipso tempore Calviniano dogmati se jam firmiter adhæsisse, quo nomine ejus subscripta fuit Concordiæ Formula. (a)

Liber
Staffort.

„ vi & armis ademît, si in castra Pontificia sit transiturus. „ Idem timuisse cives Marchicos ostendit Epistola Pauli Cherleri Synodici Secretarii & Pastoris Rœtelæ A. 1595. Dominica post Natalem Domini scripta Rœtela ad Philippum Marbachium Argentinam in FECHTII *Epistolis Marbachianis* pag. 760.

(y) FECHTII *Historia Colloquii Emmending.* Cap. 3. §. 8. p. 45.

(z) De libro hoc vid. MAJUM in *Annotationibus ad Vitam Reuchlini*, p. 130. sqq;

(a) FECHTII *Hist. Colloquii Emmending.* pag. 43. Epistolæ Marchionis deficit annus.

ERNEST.
FRIDER.

§. XXXVI.

Rebellio
Pforzh.

Dogmata hæc sua Durlacensibus A. 1600. obtrufit. (b) Pforzheimensibus eadem obtrufurus quum esset, cives trecenti undecimo mensis Septembris coiverunt in foedus, & denuntiaverunt Marchioni, nil novi se admissuros in religionis negotio. Quin & Georgii Friderici fratris ejus implorarunt auxilium; qui religiosum eorum zelum rescribens laudavit; suafitque ut agerent modeste; opem pollicitus, si necessitas exigat. Petrus Eberzius, Advocatus caussarum, vir mobilis ingenii, concitaverat cives. In reliquis omnem Marchioni obedientiam Pforzheimenses præstiterunt. (c)

Traditio est, eum in itinere mortuum, quod Pforzheimium susceperat, Calviniana ibi sacra militari manu ut obtruderet civibus; atque adeo in hac quoque urbe perficeret, quod ante quadriennium Durlaci perfecit.

§. XXXVII.

(b) Dehortati eum sunt ab hoc instituto Philippus Comes Palatinus Neoburgensis, Fridericus Marchio Anspacensis, Fridericus Dux Wirtembergæ.

(c) LINGELSHEMIUS in *Epist. ad Jacobum Bongars.* num. 29. & in *Epistolis Anecdotis apud AYRMANNUM* pag. 567. Sigillo usi sunt cum Inscriptione: *Sigillum Concordiæ Pforzheimensis.*

§. XXXVII.

Quodsi Ernestus Fridericus uno anno minus, quam vixerat, vixisset, successores ejus Marchia fruerentur lautiore. Illo enim, qui mortem ejus præcessit, (1603.) nova terrarum Badenensium alienatio occurrit; longe major priore; qua irreparabilem jacturam passa est Marchica Domus. Idem sane Ernestus Fridericus, qui Befighemii & Mundelshemii dominia ante novennium Wirtembergæ Duci vendidit, eidem Altensteigæ & Liebenzellæ, vetera quoque gentis suæ patrimonia, longe ditiora, permutatione & venditione hoc anno concessit & tradidit. Præfecturæ hæc Wirtembergicis terris, (d) uti Wirtembergicæ Malsch, & Langensteinbach circumcinctæ Badensibus, frequentium contentionum extiterunt origo. (e) Extinguendis his remedii species quærebatur. Permutationis titulus, cum alienatione conjunctus, alienationis invidiam minuere visus est. Numerosior miles, quam superioris Marchiæ occupatio requirere videbatur, Ernestum Fridericum emunxit pecunia. Steinbacum ergo & Malscham cum vico transrhenano Rhodt & cum quadringentis octies mille, septingentis & sexaginta florenis paratæ pecuniæ Ernestus Fridericus accepit,

Tom. IV.

P

(d) Loca hæc ad Abbatiam Albæ Dominorum pertinebant, quam A. 1535. feculo addixit Wirtembergicus.

(e) Conf. Tom. III. pag. 22. & 113.

ERNEST.
FRIDER.

ut Altensteigam (f) & Liebenzellam, (g) Wirtenbergico traderet. (h) Eo periculosius consilium fuit, quod jacturam, Domui suæ illatam, venditor tum prævidere non poterat. Quum autem Steinbacum, Ottersvira & Malscha Monasterii Albæ Dominorum olim fuerint dominia, adeoque dubiæ possessionis, Fridericus Marchioni evictionem promisit, (i) atque Besigheimense ac Mundelsheimense Dominia in securitatem ei oppigneravit; ita tamen, ut Wirtenbergicus in eorundem possessione, donec eveniat casus, perstaret; futuræ cum Badenibus litis diuturnæ materia; postquam Durlacenses Ottersviram & Malscham Wilhelmo Bada-Badenfi restituere coacti sunt. (k)

(f) Altensteigæ Præfectura hæc loca comprehendit: Altensteig Castrum & oppidum; vicos & villas Egenhausen, Mindespach, Etmansweiler, Simmersfelden, Pfrondorff, Rotfelden, Unterjetingen, Gættelfingen, Altensteig, Beuren, Græmbach, Durweiler, Spielberg, & partem vicorum Zwerenberg & Hornberg.

(g) Liebenzellæ Præfectura continet: Liebenzell oppidum, vicos Hangstetten, Beinberg, Bifelberg, Ober- & Unterlengenhart, Mayfenbach, Ernstmühl, Thennejecht, Schwarzenberg, Kolbach, Igelsloch, Schemberg, Monakam, & Reichenbach. SATTLER *Beschreibung des Herzogthums Wirtemberg*, Part. II. Cap. 49. §. 3. p. 229.

(h) Literæ Permutationis datæ Stutgardiæ d. 20. Dec. 1603.

(i) Literæ speciales hac super re datæ eodem mense Dec. 1603.

(k) Vid. Tom. III, pag. 113.

§. XXXVIII.

Iteratæ terrarum Badensium alienationes Ernesti Friderici apud posteros laudem non parum minuerunt. Dubiam Marchiæ superioris possessionem ut sibi fervaret, indubiæ possessionis Marchionatus sui bona imprudenter alienavit. Magnæ, quas inde collegit, nummorum summæ disparuerunt, sine fructu ad posteros. Immensi silvarum Badensium tractus ad Wirtembergicam Domum pervenerunt, quarum exigua tum fuit habita ratio; nunc divitiarum sunt fontes. Adde navigationis præsidia, tum quoque parvi habita. Enzia cum Nicro apud Besighemium jungitur. Nicer apud Manhemium jungitur Rheno. Enzia, Nagolda & Wirma apud Pforzhemium junguntur. Quantum beneficium perdidit Marchio, navigationem continuam & directam Pforzhemio perdens ad Rhenum. Lucrum, ex ingentibus silvis faciendum, hac alienatione amissum. Irreparabile damnum; vulnus cicatricis impatiens, quod nulla secula sanabunt.

ERNEST.
FRIDER.

Judicium
de ea.

§. XXXIX.

Obiit Remchingæ, qui locus Durlacum inter & Pforzhemium medius, subita morte oppressus, die XIV. Aprilis A. 1604. cum quadragesimum ætatis annum vix expleffet. Pforzhemii sepultus est in Choro Collegiatae.

Obitus
Marchio-
nis.

Tom. IV.

P 2

(l) MAJUS in *Vita Reuchlini*. p.133. THUANUS Lib.CXXXI. Cap.17. p.242.

(m) Epitaphium ibi legitur sequens: *Illustrissimus Princeps ac Dominus, Do-*

ERNEST.
FRIDER.
Chara-
cter.

Varii de Ernesto Friderico & illius & nostro ævo sermones. NICOLAUS REUSNERUS, Silesius, in suis *Therothermis*, sive Aquis Ferinis (*Wildbad*) Wirtembergæ Ducatus, eum laudibus extollit. Viderat ibi Marchionem A. 1580. atque dein sua Epigrammata, in Thermis composita & Lauingæ A. 1581. impressa, ei adscripsit. In his bonitatem & sapientiam Marchionis, ac in Musas favorem celebrat.

Statura.

Imperatoriam Ernesti Friderici staturam dilaudant, qui eum propius noverunt. (n) Decennio ante mortem inferiore corporis parte contractus, gestatoria semper usus est fella. Contractiorem magicis artibus, contra eum adhibitis, adscribunt. (o)

Mens
viva.

Mens tamen ejus semper erecta & vivida; at nimis ardens, indocilis, flecti nescia & dura; lites ex litibus ferens. Eduardo expulso, ad incitas redacto, & mortuo, quid miles numerosus, unde nummi penuria.

minus Ernestus Fridericus, Marchio Badensis & Hachbergensis, Landgravius in Suseberg, Dynasta in Ræteln & Badenweiler &c. singulari heroicarum virtutum laude coruscans & quod absque affectationis studio dixerimus, prudentia Principe digna ita excellens, ut superiorem suo tempore nullum, parem vix haberet, in ipso virilis ætatis flore, miseris vitæ humanæ exitus & diuturnis gravissimisque morbis liberatus, patriam cælestem repetiit, natus A. Christi MDLX. XVII. Octobris, mortuus A. Christi MDCIV. XIV. Aprilis.

(n) JÜNGLERUS.

(o) Idem.

§. XL.

Cum Palatina Domo constans ei fuit amicitiae vinculum. Unionis
Evange-
lic. initia.
Inductu ejus Ernestus Fridericus sacra mutavit, atque confederationibus Protestantium, religionis causa factis, accessit; ex quibus tandem, sexennio post mortem ejus, Evangelica illa enata est Unio; tot causa malorum, quae Germanos contra Germanos armavit; quae Palatinos atque Badenses, imo omnem fere Germaniam per triginta perdidit annos. Inquies Principis in religionis quoque negotio animus omnis generis motus civiles, domesticos, quin & ecclesiasticos suscitavit; quibus ille carere potuisset, debuisset. Implacabiles Wirtembergensium & Wittenbergensium Theologorum iras, debiles quidem, at non necessarias, Staffortico suo Libro in se concitavit. Quid opus erat, de ubiuitate, de communicatione idiomatum, de praedestinatione Marchio ut disputaret Badensis, atque his super rebus conscriberet librum; major futurus, si a controversiis his abstinuisset.

§. XLI.

Aeternum amoris ejus in Literas monumentum est Scho- Amor. li-
terar.
la, magnis sumptibus Durlaci erecta, dotata; quae nunquam magis floruit, quam flammis Gallicis cum fuisset vicina; restaurata post bellum; Carlsruhæ jam florens. Inter eruditos, quos Marchio noster ornavit, amavit, reputandus est quoque JUSTUS REUBERUS, Scriptoribus Rerum Germanicarum in lucem edi-

ERNEST.
FRIDER.

tis notus, cujus calamo & consiliis in negotiis publicis frequenter est usus; cui Præfecturam Etlingensem administrandam commisit. Biennio post Marchionem decessit.

Palat.
Godesav.

Nec silentio prætereundum, quod eo in loco, ubi Godesavizæ Monasterium olim extiterat, Ernestus Fridericus novum palatium extruxerit, (p) amœnum & elegans, in quo sæpe versatus est, quod A. 1689. flammis bellicis consumtum. (q)

Ordo
novus.

Denique & Ordo Equester ab eo constitutus est A. 1584. cui *Fasciæ caruleæ* imposuit nomen. Successor ejus A. 1608. mutato nomine, ab *Aureis Scopulis* eum maluit appellari. (r).

§. XLII.

Uxor.

Ernesti Friderici uxor fuit Anna, Edzardi II. Comitis Frisæ Orientalis, filia, ex Catharina Suecica Gustavi I. Regis filia, Cæciliæ Badensis sorore. Nata Aurici in Frisia d. 26. Junii 1562. Anna hæc primo matrimonio A. 1583. nupserat Ludovico, Electori Palatino; eoque intra annum nuptialem extincto, in Ernesti Friderici thorum d. 21. Decembris 1585. transivit. Superstes Marchioni tertias cum Julio Henrico, Lauenburgico Duce, nuptias die 7. Martii 1617. Grabæ contraxit; fœmina, quæ nulli maritorum sobolem procreavit. Obiit A. 1621.

(p) Cœptum est ædificari A. 1588.

(q) Vid. FRID. THEOB. SAHLERI *descriptionem Godesavizæ* in SCHOEFFII *libro de Nordgavia.*

(r) Der Blauen Binden. Posterior, der Guldenen Klipp.

CAPUT IV.

J A C O B U S III.

A. 1577 - 1590.

§. I.

revis est, at digna memoratu, vita Mar-
 chionis Jacobi, quem Germania, Italia,
 Belgium, Cæsar & Pontifex Romanus
 amarunt: cujus dotes admirati sunt multi: cujus vita longior si
 fuisset, magnam Badensibus terris induxisset rerum conversionem.
 Natus est Jacobus A. 1562. die 26. Maji, Pforzhemii, ubi ante
 translata Durlacum regiminis sedem habitaverant Mar-
 chiones, lineæ Pforzheimensis, quæ dein Durlacensis appellata.
 Mortuo patre communem cum fratribus tutorem, Wirtembergæ
 Ducem, accepit. Ob ingenium excellens, literis colendis aptif-
 simum, anno XV. ætatis, Tubingam & anno sequenti Argento-

Jacobi
initia.

JAC. III.

ratum est missus, ut, quæ domi jecerat fundamenta, apud exteros perficeret. Argentorati elegantioribus litteris & Philosophiæ per biennium incubuit; Electoris Trevirensis Jacobi, magni patrii, animatus exemplo.

A. 1581. sub Comitis Hachbergæ nomine, ad Gallos & Italos profectus est, Josua Scherero a Schwarzenberg Ephorofusus.

§. I I.

Artes
militares.

Ex Italia Vindelicorum Augustam se contulit, ubi A. 1582. Comitiam Imperii habuerat Cæsar. (a) Vigesimo ætatis annum tum decurrebat Jacobus. Corporis & oris venustas, suavitas morum & Cæsarum & Procerum ei conciliarunt amorem; quem plurimum Europæ linguarum notitia, qua polluerat, non parum adauxit. Post reditum singularis ejus in artes militares propensio manifestare se coepit. Studiis litterarum exercitatio armorum successit; in qua tantos etiam brevi tempore fecit progressus, ut in equestribus ludis passim reportaverit palmam. Doctrina militaris ei connata, non instillata videbatur. Veteres bellicæ artis scriptores præ ceteris legit & subjunxit juniores; linguarum cognitione non parum adjutus.

(a) Errat FECHTIUS in *Hist. Colloq. Emmed.* Cap. 1. §. 6, ubi Comitiam hæc Augustam ad A. 1580, rejicit.

§. III.

Inter hæc Coloniense A. 1582. exortum est bellum, in quo <sup>Bellum Colo-
nienfe.</sup> Ludovicus, Palatinus Elector, Gebhardi Truchfessii, Electoris, ad Protestantium sacra transeuntis, partes tuebatur. Missus ab eo cum copiis in auxilium ejus frater Casimirus, quem comitatus est Marchio noster Jacobus. Quum autem Palatinus, A. 1583. moriens, impuberem reliquisset filium, Fridericum IV. Casimirus, tutelæ suscipiendæ causâ & cum eo Jacobus noster domum redierunt. (b) Paulo post tamen ad idem Coloniense bellum rediit Jacobus; sed contrarias partes secutus. Sanguinis vinculum, quod inter eum & Ernestum Bavarum, Gebhardi in Electoratu Coloniensi æmulum, intercesserat, (c) animum Jacobi induxit, ut non modo pro eo corriperet arma, sed & mutuis officiis arcta cum eo amicitia jungeretur. Novesium, Coloniensis Electoratus Civitas, in potestatem Batavorum devenerat. Ad eam Hispanicis armis recipiendam Alexander festinavit Farnesius. Jacobum Ernestus rogavit Elector, ut equites Germanos ad urbis obsidionem adduceret, annumque ei insuper constituit stipendium, ut pro Coloniensis Archiepiscopatus defensione mille equites & peditum signa viginti sub

Tom. IV.

Q

(b) ISSELT, de Bello Colon. Lib. IV. pag. 395.

(c) Jacobi Marchionis avus, Ernestus, frater fuerat Philippi, cujus filia Ma-

JAC. III.

armis haberet. In expeditione hac Farnesio ita adhæsit Jacobus, ut ab eo fere nunquam discederet. (d) Observavit quid faceret; audivit consilia; obambulanti in castris, ad hostium usque portas progredientem, comitatus; magni Imperatoris in eo miratus exemplar. Novesio capto, cum eodem Alexandro ad Rhenobergæ obsidionem progressus, misso in hiberna milite, rediit domum, præcipua belli gerendi momenta a tanto Duce edoctus. Virtutis ejus & fortitudinis fama ad Hispanicam usque Aulam penetraverat, ad quam ille, diutius si vixisset, se appliciturus videbatur; eo faciliore consilio, quod per dotalia uxoris suæ Culenbergicæ apud Geldros bona, Regis Hispaniæ devenisset Vassallus.

ria Jacobæa fuit avia Electoris Coloniensis Ernesti. Docet hoc Tabella sequens:

Christophorus March. Bad.

Philippus	Ernestus
Maria Jacobæa, uxor Wilhelmi IV. Bavariæ Ducis.	Carolus II. Jacobus March, Bad.
Albertus IV.	
Wilhelmus V. Bavariæ Dux.	Ernestus Elector Colon.

(d) PISTORIUS in Vita Jacobi pag. 12.

§. I V.

In divisione terrarum Bada - Durlacenſium inter tres fra-^{Regimen} tres A. 1584. Marchiam Hachbergæ accepit Jacobus; (e) ^{adit.} cujus regimen ei a tutoribus traditum.

Wirtembergæ Dux, adoleſcentium Marchionum qui geſſerat tutelam, ab eo & a fratre ejus natu majore, Erneſto Friderico, exegit, ut Auguſtanæ Confeſſioni, Carolo V. in Comitibus exhibitæ, & Formulæ Concordiæ, A. 1580. in Saxonia conditæ, conſtanter ſe adhæſuros profiterentur. Tutori reſponderunt Marchiones, ab Auguſtana Confeſſione, quam a teneris didicerant, ſe non diſceſſuros, at Formulæ Concordiæ ſe nondum poſſe accedere, quod capita ejus nondum ſatis expenderint.

Eodem anno Jacobus cum Johanne Caſimiro, Reinhardo & Johanne, Comitibus Palatinis, & cum fratre ſuo Erneſto Friderico, ad Johannem Manderſcheidium, Episcopum Argentinenſem, literas ſcripſit, quibus Canonicorum Proteſtantium Argentinenſis Capituli cauſſam commendavit, (f)

Numerofa Germanorum equitum peditumque agmina in Henrici Navarræ Regis auxilium in Galliam quum A. 1587. con-

Tom. IV.

Q 2

(e) Conf. vita Erneſti Friderici. pag. 72.

(f) Extant literæ in Libello: *Aufſchreiben und Bericht Georgen von Sayn &c.* inter Documenta num. XXXIV.

JAC. III.

tenderent, Alfatiae Sueviaeque Ordines, publicae tranquillitati timentes, foedere inter se juncti, copias conduxerunt, iisque Marchionem praefecerunt Jacobum; qui & anno sequente Brisgovicorum feudorum investituram, a Basiliensi Episcopo, Jacobo Christophoro, Brundruti, suo & fratrum nomine, suscepit.

§. V.

Lotharingo militat.

Bellica Jacobi gloria indies apud exteros increvit. Lotharingiae Dux iisdem conditionibus, quibus Coloniensis Elector, ejus sibi expetiit auxilia. Enimvero in turbis illis religionis, quae sub Henrico III. Rege apud Gallos continuatae sunt, Carolus II. Lotharingiae Dux, partibus Guisiorum adhaerens, Henrico Roberto, Boullionæo, Hugonottorum fautori, eoque defuncto, Carolæ Elifabethæ, filiae ejus, intulit bellum, quod Germanorum Protestantium exercitus, quem Boullionæus ducebat, per Lotharingiam transiens, late omnia vastasset. Lotharingiae Dux Jametium, Ducatus sui feudum, a Boullioniis Ducibus possessum, fine anni 1587. obsedit. Obsidio per anni spatium protracta. Urbs mense Decembri A. 1588. Castrum, urbi subiectum, A. 1589. mense Julio in Lotharingiae Ducis potestatem pervenit. (g) Ad obsidionem hanc eo felicius peragendam, Jacobus Germanorum

(g) THUANUS Lib. XCVI. Cap. 6. CALMET *Hist. de Lorraine* Tom. V. pag. 812.

peditum auxilia, suis conscripta sumtibus, Lotharingo submisit. Ex his quatuor turmæ in Galliam progressæ sunt, jussu Lotharingi, ut Mayennio sub Duce contra Henricum Navarræ Regem militarent. Militum Badensium virtus multos tum laudatores invenit. (h)

§. VI.

Lotharingus in securitatem debiti A. 1589. Bitensem ^{Dynastia Bitensis} oppigneravit Marchioni. (i) Dynastia hæc oppigner. a seculi XIII. temporibus in Bipontii Comitum manibus fuerat. Margaretha, Jacobi, ejus stirpis postremi, A. 1570. defuncti, filia, Philippo V. Comiti Hanovio - Lichtenbergico nupsit, A. 1569. ante patrem extincta. Hanoviæ Comes, virtute conjugis suæ defunctæ, in Bitensem Dynastiam sibi jus vindicans, a Duce Lotharingæ investituram obtinuit. Sed litem illi movit Philippus Leininga - Westenburgicus Comes, qui Amaliam, Simonis Weckeri filiam, duxerat uxorem. Simon hic frater natu major

Q 3

(h) PISTORIUS *Orat. I.* pag. 56.

(i) BERNHARDI HERZOG *Chron. Alsat.* Lib. II. pag. 232. & 233. In literis A. 1592. quarum mentionem in Ernesti Friderici vita injecimus, Dynastia hæc quoque Badensium pignus (*Pfandschaft*) vocatur. Alibi eandem Dynastiam titulo emtionis venditionis ad Badenses pervenisse legas.

JAC. III.

fuerat Jacobi. (k) Lotharingæ Dux, mutata sententia, in Leiningensis partes transiit. Hanovius ad Cameram Imperii detulit litem. Hac durante, Lotharingus Bitensem Dynastiam Jacobo nostro Marchioni oppigneravit; qui possessionem ejus adivit fratrique Ernesto Friderico, successori, reliquit. (l)

§. VII.

Consi-
lium mu-
tandæ
religio-
nis.

Hæc dum aguntur, de transitu ad Romana sacra cogitavit Jacobus. Primus hac de re A. 1587. increbuit rumor. Frequentes hinc litteræ, quas frater ejus & Elifabetha soror, Philippus Ludovicus, Palatinus Princeps, Ludovicus Wirtembergæ Dux, Fridericus Montisbeliardæ Comes, Ludovicus Landgravius Hassiæ, alique ad eum scripserunt, a proposito ut eum averterent. At Ferdinandus Archidux Austriæ, Guilielmus Baviariæ Dux, Andreas de Austria, Cardinalis, Johannes Argentinenfis Episcopus, literis quoque suis eum in proposito firmarunt; auxilium & opem ei, si opus esset, polliciti.

Italicum iter, militia Belgica sub Alexandro Farnesio, amicitiae vinculum cum Electore Colonienfi, Ernesto Bavarø, & cum Lotharingæ Duce, cum Ferdinando Archiduce, cum Wilhelmo

(k) CALMET. *loc. alleg.* pag. 762. seq.

(l) Vide Ernestum Fridericum. pag. 83.

Bavariæ Duce & cum Pontificio ad Helvetios legato, Octavio, Alexandrino Episcopo, familiares ei reddiderant ritus Romanos. His accessit Pistorius, singularis loquentiæ vir, qui quotidie Marchionem obsedit; dubium & vacillantem in proposito firmavit.

§. VIII.

In re tam gravi autem temere aut leviter ne egisse videtur Jacobus, hortante Pistorio, super capita quædam fidei colloquia duo, alterum Badæ; alterum Emmedingæ instituit.

Badense habitum A. 1589. (m) inter Jacobum Andreae & Jacobum Heerbrandum, Tubingenses Theologos, ab una & inter Jo. Pistorium, cui Theodorus Busæus, Jesuita, Collegii Molsheimensis in Alsatia Rector, se junxerat. Colloquio hoc Jacobum, in religione nutantem, Pistorius ad sacra Romana reducere studuerat; ille qui nuper ex Lutherano Calvinianus, ad Calviniana sacra Ernestum Fridericum, Jacobi nostri fratrem, perduxerat. (n)

Badensis autem Colloquii successus, quum non omni ex parte expectationi respondisset Pistorii, Jacobum induxit, ut aliud

(m) Acta hujus Colloquii Badensis prodierunt Tubingæ A. 1590. Colloquium Emmedingæ haberi debuerat, sed Eduardus Fortunatus eidem interesset cupiens, induxit Jacobum, ut illud Badæ indiceret.

(n) Jacobus Andreae objecit Pistorio, quod utrumque fratrem ad Calviniana primum, dein ad Romana sacra reducere studuerit. Vid. *Acta Colloquii Badensis* pag. 210. & FECHTII *historiam Colloquii Emmeding.* p. 55.

JAC. III.

Colloquium in annum sequentem indiceret Emmedingæ, in Marchia Hachbergæ, ad quod Argentina evocatus est Pappus, Theologus Doctor. (a)

§. I X.

Transitus
ad sacra
Romana.

Finito hoc Colloquio, Jacobus publice professus est, quod foverat occulte. Tennebaci enim, quod Cisterciensium Monasterium, bihorio Emmedinga distans, A. 1590. die 15. Julii ad sacra Romana solenni ritu & ceremonia transivit; inter omnes Lutheranos Principes primus, si audias Pistorium. (p) At patruus magnus Jacobi, Philippus Bada-Badensis, Christophori filius, plures per annos Protestantium sacra professus, A. 1532. in terris suis illa rursus suppressit, uti supra ostensum. (q) Philippus II. Philiberti filius, Bernhardi, Bada-Badensium factoris, nepos

(a) PISTORIUS edidit A. 1591. *Des Colloquii zu Emmedingen Summarischer Inhalt.* Colloquii Emmedingensis Historiam, una cum Protocollo edidit Fechtius, Rostochii 1694. 8vo.

(p) In *Oratione I. de Jacobo Marchione* pag. 19. & *Oratione II.* p. 129. THEODORUS BUSÆUS, Molsheimensis Alsatix Collegii Rector, professionem Marchionis recepit. Aderant Martinus, Abbas Tennebacenensis, Marcus Episcopus Lydæ, Suffraganeus Basiliensis, Georgius Hænlinus, Rector Academiae Friburgensis. Vid. FECHTII *Hist. Colloq. Emmed.* Cap. XV. §. 16.

(q) Tom. II. pag. 333.

pos, cum pervenisset ad regimen, eadem hæc sacra, quæ sub patre & avo in Marchia superiore obtinuerant, A. 1571. abrogavit. (r)

Mutatæ a Jacobo religionis causas perscripsit Pistorius, quæ A. 1591. adeoque post mortem Jacobi apud Colonienses prodierunt. (s)

Transitus hujus occasione supplicationem ad Basilicas Romanas Sixtus V. decrevit; ipse Cardinalium stipatus Collegio ad Ecclesiam S. Mariæ Teutonicorum nudis pedibus processit, magna multitudine sacerdotum comitatus; quæ ceremonia mortem ejus promovit; paucis enim post diebus decessit. (t) Breve Pontificis

Tom. IV.

R

(r) Tom. III. pag. 54.

(s) Extat quoque in Tabulario Bada-Durlacensi Scriptum sub titulo: *Relazione fatta sopra la conversione del Serenissimo Signore Marchese Giacomo di Baden al Cardinale Palotto.*

(t) Supplicationem hanc his verbis describit PISTORIUS *Orat. I.* pag. 106.

- „ Ibi tum Romæ, Badensium Marchionum amplitudo & nostri Principis
 „ sanctitas emittit, cum Jacobi, Badensis Marchionis nomine & geri
 „ supplicationem & aperiri templa & incedere maximis ceremoniis
 „ Pontificem, Principem religionis, Vicarium Christi, Caput a Christo
 „ constitutum Ecclesiæ, viderent cives, cum in ipsius Pontificis, in sacerdotum,
 „ in civium omnium ore atque commemoratione, Christianus Princeps Jacobus & stirps ejus
 „ Badensis Marchionatus versaretur,
 „ cum Roma, arx omnium terrarum pulcherrima & domicilium Im-

JAC. III.

ad Marchionem, Jacobo jam mortuo, allatum. Helvetii Cantones Romano-Catholici, a Nuntio Apostolico invitati, suam quoque lætitiã festivitãtibus publicis testati sunt.

§. X.

Refor-
matio.

Paulo ante mortem Jacobi prodiit ejus edictum, quo Pastores Lutherani post trimestre spatium emigrare jussi sunt. Andreas, Cardinalis Austriacus, Constantiensis Episcopus, Suffraganeum suum misit, Balthasarum, Episcopum Ascalonensem, qui, Marchione graviter decumbente, Emmedingensem & alias Marchiæ Hachbergenfis Ecclesias initiavit. Sacerdotes tamen Romanos, ne ubivis introduceret, populus, Lutheranae religioni addi-

„ perii & gloria, nomen Badensis Marchionatus sic sonaret, ut in cœ-
 „ lum usque efferetur. Istum triumphum, qualem a multorum homi-
 „ num memoria Princeps Germanus nullus deportavit, Roma absenti
 „ Jacobo, Badensi Principi, viginti octo annorum juveni, gloriosissime
 „ constituit & memoriam clarissimæ familiæ, pulcherrimo testimonio
 „ amplificatam, instauravit, quam nulla unquam obscurabit nox & nul-
 „ la delebit oblivio, quousque Urbis Romæ lux & dignitas stabit., Ex-
 „ tant quoque hac de re in Tabulario Bada-Durlacensi litteræ Georgii
 „ Friderici ad Ernestum Fridericum, lingua latina scriptæ Senis d. 5. Sept.
 „ 1590. Item litteræ Viti Diterici ab Eyb, Marchionis Georgii Friderici
 „ Ephori, datæ eodem die & anno. Add. GELTIUS ROGERIUS in
 „ *Vita Sixti V. Italice scripta*, Part. II. Lib. V. pag. 467.

ctus, & præmatura Jacobi mors impedivit. (u) Eo enim defuncto, reliquarum Hachbergæ Ecclesiarum consecratio Constantiensi Suffraganeo interdicta; Sacerdotes Catholici, quorum unus tantum parochiam adierat, ab Ernesto Friderico Marchia abstinere jussi sunt. (x) Pastores Lutherani, quorum expulsionis tempus nondum advenerat, subsisterunt.

Emmedingam paulo ante mortem Jacobus ex vico in oppidum provinciale convertit; Principatus sui ibi constituturus sedem, atque adeo ex montano Hachbergæ castro descensus in planum. Rudera & reliquæ murorum, passim tum repertæ, docuerunt, locum antiquitus jam fuisse mœnibus cinctum. Hachbergæ Marchiones a longo jam tempore Emmedingæ domum habuere, quæ etiamnum subsistit.

§. XI.

Valetudo adversa, qua pridem laborabat, Jacobum in-^{Morbus Jacobi.} duxit, ut Julio mense iter ad Carolum, Zolleræ Comitem, amicum suum, Sigmaringam susciperet; aquis medicatis usus. Tertia hebdomade rediit Emmedingam die VIII. Augusti, ut, quæ

Tom. IV.

R 2

(u) FRECHTIUS in *Hist. Colloquii Emmeding.* Cap. XVI. ubi egit de reformatione Ecclesiar. Hachberg.

(x) Elisabethæ tamen viduæ postea ad audiendam missam sacerdos concessus est.

JAC. III.

ad inaugurationis Ecclesiasticæ festum necessaria videbantur, pararet. Die sequenti diarrhœa violenta correptus, nono morbi die, continuis agitated doloribus, decessit. Medicus, Friburgo vocatus, Mœckius & brevi post accedens Pistorius, ex pustulis nigris, quæ in corpore mortui se manifestarunt, & ex ventriculo, tribus locis perforato, venenum Jacobo datum conjectati sunt. (y) Alii

(y) PISTORIUS in *Orat. I. de vita & morbo Jacobi* pag. 64. ait, ventriculum tribus locis, ubi venenum adhæserat, perforatum, ad tertiam usque pelliculam, erosis duris interioribus duabus tunicis. Addit foramen unum fabam, reliqua duo pisum æquasse, diuturnam diarrhœam & acrimoniam veneni sulcos in intestinis duxisse, præsertim in intestino recto. PISTORIUS hunc in finem edidit A. 1590. *Wahrhafte Beschreibung, was sich bey Herrn Jacob Marggraffen letzter Kranckheit und Ableben verlauffen &c.* Videatur idem in orationibus de vita & morte Jacobi p. 64. & 137.

Anatomicos si audias, certa nulla propinati veneni, ex relatione Pistorii cognoscuntur indicia. Neque enim vomitum, neque conatum vomendi, neque intraneorum inflammationem, neque atrum eorundem viscerum colorem annotavit. Venenum porro ad intestinum rectum pervenire non potest, quando vim suam lethiferam in ventriculo primoque intestino statim exequitur. Pistorius ipse in Oratione altera de Jacobi morte, diuturna principem præcordiorum palpitatione, diuturna item diarrhœa, jam ante, quam acidulas biberet, quin & durante earundem usu, laborasse profitetur. Semina itaque morbi jam antea extiterunt in ventriculo, quæ sensim evoluta, causam morti præbuisse videntur, sine veneno.

frequenti nimis acidularum usui ejus morbum adscribunt, (z) quos confutat Pistorius, qui spiritum efflantis exceptit, tantam nocendi vim acidulis non tribui posse contendens. Præsentes quoque fuerant Metternichius, Bavariae legatus, (a) & Carolus Zolleranus.

§. XII.

Decessit die 17. Augusti A. 1590. styli novi, Emmedingæ, Mors & sepultura.
anno XXVIII. ætatis.

Pistorius (b) scribit, Jacobum ultima voluntate ordinasse, funus mediocri sumtu ut efferretur & pompa, atque ut Badæ, ceremoniis Catholicis corpus humaretur. At Ernesti Friderici, fratris sui senioris, jussu Pforzheimii sepultus est Jacobus, die 4. Septembris. In transactione Leonbergenfi, inter Ernestum Fridericum Marchionem & Wilhelmum Bavarum A. 1594. inita, (c)

R 3

(z) ERNESTUS SCHAPERUS, Medicus Rostochiensium Professor A. 1694. responso erudito docuit, symptomata stomachi, post mortem Jacobi reperta, non absolute esse indicia veneni. Responsum vide apud FECHTIUM *Hist. Colloq. Emmeding.* pag. 357.

(a) Metternichius, Spirensis Ecclesie Canonicus, a Bavaro missus, ornatum, Aulicæ Jacobi Ecclesie inservitutum, attulit Emmedingam. FECHTIUS Cap. 16. §. 6.

(b) *Orat. I. de Vita Jacobi*, pag. 43.

(c) Vide supra in Vita Ernesti Friderici. pag. 79.

JAC. III.

conventum, ut monumentum, principe dignum, illi poneretur Pfortzhemii.

§. XIII.

Chara-
cter.

Sublimioris fuit animi Princeps Jacobus, Ernestum inter fratrem atque Georgium medius, quos dotibus & rebus gestis fortasse superasset, si eos ætate æquasset. Patiens laborum, aëris & victus molestias perferre assuetus, contra pericula animo firmus, in consiliis prudens & exquisiti ultra ætatem judicii, cum alacritate in exequendo conjuncti. Animus ad alta semper erectus; in infimos comis, magnum Principem atque bellatorem, si longior accessisset usus, promittebant. Nihil tam arduum, quod non investigandum putaret. Nihil tam reconditum, quod felicitate ingenii non facile assequeretur; singularis in dicendo vis & linguarum peritia. Libros latinos omnibus de rebus, speciatim etiam ecclesiasticis scriptos, legit frequenter. Mechanicarum artium ingens ei studium. Justitiam ejus & moderationem in subditos; affectum in conjugem, indulgentiam in omnes prædicant, qui res gestas ejus vel leviter attigerunt.

§. XIV.

Uxor &
liberi.

Consilio matris, quæ eum a bello avocare voluerat, A. 1584. ad matrimonium progressus est Jacobus, ducta Elifabetha, (d) Florisii Culenbergæ Comitis & Manderscheidæ filia,

(d) Elifabetha hac antea Jodoco, Comiti in Limburg & Bronckhorst fuerat

quæ post mortem ejus Carolo, Comiti Zollerano, denique Hohenfaxio Baroni nupsit, mortua A 1620. Duos hæc filios & totidem filias peperit Jacobo.

Ernestus Carolus A. 1588. natus & mortuus est Hachbergæ; infans bimestris.

Ernestus Jacobus posthumus die 22. Aug. adeoque quindecimo post obitum Jacobi in lucem editus Hachbergæ, ubi Elifabetha mater post obitum Jacobi vixerat, semestris infans decessit. (e)

Anna, primogenita filia, A. 1587. Hachbergæ nata, Volrado, Waldeccio Comiti, A. 1607. nupsit Durlaci; cum anno præcedente Marchicarum terrarum successioni, una cum sorore Jacobæa, renunciaffet. Dos decem millium florenorum assignata est Annæ, addita conditione, ut, si absque heredibus decesserit, ad Principem, apud Badenses regnantem, illa pecuniæ summa reverteretur. Anna hæc A. 1648. decessit.

Jacobæa, A. 1589. Emmedingæ nata, cælebs A. 1625. apud sororem obiit. Condidit illa Cal. Febr. 1614. testamentum,

promissa, unde Jacobo lis in Camera Imperiali exorta est. GYLMANN. *Decision. Cameral.* Tom. I. pag. 697. Matrimonium Jacobi cum Elifabetha Colonizæ A. 1584. tractatum. Pacta dotalia die 23. Sept. eodem anno signata sunt.

(e) De Baptismate Ernesti Jacobi inter Catholicos & Protestantas nata est controversia. Sed Ernestus Fridericus doctorem suæ religionis baptismum peragere jussit.

JAC. III.

quo debitam legibus portionem matri Elifabethæ reliquit, at reliqua omnia mobilia & immobilia bona & speciatim, quæ in Iulia-censi ditione habuerat, Annæ forori addixit. Liberi hi ut in religione Catholica educarentur, ultima voluntate Jacobus præcepit. Ernestus Fridericus Marchio, fratri succedens, fratris præceptum & Cæsaris neglexit, atque Protestantium doctrina pupillas suas imbui jussit. (f)

(f) Vide Vitam Ernesti Friderici. pag. 78.

C A-

CAPUT V.

GEORGIUS FRIDERICUS.

A. 1595. - - - - 1622.

§. I.

Tumultuosum & strepitans Ernesti Friderici ^{Introitus.}
regimen strepitantius infecutum est Geor-
gii Friderici, qui omnes utriusque lineæ
Badensis ditiones octodecim per annos so-

lus possedit, si Spanheimenses & Rodemacheranas excipias, quæ
in Eduardinatorum potestate permanferant. Nec ante, nec post
eum, ullus unquam Marchio Badensis ditior aut potentior fuit.
Tam numerosum exercitum aluerat nullus. At viribus suis ni-
mijum confusus, altiora molitus est; tentans fortunam; quam ob
id ipsum semper habuit adversam. Vita ejus malorum est
Ilias; speculum Principis, raro fortunati; qui in illa sane incidit
tempora, quibus nulli fere Germaniæ Principum licebat esse

GEORG.
FRIDER.

felici. Politicæ rationes eum induxerant, ut sedecim annis ante mortem, virens & vegetus deponeret regimen; non filium ex se natum, ex se quoque ut regnantem aspiceret, sed ne Phaëthontis instar nimis ardua petens, casu suo Marchiam & numerosam secum everteret prolem. Unde in exponendo vitæ ejus decursu constituendæ sunt epochæ duæ. Prior, qua rexit; posterior, qua vixit privatus. Epochas has una pugna dividit; quæ Principem inter potentem intercessit & exulem.

§. II.

Hujus
Principis
initia.

Natus A. 1573. die 30. Januarii sub communi cum fratribus, post patris excessum, vixit tutela, ad annum usque 1584. quo fratres seniores, a tutoribus liberi, tutores ejus sunt facti. Puer debilis corpore, morbis obnoxius, brevem vitam promittit; impar certe visus laboribus, quos in omni postea genere immensos sustinuit; veneficiis quoque, sed frustra, petitus. (a)

Argentorati literis operam dedit A. 1585. Friderico de Watzdorf ephoro usus. Post triennium Vefontionem se contulit; cujus urbis Senatus ei & itineris sociis exercitium religionis suæ denegavit in urbe, nisi jufferit Cæsar. Relicta Vefontione, Dolam concessit; ubi simile expertus est fatum. Ernestus Fridericus, senior fratrum, a Cæsare (b) petiit, ut Georgio Friderico

(a) JUNGLERUS coætaneus scriptor in *Vita Georgii Friderici*, quem vidit.

(b) Die 3. Jan. 1589.

Vesontione per aliquod tempus degere liceret. Consensit Imperator, sed hic, mutata sententia, aliquamdiu Basileæ versatus, decimo septimo ætatis anno in Italiam, literarum præsertim causa iter suscepit. In celebri Senensium, veteris Hetruriæ Academia vixerat A. 1590. cum frater Jacobus sacra mutasset. Literæ Senis ad Ernestum Fridericum, die 5. Sept. latino sermone, haud ineleganti, hac super re scriptæ, hodieque supersunt. (c)

GEORG.
FRIDER.

§. III.

In fraterna divisione terrarum (d) A. 1584. Saufenbergi-Regimen
cæ, Rœtelanæ & Badevillanæ ditiones Georgio Friderico obve-
nerunt; quibus ex pacto cum Ernesto Friderico Marchia Hach-
bergensis A. 1595. accessit, ex hereditate Jacobi. adit.

Tempus hoc est, quo terrarum suarum ipse regimen adiit; Imperii feudis a Rudolfo II. die XII. Dec. Pragæ acceptis. Quadriennio post Jacobus Christophorus, Basiliensium Episcopus Brifgovica ei quoque contulit feuda. Eadem ceremonia A. 1614. a Guilielmo, Episcopo successore, repetita.

Bello inter Episcopos Argentinenses, in schismate electos, durante, Gallicæ in Alfatiam copiæ A. 1597. appulerunt. Geor-

Tom. IV.

S. 2

(c) Vide supra in *Vita Jacobi* pag. 128. seqq.

(d) Lege supra pag. 171. seqq.

GEORG.
FRIDER.

gius Fridericus, destinationis earum ignarus, evocatis vasallis, terrarum Märichicarum defensioni caute & diligenter prospexit.

§. I V.

Bellum
Turci-
cum.

Fervidum illo tempore Cæsari bellum erat cum Turcis, qui præcipuam Hungariæ partem, ipsamque Budam in potestatem redegerant. Vizirius Turcarum, Ibrahimus A. 1600. reliquam Cæsari erepturus Hungariam, omisso Strigonio, quod oppugnare voluerat, cum ingentibus copiis obsedit Canisam, munitissimum Palatinatus Zaladiensis in Hungaria Inferiore oppidum, quo occupato, Stiriam omnem & Austriam cum Illyrico, Turcarum Imperio se adjecturum speraverat. Urbi laboranti in auxilium venit exercitus Hungaricus, Duce Philippo Emanuele, Lotharingo ex Mercurio ramo; cui Georgius Fridericus noster cum copiis se junxerat; suis militans sumptibus; quo zelo Cæsaris Rudolphi sibi conciliavit favorem; qui jam ante non semel Pragæ sermonibus ejus delectatus, magni juvenem amaverat Marchionem. (e) Velitationibus res ab initio bene gesta, sed deficiente annona, Canisa Turcis dedita, (f) quam Ferdinandus Archidux

(e) JUNGLERUS in *Vita Georgii Friderici*.

(f) NICOLAUS ISTHUANFFIUS interfuit bello. Vide *Historiarum ejus* Lib. XXXII. pag. 468. seq. Diarium expeditionis Christiani exercitus ad Canisam, a Secretario Ducis Mercuriani conscriptum, apud BONGARSIIUM in *Syndromo Rerum Turcico-Pannonicarum* pag. 326. occurrit.

anno sequente, Pontificis & Hispanorum copiis auctus, recipere, irrito sed conatu, tentavit. Posteriori huic expeditioni num interfuerit Marchio, nobis non liquet.

GEORG.
FRIDER.

§. V.

Circa hæc tempora duos ille Brisgoviæ vicos, Balrech-
tam & Tottingam (g) Marchiæ Hachbergæ conjunxit. Vici hi,
Stauffensium Dynastarum patrimonium vetus, a Familia aliquam-
diu avulsi, sed a Wigeris possessoribus pro trecentis quinquaginta
floreis, Jacobo Trutperto & Martino, fratribus, Dynastis in
Stauffen, A. 1457. rursus venditi, ad Stauffensia bona redierunt.
Trutpertus apud Jacobum & Carolum I. Marchiones, patrem &
filium, singulari gratiâ florens, Carolo, cujus Aulæ præfectus
fuit, vicos hos A. 1458. in feudum masculinum obtulit; fratrum
consensu. Georgius Leo, Stauffensium Dynastarum postremus,
A. 1602. sine prole deceffit. Georgius Fridericus noster vicos hos
cum Marchia Hachbergæ eodem anno die 16. Aprilis conjunxit;
religionis libertate incolis relicta; qui ad hoc usque tempus sacra
Romana libere & secure exercent; post mutata a Carolo II. sa-
cra Marchicis terris adjecti.

Vici Bal-
rechten
& Tot-
tingen.

§ 3

Conferatur quoque ORTELIUS REDIVIVUS MEYERI p. 280. ENS
in *Hungariæ Historia* Lib. VIII. pag. 464. THUANUS *Historiar.*
Lib. CXXIV. §. II.

(g) In Charta Investituræ vocatur Toettickeim.

GEORG.
FRIDER.

§. VI.

Ernesto
Frid. suc-
cedit.

Inopinata Ernesti Friderici, sine prole decedentis, morte, inferior Marchia Badensis una cum superiore A. 1604. ad Georgium Fridericum pervenit, qui hereditate hac omnes Bada-Badenfes & Bada-Durlacenses terras solus possedit. Mors fratrum seniorum in relictis eorum terris religionis motus concitavit. Mortuo Jacobo, Ernestus Fridericus, successor, pastores Romanos expulerat Marchia Hachbergæ. (h) Mortuo Ernesto, Georgius Fridericus Calvinianos ex Marchia inferiore ejecit, sacra Lutherana in illis quoque partibus, Durlaci præsertim, reducens. Eodem anno transactioni, componendis Episcopatus Argentinensis tumultibus in urbe Hagenoa initæ, subscripsit. Quin & pactionem de permutandis Altensteigæ & Liebenzellæ præfecturis inter Ernestum Fridericum & Wirtembergæ Ducem anno superiore initam, confirmavit. (i)

Investituram terrarum, quas fratri succedens nuper acceperat, a Rudolfo II. Imp. per legatum (k) A. 1605. cum peteret

(h) Vide supra in *Vita Jacobi*.

(i) Georgius Fridericus enim ab initio permutationi intercefferat. Tom. III. pag. 113.

(k) Josephus Hettlerus, Cancellarius, a Marchione Pragæ missus, Pragæ d. 17. Martii vita functus est. Goelerus Ravenspurgicus, Præfectus Durlacensis, ei in legatione successit.

Pragæ, Marchiæ Bada-Badensis investituram quoque a Cæsare petiit; Eduardi Fortunati filios, ob natalium defectus, ab omni terrarum successione excludi contendens. Ab altera parte Eduardi Fortunati vidua, & filiorum tutores, de retenta per Georgium Fridericum Marchia sua apud Cæsarem conquesti, petierunt, ut Eduardina proles patri in dignitatibus & terris succederet. Cæsar die 26. Febr. A. 1605. Pragæ decrevit, ut Marchiæ utriusque investitura Georgio Friderico concederetur, reservata tamen actione pupillis. Eidem decreto insertum, ut Georgius Fridericus, de superiore Marchia impetitus, se sistat iudicio, in causam descendat, &, injuncta si fuerit restitutio, pareat. Eduardi Fortunati viduam & liberos in possessione eorum, quæ tenent, ne turbet. Tributa residua confestim; debita superiori Marchiæ inhærentia, pedetentim persolvat. In sacris nihil immutet, Catholicam religionem pristino in statu relinquat. Maximiliano Archiduci, Cæsaris fratri, cura hujus causæ commissa. (1) Investitura die IV. April. Georgio Friderico absenti collata.

§. VII.

Sed & alio ejusdem anni (A. 1605.) decreto Palatinus Elector, Badenses utriusque Comitatus Spanheimensis partes

Comitatus Spanheim.

(1) Decretum hoc extat in Scripto, tempore Pacis Westphalicæ impresso, sub rubro: „*Information wegen der in der bekandten Oberbadischen Sachen vermeindlich vorgeschützten beyden Exceptionum &c.* pag. 23.

GEORG.
FRIDER.

Georgio Friderico restituere jussus in ulterioris Comitatus communionem illum statim admisit; Præfectura Castellaunensi excepta, quam Eduardini alimentorum nomine retinuerunt. Citerioris vero Comitatus pars Badensis, ob residuos census & debita, in Electoris potestate permanfit usque ad A. 1622. quo Wilhelmus Marchio omnes Spanhemii partes Badenses, cum reliquis Marchiæ superioris ditionibus recepit. (m)

Varia.

Nec prætereundum silentio, quod Cancellarium Badensem, investituræ caussa Pragæ hærentem, monuerit Cæsar, (n) ne tradendis Jacobi mortui filiabus, moram injiceret Marchio, sed potestati legatorum, quos propediem Cæsar missurus sit, traderet puellas. Traditio tamen locum non habuit, quod Principes, doctrina Protestantium a teneris imbutæ, & abdicata tutela sui juris factæ, Georgii Friderici aulam relinquere noluerunt. (o)

Philippus, Eduardi Fortunati frater, de Marchia superiore, Georgio Friderico eripienda, tum temporis iniverat consilium. Res detecta. Philippus in Hachbergæ Castro arciori mandatus custodiæ, post XV. annos captivus decessit. (p)

(m) Vide Tom. III. pag. 86.

(n) Decretum die 26. Febr. scriptum.

(o) A. 1604. die 10. August. Maximiliano Bavaro, puellas has Principes tradi postulanti, Georgius Fridericus eodem modo respondit.

(p) Adi Tom. III. pag. 50.

§. VIII.

Apud Badenses hæc dum geruntur, aucta est in interiore Germania Catholicos inter & Protestantés simultas. Diuturnis Protestantium de Camera Imperii, de Judicio Aulico, aliisque de religione querelis Donaverdensis causa A. 1606. accessit. Liberam hanc Imperii Civitatem, in Circulo Suevico sitam, quæ jam ante Pacem Augustanam Confessione Augustanæ adhæserat, Rudolphus II. Imperator, ob turbata Catholicorum sacra, proscripsit, læsæ pacis publicæ crimen illi impingens. Cæsarem durius in Donaverdenses egisse, a Protestantibus creditum est. Querimonia hæc & ejusdem generis aliæ Electorem Palatinum, Neuburgi & Wirtembergæ Ducés, Onolsbacensem & Georgium Fredericum nostrum, Marchiones, induxerant, ut mense Majo A. 1607. arctiori se adstringerent fœderi & de milite conscribendo certas inter se leges inirent. (q) Iidem Principes, cum nonnullis Imperii Civitatibus, pro Donawerdensi apud Cæsarem intercesserunt. Cognitionem hujus rei ad se solum atque ad Judicium Aulicum pertinere Cæsar respondit. (r) Bavarix Duci, invitis Imperii legibus, delata est executio pœnæ. Bavarus fine anni justo exercitu urbem obsedit, occupavit. Wirtembergicus, Circuli Suevi-

Causa Do-
naver-
d.

Tom. IV.

T

(q) LINGELSHEMIUS in Epistola 75. ad Bongarsium.

(r) IDEM Epist. 80.

GEORG.
FRIDER.

ci Dux, cui secundum Germaniæ leges, demandanda fuisset executio, læsum se questus, Evangelicos Siveviæ Ordines ad Conventum Ulmam evocavit, cui non interfuit Georgius Fridericus noster; de jure, Evangelicos Status in Circulo convocandi, cum Wirtembergico contendens. (st)

§. IX.

Comitia
Ratisbon.
A. 1608.

In Conventu hoc res ad proxima remittebatur Comitia, quæ A. 1608. Ratisbonæ magnos inter motus celebrata fuerunt. In illis Ferdinandus Archidux Cæsaris vices peregit. Protestantes aperte professi sunt, nisi proposita aboleantur gravamina & Donaverda Civitas pristino statui restituatur, nulla se Cæsari ad Turcicum bellum suppeditaturos subsidia.

Ad Comitia hæc Georgius Fridericus miserat legatos; quibus, Marchiæ superioris intuitu, mota est controversia de loco.

(st) LINGELSHEMIUS *Epist.* 81. d. 12. Dec. ita scribit: „ Nos anxios habet
 „ Bavarica expeditio: nam constat nobis, Monachii delectum habitum
 „ & recensitos septies mille equites, sedecim mille peditum. Hic ap-
 „ paratus nimius ad domandum oppidulum Donawerdam, & cives illi
 „ ad omnia subeunda parati tamen, neque illis unquam spes auxilii.
 „ Nam quod Wirtembergicus 6. Dec. Conventus habuit Ulmæ Circuli,
 „ ad quos evocavit Evangelicos tantum, atque adeo Badensis suos
 „ non misit, nescio quæ prætexens, inde ego nihil solidi sperare pos-
 „ sum. „

Eduardini tutores, ad Comitia vocati, sibi locum vindicabant. GEORG. FRIDER.
 Cæsar Kal. Febr. pro Georgio Friderico tandem pronuntiavit; addita nihilominus cautione, pupillorum juribus ne fraudi id esset. (u) Addiderunt Cæsarei, causam eorum in Aulico mox decidendam Judicio. (x)

§. X.

Protestantes hæc permoverant, ut non expectato Comi- Conven-
tus Uni-
torum.
 tiorum exitu, Ratisbona discederent, habitoque Aschusii apud
 Francos, Majo mense, Conventu, novum pro tuenda religione
 sua conderent fœdus, (y) quod, insequente Augusto mense, Ro-
 tenburgi in alio Fœderatorum Conventu firmatum, in quo fœ-
 deris præses designatus est Palatinus Elector. Distributæ inter
 focios curæ; imperata pecunia; omnia præparata ad bellum. Præ-
 ter Christianum Anhaltinum, qui Electoris Palatini vices gere-
 bat, Joachimus quoque Ernestus, Brandenburgicus Marchio, Wolf-
 gangus Wilhelmus, Neoburgi Dux & Wirtembergæ Ducis ade-
 rant legati.

Tom. IV.

T 2

(u) Jam ante Marchio in Circuli Suevici Conventibus intuitu Marchiæ supe-
 rioris obtinuerat locum.

(x) LONDORP. *Acta publ.* Tom. I. pag. 57.

(y) CARAFA *Germaniæ Sacræ restauratæ* p. 40. sq.

GEORG.
FRIDER.

§. XI.

Confilia
deMar-
chia fu-
per.

Tractata tum quoque *Causa Badensis*. *Eduardinorum* tutores litem ad *Aulicum* detulerant *Imperii Senatam*; quem *Marchio* declinans, apud socios quæsitit auxilium; rationes exponens scripto, ob quas *Eduardinis* dignitatem & jura *Marchionum Badensium* successionemque in *Marchiam superiorem* recusavit; *Principum Imperii* dignitati, *Germaniæ* moribus, ac *familiæ Badensis* statutis contrariari contendens, ut liberi, ex matrimonio tam inæquali prodeuntes, succedant. *Marchiam superiorem* ære alieno tantopere gravatam, ut ne *ufuris* quidem exsolvendis sufficiant redditus. Dispiciant *focci*, quid in re tam serâ, tamque difficili, ad omnes *Principes* pertinente, agendum. Animum suum se inducere non posse, ut *Confilii Aulici* se iudicio submittat, quod multis modis ipsi suspectum. Petiturum se a *Cæsare*, ut ille adhibitis, more majorum, *Principibus*, pari ex utraque religione numero, hac de causa cognoscat. *Principes*, his rebus intellectis, de eximio suo in *Marchionem* studio plura testati sunt. Ne autem in re tanti momenti præcipitanter consulerent, alio tempore uberius eam se tractaturos polliciti sunt.

§. XII.

Res acta
collo-
quiis.

Dissoluto *Rothenburgensi* *Conventu* res aliquamdiu quievit. *Carolus Orscelarius*, qui sub *Eduardo Fortunato* fuerat *Pa-*

genfis Præfectus, Georgium Fridericum Marchionem ad Colloquium invitavit. (z) Convenerunt delecti utrimque Spiræ primum A. 1608. mense Decembri, (a) dein Wormatiæ, mense Martio A. 1609. At Orscelarius & Joachimus Barbarossa, qui ab Eduardi filiorum tutoribus, Alberto Austriaco & Salentino, Ifenburgi Comite, mandata acceperant, nullas Durlacensium conditiones admittere voluerunt, nisi antea Eduardinos liberos sanguinis Badensis agnoscerent Marchiones. Durlacenses quum id constanter negassent, dilato in aliud tempus negotio, legati domum redierunt.

T 3

(z) Amica rei compositio ab Ernesti Friderici morte fuerat tentata. Salentinus, Ifenburgi Comes, unus ex tutoribus liberorum Eduardi, A. 1604. mense Octobri, Wormatiæ instituit Conventum, ad quem Castellaunenses quondam Eduardi Fortunati Consilarii quum venissent, Badenses, cum Castellaunensibus tractare nolentes, re infecta discesserunt. Philippus Ludovicus, Neoburgicus, controversiæ dein componendæ intentus, re cum Alberto Austriaco & Maximiliano Bavaro communicata, A. 1607. die 11. Junii in Monasterio Mœdingen cum Marchione habuit colloquium, quod, ut & legatio ejusdem Principis, ad Aulam Badensem anno sequente missa, caruit effectu.

(a) Spiræ proposuerat Orscelarius, ut terrarum Bada-Badensium administratio ad tempus Georgio Friderico certis conditionibus permitteretur.

GEORG.
FRIDER.

§. XIII.

Res acta
litteris.

Nuntios ergo ad Albertum Austriacum in Belgium misit Georgius Fridericus, qui impugnatae pupillorum dignitatis rationes ei denuo exponeret. Quin & litteris ad eundem Albertum & Salentinum Isenburgicum, die 18. Martii ejusdem anni datis, Eduardi matrimonium ac filiorum ejus statum denuo impugnavit. Tutores reciprocis litteris, die octavo ejusdem anni, Durlacensium argumenta convellere studuerunt; addentes, Eduardum graves ob causas matrimonium occulisse ad tempus. Impetrato autem Bavariæ Ducis consensu, publice illud declarasse, solenni actu, Badæ in Palatio suo, missisque hinc inde litteris atque legatis, Andreae Cardinali Austriaco, Regi Poloniæ, Carolo, Sudermanniæ Duci aliisque agnatis, Catholicæ religioni addictis, per Bornium & Pistorium significasse. Convenientius quidem esse familiarum splendore, si Principes ejusdem ordinis matrimonio sibi jungant uxores. Nihilominus & cum inferioris dignitatis fœminis connubii jus ipsis competere, neque filios, ex ejusmodi conjunctione procreatos, ulla lege aut consuetudine a dignitate paterna & feudorum successione arceri. Hortantur denique Marchionem, mitiora ut admittat consilia, atque ad proximum Wormatiensem Conventum ejusmodi mandatis instruat Consiliarios, ut amica tandem compositione controversia sopiatur.

§. XIV.

Hæc dum aguntur, Evangelici Principes & inter eos Georgius Fridericus noster ad arctius fœdus, Unionem quod vocarunt, ineundum, A. 1609. mense Majo convenerunt Halæ Suevorum; ut de tuenda civili & ecclesiastica libertate sua inter se agerent. Ex Conventu hoc Christianus Anhaltinus missus est Pragæ, ut fociorum querelas exponeret Cæsari, atque inter alia peteret, Donaverdæ Civitas in pristinum statum ut restitueretur; utque sententiæ Senatus Aulici, atque mandata, Imperii legibus & Ordinum dignitati adversa, revocarentur; neve literis Investituræ Principum novæ in posterum adderentur conditiones; eæ autem, quæ feudalibus Georgii Friderici Marchionis literis adjectæ, abolerentur. Aliam denique Aulici Senatus Cæsarei instituendam esse formam. Præsides & Assessores utriusque religionis numero pares esse eligendos. (b) Cæsar, altioris indaginis hæc esse professus, operam se daturum promisit, ut, quantum ejus fieri possit, Principum voluntati deferatur. Donaverdam intra quadrimestre tempus restituendam declaravit. (c)

Conventus
Halensis
A. 1609.

§. XV.

In eodem Halensi Conventu Marchio res suas iterum scripto exposuit die 12. Maji. Fœderati ad omnes Principes eas per-

In eo tractatur
causa Baden-
ensis.

(b) LONDORP. Tom. I. pag. 57.

(c) IDEM pag. 81. seq.

GEORG.
FRIDER.

tinere arbitrati, suaserunt Marchioni, ut ceteros Electores & Principes Augustanæ Confessionis de illis reddat certiores, quo conjunctim ejus causam tueantur Cæsarique denuncient, Eduardi filios, si ad Marchionatum admittantur, nec agnituros se pro Principibus, nec in Comitibus aliisque Imperii Conventibus deliberaturos cum illis. Ceterum Marchio tractatus, quos cum Orfcelario inceperat, continuet; atque vel magna pecuniæ summa, vel bonis in Luxemburgi Ducatu, aut alibi Eduardinæ familiæ assignandis, rem, si fieri id possit, componat. Quod si autem pactio non habuerit locum, id agat inprimis, ut Principes suum denuo interponant officium. Electorem certe Palatinum libenter id in se munus suscepturum & foederatos quoque non defuturos esse causæ. Nec dubitare se, quin Cæsar, rationibus ejus ductus, judicio Principum daturus sit locum, præsertim cum inter gravamina, Cæsari exhibenda, foederati eandem causam strenue acturi sint. Quod si denique, repudiatis conditionibus æquis, nec foederatorum monita audiverit Cæsar, nec recusatæ Consilii Aulici jurisdictionis, rationem habuerit, se non admissuros, ut injusta sententia vis ei inferatur, sed amico socio omnem opem laturos; cum nec publica causa permittat, ut Marchia superior in aliorum perveniat manus.

§. X V I.

§. XVI.

Post hæc Georgius Fridericus ad Albertum Aufriacum Amica
compositio
tentatur. literas scripsit die 2. Julii 1609. quibus singula Eduardinorum argumenta denuo convellit, cordate testatus, se non calumniandi aut protelandæ litis caussa, tam copiose Alberto scripsisse, sed ut animum ejus ad justitiam flecteret. Amicam pactionem tamen se non recusare, talem nimirum, quæ cum dedecore gentis suæ non sit conjuncta.

Literæ hæc Alberto traditæ sunt, postquam legati ejus jam Wormatiam profecti; ubi novus Augusto ejusdem anni mense, institutus Conventus, Eduardinis Comitum & Dynastiarum axioma, a Luxenburgicis, quas tenuerant, Badensium ditionibus Marchici obtulerunt legati. Annuam trium millium florenorum pensionem viduæ Eduardi & Christophoro Gustavo matrique ejus Cæciliæ annum quoque promiserunt stipendium. Eduardinorum tutores vero Marchiæ superioris possessionem his conditionibus Durlacensi obtulerunt, ut dissoluto ære alieno & Catholica religione conservata, reliquos Comitatus & Dynastias, ad Marchiam superiorem spectantes, pupillis permitteret, ipsamque hanc Marchiam, soluto ære alieno, iisdem restitueret. Sed aspernati oblata Durlacenses legati, re iterum infecta, discesserunt Wormatia; de novo tamen Conventu, die St. Galli habendo, inter se convenientes.

GEORG.
FRIDER.

§. XVII.

Literæ
Princip.
Evangel.

Eodem tempore die 25. Aug. Evangelici Principes alias litteras ad Albertum dederunt, quibus eum hortati sunt, ne amicæ conciliationi injiciat moram, sed in proximo Conventu æquioribus conditionibus præbeat locum; se, causa accurate cognita, Eduardi filios nunquam pro Agnatis, nec pro Marchionibus habituros esse, neque commissuros, ut Georgius Fridericus sibi aliisque Principibus malo præeat exemplo. Eduardinos, Comitum atque Dynastarum titulo, ipsis oblato, contentos esse debere; nullum judicem æquum Marchioni duriores facile condiciones impositurum; nec vitio verti posse Marchioni, si coram Consilio Aulico, quod insigni partium studio laboret, in causam descendere noluerit, id quod nupera jam legatione Electores, Principes Civitatesque Imperii significaverint Cæsari.

§. XVIII.

Respon-
sio Alber-
ti Austr.

Albertus in sua ad foederatos responsione, Electori Palatino missa, die 19. Nov. de injuria, pupillis facta, multum conquestus est, mirari se asserens, foederatos tam acerbè perstringere pupillos, quos tamen Rudolfus Imp. agnoverit Principes, missoque A. 1603. ad Electorem Palatinum mandato, ad anterioris Comitatus Spanheimensis communionem jufferit admitti: nullis eos laborare defectibus, quibus a conditione Principum & feudorum successione arceantur; cum & in aliis Principum familiis & præsertim in

ipſa Georgii Friderici linea idem caſus extiterit. Titulum Comitum & Dynaſtarum, a Luxenburgicis Badenſium terris petitum, huc non pertinere, quod ex diſiſione inter Eduardum Fortunatum & fratres inſtituta, fratribus hæ terræ obtigerint, de quibus neque Eduardi Fortunati filii, multo minus Durlaceniſis, diſponere poſſit; qui ſi in proximo Conventu, cui tertium Decembris diem definiuit, non propoſuerit æquiora, conſtituiſſe ſe viam juris experiri; neque ſe videre, qua ratione Principes fœderati auctores eſſe potuerint Marchioni, ne apud Aulam Cæſaream litem aſſumeret, quum hiſ de cauſſis cognoscendi poteſtas ſoli Cæſari competat, & ipſe Marchio ejus tribunal jam agnoverit literis, quibus ſententiæ, a Cæſare ferendæ, ſe pariturum profeſſus eſt.

§. X I X.

Ab hiſ omnibus ut ſeſe purgaret Marchio, Electori Palatino & fœderatis ſcripſit epiſtolam die 25. Nov. in qua contedit, decretum Cæſareum anni 1603. alio decreto, A. 1605. ad Electorem Palatinum dato, everti, quo Cæſar Rudolphus, cognita rei veritate, pupillis adeo non tribuerit Principum axioma, ut ad probationem eos potius adſtrinxerit; Electori injungens, ut ad communionem Spanheimeniſis Comitatus Durlaceniſem admitteret. Comitatus & Dynaſtias Badenſes in Luxenburgico Ducatu ad ſe, proximum heredem feudalem, pertinere, cum Eduardi Fortunati fratres animo corporeque defecerint, atque adeo, vir-

GEORG.
FRIDER.

tute Badensium Statutorum, jure suo in has terras exciderint: unde se earum titulum & jura obtulisse pupillis, ut rem omnem ad concordiam revocaret; neque se de Alberti Aufriaci, domini directi, pupillarumque patroni, consensu dubitasse; in proximo quoque Wormatiensi Conventu libenter se consensurum in ea, quæ absque dignitatis suæ aliorumque Principum detrimento concedere possit; neque Cæsarem a se rejici judicem, si cum legibus & institutis Germaniæ Judicium conveniat. Justissimas Consilii Aulici recusandi sibi competere rationes, quas fœderati nupera legatione Cæsari exhibuerint; sperare se, nullam sibi vim illaturum esse Cæsarem injusta sententia. Quod si res secus ceciderit, ad omnes se eventus paratum, neque tamen suis, sed sociorum sese viribus confidere.

Tertius Wormatiensis Conventus ab Alberto Archiduce definitus, num habitus fuerit, ex Actis non constat. Sed & ille, si habitus, caruit successu. (d) Summa hæc rerum Badensium

(d) Similem eventum habuit alius Wormatiensis Conventus, A. 1611. mense Majo habitus, in quo Orscelarius & Barbarossa, Eduardini, Marchiam superiorem una cum Dynastiis Lahre, Malbergæ & Grævensteinii obtulerant Marchioni, ita quidem, ut Luxenburgenses & Spanheimenses ditiones, ab omni onere liberæ traderet pupillis, ære alieno in se suscepto certisque pensionibus Eduardi viduæ, matri, fratribus liberisque assignatis. Religio quoque Catholica in pristino statu conservetur. Sed conditiones has Georgius Fridericus rejecit.

A. 1609. quæ promovendæ, firmandæ Evangelicorum Unioni non parum contulerunt.

GEORG.
FRIDER.

§. XX.

Evenit eodem anno Jo. Wilhelmi, Juliaci, Cliviæ, Montiumque Ducis obitus, qui postremus suæ gentis decessit; unde de successione controversia gravis; vehementior Badensi. Leopoldus, Archidux Austriæ, Argentinensis & Passaviensis Episcopus, a Rudolfo II. missus, clandestino itinere venit Juliacum, nomineque Cæsaris urbem occupavit. Administrationem ditionum ei destinaverat Cæsar, donec ipse, feudi dominus, litem terminasset. Vicini ac remoti Principes timebant, ne augendæ Austriacæ Domus potentiæ hæc inserviret occasio, (e) quæ impulit Principes Unionis, ut arctum illud fœdus, quod jam ante biennium Aschusii apud Francos iniverant, Halæ Suevorum, die tertio Februarii A. 1610. inter se renovarent atque arctius redderent. (f) Georgius Fridericus Conventui interfuit; fœderis strenuus promotor. Boissifius, ab Henrico IV. Galliæ Rege, ad Conventum hunc missus fuit legatus, (g) qui Fœderatos invitavit, ut

Unio perfectæ.

U 3

(e) *Memoires de Louise Juliane* pag. 79. 80.

(f) Instrum. fœderis extat in DU MONT. *Corps Dipl.* Tom. V. P. II. p. 127.
Add. SLEIDANUS REDIVIVUS, qui idiomate Germanico prodiit
Francof. ad Moen. 1616. pag. 271. seq.

(g) *Jean de Thumery Seigneur de Boissife.*

GEORG.
FRIDER.

Juliacensem causam communi secum agitent consilio. Percussum est cum Rege foedus. (h) Placuit, ut Electori Brandenburgico & Neoburgi Duci contra Caesarem feratur auxilium. Foederi Halensi accedere noluerat Saxo, quod de Juliacensi successione cum Brandenburgico Neoburgicoque dissideret, Caesaremque reddere sibi studuerat faventem. Marchio noster ex Halensi Conventu in Saxoniam iter suscepit, ut Electorem ad foedus protraheret. (i) Sed hic, pacis studium causatus, aspera improbavit remedia, quo responso etiam Marchionem Onolsbacensem, ad foedus eum invitantem, nuper dimiserat. (k)

§. XXI.

Turbæ
Alfatice.

Apud Germanos omnia ad bellum erant intestinum parata. Catholici foederibus & sibi prospexerant Herbipoli, (l) ubi incunabula Ligæ. Leopoldus Archidux, Francisco Criechingio duce, militem in Alfatia colligebat, qui Oberkirchensem Episcopatus Argentinensis Præfecturam, Wirtembergæ Duci oppigneratam, & Marchiam superiorem, a Durlacensi occupatam, utrique erepturus videbatur. Hi, ut & Palatinus Elector, finito Halensi

(h) Extat in DU MONT l. c. pag. 135.

(i) Vide LINGELSHEMIUS *Epist.* 105. ad Jacobum Bongarsium.(k) Vide ibid. *Epist.* 106.(l) MEYERI *Londorpius contin.* Tom. I. pag. 607. CARAFA in *Commentario de Germania sacra restaurata* pag. 41.

Conventu, die X. Martii copias in Alfatiam miserunt, quæ, Duce Solmenfi Comite, Wanzenaviam, Episcopi Argentinenfis dominium, ingressæ, indeque Dachsteinium atque Molshemium progressæ sunt. Criechingius, sibi metuens, quod superiores essent viribus socii, inita cum Solmenfi pacione, intra quatuordecim dies militem se abducturum promisit. (m) Solmenfis vix transierat Rhenum, (n) quum Criechingianæ copiarum, e suis latebris progressæ, per finitimos agros late prædas agentes, tributa imperarent, & variis carminibus Palatino atque Badensi illuderent.

§. XXXI.

Indigna Principibus fœderatis res visa. Marchio noster, <sup>Expedi-
tio Mar-
chionis.</sup> Joachimus Ernestus Onolsbaci Marchio, Julius Fridericus Wirtenbergæ, Fridericus Casimirus, Biponti Dux, duo Comites Solmenfes, totidemque Comites Rheni (o) alique Halensis fœderis socii, cum triginta signis peditum & viginti equitum vexillis Rheno die 29. Maji trajecto, Dachsteinium oppidum,

(m) *Relatio historica wie der Krieg im Bistumb Strafsburg sich erhaben und angefangen etc. impressa Argent. 1610. pag. 5.*

(n) Rediit d. 29. Mart.

(o) Fœderatis, in Alfatia hærentibus, Ernestus Mansfeldius se adjunxit cum copiis; Leopoldi Archiducis, qui promissa non impleverat, deferens partes. Scriptum apologeticum ea occasione a Mansfeldio typis vulgatum A. 1610.

GEORG.
FRIDER.

quod Leopoldus Argentinensis Præful in formidabile munimentum erexerat, (p) aliquot diebus obsessum quarto Junii die expugnarunt. Occupata dein Muziga, iidem foederati copias Molshemio, quod Argentinensis quoque Episcopatus oppidum est, admove- runt, & intra decimum octavum obsidionis diem, mensis Junii fine, occuparunt. Oppidi præfectus, qui erat Solmensis, relicto tormentis, cum mille ducentis militibus Tabernas discessit. (q) Molshemio capta, inter Principes foederatos & Capitulum Argentinense, Henrici Lotharingæ Ducis interventu, de armis deponendis tractatum est. Institutus eam in rem Hagenoæ Con- ventus, ad quem Principes foederati miserunt legatos. (r) Con- ventus ille cum successu caruisset, Wildstadii denique, arbitro Lotha- ringo, Hanoviæ Comite, Civitate Argentinensi & Nobilitate Alsatice, die XIV. Augusti, res ita transacta est, ut restitutis locis occupatis, redditisque captivis, ex Episcopatu Argentinensi omnique inferiori Alsatia abducerentur exercitus. (s)

§. XXXIII.

(p) *Alsat. Illustr.* Tom. II. pag. 143.(q) Vid. *Relatio historica*, jam allegata, pag. 14. ubi leges deditionis extant. Add. SLEIDANUS REDIVIVUS pag. 284. & *Merkwürdigk. des XVII. seculi* pag. 332. seq.(r) LINGELSHMIUS ab Electore Palatino ad Conventum hunc missus est, Vid. *Epist. Lingelsh. ad Bongarf.* n. 116.(s) Instrumentum exhibet DU MONT. *Corps Dipl.* Tom. V. Part. II. pag. 147.

GEORG.
FRIDER.

§. XXIII.

Alfaticæ hæ & Juliacenses turbæ adeo Cæsarem in foederatos commoverant, ut Maximiliano Bavaro, Catholicæ Ligæ Præfecto, belli, adversus eos gerendi, summam detulerit. Unde solliciti de salute sua foederati, arctioris foederis causa, Heilbronæ eodem anno egerunt Conventum, ad quem Georgius Fridericus noster, ex Molsheimensi obsidione redux, die 22. Junii (1610.) profectus. (t) Expeditionem, sibi commissam, deprecatus est Bavarus, atque Monachii die 14. Junii cum Principibus foederatis convenit de pace. (u)

Pax cum
Ligistis.

Paulo ante Arausius Princeps Mauritius, junctis Gallorum, Belgarum & Unionis Protestantium copiis, Leopoldo Austriaco inferens arma, Juliacum tertio obsidionis mense in potestatem suam redegit; (x) urbemque captam Brandenburgico & Neoburgico tradidit. (y)

§. XXIV.

Eodem anno Fridericus IV. Elector Palatinus, moriens, præterito proximo agnato, Philippo Ludovico, Neoburgico tradidit. (y)

Tutela
Palatina.

Tom. IV.

X

(t) *Relatio historica* pag. 11. LINGELSHAM. *Epist. alleg. SCHADÆI Continuatio Sleidani* Tom. III. Lib. XXXV. pag. 1537.

(u) CARAFA in *Germania Sacra restaurata* pag. 45.

(x) Die 22 Augusti.

(y) CARAFA *loco alleg.* Item *Memoires de Louise Juliane* pag. 83.

GEORG.
FRIDER.

burgico, Augustanæ Confessioni invariatae addicto, Johannem juniorem, Bipontinum, dogmatis Calviniani fautorem, Friderico V. filio impuberi tutorem constituit. Joannes, ex testamento defuncti, administrationem suscepit. Cæsar & Imperium testamentum firmarunt. Wolfgangus Wilhelmus, Neoburgici filius, nuntio de morte Electoris accepto, Heidelbergam contendit, ita patre jubente. At Durlaci, in transitu, a Georgio Friderico nostro & ab Onolsbacensi Marchione persuasum ei est, ut domum rediret, atque ratione tutelæ nihil turbaret. (z) Funeri Electoris, quod die 17. Octobris celebratum, Georgius Fridericus noster, una cum Wirtembergæ Duce & Electorum Principumque legatis, interfuit Heidelbergæ. (a)

§. XXV.

Conven-
tus Ro-
tenb.

Novi Electoris, Friderici V. legati A. 1611. mense Julio cum aliis Principibus Unionis, Rotenburgi convenientes, de Donaverdenfi causa, de justitiæ in Camera Imperiali defectibus, aliisque de rebus nova inierunt consilia. Impensæ, in bellum Juliacense & Allaticum factæ, inter socios distributæ, quorum ærarium commune, duplicatis exactionibus, auctum; res bellica

(z) *Epistola XL. JACOBI BONGARSII ad Electores, Principes & Ministros Germaniæ & Daniæ.*

(a) SLEIDANUS REDIVIVUS pag. 314. LINGELSHAM, *ad Jacob. Bongarf. Epist. 119.*

& disciplina militaris ordinata; armamentaria & horrea in Fœderatorum ditionibus passim constituta. Sollicitandis quoque exteris Principibus missi in Galliam, Angliam, Belgiumque legati. (b) Jacobus Angliæ Rex, qui rebus religionis in suo Angliæ regno prospexit, Germanicis quoque Protestantium motibus immiscere se visus est. Ille enim cum Evangelicæ Unionis Principibus, adeoque & cum Georgio Friderico A. 1612. die 28. Martii fœdere se junxit Vesaliæ; ubi legati convenerant. Jacobus peditum millia quatuor Principibus fœderatis, hi bis mille Regi, bello si fuerit petitus, submissuros se promiserunt. (c) Iisdem fere conditionibus anno sequente cum Belgis Fœderatis conclusum est fœdus. (d)

§. X X V I.

Hos inter motus A. 1612. Rudolphus II. decessit. Mar-^{Electio} ^{Matthiæ} ^{Imp.} chionum Onolsbacensium fator, Joachimus Ernestus, Johannes Fridericus Wirtembergæ Dux, Mauritius, Hassiæ Landgravius, & Christianus, Anhalti Princeps, Marchionem nostrum inviserunt Durlaci; ut de rebus, quæ in proximis Electionis Comitibus

Tom. IV.

X 2

(b) CARARA *Germ. sacra*, pag. 47. SCHADÆI *Sleid. contin. Part. II* Lib. XXXVI. pag. 1632.

(c) Instrumentum extat in RYMERI *Actis publ. Angl.* Tom. VII. Part. II, pag. 179.

(d) DU MONT *Corps Dipl.* Tom. V. P. II. pag. 226.

GEORG.
FRIDER.

a Principibus foederatis proponendæ, cum eo deliberarent. Comitibus his, Francofurti mense Majo celebratis, ut & coronationi novi Cæsaris Matthiæ, Georgius Fridericus, insigni cum comitatu interfuit, equestribus ludis, decursionibus, aliisque festiuitatibus exercitando dexteritatem suam ostendit; (e) atque occasione hac cum Principibus de pace inter Suecos & Danos, de Juliacenfi, ut & de Aquisgranenfi caussa, varias conventiones inivit. Id tamen singulare, quod ab eodem Matthia Cæsare Marchio investituram impetrare non potuit.

§. XXVII.

Fœdus
cum Hel-
vet.

Argentinenfis Episcopatus turbæ, superioris seculi fine, occasionem dederunt Ernesto Friderico, ut cum Helveticis Protestantium Pagis, Cantones quos vocant, fœdus iniret. Mortuo Marchione, amicitia fœdus continuatum cum fratre. Georgius Fridericus ergo cum Tigurinis & Bernatibus die 19. Aug. 1612. Caroloburgi fœdus in decennium renovavit; præsentibus Cantonum legatis. Georgius Fridericus militum mille Cantonibus, Cantones bis mille Marchioni promiserunt auxilio. Occasione hac festiuitates celebratæ sunt multæ. Otto Rheingravius cum triginta legationis Comitibus, die quarto Septembris, idem fœderis

(e) SLEIDANUS REDIVIVUS Part. IV. pag. 48. 50. Prandio quoque regali eum interfuisse testatur BERN. PRÆTORIUS in *Corona Imperiali*, edita Norimbergæ A. 1613. pag. 227. seq.

jusjurandum, Marchionis nomine, Tiguri atque septiduo post
præstitit Bernæ.

GEORG.
FRIDER.

§. XXVIII.

Circa hoc tempus Ludovicus, Valdemontii Dux, ex Lo-
tharingica Domo, Georgium Fridericum Durlaci invisit. De re-
Collo-
quium
Durlac.
ligione cum incidisset mentio, conventum est, ut, Duce ac Mar-
chione præsentibus, Colloquium religionis institueretur solenne.
Institutum est, Junio mense A. 1613. in Caroloburgensi Palatio
Durlaci. Gonterius, ex sodalitate Jesu, cum socio in arenam
productus est. Otto Comes Solmenfis & Georgius Christopho-
rus Meifsch, Juris Doctor, Marchionem inter & Valdemontium
fuerunt interpretes. Disputator Lutheranus erat Pforzhemianus
Pastor, Thomas Wëgelinus, Theologus Doctor. Placuit sola ju-
dex Scriptura. At singulas propositiones, sive afferentes, sive
negantes, disertis verbis, ex ea decidendas esse contendit Gonte-
rius; quod Wegelinus fieri posse negavit. Colloquii hujus idem,
qui aliorum præcedentium & succedentium, eventus. Utraque
pars in sententia persistit & historiam Colloquii, prout ei visum,
descripsit. (f) Hæc de Theologico bello.

X 3

(f) Prodiit eodem anno: *Brevis relatio de colloquio Durlacensi A. MDCXIII. in-
ter Serenissimum Principem Valdemontanum & illustrissimum Marchionem
Badensem, Durlaci circa nonnullos fidei controversos articulos instituto, im-*

GEORG.
FRIDER.

§. XXIX.

Lis de
Marchia
super.

Bellum forense, de superiori Marchionatu, magnis illo tempore motibus fuit agitatum. Cæcilia Suecica, Eduardi Fortunati, Marchionis demortui, mater, in Comitibus Ratisbonensibus A. 1613. comparuit & de liberando unico filio superstite Philippo, quem Ernestus Fridericus Hachbergæ Castro ineluserat, ut & de Marchia superiore legitimis restituenda heredibus, multum laboravit. Sed & de loco in Comitibus denuo ab Eduardinis mota est quæstio. Principes Unionis pro Georgio Friderico Marchione apud Cæsarem intercesserunt, & ne, lite pendente, præjudicium fieret, enixe rogarunt. Cæsar sub finem præcedentis anni pronuntiaverat sententiam, qua bimestre tempus, liti assumendæ, præfixum Marchioni; cujus provocatio, (g) tanquam novi res exempli, a Cæsare & Moguntino rejecta tum fuit. Intercedentibus autem Palatino & Principibus Germaniæ foederatis, ut & Ja-

pressa Ingolstadii 4to. GONTERIUS Gallice edidit *Fuite hontense &c.* WEGELINUS & LUCAS OSTANDER, Tubingensis, duobus scriptis, Argentorati & Tubingæ A. 1614. vulgatis, Gonterio responderunt. Libelli hi Germanica lingua conscripti: sed prodiit quoque Gallice: *Vraye & authentique Relation du Discours en Theologie, tenu à Dourlac, entre les Serenissimes Princes George Frederic & François Duc de Lorraine & de Vaudemont.* Postremus hic libellus prodiit A. 1614. 8vo.

(g) Marchio a Cæsare, male informato, ad Cæsarem, melius informandum & ad Status Imperii provocavit.

cobo, Magnæ Britanniae Rege, de componendis denique amica transactione controversiis coepit tractari.

GEORG.
FRIDER.

§. XXX.

Eum in finem Elector Colonienfis & Darmstadienfis Landgravius, accepta A. 1614. die 15. Octobris a Cæsare potestate, utriusque partis Conventum mense Februario A. 1616. Francofurti habuerunt; ad quem & Palatini, Onolsbacenses & Wirtembergici confluerunt legati, Georgii Friderici, Principis foederati, causæ ut patrocinentur. Hic neque titulum cum insignibus Marchionatus, neque agnationis & successionis jura Eduardinis concedere voluit, sed Luxemburgicis ditionibus, subfeudi Badensis sub axioma, contentos esse iussit. Filiae Eduardi mille florenos dotis loco, Cæcilie, matri Eduardi, annuos redditus & Mariæ Eickiæ, viduæ ejus, annuos bis mille florenos se assignaturum promisit, si Castellaunensis Præfectura, quæ ex Spanheimensibus ditionibus sola in Eduardinorum manibus persisterat, (h) ipsi fuerit restituta.

Conven-
tus Fran-
cofurt.

§. XXXI.

Verum enimvero Eduardini neque Principali dignitati, neque titulo Marchionum se renunciaturos declararunt. Sed & Imperii ditiones sibi assignari petierunt, spretis Luxemburgensibus

Eduardi-
nor. po-
stulata.

(h) Vid. supra ad A. 1605.

GEORG.
FRIDER.

Dynastiis, quæ sub Hispaniæ Regis imperio sitæ, Cæcilix, Christophori II. viduæ, & Eduardi fratribus alimenta præbebant. Eadem ditiones magna ex parte, a creditoribus occupatæ & venditæ fuerant, adeoque alendis Eduardi viduæ & liberis haud videbantur sufficere. Conditiones, multo æquiores, jam A. 1609. a Marchione fuisse propositas ab illis, qui Cæsaris vices peragebant, Badensibus legis objectum est. Responderunt hi, conditionibus, a parte adversa non acceptis, eo minus se teneri, quod Eduardini matrimonii defectus in majorem quotidie lucem proferantur. Badensium durities non Cæsareanos modo, sed & Principum, Marchioni faventium, legatos offendit. Proposuerant nonnulli, ulterioris Spanheimensis Comitatus pars Badensis ut Eduardini relinqueretur, qui vicissim pensionibus annuis & titulo Marchionum, donec Georgii Friderici superfuerit posteritas, renunciarent. Sed & hic transigendi modus a Marchione rejectus est. Aegre id ferens Albertus Austriacus, amicæ compositioni porro locum esse noluit; judici res ut decidenda tradatur, contendens. Dissolutus ergo Francofurtensis Conventus; anno sequente tamen mense Februario restauratus; sed haud meliori successu. Aequissimas enim conditiones offerentibus Cæsareis, (i) Georgius Fridericus a sententia

(i) Vide infra ad A. 1622. Leopoldus Archidux A. 1621. intercessoris munus suscepit, indicto Argentinam Conventu, quem Albertus Archidux & Wilhelmus, Eduardi filius, adire noluerunt.

tentia anni superioris nec latum unguem recessit. Acta hæc sunt
A. 1616. & sequenti.

GEORG.
FRIDER.

§. XXXII.

Interea Heilbronnenfis & Norimbergenfis Conventus a ^{ActaUni-}
foederatis Protestantibus habiti sunt; in quorum priore Juliacen-
fis denuo tractata est caussa. Posteriori Regum Galliae, Britan-
niae & Daniae, ut & Belgii Foederati Ordinum, interfuerunt legati.
Nova ibi ad Saxonem decreta legatio; quæ Electorem ad Princi-
pum perduceret foedus; quod ille tamen constanter recusavit.

Georgius autem Fridericus unionis vires, quantum po-
tuit, promovit; ad conservandam superiorem Marchiam, opibus
ejus opus sibi esse perspicuus. Speciatim cum Argentinensibus
de ferendo auxilio ab anno 1615. egit frequenter. Hi amicam
litis compositionem suaferunt Marchioni; qua neglecta, si pro
auctoritate sua egerit Cæsar, caussæ ejus ex legibus foederis se
non defuturos esse professi sunt.

§. XXXIII.

Numerosus illo tempore fuit aulicus Georgii Friderici ^{Adpara-}
comitatus; quem 171. Officialibus Aulæ & 156. equitibus, ad ^{tus belli-}
solum Aulæ ministerium paratis, constitisse in Commentariis ejus ^{ci March.}
reperio. Exercitum autem suum, subsidiis sociorum adjutus,
identidem auxit, ita quidem ut A. 1617. cum copias enumerasset,

GEORG.
FRIDER.

quindecies mille, in eo reperti sint milites, quos ille non ex suo tantum, sed & ex fociorum ærario aluit.

Munitio-
nesUden-
heim.

Arctius denique fœdus cum Friderico V. Electore Palatino A. 1618. Marchio noster inivit, virtute cujus quater mille equites peditesque, ut & 1200. fossores die decimo quinto Junii cum exercitu Palatino conjunxit. Junctæ copiæ Udenhemium versus progressæ sunt; novas destructuræ munitiones, quibus locum illum Philippus Christophorus a Sœteren, Spirensis Episcopus, contra Spirensium privilegia, in odium Fœderatorum, & speciatim Palatini Electoris, nuper instruxerat; novum ei nomen Philippiburgi imponens. Munitiones brevi temporis spatio dejectæ sunt. (k)

§. XXXIV.

Bellum
Bohemi-
cum.

Epocha rerum Germanicarum & Badenium fatalis, quæ etiam tricennale bellum sua apud Bohemos primordia cepit. Principes Unionis veriti, ne Protestantium religione apud Bohemos everfa, latius incendium serperet, atque adeo Protestantium in Germania res & fortunæ periclitarentur, consiliis & opibus junctis, causam Bohemorum sibi tuendam judicarunt.

(k) CARAFA pag. 60. *Memoires de Louise Juliane* pag. 124. *Theatr. Europ.* Tom. I. pag. 28. Scripta plura hac de re vide in LONDORP. *Acta publ.* Tom. I. pag. 376. seq. Munitiones hæc tamen post Palatini cladem A. 1623. restitutæ fuerunt.

GEORG.
FRIDER.

Habitus eodem anno (1618.) Rotenburgi ad Tuberum Fœderatorum Conventus; qui Cæsarem Matthiam die 3. Octobris monuit, ut turbas Bohemicas tandem componeret, mitioraque fecutus consilia, duces & copias suas Bohemiæ regno juberet excedere, nisi Litteras Majestatis, quas vocant, ut & Pacem religionis Germaniæ intervertere velit. Eodem tempore Fœderati certiores reddiderunt Bohemiæ Ordines, causæ eorum se non defuturos, æquas pacis conditiones si spreverit Cæsar. (l) Missus in Bohemiam Ernestus Mansfeldius Comes, qui cum nonnullis peditum millibus, Pilsenam urbem, Cæsari fidam, expugnavit. (m)

§. XXXV.

Junctis Gallorum, Anglorum, Batavorum, Venetorum-<sup>Unito-
rum con-
silia.</sup> queſopibus, Austriacæ Domus potentiam infringere ac diminuere voluisse Fœderatos, dubitat nemo. Fuerunt, qui Bohemiæ & Hungariæ regna, ut & Imperialem coronam Austriacis extorquendam clamitarent. Exercitus, qui hæc exequeretur, imperium Friderico V. Electori Palatino, deferendum dicebatur, eique

Tom. IV.

Y 2

(l) Has aliasque Principum, Rotenburgi collectorum, litteras vide in *Theatri Europ.* Tom. I. pag. 68. CARAFA pag. 63. & JULIUS BELLUS *Laureæ Austriacæ* Lib. II. pag. III.

(m) *Theatrum Europ.* Tom. I. pag. 73. seq. & LONDORP. *Act. publ.* Tom. I. pag. 498.

GEORG.
FRIDER.

duos substituendos esse Legatos, quorum alter ad Rhenum, alter in Franconia imperet. Inter secreti consilii conscios Georgius noster Fridericus nominatur; cujus terræ, Brisgovicis & Alsaticis Austriacorum vicinæ. Admonitus Marchio, ut ad oppugnationem Brisfaci omnia præpararet mature. Urbem captam præmii loco ipsi destinatam. (n)

§. XXXVI.

Matthiæ
Cæs. obi-
tus.

Matthias Imperator inter hæc die 19. Martii A. 1619. decessit. Mense Majo Fridericus V. Palatinus Elector de Vicariatu, per Interregnum exercendo, ad Georgium Fridericum nostrum scripsit. Marchio causæ communi melius nihil præstari posse respondit, quam si Assessorum utriusque religionis paritas in Imperii Camera introducatur. Addit, Bohemos, Ferdinando Austriaco adversos, omni ope sublevandos, tuendos. Censuit ergo, protrahendam esse novi Imperatoris electionem, ut, qui in Protestantium manibus tum fuerat, Vicariatus protraheretur. (o)

Conven-
tus Heil-
bron.

Habitus eam in rem Junio mense Fœderatorum Heilbronæ Conventus, ad quem Georgius Fridericus quoque se contulit. Deliberatum ibi de impedienda Ferdinandi Austriaci in Regem

(n) *Anhaltische geheime Cantzley* pag. 77. CARAFA pag. 61. seq. JULIUS
BELLVS *loco alleg.* Lib. II. pag. 137.

(o) LONDORP. *Act. publ.* Tom. III. pag. 647.

GEORG.
FRIDER.

Romanorum electione, quam Protestantium causæ exitiosam judicabant. Decretum, ut electionis dies quovis modo proferatur, donec de belli Bohemici exitu constet. A fociis Unionis occupandum Francofurtum. Coloniensem Archiepiscopum a Belgis Fœderatis, Trevirenses a Gallo inducendum, ut, non nisi compositis per Imperium turbis, electioni dent locum. (p)

In Conventu hoc comparuit Wottonus, ad Rempublicam Venetam Anglorum legatus, qui de studio Regis sui in promovenda causâ communi multa præfatus, de Venetis Unioni Principum jungendis, deliberavit, ne Hispanica per Rhætiam Ligistis submitterentur auxilia. Fœderati de propenso in ipsos animo Regi gratias egerunt. (q)

§. XXXVII.

Verum enimvero vasta hæc consilia caruerunt successu, quod resisteret Saxo, qui, ut & Moguntinus Elector, Ferdinando Austriaco fuerat addictus. Comitibus electionis in Julium mensem Francofurtum indicta. Ferdinandus, Palatino & Bohemis refragantibus, die 18. Augusti electus; paucos post dies coronatus est Cæsar; cui e contra Bohemicam suam Bohemi abstulerunt coronam, quam Friderico Palatino die 26. Augusti imposuerunt.

Y 3

(p) Recessus, die 14. Junii conditus, extat in libro: *Der Unirten Protestirenden Archiv* in append. pag. 460.

(q) Responso, legato Anglico data, extat loco alleg. pag. 454.

GEORG.
FRIDER.

Hic, Gallorum, Anglorum, Belgarum & Protestantium Germaniæ fretus auxilio, delatum sibi regnum suscepit, postquam cum nonnullis Evangelicæ Unionis Principibus rem communicasset. Georgius Fridericus noster, Joachimus Ernestus, Marchio Brandenburgi, Johannes Fridericus, Wirtembergæ Dux, Christianus Anhaltinus, cum Civitatum quarundam nunciis, ineunte Septembri, Rotenburgi convenientes, Palatino suaferunt, ut oblatam ei coronam acciperet. (r) Missæ per Germaniam litteræ, quibus omnes Protestantium Ordines ad Conventum, secundo Novembris Norimbergæ habendum, invitati, ut de religione & communi Protestantium salute tuenda inter se deliberarent. (s) Tot & tantis motibus nihil promotum. Deliberationes lentæ & debiles. Palatinus Elector, juvenis, rerum gerendarum non satis peritus, nec consilio nec auctoritate rexit Fœderatos. Marchio noster Christiano Anhaltino, qui inter Friderici Palatini comites fuerat, literas sub finem Octobris Gallico sermone perscripsit, quibus Palatini fortunæ, vel cum evidenti vitæ suæ periculo, suam se juncturum declarat. (t)

§. XXXVIII.

Conven-
tus No-
rimb.

Palatinus Elector, brevi post in Palatinatum superiorem profectus, coronam, a Bohemis ei oblatam, accepit, & diè XXV.

(r) CARAFA pag. 73.

(s) Litteræ hæc, diè 8. Sept. scriptæ, extant in LONDORP. *Act. publ.* Tom. I. pag. 866. seq. & in *Theatro Europ.* Tom. I. pag. 257.(t) LONDORP. *Act. publ.* Tom. III. pag. 674.

Octobris 1619. Pragæ solenni inauguratus est ritus. Interjectis aliquot diebus, ad Norimbergensem Protestantium Conventum se contulit, cui Georgius Fridericus noster per legatum interfuit. Agitata ibi de patrocinio Bohemiæ quæstio, quam Imperii Gravaminibus annectendam Palatinus cum sociis censuit. Cum autem Georgius Hohenzolleranus, Cæsaris legatus, advenisset, & de Gravaminum Imperii remedio spem Fœderatis fecisset, judicarunt nonnulli, expedire, ut Principum fœderatorum causa a Palatini & Bohemica causa, quod petierat Cæsar, separaretur. (u) De auxilio, Electori Palatino, ut Bohemiæ Regi, ferendo, nihil definitum. Fœderati animum propensum testati, Bohemiæ turbis se invigilaturos nonnisi generatim declararunt. Ligistæ autem, omissa Gravaminum compositione, vim & arma quum aperte pararent, decretum est denique copiarum Unionis fœderatorum augmentum. In eodem Conventu Georgius Fridericus de statu litis suæ cum Eduardi Fortunati liberis edocuit socios, novumque ab illis consilium petiit. (x)

Ex adverso Maximilianus, Bavariæ Dux, Ligæ Rector, ^{Convent.} ^{Ligist.} habito Herbipoli A. 1620. Conventu, Lotharingiæ Ducem Ligæ

(u) CARAFA *Germania sacra restaurata* pag. 77.

(x) *Recessus Norimbergensis A. 1619. extat apud LONDORPIUM Actor. public. Tom. I. pag. 873. ubi & alia huc spectantia documenta exhibentur. Adde Theatri Europæi Tom. I. pag. 263.*

GEORG.
FRIDER.

adjunxit, atque Pontificis & Hispaniæ Regis auxilia sollicitanda decrevit. (y)

§. XXXIX.

Adpara-
tus belli-
ci.

Ita A. 1620. initio in omnibus Germaniæ partibus instructum est bellum. Ferdinandi II. novi Cæsaris frater, Leopoldus Argentinensis & Passaviensis Episcopus, Abbatiarum Murbacensis & Luderensis administrator, illo tempore in Alsatiam venerat, ut omnia ad bellum pararet. Armamentaria perlustrans, suppellectilem bellicam ubique expedit; delectus militum habuit; Crocyaci Ducem in Galliam atque Lotharingiam misit, ut conscripta in illis partibus XXX. millia militum primo vere ejusdem anni in Germaniam adduceret. Quin & Supplementa copiarum, quæ in Coloniensi ditione hibernaverant, accersivit. Primum copiarum agmen Lippia Comès per Francofurtum in superiores Franconiæ partes adduxit. Cratzius, Nobilis Germanus, cum alio agmine eum secutus est. Fœderati Unionis, suas quoque copias junxerunt.

§. XL.

Expedi-
tio in
Francon.

Georgius Fridericus noster, aliquot equitum peditumque millia, ex hibernis evocata, in Franconiam duxit, Cæsareanos ut ab itinere prohiberet. Quingenti equites & duo peditum signa,

(y) CARAFA pag. 78. *Theatr. Europ.* Tom. I. pag. 331.

figna, a Norimbergensibus missa, his se junxerunt. Castra prope Rotenburgum oppidum ad Tuberum fixa. Copiarum istarum per Archiepiscopatum Moguntinum transitus haud absimilis fuit expeditioni hostili. Moguntinus ad Marchionem misit fecialem, qui de injuriis quereretur & res ablatas repeteret. Marchio deprædationes incio se factas atque invito professus, militum, si qui deprehendantur, proterviam se puniturum declaravit; addens, haud ignorare se falsos, qui spargantur, sermones: Episcopatus Spirensis se ambire dominia. Verum ad suam modo defensionem arma se expeditisse cum sociis. Catholicos ante se fuisse armatos: Episcopum Spirensis ad vim omnia parasse. Interea Ligistarum copiae, quæ in Franconia substiterunt, inita cum Fœderatis Unionis conventionem, (z) per Palatinatum superiorem in Bavariam perrexerunt.

§. XL L.

Georgius Fridericus celeriter & ipse copias suas commovit, transitoque Rheno, in eam inferioris Palatinatus Provinciam, quæ tractus Hunnorum (*Hundsruk*) vocatur, contendit; ut adventantes ex inferiore Germania Ligistarum milites, retardaret. (a) Convenerant inter hæc copiae, a Leopoldo Archiduce per Bur-

Ad Rhe-
num du-
cit co-
pias.

Tom. IV.

Z

(z) Conventionem hanc exhibet AVCTOR *Theatri Europ.* Tom. I. pag. 339.

(a) JULIUS BELLVS *Laureæ Austriacæ* Lib. IV, pag. 288.

GEORG.
FRIDER.

gundiam, Lotharingiam, Alfatiamque collectæ, sed & Anhaltinus Dynasta, cum inferioris Germaniæ milite, Alfatiam petere nunciabatur. Tum vero Badensis Marchio, jussu Joachimi Ernesti, Brandenburgici, qui Fœderatorum copiis summo cum imperio præerat, cum X. millibus militum festinavit ad Rhenum. Agmen præibant equitum cataphractorum turmæ tres. Hos sequebantur signa peditum quatuor, ut & quatuor ænea maximæ molis tormenta, & cum instrumentis bellicis currus centeni. Dein aliæ quatuor cataphractorum equitum turmæ, ut & signa peditum IV. cum LXX. curribus, quos peditum & equitum sclopetariorum tres secutæ sunt turmæ. Ultimum agmen clauserunt centum & quinquaginta currus aculeati, (b) quorum multi sex rotis instructi, ut arcte conjuncti propugnaculum componerent. Hujus generis curruum ultra trecentos nonnulli numerarunt. (c)

§. XLII.

Confilium
ejus.

Confilium Georgii Friderici fuerat, Leopoldum impedire Archiducem, ne copias illas, pro Cæsare & Bavaro passim comparatas, trans Rhenum in Bavariam Bohemiamque perduceret. Marchio eum in finem a Tiguriis & Bernatibus ex fœdere anni 1612. flagitavit auxilia. Hi, celebrato Basileæ Conventu, fœdere Aufriaco, ne subsidia mittant, se impediri causati sunt.

(b) JULIUS BELLVS *Lawr. Austr. sive de bello Germ.* Lib. IV. pag. 301.(c) *Theatrum Europ.* Tom. I. pag. 337. ponit cursus 319. (8)

At bello petitus si fuerit Marchio, copias, quas promiserant, confestim se submissuros. (d)

GEORG.
FRIDER.

Iringa inter Brisacum atque Friburgum vicus est, ubi in Iringæ
acclivitate montis Marchio confedit; munitisque egregie castris, confidet,
omnem Rheni ripam, ubi trajectus est, milite & munimentis infruxit. Wirtembergæ Dux & Onolsbaci Marchio cum ceteris copiis Ulmam petierunt, ut, si opus foret, cum Badensi se jungerent. (e)

§. XLIII

Leopoldus Archidux, commeatu transituque prohibitus, Leopoldo
ex Alsatia superiore, ubi hærebat, die quarto Junii, novi styli, do transi-
Helfensteinium Comitem, Præfectum Austriacum in Alsatia, & tum con-
& Eberhardum Rappoltsteinensem ad Georgium Fridericum misit le- cedit,
gatos, ut ab eo intelligerent, num ille militibus, quos in Cæsaris usum Leopoldus collegerat, liberum in Germaniam daturus sit transitum. Marchio respondit, a Fœderatis Unionis se accepisse mandata, ne Cæsareanis, quamdiu isti in sua & Fœderatorum suorum confisterent ditione, ullum impedimentum afferret; aliter so-

Tom. IV,

Z 2

(d) In exercitu tamen Marchionis ter mille tum militasse Helvetios, memorat

AVCTOR ANONYMVS *Vita Marchionum* pag. 345.

(e) JULIUS BELLVS Lib. IV. pag. 328. situm castrorum Georgii Friderici exhibet æri incisum.

GEORG.
FRIDER.

re, si copiae illae terras Marchionis aut sociorum ejus attingerent. (f) Ita Leopoldo, Fœderatorum Unionis ditionibus abstinenti, rectaque via in Bavariam tendenti, transitum Rheni, consilio non prudenti, concessit. (g) Maximilianus enim Bavarus, Ligistarum Dux, justo exercitu hac accessione comparato, Donawerdam inter Rainam & Widingam ad Danubium confedit, id agere visus, ut, quas ex Alfatia adducebat Leopoldus, exciperet copias.

§. XLIV.

Pœniten-
tia facti.

Fœderati, intellecto consilio, de suis & Palatini rebus solliciti, junctionem hanc impedire statuerunt. Georgius Fridericus ergo, relicto tum Rheno, cum omnibus copiis Wirtembergico se junxit, atque una cum Onolsbacensi Marchione, supremo Fœderatorum Duce, ad Langenoviam & Leiphemium, ex adverso hostium, castra posuit. Prœlii dies jam imminere videbatur.

(f) Literæ utriusque partis extant apud LONDORP. *Actor. publ.* Tom. II. pag. 165.

(g) LOTICHIUS *Rev. German.* Lib. V. Cap. X. pag. 160. Commoverant Marchionem Ferdinandi Cæsaris literæ, quibus duriter eum reprehenderat, quod copiis Cæsareis ad Rhenum superiorem denegaverit transitum. Literas has Marchio cum Argentinensibus communicavit, addens, se plurimum gaudere, quod de hostili Cæsaris animo jam constet.

In violento hoc rerum statu Fœderati Unionis, de summa rerum deliberaturi, Ulmam convenerunt. Conventui intererant Legati, quos sedandis Germaniæ turbis, Galliæ Rex ad Cæsarem & ad Status Imperii miserat. Legationis hujus splendidæ caput fuit Carolus Valefius, Caroli IX. Regis filius naturalis, quem Ludovicus XIII. Egolismensem nuper Ducem creaverat. (h) Hic una cum legationis sociis, (i) A. 1620. die 18. Maji literis, Argentinæ scriptis, a Georgio Friderico nostro petierat, ut per terras ejus transeuntibus legatis, eorumque comitatui, qui ingens erat, præberet hospitia.

§. XLV.

Res Galliæ tum dirigebat Luynius, variis artibus, ab Hispanis in suas partes pertractus, qui etiam Ferdinandi II. Imp. electionem nuper promoverat. Legationi prætenfa est Catholicæ religionis defenfio, quæ non in Germania tantum, sed & in vicinis regnis periclitari dicebatur; si Ferdinandus Cæsar, Friderici Palatini & Protestantium Germaniæ armis opprimeretur. Gal-

Pax cum
Ligitis.

Z 3

(h) IMHOFF *Geneal. Gall.* Claff. I. pag. 37.

(i) Comte de Bethune & Comte de Preaux Chasteauneuf. Legationis hujus historia & acta prodierunt Lutetiæ Paris. 1667. fol. sub hoc rubro: *Ambassade extraordinaire de Messieurs les Ducs d'Angouleme, Comte de Bethune & de Preaux Chasteauneuf.*

GEORG.
FRIDER.

lia itaque tum operam impendit, ut composita inter Unionem & Ligam pace, Bohemica causa Cæsaris & Palatini armis decidenda relinqueretur. Ad Cæsaris & Hispanorum sententiam, ipsorum interventu Gallorum, quod mireris, res fuit Ulmæ transacta. Placuit, ut fœderis utriusque abducerentur exercitus. (k) Fridericus Palatinus, non ut Bohemiæ Rex, sed ut Elector Palatinus, hac pactione comprehensus. Exclusum est Bohemiæ regnum; exclusæ sunt hæreditariæ Cæsaris provinciæ. (l)

§. XLVI

Spinola
Palatin.
invadit.

Cæsar id, quod intenderat, consecutus, Electoratum Palatinum per Hispanos, non participes Ligæ, aggredi constituit; Sociis Ligæ ad Bohemos debellandos usus. (m) Bavarus ergo cum Ligistarum copiis Austriam superiorem ingressus est, eaque ad obsequium redacta, in Bohemiam progressus & Cæsareano exercitu auctus, Fridericum Palatinum, memorabili illa ad Pragam in Albo Monte clade fufum, omni Bohemiæ regno ejecit. (n) Ex

(k) BRACHELIUS in *Hist. rerum notabil.* Lib. I. pag. 23. seq.(l) Transactio Ulmenfis die 3. Jul. 1620. facta, extat in LONDORPII *Act. publ.* Tom. II. pag. 48. DV MONT *Corps Dipl.* Tom. V. Part. II. pag. 369.(m) Litteræ legatorum Gallicorum ad Ludovicum XIII. in libro alleg. *Ambassade extraordinaire* &c. pag. 184. leguntur.(n) Expeditionis hujus historiam exposuit JOANNES BISSELIUS libro, cui titulus: *Leo galeatus.*

GEORG.
FRIDER.

altera parte Ambrosius Spinola, ab Alberto Archiduce, Belgii Hispanici Governatore, ad occupandum inferiorem Palatinatum est missus. Fœderati Unionis, Ulmensi transactione se deceptos videntes, defendendo Palatinatui, castra ad Oppenheimium posuerunt. Georgius Fridericus noster cum filio suo juniore Carolo, huic expeditioni intererat, (o) Spinola die 8. Aug. ad Badensem scripsit, ut Cæsaris partes amplecteretur, vel in bello saltem medius esset. A Cæsare se accepisse mandata, ne cum exercitu suo Marchicas terras attingeret. Spinolæ iisdem verbis Marchio respondit, quibus Leopoldo Archiduci nuper responderat; temperaturum se ab armis, quamdiu a Fœderatorum Unionis ditionibus abstinerint Hispani. (p)

Exercitui Hispanico tum quoque intererant Eduardi Fortunati filii, educati Bruxellis. Hi Moguntiam cum Spinola delati, ab Archiepiscopo Moguntino petierunt, ut litis de Marchia superiore decisionem Aulico commendaret Judicio. Annuit Elector, atque iisdem in litteris, quas ad Vicecancellarium Imperii, Johannem Ludovicum ab Ulma, de damnis a Fœderatorum exercitu in sua ditione acceptis, scripserat, monuit eundem, ut hac occasione

Eduardi-
ni.

(o) LOTICHIVS *rer. German.* Lib. VII. pag. 188. *Theatrum Europ.* Tom. I, pag. 379.

(p) LONDORP. Tom. II. pag. 174.

GEORG.
FRIDER.

de restituenda Eduardinis Marchia sua commonefaceret Cæsarem. (q)

§. XLVII.

Acta fœ-
derato-
rum.

Spinola, trajecto ad Moguntiam Rheno, Crucenacum, Alzeyam, Oppenheimium & pleraque Palatinatus oppida, inspectante Fœderatorum exercitu, in potestatem redegit. Fœderati, mutatis aliquoties castris, memorabile nihil contra Hispanos, reliqua æstate, gesserunt. Joachimus Ernestus, Onolsbacensis, supremus Fœderatorum Dux, vel ab Hispanis corruptus, vel militiae ignarus, rei bene contra Spinolam gerendæ occasionem neglexit. (r) Alii culpam rei in Jacobum, Angliæ Regem, Palatini fœderum, rejecerunt, qui identidem Fœderatis injunxisse creditur, ne Spinolæ, contra Palatinatum nihil hostile meditantis, iter morerentur. (s) Res aliter cum cecidisset, Jacobus, artibus Hispanorum delusus, de auxilio Fœderatis submittendo, tandem cogitare cœpit.

§. XLVIII.

Literæ
ad Gallie
Regem.

Sub initium belli, in Palatinatu gesti, Bipontinus, Onolsbacensis, Wirtenbergicus & Durlacensis noster, Ludovicum XIII Gallie

(q) JULIUS BELLVS in *Laurea Austr.* Lib. IV. pag. 343. LOTICHIVS
Comment. Lib. VII. Cap. IV. pag. 196. *Theatrum Europ.* pag. 385.

(r) JO. JOACHIMVS a RVSSDORF. in *præf. Consilii primi* pag. 7.

(s) *Theatr. Europ.* Tom. I. pag. 383.

Galliæ Regem, de Hispanorum irruptione certiores reddentes, id agere Hispanos docuerunt, ut non Palatinatum modo, sed vicinas quoque Imperii subigant provincias. Eorum autem Principum præsertim petitiones, qui pro defendenda Imperii libertate, Henrici IV. Galliæ Regis instinctu, coaluerunt in fœdus. Bohemicum quidem bellum & spretæ Majestatis Cæsareæ crimen, invasionis hujus causas prætendi; sed manifesta esse Austriacorum consilia, ut libertate Germaniæ everfa, novum sibi dominatum in ea stabiliant. Palatinum cum Bohemia nihil habere commune, neque Cæsari ex privata lite publicam facere permissum. Fœderatos nonnisi coactos, tranquillitatis publicæ & suæ salutis causa, arma cepisse, ne Palatinatus, qui ex præcipuis Imperii terris, fœderi Unionis adscriptus, subigatur ab extero. In Cæsaris Majestatem a se nihil prorsus admissum. Sperare spe, spretis adversariorum calumniis, Regem libertati Germaniæ & Principum, ipsi devinctorum invigilaturum saluti. (t)

Eodem tempore legati Gallici, Vindobonæ pacis causa agentes, Regem suum monuerunt, sollicitè cavendum, ne Palatinatus & Protestantes Germaniæ, conjunctis Austriacorum & Hi-

Tom. IV.

A a

(t) Scriptum hoc extat in libro alleg. *Ambassade extraord.* pag. 425. Aliud scriptum, ejusdem fere argumenti, mensè Febr. A. 1621. Galliæ Regi a Fœderatis exhibitum, in quo enixe Regis opem implorant, extat in libro alleg. pag. 539.

GEORG.
FRIDER.

spanorum armis opprimantur; quod vicinis Regibus, speciatim Galliae Regno, periculofum. (u)

§. XLIX.

Trans-
actio
cum Spi-
nola.

Cæsar, prospero rerum successu elatus, non modo æquas pacis condiciones recusavit, sed & A. 1621. ineunte, Palatinum & focios, læsæ pacis publicæ reos, proscripsit. (x) Desperatis hi rebus mense Februario hujus anni Heilbronnæ convenerunt. Fridericus V. Georgii Friderici nostri filius, & futurus successor, patris nomine interfuit. Missa ad Cæsarem legatio, quæ de pace communi & de reconciliatione Palatini cum Cæsare ageret. (y) At negotium cum minus prospere successisset, Fœderati, Gallorum, Anglorum, Batavorumque destituti auxilio, & rebus suis a Cæsare metuentes, interventu Swicardi Electoris Moguntini, & Ludovici Hassio-Darmstadiensis Landgravii, die 12. Aprilis Moguntiae cum Spinola convenerunt, ut die XIV. Maji ejusdem anni copiis e Palatinatu abductis, Fœderati Unionis nulla ratione Palatinum juvarent in posterum. Ita Evangelicæ Unionis Fœdus omnino solutum; (z) cujus focii pactione Ul-

(u) Vide ibidem pag. 349. seq.

(x) LONDORP. Tom. II. Lib. VI. Cap. I. & II. *Theatrum Europ.* Tom. I. pag. 470.(y) Condiciones, Cæsari a Fœderatis oblatas, exhibet liber allegatus *Ambassade extraordinaire* &c. pag. 547.(z) Transactionem hanc vide apud DU MONT *Corps Dipl.* Tom. II. P. II.

meni & Moguntina decepti sunt. Dissolutio hæc facta est Gallis
invitis. (a)

GEORG.
FRIDER.

§. L.

Ab eo tempore res Palatini perditæ ac fere desperatæ; quas Vincu-
præter Mansfeldium & Halberstadiensem Marchio noster susten- lum cum
tare conatus est. Enimvero posteri Caroli I. Badensis, obli- Palatino,
ti malorum, quæ Fridericus I. Palatinus Elector, Marchioni huic
intulerat, successoribus Palatinis adhæserunt constanter. Insecu-
ta sacrorum apud Germanos conversio, firmiter reddidit amicitia
vinculum. Palatinus denique Evangelicæ Unionis caput evasit;
cujus fœderis promotor inter præcipuos fuerat Georgius Frideri-
cus. (b) Corona Bohemica Palatino oblata, Durlacensis suafu
ab eodem accepta, vicinas has inter Domos concordiam & amo-
rem adauxit. Bohemica Palatino firmata si fuisset corona, Mar-
chia superioris possessio firmata quoque fuisset Marchioni.

Tom. IV.

Aa 2

pag. 391. Item in libro: *Ambassade extraordinaire* pag. 555. Transactioni,
Fœderatorum nomine, Joachimus Ernestus Brandenburgicus & Johannes
Fridericus Wirtembergæ Dux subscripserunt. Addatur LOTICHIUS
ver. Germ. Lib. VIII. Cap. VI. pag. 242. JUL. BELLUS *Laur. Austr.*
Lib. V. pag. 426.

(a) Lettres de M. de Puyfieux in libro supra allegato: *Ambassade &c.* pag. 551.

(b) Georgius Fridericus, frater Ernestus Fridericus dum viveret, zelo pro
Lutheranismo commotus, contrarias Palatini & fratris, Calvinizantium,
partes in Comitibus aliisque Conventibus Imperii fuerat secutus. Sed

GEORG.
FRIDER.

§. L I.

Epocha
infausta.

In ancipiti hoc rerum Palatarum & Durlacensium statu appropinquavit denique A. 1622. in Badensi Historia novæ Epochæ momentum. Georgius Fridericus, corpore & animo valens, quinquagesimum ætatis annum nondum ingressus; pro Friderico Palatino ultima tentaturus, anno hoc abdicat regimen. Filius illud accipit tremens. Brevi post pater proelio prostratus & exul; filius a Fœderatis desertus, Marchiam omnem superiorem amittit; inferiorem omnibus belli furoribus expositam videt, ac incertam fatorum. Tabula hæc brevis est anni, cujus descriptionem aggredior.

Marchio
armatus.

Pragensis victoria, qua Fridericus V. Bohemia expulsus est, terruit Fœderatos & focerum Palatini, Britannicæ Regem, qui gladium pro generi salute fringere non ausus est. At imperterritus perstitit Georgius Fridericus; spem inter & metum semper armatus. Victricia autem Cæsaris, apud Bohemos dominantis, arma magis magisque proferri, ipsumque adeo Palatinatum & Marchias Badenses gravi periculo expositas cerneret, de utriusque defensione sollicitus, matura deliberatione habita, tandem in are-

fratris successor factus, mutatis consiliis, Palatino adhæsit; opibus ejus ad retinendam Marchiam superiorem usurum se sperans.

nam descendit, intrepidus & erectus athleta, militarem scientiam præ multis edoctus, & ob id ipsum armis suis forte nimium confusus.

GEORG.
FRIDER.

§. LII.

Armorum suorum iustitiam repetiit a Transactione Ulmen-
fi, qua ad defendendum Palatinum se adstrinxerant focii. Mo-
guntinam vero Pactionem, quam Onolsbacensis & Wirtenbergen-
sis cum Spinola iniverunt, adeo se non probasse contendit, ut
quæ Principes illi, Hispanico auro corrupti, contra fidem, Palati-
no datam, tum egerant, impia & perfida existimet; Wirtenber-
gico vim minatus, nisi Palatinatui laboranti ferret suppetias, quas
ante Unionem solutam promiserat. Dux; a Marchione sibi me-
tuens, militem collocavit in finibus. (c)

Iustitia
armor.

§. LIII.

Marchio autem præfentiens mala, quibus Domus sua & Regimen
Marchiæ expositæ, si bello succumberet; de abdicando Marchia-
deponit.

Aa 3

(c) KHEVENHÜLLER *Annal. Ferdin.* Tom. IX. pag. 1704. ubi annotat, Marchionem illo tempore agitate consilia, Eduardinos extirpandi liberos; ut & ex Germania ejiciendi Hispanos; restituendi Palatinum, eique adjiciendi Ducatum Bavaricæ; clericos bonis & redditibus spoliandi, in Moguntinum, Herbipolensem & Spirenses, omnium malorum auctores, gladio animadvertendi, everfaque religione Catholica, Calvinismum stabiliendi. In odium Marchionis scripta hæc esse, Lector æquus facile perspicit.

GEORG.
FRIDER.

rum regimine suscepit consilium. (d) Duodecimus dies mensis Aprilis, Calendarii veteris, postremus est regiminis Georgii Friderici dies, primusque regiminis, quod Fridericus V. filius adivit; quo se abdicans Marchio quasi classicum cecinit bellicorum tumultuum, qui per totos viginti sex annos Marchicas terras, ad pacem usque Westphalicam, agitarunt. Instrumentum Caroloburgi perscriptum est. Pater, nihil sibi reservans, nulla addita conditione, omne suum in Marchias filio tradit imperium. Suspicio est, abdicationem simulatam fuisse. Res omnis pendebat ab expeditionis eventu. Marchio, regimen deponens civile, militare in exercitum retinuit; qui communibus Unionis Fœderatorum sumptibus contractus & altus, rupto Unionis fœdere, Marchicis alebatur.

§. L I V.

Vires
exerci-
tus.

Octo peditum legiones, viginti & octo equitum turmæ, mille & octingenti currus, fabricæ singularis & novæ; omni apparatu militari instructi, decem majoris molis tormenta, splendidum & agilem ejus A. 1622. composuerunt exercitum, qualem nullus unquam Marchionum Badensium suis sub auspiciis, suoque

(d) CARAFA in *Germania restaurata* pag. 127. ait: „Cum Georgius Fridericus arma contra Cæsarem strinxisset, ac prius filio ditionem suam in magna fraude cessisset, fuissetque aliqua pars ditionum pupillorum Principum a Marchione Spinola inter alia loca occupata, &c.

stipendio in aciem produxit. Militaverant in exercitu hoc Wilhelmus & Bernhardus, ex Saxonica Vinariensium Domo; quibus cohortes quoque ducendas commisit. Bernhardus, fulmen illud belli, cujus prudentiam & virtutem decennio post, non Germani modo, Sueci & Galli, sed omnis Europæus orbis mirati sunt magiftrum veneratus est Georgium Fridericum. Omnis exercitus ejus ad quindecim armatorum millia excurrit; (e) nec defuere, qui ad viginti quatuor millia eum excrevisse putarent. Cum exercitu hoc suo Exmarchio, a Friderico Exrege Bohemiæ frequentibus literis excitatus, Marchia sua profectus est, Tillium, Ligistici exercitus ducem, ut Palatinatu expelleret.

GEORG.
FRIDER.

§. L V.

Palatinus, intellectis Mansfeldii & Halberstadiensis progressibus, ex Batavis per Galliam & Alfatiam, mutato habitu, in Palatinatum suum redierat. Persona Landaviæ deposita, a Mansfeldio summa cum gratulatione exceptus est. Mansfeldius tractatus cum Hispanis, qui variis conditionibus in partes eum suas pertrahere studuerant, eo momento abruptit, atque expugnato Madenburgenfi, Spirensis Episcopatus cis Rhenum Castro, Rhenum trajecit; adversus Tillium, Ligistici exercitus ducem, suum ducens exercitum. Tillius, cum Bavaricis copiis ad Wiselo-

Rerum
Palat. stat.
tus.

(e) CARAFA pag. 121. BRACHÉLII *Hist.* Lib. II, pag. 60.

GEORG.
FRIDER.

chium sedens & Heidelbergæ intentus, intellecto Mansfeldii adventu, copias, ad laceffendum suum exercitum missas, repulit, & reliquum exercitum, horum fuga perculsum, quoque fugere coëgit, ad Mingelshemium usque vicum, duarum fere horarum itinere, victor. Sed Mansfeldius, ibi cum focis consistens, vico incenso, Tillius ne videret, quid ageretur, sistit fugam, restituit ordines, agmen convertit, atque in Tillianos impetum facit, qui re inopinata perterriti, victi sunt, cum vicisse se crederent, atque in fugam coniecti. (f) Equus, cui infederat Tillius, trajectus est globo. Hic exercitum suum reparaturus, Wimpinam duxit exercitum. At Mansfeldius victor, Seinshemio & Eppinga deditione potitus, Ladenburgum obsedit.

§. L V I.

Marchio
producit
exerci-
tum.

Opportunum hoc temporis momentum esse ratus est Georgius Fridericus, quo exercitum suum contra Tillium, Wiselochiana clade a Mansfeldio debilitatum, solus produceret. (g) Produxit per Palatinum ad Civitatem Heilbronnæ, in cujus vicinia

(f) BRACHELIUS Lib. II. pag. 59.

(g) Sunt, qui Georgium Fridericum, Mansfeldio junctum, Wiselochianæ & Mingelshemianæ pugne interfuisse tradunt. WASSENBERGIUS in *Floro German.* pag. 150. ita scribit: „Junxerat se Mansfeldio Marchio Badensis & tradita filio republica, unum totus sequi Martem decreverat & Wiselochianæ victoriæ particeps, suis a Mansfeldio sequestratis

vicinia ad Wimpinam confiterat Tillius. Ratio belli postulabat, ut junctis cum Mansfeldio viribus, qui Ladeburgum obsidebat, & aliquot post dies expugnaturus erat, Tillium aggredere- tur. At Exmarchio, impatiens moræ, & Tillii prostrati solus gloriam reportaturus, sine Mansfeldii auxilio eum aggredi decrevit. Tillius

Tom. IV.

Bb

„ copiis, solus, solo exercitu, indivisæ victoriæ gloriam sectabatur: sed in
 „ contrarium omnia cecidere & ejus temeritate factum, ut unus ad Wis-
 „ lochium vicisse Mansfeldius videretur. *LOTICHIUS rer. Germ. Lib. XI.*
 „ Cap.V. hæc habet: „ Exhortatoriis illis suis, antequam ipse veniret, ad
 „ Principes nuper confœderatos, dimissis, tantum profecit Fridericus Pa-
 „ latinus, ut quoque Fridericus, Marchio Durlachius, veteris amicitiae ac
 „ fœderis memor, in subsidium Palatini, exercitum promte colligeret,
 „ eundemque tormentis, pulvere pyrio, impedimentisque novi ge-
 „ neris, atque id genus necessariis, abunde instructum educeret. Ini-
 „ tio igitur cum Mansfeldio aliquousque se tenuit. Ut etiam victoriæ
 „ illius apud Wiselochium, super Thyllio reportatæ, particeps videre
 „ posset. Quod autem ipse mallet integra potius deinceps, quam di-
 „ midiatâ victoriâ frui, censeretque se jam Thillii impetum absque
 „ fociis sustinere posse, utique quem vinci quoque paullo ante didice-
 „ rat, copias suas, simultate interveniente, a Mansfeldio segregavit.,
 Auctor Anonymus vitæ Marchionum pag. 347. ante Wiselochianam
 quoque & Mingelshemianam pugnam Marchionis cum Mansfeldio jun-
 ctionem evenisse scribit. *Acta Mansfeldica* pag. 153. copias Durlacenses
 prællis illis interfuisse testantur. Sed ut ex litteris, e Friderici Palati-
 ni castris, A. 1622. perscriptis, apparet, Georgius Fridericus non nisi post
 prælium Mingelsheimense suas copias eduxit.

GEORG.
FRIDER.

ab exploratoribus consilium Marchionis intelligens, eum in campo late patente, inter Heilbronnā & Wimpinā, Durlacensis ubi fixerat castra, magno cum ardore adortus est, die 26. Aprilis (A. 1622.) & quidem fummo mane; ut maculam deleret, quam Mansfeldius ei nuper inusserat.

§. LVII.

Prælium
Wimpin.

Burgundicas Hispanorum legiones Corduba Tillio tum opportune adduxerat; cujus augmenti ignarus creditur fuisse Georgius Fridericus, qui nihilominus numero militum & opportunitate loci Tillio fuit superior; ut Carafa perscribit. JULIUS BELLUS (h) autem observat, Tillium occupasse locum editiorem, indeque Durlacenses, qui ictus evitare non poterant, graviter ab initio infestasse tormentis; levi ab ipsis damno accepto. Cruenta dein equestris efferbuit pugna; per horas aliquot durans. Præstantes viri utrimque ceciderunt permulti. Irruerunt pedestres aliquot copię Durlacenses in Hispano-Bavaricas, acriterque cum illis dimicarunt. Neutra tamen pars alteri cessit. Marchio aciem suam curribus seferat, qui militibus prælio fessis, valli instar, receptum præbebant. Propugnaculum hoc summis denique viribus aggressus est Tillius. Impetu factō Cæsareani paululum recesserunt, ut Durlacenses elicerent. Stratagema successit: Cordubensis enim, qui ad latus in munimento quodam se absconderat, a tergo ir-

(h) *Laurea Austr.* Lib. VI, pag. 526.

ruens, Marchicos ordines turbavit, & equitatum disjecit. Marchio intra vallum se recipere & restituere pugnam conatus est frustra. Restitit tamen aliquamdiu peditatus, qui tormentis & sclopetis multa Tillianis intulit damna.

GEORG.
FRIDER.

§. LVIII.

Sed improvisa res aciem Marchionis turbavit & perculit. ^{Fuga Marchionis.} Currus numero quinque, pyrio pulvere onerati, igneque correpti, stragem & trepidationem Marchicis intulerunt. Dolo hostium, an indiligentia ministrorum, an tormenti ictu id factum sit, nemo definivit. (i) Repentino casu Durlacenses perculsi sunt. Percussis institit Tillius, donec in fugam effusi excederent campo. Pugna non ante vesperam finita. Summa utrimque arte, fervore & contentione certatum. (k) Tormenta & currus, quos inter & illi,

Tom. IV.

Bb 2

(i) CARAFA, sæpe allegatus, hæc addit: „Cum initio prælii res Cæsareanorum fuissent in arcto, visam a milite Hispano in acie mulierem candido amictu, quæ Catholicos hortaretur ad pugnam, & victoriam promitteret. Eundem mox militem majori tormento, cui astabat, casu ignem intulisse, ex quo erumpentes pylæ hostium inciderint currus.,

(k) De prælio hoc legendus est JULIUS BELLUS *Laureæ Austr.* Lib. VI. pag. 526. LOTICHIVS *rer. Germ.* Lib. XI. Cap. V. pag. 304. *Theatrum Europ.* Tom. I. pag. 626. BRACHELIUS in *Hist. sui temporis* Lib. II. pag. 60. KHEVENHÜLLER *Annal. Ferdinand.* Tom. IX. pag. 1706. sq.

GEORG.
FRIDER.

quibus imposita pecunia, in Tillii potestatem venerunt. (1) Supra centum & mille milites capti, multique tribuni & ordinum ductores. Wirtenbergæ Ducis frater, Magnus, fortissime pugnans, in prælio cecidit.

qui tamen in eo fallitur, quod Marchionem juvenem Carolum in prælio extinctum fuisse perhibet. Descriptio hujus prælii particulari scripto prodiit A. 1622, 4to.

- (1) JULIVS BELLVS *loc. alleg.* pag. 527. hæc habet. „Inter alia autem
 „ duas majores machinas ferreas, quæ pilos sexaginta librarum emit-
 „ tebant, sex nova tormenta ænea, anno 1614. fusa, & Marchionis
 „ Durlacensis insignibus ornata; triginta mediocria & minora ænea
 „ tormenta: quinquaginta parva mortaria ænea, ingens mortarium,
 „ quale vix a veteranis & diu in bello versatis militibus visum fuerat:
 „ duo alia nova mortaria ænea, quinquaginta currus, pulvere nitrato,
 „ funiculis, instrumentis bellicis & alio apparatu militari onustos;
 „ quadringentos alios, quibus omnis generis farinæ impositæ erant,
 „ quatuor artificiosas scalis, ad oppugnationem faciendam comparatis,
 „ plenos: sexaginta longurios, ferrea cuspide munitos, magnam panis,
 „ farinæ, salis, vini, pecudum, & omnis generis annonæ copiam;
 „ duos currus, in quibus ducenta viginti quinque millia thalerorum,
 „ quorum pleraque ab Archiduce Leopoldo cusa erant, & aliqua regia
 „ moneta, quam nova unio contulerat, cum aliquot millibus floren-
 „ rum, quæ omnia militibus prædæ cefferunt: duodecim naves ad ster-
 „ nendum pontem, infra Heilbronnâ a Durlacensibus comparatas, ce-
 „ perunt. Denique septem vexillis peditum & decem equitum cum
 „ vexillo Marchionis prætorio potiti sunt, quæ Viennam miserunt.

Marchio victus ad Mansfeldium confugit; (m) obsidentem Ladeburgum, cujus obsidionis finem expectare debuisset, ut, junctis cum Mansfeldio viribus, Tillium aggredereetur. Inter abdicationem Marchionis & cladem acceptam nonnisi quatuordecim intercefferant dies.

GEORG.
FRIDER.

§. L I X.

Infelix hoc ad Wimpinam prælium non modo Badensium & Palatinorum, sed & Germaniæ Protestantium fortunam prostravit. Palatinum una perdidit in Bohemia pugna; Durlacensem unum perdidit in Suevia prælium; quo amisso, Palatinatum Exrex Bohemus, & Marchiam superiorem Exmarchio Durlacensis suæ lineæ amisit; Palatinatui suo restitutus Fridericum. Ille Carolo-burgi, quo post prælium secesserat, die 3. Maji, ad Joachimum Ernestum Brandeburgicum scribens, aperit ei, ad Wimpinam se progressum, ut castra ibi figeret, non ut provocaret ad prælium. At celeritate hostium & fervore se adactum, ut rem certamini committeret. Post continuas bidui velitationes denique cessisse se loco, amissis tormentis & nervo belli, stipendiorum pecuniis, sed hostes cruenta potitos victoria; cum singuli militum suorum tres vel quatuor ceciderint hostes nullusque eorum perierit inultus. Ex

Sequelæ
cladis.

Bb 3

(m) Tradit KHEVENHÜLLER loco alleg. Marchionem fugientem abjecisse armaturam corporis, quæ Leopoldo Archiduci dono data.

GEORG.
FRIDER.

præcipuis ductoribus neminem fere desiderari præter Magnum, Wirtenbergæ Ducem, qui fortitudine & prudentia sua, causæ publicæ multum præsidii potuisset asserre. Damna, hac clade accepta, facile posse reparari; constituisse se, collectos e fuga milites, proximo quoque die, in hostes educere.

§. LX.

Gesta re-
liqua.

Enimvero Georgius Fridericus cum reliquis exercitus sui toto mense Majo stetit in armis, & cum Ernesto Mansfeldio rem Palatini utcunque sustinuit; Ladenburgum expugnavit, evertit; Rheno trajecto liberavit Hagenoam, quam Leopoldus Archidux obsidione premebat; captoque Drusenhemio, Leopoldi & Alfatias Hanoviæ Comitum ditiones late vastavit. Posthæc Mansfeldius cum Exrege Bohemiæ & Exmarchione, relicta Alfatia, die XXIII. Maji Rhenum transgressus, inopinato impetu cepit Darmstadium, & vicinum omnem agrum misere vastavit; quod Ludovicus Landgravius Cæsaris partes constanter secutus est, uti Cassellanus Anti-Cæsareanas amplexus est partes. Darmstadiensis, propositis a Mansfeldio conditionibus subscribere nolens, cum filio Johanne fugam arripuit, sed in itinere ab excubitoribus Durlacensibus captus, Carolo, Georgii Friderici filio juniore, traditus, ab eo ad patrem Marchionem deductus est. Omnes hic vires intendit, ut Landgravium Palatino redderet faventem. At ille ingenue & constanter professus est, nullo metu, nulla spe, unquam a fide,

Cæsari data, discedere se posse. Palatinus Landgravium, qui ad eum fuerat deductus, mancipavit custodiae, atque exercitum sequi iussit; æquiores pacis condiciones a Cæsare se obtenturum confidens, si captivum retineat. (n)

GEORG.
FRIDER.

§. LXI.

Sed omnia Palatini & Fœderatorum consilia brevi post (die 9. Junii) intervertit Christiani Halberstadiensis, a Tillio profligati, clades Hœchstiana ad Mœnum, quæ in his partibus bellum terminavit. Palatinus enim non Halberstadiensem modo, sed & Mansfeldium atque Marchionem nostrum post cladem hanc exauctoravit; (o) Cæsaris se committens arbitrio; quem faventorem sibi fore crediderat, si deponeret arma; ut focer ei suavit, Rex Angliæ, Jacobus, ab Hispanis deceptus.

Marchio
copias
dimittit.

In his rerum angustiis suas quoque copias die XII. Junii Georgius Fridericus dimisit; literis ad Pleickardum Helmstadium, primarium sui exercitus ducem, scriptis, quibus de tristi patriæ suæ & Protestantium statu pauca præfatus, non aliam sibi superesse viam declarat, quam ut arma deponat. Injungit Pleickardo, ut tormenta cum instrumentis & impedimentis bellicis Schreckium mittat ad Rhenum, cum equitum comitatu; curaturum se,

(n) KHEVENHÜLLER loco alleg. pag. 1723. seq. JULIUS BELLVS pag. 546.

(o) Halberstadiensis & Mansfeldii exauctoratio facta die XIII. Julii 1622.

GEORG.
FRIDER.

ut transvehantur in Marchiam. Scribit ei porro, ut cum militibus rationes subducat, illis se satisfacturum promittens, monensque, ne illos introducat in Marchiam, quæ magna commeatum jacturâ laboret; quin & timendum, ne Cæsar tractatus, quos Marchio filius cum eo instituit, abrumpat, si militem in terris suis se alere intelligat. Repetit ergo, ut Marchionatui, fatis jam afflicto, parcatur.

§. LXII.

Marchia
vastata.

Paulo ante enim, Mansfeldio in Alsatia grassante, duodecim millium exercitus, ex Holfatis, Saxonibus & Cofacis compositus, in Marchiam Durlacensem indeque in Alsatiam, Anhaltino duce, transiverat, ut Mansfeldium expelleret. (p) Ita res desperatæ Exregis, res desperatæ Exmarchionis, nuper tam potentis & floridi. Evangelica Unio, Moguntini & Darmstadiensis persuasum nuper dissoluta, Georgii Friderici rebus nihil potuit opis afferre. Inundata mox (die 5. Julii) Bavaricis, Hispanicis, Polonicis, Hungaricis, aliisque copiis Cæsareanis, Marchia omnis, infelix & territa. Omnia latrociniis, rapinis, cædibus, incendiis, miserrime vastata. Exmarchio Hachbergam cum paucis se contulit; privatam ibi & solitariam vitam acturus.

Tillius

(p) JULIUS BELLYS Lib. V, pag. 553.

Tillius eodem Julio mense, quo socios suos, Cæsari ut placeret, Palatinus exauctoraverat, Heidelbergam obsedit, mense Septembri cepit; expugnavit Manhemium. Palatinatus amissus.

GEORG.
FRIDER.

§. LXIII.

Sed & Cæsarea sententia superiorem mox Marchiam Dur-
lacensis amisit, quam A. 1617. ab Imperatore Matthia in perpetuum obtinere potuisset, si Badensem Spanheimensis Comitatus partem, cum Marchionis titulo, Eduardinis liberis concedere voluisset; quod in Francofurtano Conventu legati Cæsarei Georgio Friderico obtulerunt. Imprudentiæ eum non pauci accusant, quod Evangelicæ Unionis opibus nimium confidens, tam æquas litis componendæ conditiones tam pertinaciter recusaverit. Cæsareo enim judiciali decreto Eduardinis reddenda quoque jam fuit omnis superior Marchia. Judiciarium ordinem in omni hoc observatum negotio, Georgius Fridericus ipse ad Senatum Populumque Argentinensem Februarii Calendis 1622. perscripsit.

Marchia
superior.

§. LXIV.

Ultimo Octobris A. 1620. Marchioni, ad Judicium Senatus Aulici vocato, bimestre tempus exceptioni præfixum. Marchio ab Imperatore, male informato, ad Imperatorem melius informandum, & ad Status Imperii provocavit. Sed alio mox decreto, die 25. Febr. A. 1621. imposta ei denuo in judicio compa-

Judicia-
rius or-
do.

GEORG.
FRIDER.

rendi necessitas. Eodem, quo nuper, modo, post tres menses, a Marchione responsum. Tertium denique ab eodem Senatu die 30. Julii A. 1621. ejusdem formæ emanavit Decretum: ad quod eadem responsio cum Apologia, qua Georgius Fridericus recusati judicii rationes exponit. Hæc die 25. Aug. A. 1621. missa ad Aulam, quæ provocationis nullam habuit rationem. Quin imo de rei novitate, ad imminuendam supremi judicis auctoritatem composita, litteris, die XIV. Decembris ad Marchionem datis, questus est Cæsar; appellationis formulam ei remittens; Matthiæ Imperatoris fecutus exemplum; qui die 7. Junii A. 1613. eandem fuerat viam ingressus. Idem egit Moguntinus Elector, cui Marchio simile provocationis exemplum transmiserat, ut cum Statibus Imperii in Comitibus illud communicaret. Georgius Fridericus alio scripto die 31. Jan. 1622. Electori respondit.

§. LXV.

Restitutio
Marchiæ su-
per.

Infelix ad Wimpinam proelium, his rebus interveniens, liti finem imposuit. Augusto enim mense sententiam pronuncia- vit Cæsar, ut superior Marchia, cum refusione sumtuum & dam- norum, primogenito Eduardi filio restitueretur. Restitutio facta est eo modo, quem supra exposui. (q) Ita Marchiam superiorem Badensem, quam Ernestus Fridericus per novennium, Georgius Fridericus per octodecim tenuerant annos, Frideri-

(q) Tom. III. pag. 84. seq.

cus V. in primo regiminis aditu restituere coactus est. Pater in-
 terea degens Hachbergæ, biennium ibi vixit privatus. Quum
 autem A. 1624. mense Augusto novus Baviaræ Ducis exercitus
 Marchionatum infestasset, Exmarchio, mense Octobri Genevam
 transivit. (r)

GEORG.
FRIDER.

§. L X V.

At in ipso hoc Helvetico suo secessu inquires, de novis
 auxiliis Palatino adducendis, cogitavit. Joachimus de Rufs-
 dorff, qui res Friderici Exregis in Aula Anglicana procurabat, in
 Monitis Politicis, quæ Jacobo Regi illo anno (1624.) exhibuit, id
 aperte profitetur. „ Marchio Badensis senior, inquit, (s) occa-
 „ sionem expectans, paratus & promptus est exercitum & mili-
 „ tem parare, modo videat, alibi etiam bellum surgere & ho-
 „ stes occupari. Helvetios sibi auxilio affuturos, aut saltem
 „ clam juvatuos sperat, ut exercitum possit conscribere & edu-
 „ cere, quem vel conniventibus, vel non impredientibus illis, si-
 „ ne mora & impedimento concenturiabit. „

Nova
Marchio-
nis confi-
lia.

Placuit denique, ut Regis Angliæ, Regis Gallorum, Sa-
 baudia Ducis ac Venetæ Reipublicæ pecunia XX. mille armato-
 rum exercitum Marchio noster colligeret, in Alfatiam & in Pala-
 tinatum irruptionem facturus; quod consilium, mortuo Jacobo

Tom. IV.

C c 2

(r) JUNGLERUS in vita Georgii Friderici.

(s) In libro cujus rubrum: *Consilia & negotia publica* pag. 100.

GEORG.
FRIDER.

patre, Rege imbelli, Rufsдорffius (t) Carolo fuceffori commenda-
daverat. Helvetii huic bello accessuri videbantur, quibus Au-
ftriæ vicinæ potentia fufpicionem commovit. Sed Cæfar, miffis
confestim in Alfatiam copiis, & Leopoldo Archiduce summæ re-
rum præfecto, confilium evertit. Unde Marchionis in Alfatiam
& Palatinatum expeditio ne quidem tentata eft.

Acta Ge-
nevæ.

Genevæ cum viveret Marchio, in ædibus ille fuis facra
fua Lutherana peregit. His paulatim & alii, vel cives vel ex-
teri, cum frequentes accederent, petiit Senatus, ut extraneos
excluderet. Marchio petitum, aliquoties repetitum, contemnens,
denique mense Februario A. 1626. Geneva relicta, Tunonium,
Caballicenfis Ducatus oppidum, fe contulit, ubi a Sabaudix Duce
Carolo Emanuele domesticum quoque religionis fuæ exercitium
obtinuit. (u)

(t) *Loco alleg. pag. 173.* ubi ita differit., Confœderati ferio cogitanto, quomo-
do diverfio in Alfatia per feniozem Marchionem Badenfem, qui pro-
nus eft eam fufcipere, fi de mediis, quæ proponit & petit valde
parabilia & bene fecura, profpectum fuerit, fieri poffit. Gallo
aliquid fubfidii pecuniarii & Helvetiis vicinis aliquid auxilii confe-
rentibus. „

(u) *SPON. Hift. de Geneve Tom. I. Lib. III. pag. 487.* ubi annotat, Marchionem
Syndico Civitatis, mandata Senatus exponenti, ictus intentaffe, caufa-
tum; Gebennam effe Imperii Civitatem, in qua fui ipfe juris fit & plena
libertate gaudeat. Sed confutat hæc AUCTOR *Annotationum ad Hifto-
riam Sponii pag. 488. litt. O.*

§. LXVI.

In illo secessu suo Georgius Fridericus, a Carolo Angliæ & Christiano Daniæ Regibus, ad induenda rursus arma bellumque alienis sumptibus gerendum invitatus est. Carolus peculiaribus litteris, die 10. Nov. 1626. Westmonasterii datis, Marchioni nostro potestatem concessit, ut quater mille pedites & mille equites regiis suis sumptibus conscriberet, atque ad vindicandam libertatem Germaniæ; ad restituendum Palatinum & defendendos focios, vi injusta oppressos, quanta posset diligentia in aciem educeret, ageretque ea omnia, quæ utilitati communi, Palatini & fociorum saluti expedire viderentur. (x) Præterea Rex pacem se non facturum promisit, nisi incluso Marchione, qui, missum Venetiæ legato, omnem operam impendit, ut in societatem consilii adduceret Venetos. Anglus jam antea (y) ad Christianum IV. Daniæ Regem scripserat, se ductu Marchionis rebus Germaniæ Daniæque afflictis opem laturum. (z)

Fœdus
cum Re-
ge An-
gliæ.

§. LXVII.

Vigor mentis & corporis, ardor bellandi, causæ Palati-
næ studium, induxerunt Marchionem, ut A. 1627. copias, An-
Expeditio in
Hollat.

Ce 3

(x) Literas has vide in RYMERI *Actis publ.* Tom. VIII. Part. II. pag. 112.

(y) X. Kal. Octobris.

(z) Extant hæc litteræ Ms. in Tabulario Bada-Durlacensi.

GEORG.
FRIDER.

glica quas collegerat pecunia, Angliæ Regis fœderato, Daniæ Regi, in Holfatiam adduceret. Danus Generalis copiarum suarum Locumtenentis dignitate Marchionem condecoravit. (a)

Annus hic Daniæ Regi & Marchioni nostro fuit omnino fatalis. Exercitus ejus, quem anno præcedente Tillius ad Lutte-ram fuderat, per Wallensteinium ejusque Legatos pulsus est ex Silesia, Brandenburgica Marchia, & ex Meclenburgi Ducatu. Infelici-um horum eventuum testis interfuit Georgius Fridericus, qui tranquillus & securus e longinquo in secessu suo hæc spectare potuisset. Sed fati agitatus adversis, in ora boreali maritima non felicior, quam in Rhenensi & Suecica fuit. Tillium utrobique implacabilem expertus est hostem; qui cum Fridlando prosperis in-sistens successibus, Cimbricæ Chersoneso denique Danum & Mar-chionem nostrum inclusit. (b)

§. LXVIII.

Clades
Marchio-
nis.

Hic, appropinquante Wallensteinio, Wismaricæ naves cum copiis suis conscendens, ex Meclenburgico Ducatu in Wag-riam, Holfatiæ provinciam, transiens, ad Heiligenhavæ portum appulit, milites ad Grotenbrodam in terram exposuit. (c) Schli-

(a) *Theatrum Europæum* Tom. I. p. 982. LOTICHIUS *rer. Germ.* Lib. XVII. Cap. IV. pag. 498.

(b) PUFENDORF. *rer. Suecicar.* Lib. I. §. 49. seq.

(c) HOLBERG *Danische Reichshistorie* Tom. III. pag. 754. CARAFA *Ger-*

ckius, Wallensteinii Legatus, fugientibus institit, atque die 25. Septembris ejusdem anni (1627.) omnem Marchionis nostri exercitum circumdedit, cecidit vel cepit. Prælii locum silent plerique. (d)

mania restaur. pag. 308. & 315. WASSENBERG. *Florus Germanicus* pag. 151.

(d) Novissimus rerum Danicarum scriptor ROCHIUS (DES ROCHES) in *Historia Daniæ*, Gallice scripta, Tom. V. pag. 349. Marchionem ad *Winmar*, vel *Trismar*, adventante Schlickio, castra habuisse refert. Intelligenda videtur esse Cismaria, qui locus est Wagriæ, unde Præfecturæ nomen. Idem auctor tradit, Marchionem a Schlickio cinctum, antequam prælium iniretur, concessa navi, quam in littore maris Balthici repererat, cum præcipuis Præfectis fuga salutem petiisse; exercitum autem, quem nonnisi quinque millium fuisse putat, deditioe facta, in Schlickii victoris verba jurasse. CARAFFA *loco alleg.* pag. 316. ait: Marchionem cum copiis suis in angustias insulæ cujusdam prope Kielam reductum, deletisque duabus legionibus Bernhardi Ducis Vinariensis & Nellii, ceteros tam arcte inclusos, ut vel aquis se committere, vel Schlickii arma perfringere cogerentur. Addit pag. 319. „Optima forte Co-
 „ mes Schlickius apud Cimbricam Chersonesum prope Kielam, post-
 „ quam dudum hostium copias obsedisset, fugiente Marchione Durla-
 „ censi, cum præcipuis Ducibus via maris & dissipatis primis legioni-
 „ bus, totam illam partem exercitus Daniæ Regis, quæ eidem Marchio-
 „ ni commissa fuerat, superavit, ademtisque 27. signis peditum & sex-
 „ decim equitum, sine sanguine Cæsareis copiis adjecit, atque ulte-
 „ rius progressus, quasi totam præfatam Cimbricam Chersonesum seu

GEORG.
FRIDER.

Polonicarum rerum haud indiligens scriptor, PAULUS PIASECIUS, sex millia peditum, duo millia equitum in prælio hoc cæsa fuisse refert. (e) Quadringenta militaria signa; viginti tormenta bellica, vel triginta duo, si LOTICHIVM (f) audias, cum copiosa supellectile castrensi, in Schlickii victoris potestatem venerunt. Marchio cum Præfecto suo Nellio, paucisque tribunis navium ope evasit. Ceteræ legiones in Cæsaris verba jurarunt, qui victoria hac, præter Gluckstadium & Crempam, Holfatia potitus est tota.

§. LXIX.

Argenti-
nam fe-
cedit.

Post infelicia hæc fata Georgius Fridericus, a bellicis curis animum revocans, Argentoratum concessit, ubi Domum habuerant Durlacenses Marchiones, cum insigni Draconis, prope pontem D. Nicolai, quæ seculo superiore in Gubernatoris urbis aedes conversa. Ibi tranquillam vitam agens, litteris & præsertim librorum sacrorum lectioni vacavit, quas undexagesies se legisse, ipse manu sua in primis exempli sui, quod formæ minoris est, paginis annotavit. Terras Marchicas tamen, quoties Suecorum arma in his partibus prævaluerant, invisit.

§. LXX.

-
- „ Jutiam, occupavit. Kiela, ejus hic mentio fit, non est Chilonium,
 „ Holfatiæ caput, sed finus, uti videtur, ad littora Wagriæ. „
 (e) *Chronica Gestorum in Europa singularium* pag. 397. Adde *Theatr. Europ.*
 Tom. I. pag. 986.
 (f) *Rer. German.* Lib. XVIII. Cap. I. pag. 500.

§. L X X.

Memorable est testamentum, quod septennio ante abdi-<sup>Testa-
mentum
ejus.</sup> cationem (A. 1615.) de Marchiæ & Domus suæ salute sollicitus, condidit Caroloburgi, die 17. Novembris, quod Pragmaticam Ernestinæ suæ lineæ sanctionem constituit. Præcipua ejus capita hæc sunt:

- I. Omnia testaments, quæ superioribus annis condidit, revocat.
- II. Filiis & Successoribus constantiam in Evangelica religione commendat.
- III. Sepulturam eligit Pforzhemii in Collegiata S. Michaëlis Ecclesia, ubi & uxor ejus Agatha, Erbacensis Comitissa, sepeliatur. Exequias, Balsamationem, Epitaphium, ordinat.
- IV. Renunciatio Principum feminarum perpetua Lex fit Domus Badensis.
- V. Filii prioris matrimonii educentur in Aula Principis regentis; posteriores apud matrem, usque ad annum octavum completum. Matri centum floreni pro singulis liberis, pro filia, quæ annum 8. egressa, 200. floreni quotannis pro victu & amictu solvantur.
- VI. Singulæ Principes filia, postquam renunciaverint successioni, accipiant 500. florenos.
- VII. Si Marchionissa vidua ad secundas nuptias vel ad aliam

GEORG.
FRIDER.

religionem procedat, filiae ad Marchionis viventis Aulam transferantur, & in Lutherana educentur religione.

VIII. Durlacensis Gymnafii & Sulzbergenfis ſcholæ conſervatio & emendatio commendatur.

IX. Commendatur obſervatio tractatum, privilegiorum, contractuum, quos inivit deditque teſtator.

X. Fridericus, Carolus & Chriſtophorus, filii ejus, conſtituuntur heredes. Excluduntur filiae, quamdiu mafculus ſuperſtes. Dos filiarum fit decies mille florenorum, ut Erneſtus teſtamento ſuo A. 1550. ordinavit. Intelligitur hoc de filiabus Marchionis Regentis, de reliquis ipſe Regens diſponat. Principi Regenti, cum annum vigefimum quintum compleverit, ſubditi præſtent homagium, ante complementum præſtetur tutoribus.

XI. Terræ Badenſes in poſterum nulli diviſioni obnoxiae, ab uno Principe regantur.

XII. Jus primogenituræ & ſucceſſionis linealis agnaticæ ſtabilitum.

XIII. Princeps Regens in regimine ſtatuta ſequatur Majorum, niſi teſtator ante mortem nonnulla in utilitatem Domus immutet. Neque hæc contrariantur conſenſui, quem teſtator dedit, ratione permutationis, quam Marchio Erneſtus cum Wirtembergica Domo inivit.

XIV. Marchio regens solus onera portet, solus quoque tria suffragia, superioris nempe & inferioris Marchiarum Badæ & Marchionatus Hachbergæ in Circulo Suevico, ut & suffragium Comitatus Spanheimensis in Circulo Rhenano habeat; atque omnes, quicumque sunt, Marchiones Badenses præcedat. (g)

XV. Si Marchio Regens anno vigesimo sexto ætatis suæ non duxerit uxorem, aut post quinquennale matrimonium non habuerit heredem, proximus heres matrimonium ineat, qui si id facere neglexerit, intra anni spatium sequens id faciat heres. De cætero omnibus Principibus Domus liberum sit ducere uxorem, si Princeps Regens consentiat, vel ejus tutores.

XVI. Omnes Marchiones, non regentes, eosdem cum regentibus titulos gerant.

XVII. Carolus, secundo genitus testatoris filius, Badensem portionem Comitatus Spanheimensis ulterioris, & Christophorus tertius Princeps, Præfecturam Grefensteinensem obtineant, ut inde percipiant fructus; (h) sed salva superiori-

Tom. IV.

D d 2

(g) Tum temporis omnes terræ Badenses erant in manibus Lineæ Durlac. & Eduardini liberi extorres.

(h) Terræ hæc ex sententia Cæsaris ad Wilhelmum Bada-Badensem quum postea rediissent, Georgii Friderici Marchionis interventu A, 1624. die 16.

GEORG.
FRIDER.

tate Principis senioris, Friderici, cui intra annum feudale homagium præstare teneantur.

XVIII. Quodsi secundus Princeps sine masculis moriatur heredibus, junior in Comitatu Spanheimensi succedat, & huic in Præfectura Grevensteinensi succedat, si quis adhuc nasceretur filius. Unicus autem si superstes sit cum Principe Regente frater, ille solus Spanheimenses & Grevensteinenses possideat terras.

XIX. Possessores hujus Comitatus & Præfecturæ, dotem & vidualitium uxori suæ constituere possunt, Principis Regentis permisso.

XX. Appanagia nec alienare, nec oppignerare licitum est, nisi ob liberationem ex captivitate. Fiat id tamen cum consensu Regentis, ut proprietarii terrarum. Eum in finem possessores litteras antigraphas offerant Regenti.

XXI. Si moriente testatore, Spanhemium & Grevensteinium non

Febr. inter tres filios ita transactum est, ut Carolus secundo genitus septies mille thaleros annuos, Christophorus quater mille perciperet, uniusque deficientis portio accresceret alteri. Marchia superior Friderico si fuerit restituta, Carolus Spanheimensis Comitatus, vel Lahrensis Dynastiæ partem Badensem; at Grevensteinii Præfecturam Christophorus accipiat. Earum ditionum reditus a pensione annua deducat Fridericus. Reliqua testamenti capita confirmantur. Id addo, conventionis hujus instrumentum authenticum in Tabulario Durlacensi, quod Basileæ est, non extare, adeoque dubium esse, an illa fuerit perfecta.

amplius forent in ejus potestate, contenti sint filii juniores eo, quod illis assignabitur infra. Si Comitatus & Præfectura non tantum reddituum ferant, quantum junioribus assignatum est fratribus, suppleat senior, qui illos in possessione eorum defendat. Illi tamen ante 25. annum neutrius administrationem possint adire. Officiales, quos constituunt, jusjurandum præstent Marchioni Regenti.

XXII. Principes, ætate minores, in Aula Regentis ad annum usque 18. educentur.

XXIII. Quodsi præter Marchionem Regentem, unus tantum superesset Princeps, huic post completum annum 25. vel, si consilio Regentis, aut tutorum ejus, matrimonium contrahat, 5000. floreni annuatim solvantur. Si sint duo vel tres, singuli 3000. florenos accipiant, si quatuor vel plures, 2000. floreni singulis porrigantur.

XXIV. In tali rerum statu junior Princeps, si matrimonium contrahat, in Spanheimensi Comitatu, vel in Dynastia Grevensteinensi domicilium figat. Quod si terræ hæc amitterentur, occupet Badevillam & Castrum Sulzberg cum oppido, si vidua Marchionissa, loca illa occupans, morte vel alio modo ea reliquerit. Accipiat porro 5000. florenos cum frumentis, vino, venatione; reservato semper seniori superioritatis jure,

GEORG.
FRIDER.

a quo etiam Badevillam & Sulzbergam teneat in feudum; sed filio successori Regentis has terras restituat.

XXV. Mobilia omnia maneant in manibus solius Principis Regentis. Reliquis, si unus modo est, 5000. floreni; si duo, singulis 4000. floreni, si vero tres vel plures, singulis 2000. floreni, & quidem non nisi eo tempore, quo ad nuptias transeunt, solvantur.

XXVI. Primogenitus Marchio junioribus nihil debet ratione terrarum.

XXVII. Quibus conditionibus cum Eduardinis liberis transactio ineunda sit, si obveniat occasio, Marchio præcipit.

XXVIII. Prioris conjugis hereditas inter filias ejus dividatur.

XXIX. Filiis commendantur boni mores & debitorum solutio.

XXX. Pro curatoribus & tutoribus filiorum minoris ætatis, si qui superessent, testatore moriente, Joachimus Ernestus, Marchio Brandenburgicus, & Jo. Fridericus Wirtembergæ Dux, commendantur, qui eos in Evangelica religione educabunt, ad externos studiorum causa mittent. Senior maneat domi, nec duo Marchiones eodem tempore ad externos mittantur.

XXXI. Evangelica religio constanter servetur. Marchio religionem mutans, terris privetur.

XXXII. Expellantur Judæi ex omnibus Badenfibis terris, nec unquam admittantur.

XXXIII. Forma regiminis præsens servetur, saltem Principe in

- ætate minore constituto. Confiliarii Intimi sint Evangelicæ religionis. Res, statum publicum concernentes, ad Curatores & Tutores deferantur. Administratio justitiæ, constitutio, depositio officialium & Ministrorum Ecclesiæ ad Confiliarios Intimos spectet.
- XXXIV. Judicium Aulicum, Matrimoniale & Consistorium in suo statu ferventur. Filius natu maximus; minor licet annis XXV. quotidie Confilia, præsertim Intimum, frequentet.
- XXXV. Jus Provinciale quantocius perducatur ad finem.
- XXXVI. Principes ad completum usque annum 25. feminæ usque ad matrimonium, sub curatela vivant.
- XXXVII. Si duo tutores vel moriantur vel mutant religionem, aut eam non striçte observent, alius Princeps, Unioni addictus, eligatur.
- XXXVIII. Confiliariis tutelæ vel curatelæ commendatur silentium.
- XXXIX. Si successor moriatur, relictis minoribus ætate, iidem tutores rogantur, ut continuent tutelam.
- XL. Si quæ lites inter heredes oriantur, res componatur per arbitros.
- XLI. Successor non recedat ab Unione, quæ A. 1608. d. 8. Maji inter Principes Protestantas inita: fervet quoque fœdus, cum Turicensibus & Bernatibus initum.

GEORG.
FRIDER.

XLII. Equester ordo a successore quovis modo augeatur, promoveatur.

Ad perpetuam & inviolabilem hujus Testamenti observationem filii Principes obligantur.

Dispositio hæc Principem sapit, omnia animo complexum, Marchiam quæ poterant reddere tranquillam, florentem.

§. L X X X I.

Obitus.

Argentorati tandem die 24. Septembris A. 1638. ætatis 65. decessit, postquam, patre mortuo, per 45. annos vel ipse, vel sub tutoribus gessisset regimen, atque per 16. annos vixisset privatus. In tam diuturnis Belli Germanici motibus Georgius Fridericus a Cæsare nunquam nominatim proscrip- tus, Palatini partes licet semper secutus sit. Sarcophago inscripta fuit notitia sequens: „ Hoc in loculo corporetenus recumbit Quondam Sere-
 „ nissimus Princeps ac D. D. GEORGIUS FRIDERI-
 „ CUS Caroli F. Marchio Badensis & Hachberg: Landgravius
 „ Saufenberg: Comes Spanh: & Eberst: Dn. Rœtelæ, Badenwi-
 „ ler, Lahr & Mahlberg &c. Heros magnanimus, Pietatis
 „ cultor devotissimus, religionis puræ Augustanæ Confessionis &
 „ Germaniæ libertatis assertor constantissimus, VIRTUTE, quo
 „ Symbolo usus est, tam militari, quam togata, præclarus, Dux
 „ belli fortissimus, litterarum & linguarum scientia, multis pe-
 „ regri-

„ reginationibus parta, incomparabilis, innumeris calamitati-
 „ bus obrutus, nunquam fractus, quem uno verbo sine adula-
 „ tione dixeris coronam Principum. Natus Caroliburgi
 „ A. MDCXXIII. XXX. Jan. Marchicarum ditionum partem
 „ cum dnis Fratribus XI. omnes conjunctim ad XVIII. annos
 „ rexit, vixit annos LXV. menses VII. dies XV. obiit Argenti-
 „ nae XIV. Sept. A. MDCXXVIII. cujus anima vivit in
 „ Deo. „

Inscriptionem hanc Tabularium Badense asservat. Sarco-
 phagus autem, in quo Georgii Friderici corpus quiescit, quem in lo-
 cum deportatus sit, nobis non liquet. In Cathedralis Argenti-
 nensium Ecclesiae crypta depositus fuisse videtur, donec, pace re-
 ducta, cryptae inferretur majorum. Deportationis autem nulla
 nobis documenta supersunt. Inter Marchiones, Pforzheimii sepul-
 tos, Georgius Fridericus certe non extat.

§. LXXII.

Princeps fuit, Marchionum Badensium nulli secundus, cui <sup>Chara-
cter,</sup>
 nihil defuerat praeter fortunam. Simonius, Cathedralis Ecclesiae
 Metensis Primicerius, Theologus Doctor, in literis ad Subdata-
 rium Pontificis, Romam datis Nancejo, ita de eo: „Marchio Ba-
 „ densis, Princeps Lutheranus, inter Germaniae Principes inge-
 „ nii praestantia ac doctrinae laude celebriores numeratur.

GEORG.
FRIDER.

Omnium Badensium ditionum possessor, in Collegio Principum tria tulit suffragia, Hachbergicum nempe & Badensia duo, quod Marchionum Badensium contigit nulli.

Senioris fratris sui, Ernesti Friderici, imitatus exemplum, politicas Majorum suorum mutavit rationes. Carolus I. Cæsari contra Fridericum I. Palatinum adhærens, libertatem amiserat. Georgius Fridericus, contra Cæsarem Friderico V. Palatino addictus, Marchiam superiorem amisit. Palatinum ut Palatino fervaret, Marchiarum suarum se abdicavit regimine. Durlacensibus suis Marchiæ superioris ut firmaret possessionem, regimen utriusque filio tradidit vivus. Quodsi oblatas ab Imperatore Matthia conditiones, ut supra ostendi, acceptasset, aut Ferdinando II. A. 1620. se opponere desiisset, Marchiæ inferiori superior mansisset conjuncta. At Fœderatis suis nimium confusus est; experientia nondum satis edoctus, lubricum esse fœdus, pluribus quod fociis constat, quod vel Smalkaldicum seculi præcedentis fœdus eum docere potuerat. Quam parum fiduciæ in Angliæ Rege Jacobo, Principe imbelli. In Halberstadiensis & Mansfeldio, quam parum præsidii. Wimpinensi proelio si victor evasisset, momentanea ejus fuisset victoria. Quam leve damnum ille Cæsari, Hispanis & Ligæ intulisset, tantis impar impensis; ac potente destitutus fœderato.

§. LXXIII.

Eruditæ ejus rerum militarium scientiæ veteris & novæ Scientia
militaris.
in Bibliotheca Bada-Durlacensi Carlsruhæ præstans supereft mo-
numentum. Commentarios bellicos intelligo, qui tribus (i) vo-
luminibus maximæ molis constant, quos A. 1614. decimo quarto
Quintilis conscribere cœpit, ex præcipuis ævi sui & vetustioris
rei bellicæ Scriptoribus (k) concinnatum; in quo omnia sollicite

Tom. IV.

Ee 2

(i) Agitur Tomo I. de bello in genere, de officiis summi copiarum ducis, de mediis parandi pecuniam ad alendos milites, de annona & comæatu militari, de molendinis militaribus, de furnis, de re tormentaria & supellectile militari, de medicamentis castrensibus, de literis conductitiis, de conscriptione & lustratione exercitus, de diribitoribus & scribis cohortium, de armis, de cancellaria castrensi.

Tomus II. exhibet collectanea de castris metandis, hospitiiisque designandis, de excubiis & vigiliis, in castris ac hospitiiis, de fanitate militum in castris conservanda, de alendis & curandis ægris vulneratis, de judicio equestri, de exercendis instruendisque militibus, de castris movendis, de expeditionibus & ordine in itineribus observando.

Tomus III. proponit excerpta de præliis majoribus & pugnis minoribus acieque fruenda, de reducendis ex acie copiis, de obsidionibus & oppugnationibus, de locis muniendis, de iisdem defendendis hostibusque propulsandis, de pace & pacificationibus.

(k) Polybium præsertim & Scripta de Re militari, a Justo Lipsio e veteribus collecta, adhibuit. Ex junioribus usus est libris Brancacii, Achillis,

GEORG.
FRIDER.

tractavit, examinavit, quæ ad Tacticam, Poliorceticam, Castrametationem & Politiam exercituum pertinent. Opus, maximam partem sua manu exaratum, terminavit die 25. Novembris A. 1617. in Caroloburgi Palatio; filiisque Friderico, Carolo & Christophoro adscripsit; addita prohibitione, Liber ne evulgaretur in publicum, privatis filiorum usibus modo destinatus. Machinarum bellicarum, stationum, castrorum, acierum delineationes ipse Marchionis manu adjectæ sunt.

Pleraque ex ipso usu ac experientia rerum & ex colloquio cum præclaris belli ducibus annotavit; natura & arte ad Martis scholam formatus Heros; libertatis Germanicæ, civilis & ecclesiasticæ, vindex.

§. LXXIV.

Religio.

Lutheranam religionem in suas terras introduxerat Pater. Filius eam consilio atque ense defendit. Annotant Scriptores, (1) Pistorium, Jacobo Marchione ad Romana sacra perducto, multum impendisse laboris, ut Georgium Fridericum quoque ad illa perdu-

Tarducci, Bernhardini de Mendoza, Philippi Clivæ Ducis, Wilhelmi de Bellay, Marechalli de Biron, Georgii Bostæ, Bernhardini Rocca, Jo. de Billon, Henrici Wenisckenii, Georgii Wilhelmi Sturzelii, Leonhardi Fronspregii, Ludovici de Montgommery, Ducis de Merceur.

(1) PAULUS CHERLERUS Bantzheimensis Ecclesiastes in *Epist. ad Marbachium* Part. VI. pag. 760.

ceret, Marchiæ superioris possessione perpetua ei in præmium promissa.

GEORG.
FRIDER.

Regimen adiens, mortuo fratre Jacobo, primum habitavit Sedes. Hachbergæ A. 1593. cui Castro novum addidit splendorem & robur. (m). A. 1599. sedem suam transtulit Sulzbergam, ubi amplificato Castro, hortos & scholam, literis latinis addiscendis, Hedleri Cancellarii consilio, instituit. A. 1604. post Ernesti Friderici decessum omnium Marchiarum Badensium possessor Carolo-burgense Palatium sibi sedem elegit.

Inter perpetuos, qui regimen ejus exercuerunt, tumultus, Vasalli. vasallos suos Marchicos ad servitia militaria, per se vel per alios præstanda, frequenter evocavit, nec pecuniam, fructusve feudi pro servitiis accepit.

§. L X X V.

Neque vero militaribus modo & literariis rebus deditum Amor Ju-
stitiæ. fuisse Georgium Fridericum, existimet Lector. Singularis in eo semper fuit justitiæ amor. Themidis studio studiose se applicuit, præsertim ab eo tempore, quo regimen adiit, ut non modo Principis fortis & docti, sed & justi mereretur elogium.

Antiquas Consuetudines Marchiæ, ut & Constitutiones a Jus pro-
vinciale. Majoribus latas, novis adjectis, in Corpus collegit, quod per

Ee 3

(m) Carolus II. jam muniverat Castrum Hachbergæ. Filius, multis munitionibus adjectis, illud formidabile reddidit.

GEORG.
FRIDER.

omnem Marchiam observatur hodieque. Christophorus I. qui inter statores Domus Badensis comparet, Juris Marchici primus stator dicendus est. Edidit ille A. 1509. Ordinationem Judicii Aulici, (n) quam omnibus Marchiæ judicibus normam præscripsit. Accesserunt A. 1511. de testamentis, de dividenda hereditate & de tutela Ordinationes; in quibus adornandis Udalrici Zafii, Antecessoris Friburgensis, usus est opera. Georgius Fridericus has aliasque Juris Marchici partes correctas & auctas renovavit, atque in Corpus redactas A. 1622. typis vulgavit. (o) Solennis tamen promulgatio non nisi A. 1654. sub Friderico V. Marchione evenit, quod bellicæ curæ animum Marchionis in diversa distraxerant. Insigne hoc opus in duas Partes dividitur; quarum altera Ordinationis provincialis, (p) altera Juris provincialis (q) nomine innotuit.

§. XXXVI.

Admini-
stratio
publica.

Nec minus administrationis publicæ formam Marchio noster ordinavit. Consiliarios in Collegia distribuit; Consilio Secretario frequenter præfedit; graviora negotia ipse examinavit, discussit; jura inter cives æqua lance distribuit; comis, blandus, clemens,

(n) Ordinationem hanc Philippus quoque Marchio A. 1525. renovavit atque correxit.

(o) Nova hujus Juris editio sub Carolo Wilhelmo prodiit A. 1710.

(p) Landordnung.

(q) Landrecht.

at necessitas cum exegerat, severus & rigidus. Virtutes hæ ex
 ipsis ejus oris lineamentis eluxerunt, quibus omnium, qui eum
 viderant, animos sibi facile conciliavit; naturam in omnibus ex-
 pertus faventem, at fortunam novercam; quæ in bellicis præfer-
 tim rebus dominatur; quæ tamen nec animum, nec famam ei
 potuit auferre.

GEORG.
FRIDER.

§. LXXVII.

Conjugium felix octodecim liberorum eum reddidit pa- Uxor I.
 rentem. Tres inter Georgii Friderici Uxores prima fuit *Juliana*
Urfula, Friderici Comitis Silvestris & Rheingravii filia; nata die
 28. Sept. 1573. desponsata Jul. 1592. mortua d. 23. April. 1614.
 heroici animi femina, digna marito conjux, fœcunda Domus
 Durlacensis mater, quæ per 22. annos matrimonii sui Marchias
 florentes vidit atque felices.

Numerosam ex ea sobolem suscepit, quam ordine nativita- Liberi.
 tis expono.

Catharina Urfula, nata d. 19. Jun. 1593. Ottoni Hassiæ
 Landgravio nupfit d. 25. Aug. 1613. intra biennium d. 15. Febr.
 1615. defuncta.

Fridericus, natus A. 1594. qui patri succedens, stirpem -
 propagavit.

Anna Amalia, nata die 9. Julii 1595. Wilhelmo Ludovico -

GEORG.
FRIDER.

Comiti Nassoviæ Saræpontano nupta die 25. Novembris (r)
A. 1615. obiit A. 1652.

Philippus, natus d. 30. Decembris A. 1596. nondum trime-
stris decessit 14. Mart. 1597.

§. LXXVIII.

Carolus.

Carolus, Hachbergæ A. 1598. die 22. Maji in lucem edi-
tus. Princeps acuti & capacis ingenii, cui nihil difficile. A pri-
ma pueritia litteras didicit, litteratos amavit & coluit. Liberali-
bus artibus & præsertim linguis delectatus, A. 1616. Galliam, Bri-
tanniam & Belgium invisit. A. 1617. in bello contra Hispanos,
quod in Pedemontio gerebatur, militavit. A. 1619. sub auspicio
patris & ductu aliquot duxit cohortes. A. 1620. expeditioni in
Palatinatum, a Fœderatis Unionis susceptæ, una cum patre in-
terfuit. A. 1621. iterum in Italiam profectus, petiit Siciliam &
Melitam. A. 1622. in proelio Wimpinensi fortis dux & miles
pugnavit. Haud ita multo post ad Venetos profectus, indeque
rediens, Longobardiam, Pedemontium, Sabaudiam, Galliam
peragravit, ut Mauritium, Araufionis Principem, apud Batavos
inviferet. Itinere confecto, A. 1623. ad Ernestum Mansfeldium in
Frisiam Orientalem se contulit, a quo constitutus fuit equitatus
Chiliarcha. A. 1624. Galliæ Regis castra in bello cum Hispanis
secu-

(r) PFEFFINGER *Merckwürdigkeiten des XVII. Seculi* pag. 820.

secutus est. Anno sequenti eorundem Gallorum expeditioni in Vallem Telinam interfuit. (s) Eodem anno ad Magnæ Britannæ Regem missus est, ut causam ibi Protestantium ageret. In itinere hoc Bononiæ Picardorum variolis correptus, die 27. Julii A. 1625. decessit. Corpus ejus in patriam translatum, die 17. Nov. in Ecclesia Pforzheimensi sepultum est. (t)

GEORG.
FRIDER.

Juliana Urfula, nata Calendis Januariis, 1600. (u) Obiit die ultimo Augusti anni ejusdem.

Juliana
Urfula.

Rudolfus, natus d. 21. Jan. (x) A. 1602. ultimo Maji A. 1603. decessit.

§. L X X I X.

Christophorus A. 1603. die 16. Martii natus, Carolo fratre quinquennio junior, at indole, genio, dotibus & virtute eidem par, forte superior. Præmaturus tirocinia militiæ fecit sub patre, ad res bellicas natus. Friderico Rheingravio, cujus contubernalis fuit, aliquando ingenue professus est puer; si inevitabilia sunt bella, optare se, ut in illud tempus differantur, quo ipse arma gerere & virtutem suam ostendere possit; exclamans: quam fortem me tum præstabo & strenuum. (y) In prælio Wimpinen-

Christo-
phorus,

Tom. IV.

Ff

(s) SPRECHER *Hist. Rhet.* pag. 601.

(t) Conf. *Caroli Marchionis Badæ & Hachbergæ Apotheosis*, Argent. 1727. 4to & JUNGLERUS.

(u) Alii die 2. Dec. 1599.

(x) Alii diem 6. Jan. ponunt.

(y) Junglerus, qui Principem hæc dicentem audivit, in vita Georgii Friderici

GEORG.
FRIDER.

si talem se ostendit, qualem se futurum promiserat. Ad Comitem Mansfeldiæ profectus in Frisiam, turmæ equitum Carolo sub fratre præfuit A. 1623. annoque sequenti vixit apud Gallia Regem. At A. 1625. Ducis Sabaudia castra secutus, contra Hispanos in Pedemontio pugnavit. Inde ad Belgii Fœderati tranfivit militiam, in ea perseverans, donec Gustavus Adolfus in Germania apparuit; ejus castra magno cum ardore secutus, a latere ejus nunquam discedens, Ingolstadii obsidioni interfuit; in qua Regis equus, Rege servato, occisus; at Christophoro nostro paucis post horas caput ablatum est globo, die 20. Aprilis A. 1632. sub oculis Regis. Digna mors juvene heroë; qui in herois sui periit conspectu. Rex eo cadente exclamavit: Ter mille Principes in hoc Principe amisi. Defuncti corpus jussu Regis Augustam, (z) indeque in Durlacenses terras deductum est. Pforzhemii sepultum. Univerfus Suecorum exercitus, in aciem dispositus, duplici tormentorum ac sclopetorum explosione, Principi, cum abduceretur, valedixit. Infelicem filii casum mira animi constan-

rici, ejus Consiliarius fuit, rem annotat: De Junglero vide Tom. I. *Hist. Badensis in Proleg.*

(z) Augustæ in Ecclesiæ S. Annæ crypta aliquamdiu corpus ejus quievit. Fridericus, Christophori frater, datis ad Augustanos litteris, petiit, ut illud fervarent, donec itinera securiora, ut in Marchiam possit transferri. STETTEN *Geschichte der Stadt Augspurg* Part. II. pag. 195.

tia pertulit pater, (a) cui tot malis afflicto, majus addi non potuisset; tranquillum se esse professus, quod rex fit illæsus.

GEORG.
FRIDER.

§. L X X X.

Anna Augusta, nata A. 1604. die 30. Martii, obiit die 2. Aprilis A. 1616. Filiæ reliq.

Sibylla Magdalena, nata d. 21. Julii 1605. nupta Johanni Comiti Nassovio Idsteinenfi d. 7. Jan. 1629. defuncta A. 1644.

Francisca, nata d. 9. Aug. denata d. 27. Aug. 1606.

Urfula Maria, nata d. 3. Nov. mortua d. 22. Dec. 1607.

Francisca Sibylla, nata die 4. Febr. periit d. 2. Mart. 1609.

Sophia Dorothea, nata d. 14. Mart. 1610. mortua die 24. Oct. 1633.

Ernestina Sophia, nata d. 26. Dec. 1612. denata 4. Jul. 1658.

§. L X X X I.

Uxor secunda Georgii Friderici fuit Agatha, ex Comitum Erbacensium profapia, Georgii Comitis Erbacensis & Annæ Comitissæ Solmensis filia, nata die 16 Maji A. 1581. nupta die 23. Octobris A. 1614. mortua Caroloburgi A. 1621. pridie Cal. Maji quadragesimo primo ætatis; sepulta Pforzhemii, postquam septennio in matrimonio vixerat.

Tom. IV.

F f 2

(a) BOLESL. PHILIPPUS a CHEMNITZ *Belli Sueco Germ.* Vol. I libro IV. Cap. XV.

GEORG.
FRIDER.
Liberi.

Tres illa Marchioni filias Principes peperit; quarum duas moriens vivas reliquit.

Agatha, nata die 2. Sept. 1615. denata 1616.

Anna, nata die 29. Maji 1617. Carmina hæc varii generis & Comœdias Basileæ, ubi belli temporibus vixerat, lingua patria scripsit; nec Gallicæ, nec Latinæ ignara. A. 1672. die 15. Octobris decessit.

Postrema liberorum Georgii Friderici fuit Elifabetha; nata die 5. Febr. 1620. haud vulgaris quoque ingenii Princeps, iisdem, quibus foror, artibus operam navans. Scripta ejus, poetica manu exarata, in Bibliotheca Bada-Durlacensi servantur. Veterum quoque Scriptorum, Regum ac Principum acute & prudenter dicta sollicite collegit & typis vulgavit. Sexui feminino dedicatus est liber. (b) Basileæ, ubi Gallicum ob bellum secesserat, die 13. Octobris 1692. anno 72. ætatis vitam commutavit cum morte.

§. LXXXIII.

Uxor 3.

Tertia Georgii Friderici uxor fuit Elifabetha, Johannis Thomæ Stotzii, supremi judicis in Stauffenberg, filia, ad Morganaticam (c) desponsata, die 29. Jul. A. 1621. quæ vero A. 1652. die 14. Maji improlis decessit.

(b) Impressus Durlaci A. 1685. 4to.

(c) Conventum, ne liberi, ex hoc matrimonio nati, succedant in Marchia, sed bonis, in contractu nuptiali definitis, contenti sint.

CAPUT VI.

FRIDERICUS V.

A. 1622. -- 1659.

§. I.

Fridericum in ordine Marchionum regnantium Frid. V. initia. tertium, stylo, apud Badenses recepto, quintum appello, quod majores, non regimini, sed nominibus tantum intenti, Fridericum Ultrajectensem Episcopum, ut & Fridericum illum, qui ante patrem Hermannum IX. in pueritia mortuus est, computandos esse censuerunt.

Fridericus V. natus est inter Marchicos motus, eo ipso anno, (a) quo Bada-Badenses terras occupaverat patruus, eo tempore, quo, plena diffidentiarum, Germania præparaverat arma, quibus paulo post in sua viscera sæviit; quo emicuerunt scin-

Ff 3

(a) A. 1594. d. 6. Jul.

FRID. V.

tillæ, quæ denique in bellicam triginta annorum flammam eruperunt. Inter incendii hujus initia (b) Georgius Fridericus pater, animo & corpore vigens, filio Principi sceptrum regiminis tradidit, ut non tam viventem ex se, quam ex se regnantem vivens conspiceret. Bonis artibus, a teneris, innutritus pater, nato quoque eas instillavit sollicitate; eo feliciore successu, quod ante oculos quotidie habuerat filius patris exemplar.

Ex itinere, quod A. 1612. & sequente in Galliam, Belgium Angliamque instituit, redux Fridericus, a patre rebus gerendis admotus est, eo absente non semel regimen gerens, quod patre abdicante, A. 1622. solus suscepit. (c)

§. II.

Regimi-
nis exor-
dia.

Regiminis ejus, quod per triginta septem annos duravit, exordia fuerunt sollicitudinis plena. Vix enim capeffiverat fasces, cum pater, apud Wimpinam clade prostratus, Marchiam quoque, filio traditam, prostravit. Subditi, miseris belli & militum licentia oppressi, publicam & suam deplorabant calamitatem.

Friderici nostri Literæ, post cladem, die 22. Maji scriptæ, supersunt, quibus Cæsari exponit, Badensium terrarum regimen,

(b) A. 1622.

(c) Post solennem patris abdicationem in Superiori & Inferiori Marchia & speciatim quoque in Schwarzacensi ditione præstitum est Friderico V. homagium.

paulo ante, quam ad proelium eduxerat copias, sibi traditum a Patre; cujus consilia sibi semper displicuisse, simul ingenue fatetur. Addit, sperare se, Cæsarem legatis, quos proxime missurus sit, haud denegaturum esse investituram feudorum; beneficii memoriam nullo tempore depositurum se spondens.

Extant & aliæ ejusdem Marchionis ad Tillium literæ, scriptæ die 18. Junii, quibus dimissum a patre exercitum nunciat, eumque certiolem reddit, bellica consilia a patre, se invito, suscepta. (d)

§. III.

Eundem in sensum scripsit quoque Fridericus V. ad Maximilianum, Bavarix Ducem; cui eodem modo persuadere studet, constanter se pridem sollicitasse patrem, ut deponeret arma, idque tandem ab eo obtinuisse. Petit, ut deprecatoris officio apud Cæsarem fungatur.

Maximilianus die 25. Aug. Marchioni respondit, Georgium Fridericum, nec læsum nec laceffitum, Cæsari & Ligistis arma eodem fere tempore intulisse, quo nihil se hostile meditari, sed defendendæ tantum, inter bellicos motus, Marchiæ suæ invigilare, literis testatus erat & ore. Subjungit & alias querimonias; at denique, causam Friderici apud Cæsarem se acturum, promittit,

(d) LONDORP. *Acta* Tom. II. pag. 626. JULIUS BELLVS in *Laurea Austr.* Lib. VI. pag. 551. PAREUS in *Hist. Palat.* Lib. VI. Sect. III. pag. 339. KHEVENHÜLLER *Annal. Ferd.* Tom. IX. pag. 1731.

FRID. V.

quod patris ille improbet acta; remque eo perducturum, ut terras suas, a bello intactas, conservet; ea conditione, ut reliquas copias, paucis exceptis, dimittat, Cæsarisque hostibus nulla ratione ferat opem. (e)

Ab ipso Cæsare suppliciter petit Fridericus, e Spanheimensi Comitatu, haud ita pridem occupato, ut deduceret præsidia & quoad Eduardinam litem, amicæ compositioni locum concederet. (f)

§. I V.

Marchiam super. amittit.

Cæsar autem opportunum hoc tempus esse ratus est, quo Marchiam superiorem, quam per XXVIII. jam annos Durlacenses tenuerant, sententia, die 25. Aug. A. 1622. lata, Wilhelmo, Eduardi Fortunati filio, una cum fructibus perceptis & percipiendis, adjudicaret. (g)

Executor sententiæ designatus est Leopoldus Archidux, Ferdinandi Cæsaris frater, Argentinenensis & Passaviensis Episcopus, quem Fridericus, datis ad eum literis, de executione suspendenda

(e) KHEVENHÜLLER *Annal. Ferdin.* Tom. IX. pag. 1709.

(f) Litteras hac de re ad Cæsarem scripsit die 14. & 28. Aug.

(g) Cessionem terrarum, a Georgio Friderico factam, quod non agnosceret Cæsar, subdelegati ejus executionem sententiæ non Friderico nostro, sed Georgio Friderico, patri, literis Spiræ, die 21. Octob. A. 1622. datis, nunciarunt.

denda interpellavit. Eodem tempore Saxonem, Wirtembergicum, Onolsbacensem & Baruthinum, Marchiones, aliosque Evangelicos Principes ad causam suam suscipiendam invitavit Fridericus; Cæsarem submisit rogans, ne Principem, ipsi devotum, indicta causa condemnaret.

Verum enimvero neque in Senatu Aulico auditæ sunt Marchionis rationes; neque frequentes Principum intercessiones impedire potuerunt, quo minus latam Cæsar sententiam per Leopoldum Archiducem exequeretur mense Octobri. Wirtembergæ Dux Joh. Fridericus, Marchionis affinis, suavit, ut majoribus malis avertendis se obedientem præberet. (*h*)

§. V.

Fridericus noster, hostibus Marchiam vexantibus, ad affi-^{Gesta var-}
nem secedens, nihil aliud obtinuit, quam ut copiarum Cæsarearum ^{ria,}
A. 1623. die 20. Maji terras ejus relinquerent, fructuum percepto-
rum & damni actione in annum proximum dilata.

A. 1624. tempore æstivo Ligisticarum copiarum pars Marchionatum invasit; Pforzhemio per duodecim horas resistente. Fridericus, non tutum se videns, terras suas iterum reliquit. (*i*)

Tom. IV.

G g

(*h*) Solenni tamen instrumento contra executionem hanc protestatus est Marchio die 14. Octobris.

(*i*) *Theatr. Europ.* Tom. I. pag. 320.

FRID. V.

In Conventu Circuli Suevici, hoc anno Ulmæ habito, de loco priore inter Friderici & Wilhelmi legatos lis agitata; possessionem Friderico, prærogativam lineæ allegante Wilhelmo. Res amice cum non potuisset componi, Wilhelmus Cæsaris auctoritatem imploravit. Hic audiendum quoque Fridericum æquum esse duxit. Pactione Vindobonensi res tandem transacta.

§. VI.

Fru-
ctuum
percept.
actio.

Eodem anno, quo hæc Ulmæ contigerunt, de restitutione documentorum superioris Marchiæ & fructuum perceptorum denuo tractatum est. Leopoldo Archiduci Cæsaris decreto cura rei delata. De documentis & chartis res parum difficilis; sed difficilior fuit fructuum perceptorum tractatio, contendente Friderico, contra jus fasque eam sibi necessitatem imponi, quod Marchiæ superioris occupatio justis ex causis a majoribus facta sit. Leopoldus Archidux intercessorem se gerens, Ruffaci instituit Conventum, in quo Fridericus ipse comparuit, sed conditiones, quas Wilhelmi proposuerant legati, ut minus æquas rejecit.

Idem plane fuit exitus secundi Conventus, A. 1625. mense Majo, conciliante Archiduce, Friburgi Brisgovix habiti, in quo præfente Wilhelmo, Fridericus in vicinia substitit. Hic novam paulo post, conficiendis rationibus, dilationem impetravit a Cæfare, unde negotium aliquantisper quievit.

§. VII.

At A. 1627. rumor Vindobonam quum venisset, Georgium ^{Trans-} Fridericum, Marchionem, denuo arma parare, Cæsar exequen- ^{actio Vin-} ^{dobon.} dæ sententiæ nova ad Leopoldum Archiducem expedivit mandata. Fridericus, litteris die 13. Februarii ad Cæsarem datis, falsos esse, quæ de patre spargebantur, rumores, neque se consiliorum ejus, qualiacunque fuerint, participem fore ostendit. Copiæ Bavaricæ, quæ Dynastias Brisgovicas, a pluribus jam annis infederant, ut deducantur, Cæsarem submisit rogat. Ejusdem argumenti literas scribit ad Bavarum die 27. Febr. quibus certiorum eum reddit, Basileam se ad patrem profectum, ut eum a proposito averteret; patrem animum mutasse.

Instabat tamen Leopoldus Archidux, & agitatum illud fructuum perceptorum negotium, vi armata terminare constituerat. In eo res erat, Fridericus omnibus ut pelleretur ditionibus, (k) cum denique Cæsar, Principum interventu, ad mitiorem perductus sententiam, utrique Marchioni diem (15. Maji) dixit, quo Vindobonam venirent & arbitrato suo controversiam dirimerent.

Tom. IV.

Gg 2

(k) Consilium hoc Aulæ Cæsareæ Fürstenbergæ Comes, Judicii Aulici tum temporis Præses, Marchioni nostro, amico aperuit; suaque intercessione rem eo deduxit, ut uterque Marchio, coram Cæsare transacturi, Vindobonam vocarentur.

FRID. V.

Fridericus, cui componendi rationem Wirtenbergicus fuggerat, venit Vindobonam die 29. Aprilis & postridie in Cæsaris conspectum admissus benigneque exceptus, (l) cum paucis diebus post advenisset Wilhelmus, in memorabilem illam transactionem consensit, quam uberius in Wilhelmi exposuimus vita. (m)

Vindobonæ commorans Marchio, multis precibus obtestatus est Cæsarem, ut suas & Ligæ copias ex Marchia revocaret. Cæsar die 1. Junii ad Bavarum ea de re literas dedit, sed caruerunt effectu.

§. VIII.

Transact.
Etling.

Fridericus denique, investitura pro se & agnatis die 11. Junii a Cæsare suscepta, postridie Vindobona discessit. Marchiam spoliata rediit cum deprehendisset & inopem, ingentem illam pecuniæ summam, quam Vindobonensi pactione promiserat, colligere non potuit. Wilhelmus, ea de re anno sequente apud Cæsarem præfens conquestus, nova ab eo ad Leopoldum Archiducem die 7. Dec. mandata obtinuit. Instituti tum inter Marchiones tra-

(l) Cæsar Marchioni ad januam usque obviam processit & limen intranti manum protendit. Redeuntem ad januam capite adaperto comitatus est. Ferdinandus Cæsaris filius, Hungariæ Rex, Marchionem, die 3. Maji eum invifentem, in Camera ante cubiculum excepit. Leopoldus Archidux, veniente & discedente Marchione, ad scalam usque processit. Fridericus ægre inductus est a Cæsare, ut Wilhelmum appellaret agnatum.

(m) Vid. Tom. III. pag. 86.

ctatus; amica compositio non semel tentata; sed frustra. Con-
filiio Wilhelmi a Leopoldo Etlingam denique missi sunt legati, qui
A. 1629. novam ibi confecerunt pactionem, qua Præfecturæ Stein
& Remchingen oppigneratæ Wilhelmo; territorii juribus Friderico
servatis, cui & ordinis prærogativa, dum viveret, relicta. (n)

Aequiores condiciones impetrasset Fridericus, si ad sacra
mutanda potuisset induci. (o) Recusavit hoc, licet amplis pro-
missis, &, post obitum Barbaræ conjugis, spe matrimonii cum filia
Ferdinandi II. Imperatoris invitatus. (p)

§. I X.

Ferdinandeum de Ecclesiasticis bonis restituendis Edi-
ctum, quod eodem anno prodiit, totius Germaniæ Protestantes Edictum
restitut.
vehementer commovit; qui in dubio rerum statu frequentia inter
se agitarunt consilia. Evangelici Sueviæ Ordines eam ob causam
Vindobonam legationem miserunt, cui Læwensteinio-Werthei-
mensis præfuit Comes. (q) Sed legati cum nihil proficerent, jussu
Ordinum re infecta domum redierunt.

Gg 3

(n) Conf. Tom. III. pag. 99.

(o) CHAPPUZEAU *Allemagne Protestante* pag. 90.(p) JUNGLERUS in *Vita Friderici V.*(q) Legatio hæc A. 1629. die 26. Julii Vindobonam advenit. Intererant illi
duo Badenses Consiliarii Fridericus de Stein & Johannes Wilhelmus
Abelius.

FRID. V.

Fridericus biennio post Præfecturam Langensteinbach, quam titulo permutationis nuper Ernestus Fridericus acquisiverat, Nicolao, Albæ Dominorum Abbati, restituere coactus est.

Imminens tum libertati Germanicæ & Protestantium rebus periculum Gustavum Adolpum, Sueciæ Regem, induxerat, ut A. 1630. victricia sua in Germaniam arma proferret. Elector Saxo, Suecis non favens, Lipsiam tamen ad diem VIII. Februarii Protestantium Conventum indixit, ad quem, commendatis Wirtembergæ Duci Marchicis terris, atque supplicationibus per omnem Marchiam indictis, aliis cum Proceribus se contulit Fridericus. (r) Abolitionem Ediçti & oppressionum a Cæsare petendam, placuit Conventui, quin & arma paranda, quibus vis & injuriæ militis Cæsarei propulsentur. (s)

Cæsar vero, missis circumquaque mandatis, Principes atque Civitates, Lipsiensi foederi ut renunciarent, hortatus est. Fridericus, quos ex foederis hujus legibus conscripserat milites, aliorum Principum exemplo, dimisit.

§. XI.

Marchio
Suecis
accedit.

Cæsar diffidorum, de religione, & de bonis ecclesiasticis componendorum, induens speciem, Francofurti ad Mœnum Con-

(r) KHEVENHÜLLER *Annal. Ferd.* Tom. IX. pag. 1518. *Theatrum Europ.* Tom. II. pag. 293. Idem litteris, ex Conventu Lipsiensi ad Cæsarem datis, subscripsit. *Theatrum Europ. loco alleg.* pag. 304.

(s) LONDORP. *Act. publ.* Tom. IV. pag. 144.

ventum instituit, ad quem Friderici quoque nostri legatus accessit. (t) Sed infecuta brevi post Lipsiensis pugna Conventum & omnia Cæsaris intervertit confilia. Sueci victores per omnem effusi Germaniam, Principes Protestantes & speciatim Fridericum nostrum ad suas paulatim partes traduxerunt.

Hic dein, Suecis ad Rhenum & in Alsatia dominantibus, in terris suis fuit securus, superioris quoque Marchiæ ad tempus, ut videbimus, possessor; quod Wilhelmus Marchio Cæsareas partes constanter sequeretur.

§. XII.

Enimvero A. 1632. mense Martio Ossa, Cæsaris dux, Cæsarei
per Alsatiam descendens, Wissenburgo expugnato, Rhenum tra-
jecit, atque in Badensem Marchionatum irrupit. Occupatum ^{irrum-}
priedie Paschatis Durlacum. Exmarchio pater, qui illic commo-
rabatur, adactus est, ut militem suum, nuper conscriptum, quem
secum habebat, in Cæsaris militiam transcriberet. Inde Stolho-
vam progressus Ossa, Strasburgerum, equitum ductorem, qui
modico Suecorum præsidio oppidum tuebatur, ad deditionem
compulit. (u)

Eodem anno Montecuculus Comes, equitum & peditum, Bronckhorstii, Rœllingeri, Metternichii copiis adauctus, infe-

(t) *Theatr. Europ.* loc. alleg. pag. 437.

(u) CHEMNITZ *Belli Sueco Germ.* Vol. I. Lib. IV. Cap. XXVII. *Theatr. Europ.*
Tom. II. pag. 569.

FRID. V.

standæ Durlacensi & Wirtenbergicæ ditioni, ex Alfatia movit trans Rhenum, occupatisque Durlaci & Brettæ oppidis, Suecos, qui ibi hospitabantur, ad sua repulit signa. Inde Knitlingam, in Wirtenbergenfi agro, vi expugnatam, admoto quatuor diversis locis igne, combussit.

§. XIII.

Sueci
succur-
rant.

Eodem tempore Henricus a Metternich, summæ rerum Heidelbergæ præfectus, Wiselocense oppidum, ubi equitum ala, a Marchione Badensi conscripta, ac dimachi quidam agebant præfidium, circumfedit atque tormentorum projectu in angustias redegit. Durlacensis noster & Wirtenbergicus Gustavi Hornii implorarunt auxilium, quem Gustavus Adolfus rebus ad Rhenum jusserat præesse. Hic laborantibus sociis eo lubentius succurrit, quod Galli, occupatis Treviris, ad Rhenum usque inferiorem mense Junio progressi, Archipræfulatus Trevirensis occupaverant oppida, atque adeo tutum ab ea parte reddiderant Hornium. Hic ergo, Rheno inferiore & Mosella relicta, ad superiores ejus partes contendit, atque Wiseloco obsidione liberato, hostium equitatum, quem Montecuculus Comes in auxilium Metternichio miserat, ibidem mense Augusto ejusdem anni profligavit.

§. XIV.

Monte-
cuculi
fuga.

Accepto de hac clade nuncio, Montecuculus celeri fuga prope Philippiburgum trans Rhenum se recepit. Insequitur eum cum

cum equitatu Hornius, relicto ad Stollhovam cum peditatu Hubaldo tribuno, qui brevi oppidum in potestatem redegit. Milites præfidiarii plerique ad Suecicum tranfierunt exercitum. Ortenbergæ Castrum Hornio fere fuit funestum. Offenburgum cum locis vicinis occupatum a Suecis; Kintzingana vallis, Wirtenbergici ope, Cæfareanis erepta.

Hornii consilium quoque fuerat, Rheno super pontem Argentorati transmissio, Montecuculum impedire, ne Brisacum attingeret, quam urbem ille post Wiselocianam cladem petierat. Sed irritum fuit Hornii consilium: Montecuculus rediit saluus Brisacum. Hornius tamen in Alfatiam transiit, ab Argentinensibus, Suecicas in partes pronis, invitatus, qui omnia, expeditioni necessaria, militemque offerebant.

Benfelda, Selestadium, Colmaria, aliaque cis & trans Rhenum oppida, partim vi, partim voluntaria deditio, in Suecorum potestatem tranfierunt. (x)

§. XV.

Gustavi Adolphi, Regis, in prælio ad Luzenam hoc anno cæsi, obitus Suecorum in Germania opes haud parum adflixit. Conventus Heilbronn.

Renata tum inter Protestantes, Suecorum confœderatos, diffi-

Tom. IV.

H h

(x) CHEMNITZ *l. c.* Cap. XLI. XLIII. PUFENDORF. *Rev. Suecicar.*
Lib. IV. pag. 78.

FRID, V.

dia. Plerique inopinato casu velut attoniti, nutabant. Nutantes ut confirmaret Axelius Oxenstierna, Regni Suecici Cancellarius, omnes animi sui vires intendit. Conventum ille Ordinum quatuor Circulorum superiorum A. 1633. mense Martio & Aprili celebravit Heilbronnæ, ubi de libertate Germanica, de vindicandis Imperii legibus, Ordinibusque restituendis, die 13. Aprilis quatuor Circulorum nomine cum Sueciæ Regina percussum est fœdus. Exercitus, stipendia militum, adparatus bellicus, comectus & disciplina militaris ordinata. Cautum, separatam si quis sociorum iniverit pacem, hostis loco habeatur. Suprema rerum omnium cura Oxenstiernæ & delegatis delata. (y)

§. X V I.

Ditiones
in Marchionem
collatæ.

Splendissima hæc est vitæ Friderici nostri epocha, ubi ille non superiorem modo Marchiam, sed alias Suecorum beneficio, ditiones accepit.

Marchionatum superiorem, anno superiore occupatum a Suecis, a Gustavo Adolpho Rege petierat Marchio. Rex, commendante rem Bernhardo Vinariensi, facile annuit, restitutionem facturum, nisi mors intervenisset.

(y) Acta hujus Conventus exhibet LONDORP. Tom. IV. pag. 292. seq. Add. CHEMNITZ Tom. II. pag. 33. 61. seq. PUFENDORF. *Rer. Suec.* Lib. V. §. 28. 29. 34. PIASECIUS *Chron.* pag. 464.

Destinata Regis in Heilbronnenſi Conventu executus eſt Axelius Oxenſtierna, qui Friderico præſenti, die 13. April. Coronæ Suecicæ nomine instrumentum exhibuit, quo ſuperiorem Marchiam cum reliquis, quæ ad eam ſpectant, ditionibus, ei & heredibus, maſculis ac fœminis, conceſſit. Sed & alio diplomate, conſenſu Circulorum, omnes terras Rhenenſes, Rhenum inter & Nigram Silvam a Seckinga ad Philippiburgum uſque, quæ ad Auſtrios pertinent, illi adſcripſit; in compenſationem meritorum in Proteſtantium cauſis. Præterea copiis per Briſgoviam & omnem Marchionatum præfectus Marchio, (z) ab Oxenſtierna in mandatis accepit, ut Schauemburgenſis, Salmenſis & Montecuculi Comitum ſe objiceret conatibus; comœatu omnique apparatu bellico Briſfacenſem Civitatem, a Suecis mox obſidendam, prohiberet. (a)

§. XVII.

Suſtinendis autem belli ſumptibus, Fridericus cum Feuquie-
rio, Ludovici XIII. ad Germanos legato, qui, renovando cum Sue-
cis fœderi, (b) Heilbronnâ venerat, de pecuniæ ſumma, a Re-
ge Galliæ mutuo accipiendâ, tractavit. (c)

Acta cum
legato
Gall.

Tom. IV.

Hh 2

(z) Litteræ eam in rem datæ ſunt die 16. April.

(a) CHEMNITZ loco alleg. pag. 94.

(b) Instrumentum hujus renovationis extat in LONDORP. Tom. IV. pag. 313.

(c) Memoires pour l'Histoire du Cardinal de Richelieu. Tom. I. pag. 394, ubi hæc

FRID. V.

E Conventu Heilbronnenfi redux Fridericus, mense Julio, præfente Reichardo Mockhelio, Suecico per Alfatiam legato, Marchiæ superioris, Comitatus Ebersteinensis, Dynastiæ Lahrae & Malbergæ, ut & Auftriacarum ditionum, Advocatiæ præsertim Ortenavicæ, possessionem adiens, ubique populos in fidem suscepit, abolitis pristinis officialibus & præfectis, novos constituit, aliaque, quæ præfens rerum usus videbatur exigere, ordinavit. Monasterio Schutterenfi procuratorem dedit. Advocatiæ Ortenaviæ Antonius de Lutzelburg cum militari imperio præfectus. Ex omnibus Badensibus terris solus Spanheimensis Comitatus non in manibus fuit Friderici Marchionis.

§. XVIII.

Clades
Cæsarean.

Hæc dum aguntur, mense Majo ineunte, Cæsarei e Brisacco erumpentes, Badevillam, Roetelam & Saufenbergam occuparunt. Sed mense sequenti Otto Ludovicus, Rheingravius, exercitus Suecici dux, junctis cum Marchione Badensi copiis, insignem hostibus cladem intulit prope Brisacum. Marchio Kentzingam & Kirchovæ vicum, vallo fossaque munitum, cepit, Kro-

de Marchione nostro refert Feuquierius: „ Le Marquis de Bade-Dour-
 „ lac, qui étoit aussi à l'assemblée de Heilbronn 1633. fit grande in-
 „ stance au Sieur de Feuquieres pour obtenir par l'entremise de ses
 „ offices vers sa Majesté, qu'elle eut agreable de lui preter cent mil-
 „ le écus pour l'assurance de la quelle somme il donneroit des terres.

tzingam, Ampringam aliosque vicos combussit; Stauffam, Neoburgum, Badevillam, Saufenbergam, Roetelam, Rheinfeldam, Seckingam, Lauffenburgum & Landshutum expugnavit præfidiisque munivit. Denique citato agmine in Alsatiam contendit Rheingravium, ut Montecuculum, cum quo erat Hermannus, Marchio Badensis, ex eadem expelleret. Sed hostis adventu Montecuculus trans Rhenum se cum copiis recepit. (d)

Eodem Junio mense Oxenstierna quatuor Circulorum superiorum Heidelbergæ celebravit Conventum, ad quem Fridericus quoque noster Badensis se contulit. Actum ibi de solvendis militum stipendiis, de annona militari; obsidio Hagenoæ ac Philippiburgi decreta. (e)

Conventum hunc ultimo Julii solennior alius Francofurti ad Mœnum excepit; ubi Heilbronnensia acta confirmata sunt, & de futuræ pacis legibus aliisque rebus actum, quas præfens exigebat. (f)

Hh 3

(d) CHEMNITZ. loco alleg. pag. 125. 126.

(e) IDEM pag. 121. 136. PUFENDORF. de Rebus Suecicis Lib. IV. §. 54.

(f) IDEM pag. 152. 172. PUFENDORF. §. 69. Conventui huic nomine Marchionis interfuit Isaacus Bartolus, Confiliarius Aulicus ejus, quem publicis se non immiscere jufferat negotiis, quod earum non satis gnarus videretur. Aegre id ferens Oxenstierna, deliberationibus eum interesse voluit, quod & factum est. Legatus nomine Marchionis Reccessui Francofurtano die 5. Sept. subscripsit.

FRID. V.

§. XIX.

Oppu-
gnatio
Brisac.

Mense Julio & Augusto Fridericus noster, una cum Ot-
tone Rheingravio oppugnavit Brisacum. (g) Urbs tamen Ducis
Ferix ex Italia adventu liberata. Durante obsidione a Præfecto
quadrangularis argenteus cufus est nummus, qui bimestris obsidii
memoriam servat. (h)

Milites palantes, Badensem cum infestarent Marchiam, &
viatoribus damna inferrent, Fridericus A. 1634. die 10. Januarii
edicto illos observari & vi armata jussit repelli. (i)

Convent.
Francof.

Oxenstierna, quam dudum animo conceperat, Circulo-
rum superiorum cum inferioribus conjunctionem, hoc demum an-
no perficere satagens, communem omnibus Protestantibus Con-
ventum Francofurtum ad Mœnum indixit, ad quem Fridericus
quoque noster cum filio natu majore Friderico se contulit. (k) Ibi
de consiliis armisque jungendis, diu multumque tractatum est, sed

(g) IDEM pag. 162.

(h) Extat apud KOELER *Münzbelustig.* Tom. I. pag. 425. In Nummo hæc
legitur Inscriptio: „Die VII. Julii & III. Aug. ao. Dni MDCXXXIII.
„ Brisacum obfessum ductu Rheingr. Ottonis Lud. & March. Frid. Durl.(i) KHEVENHÜLLER *Annal. Ferdinandeor.* Tom. XII. pag. 1281. *Theatrum
Europæum* Tom. III. pag. 151.(k) *Theatrum Europæum* pag. 252. Fridericus ante Conventum finitum Fran-
cofurto discedens, Ernestum Fridericum de Remchingen, a Consiliis
secretis & Isaacum Bartolum, Consiliarium Aulicum legatos reliquit.

deliberationibus dum trahitur tempus, funestæ ad Nordlingam Suecorum cladis nuncius advenit, quo perculsi Ordines, re infecta discesserunt. (l)

§. XX

Cæsareani victores per omnem Sueviam, Wirtembergi-^{Marchio}cam ditionem & Marchionatum inferiorem grassati sunt. Frid-^{ditionibus exul.}ericus noster, omnibus spoliatus ditionibus, cum aula sua se Argentinam recepit, (m) & reliquum belli tempus vel Argentinæ vel Basileæ (n) transegit; ita tamen, ut rebus gerendis non raro ipse interesset. Cæsareani vero, occupatis Saufenbergæ, Rœtelæ & Badevillæ Dynastiis, Klinglinum, Juris Doctorem, ex Enfischemiano Regimine præfecerunt Governatorem.

Ingravescentibus ita rebus Suecorum in superiore Germa-^{Convent.}nia, multisque Protestantium recedentibus a fœdere, Oxenstier-^{Wormat.}na, tanto oneri sustinendo impar, necessarium judicavit, cum reliquis fœderatis communicare consilia, ut, quid agendum, sit in medium conferrent. Occasio novi Conventus, sub finem hujus

(l) CHEMNITZ Tom. II. Lib. II. pag. 364. 410. 496. PUFENDORF, de Rebus Suecicis Lib. VI. §. 35. seqq.

(m) Theatrum Europæum Tom. III. pag. 381.

(n) Usque ad A. 1642. Argentinæ versatus est Marchio, ut ipse testatur in literis die 27. Maji A. 1642. scriptis. Sequentibus annis usque ad pacem Westphalicam Basileæ commoratus est. A. 1640. jura sua in vicum minoris Huningæ Civitati Basiliensi titulo venditionis reliquit. BRUCKNER Merckwürdigkeiten der Landschaft Basel VI. Stuck pag. 616, seqq.

FRID. V.

anni WORMATIÆ habiti, in quo cum Wirtembergæ Duce aliisque cum fociis FRIDERICUS quoque MARCHIO comparuit. Actum de conditionibus fœderis, cum Gallia Rege ineundi, quæ multis licet minus placuissent, Bipontino tamen, Palatinus Electoralis administratori, ut & Wirtembergico, Hasso, Badensi nonnullisque Comitibus a Feuquierio, Gallia legato, persuasum est, ut accederent fœderi; sine quo Suecorum & Protestantium Germaniæ res perditæ fuissent. Tum denique missa a Protestantibus fœderatis in Galliam legatio, quæ pecuniam & copias, quin & fœdus apertum peteret a Rege, utque Cæsari bellum declararet. (o)

Conversione hac rerum monachi, ex Monasteriis superioris Marchiæ nuper a Suecis expulsi, post Nordlingensem Cæsareanorum victoriam A. 1634. in Monasteria redierunt; quod & post Restitutorium Ferdinandi Edictum ante quinquennium fecerant.

§. X X I

Pax Pragenfis.

Pace Pragenfi A. 1635. cum Saxone constituta, FRIDERICUS noster in laterculo eorum comparet, qui a Cæsare ab amnestia exclusi sunt. (p) Saxo die 5. Nov. ea de re ad Marchionem scribens, incassum laborasse se apud Cæsarem ait, amnestiæ ut includeret

(o) PUFENDORF loco alleg. §. 89. seqq.

(p) Pragischer Neben-Recess wegen der excludirten in Pirnischen und Pragischen Friedens-Pacten pag. 269.

cluderet Marchionem. Id tantum se a legatis ejus impetrasse, ut singuli Ordines nonnisi causa cognita & accedente Collegii Electoralis consilio judicentur. Marchioni certas Præfecturas, alimenterum loco, assignandas, donec, admiffa pace, Cæsari reconcilietur & Ordines Catholici, ut & Lotharingiæ Dux restituantur. Sacra per omnem Marchiam in eo relinquenda esse statu, in quo fuerint A. 1627. die 27. Novembris.

Marchionatui Bada-Durlacensi Cæsar administratorem dedit Johannem Eberhardum ab Elz, Trevirensis Archiepiscopatus Marefchallum & Confiliarium Intimum Domus Bada-Badenfis. Marchia superior restituta Wilhelmo.

Plerique superioris Germaniæ Ordines, Suecis neglectis, tum cogitarant de pace, missis ad Hungariæ Regem Ferdinandum, qui suo nomine transigerent. Nonnullis æquæ, asperæ aliis dictatæ sunt leges. At Marchio Fridericus exul e terris, & amnestia exclusus, ad Gallicas se applicuit partes, quæ unica ei spes supererat atque præsidium, post cladem Nordlingæ. (g)

Idem fuit Wirtenbergici fatum, qui ditionibus pulsus, reconciliationem cum Cæsare per facialem quærens, duram a Curcio Cancellario, Ferdinandi, Hungariæ Regis nomine, Heilbron-

Tom. IV.

li

(g) PUFENDORF *Rer. Suecicarum* Lib. VII. §. 88. pag. 211. de eo ita scribit: „Marchio Badensis, Gallorum promissa fecutus, his sese plane addixerat.

FRID. V.

næ responfionem accepit; pace Pragenfi ab amneftia quoque nominatim exclufus. In Wirtenbergicis Cœnobiis reftitutus fuit cultus Romanus. (r)

§. XXII.

Acta varia.

Reinachius, Gubernator Brisaci, Marchicum Hachbergæ castrum, Brisaco non longe diftans, natura arteque munitum, obfidione lenta per totum obfederat triennium. Præfidiarii denique A. 1636. annonæ defectu ad deditonem compulfi, militari more emigrantes, Cæfareanis castrum tradiderunt. (s)

Eodem anno Ferdinandus, Romanorum Rex, cum exercitu fuo venit Durlacum, fed clementem fe præftans.

At Bernhardus Vinarienfis, victis captisque A. 1638. apud Rheinfeldam Cæfareani exercitus Ducibus quatuor & expugnata Rheinfelda, die 28. Martii Rœtelæ recepit castrum & paulo post Friburgum; (t) fed & Brisacum denique (u) post octimestrem obfidionem & repetitas contra Cæfareanos, urbem liberaturos, victorias, eodem anno quum in potestatem redegifset Bernhardus, Marchicas Brisgoviæ ditiones reftituit Friderico, qui expugnationi urbis interfuit. (x)

(r) IDEM loco alleg.

(s) LOTICHIJ *Rev. German.* Lib. XXVI. Cap. II. §. 4.

(t) Die II. Aprilis,

(u) Die 17. Decembris.

(x) *Theatrum Europæum* Tom. III. pag. 932. 1026.

Anno fequente Marchioni, Bafileæ hærenti, condiciones de pace, & de reconciliatione, cum Cæfare ineunda, propofitæ funt; quibus ille fpretis Suecico fœderi conftans adhæfit.

§. XXIII.

Unde ad Ratisbonenfia Comitiam, quæ pacificandæ Germaniæ Cæfar A. 1640. indixerat, non vocatus eft Marchio. Nunciatum illi tamen, non vocatis Ordinibus, fecurum Ratisbonam eundi iter patere. Sed & ex Ratisbonenfibus Comitibus omnium Electorum nomine ad eum fcriptæ funt literæ, (y) ut cum Cæfare rediturus in gratiam, vel [ipfe Ratisbonam veniret, vel eodem mitteret legatum. Daturus effe operam Electores, ut æquis conditionibus reconciliatio fiat cum Cæfare. Eam occafionem fi prætermiferit Marchio, feram nimis pœnitentiam eum effe acturum. At ille Suecorum confifus amicitia, fortunam belli expectare, quam Cæfari, irato & minus forfan æquo, fe committere maluit. (z) Hinc & amneftiæ, Ratisbonæ A. 1641. fancitæ, beneficio caruit. (a)

Tom. IV.

li 2

(y) Die 21. Dec. A. 1640.

(z) Oftendunt id literæ ejus ad Electores A. 1641. die 10. Febr. fcriptæ.

(a) ADAMUS ADAMI in *Relatione hiftorica de Pacif. Weftph.* Cap. IX. §. 4. pag. 176. inter eos, qui ab amneftia Ratisbonenfi excluduntur, Marchionem recenfet.

FRID. V.

Biennio post Cæsareani castrum Badense Malberg occupant, diruunt, comburunt.

A. 1643. Bavari ex Pforzhemio oppido omnique Præfectura, ut & ex Præfectura Grabæ Ministros Ecclesiarum & Ludimoderatores Lutheranos expulerunt; substitutis Catholicis. Westphalica Pace Præfecturas has Bavari restituere noluerunt. Restitutæ tamen sunt ex legibus Pacis & Sacerdotes Catholici recedere coacti.

Eodem anno Vinariensis exercitus oppidum Badam & Ebersteinense oppidum Gernsbach diripuit, Steinbacum combuffit, apud Dutlingam die 23. Novembr. a Cæsareanis victus & fere internecone deletus. (b)

§. XXI V.

Tractatus Pacis Westph.

Inter hæc apud Westphalos de pace tractatum. Friderici nostri legatum deliberationibus interesse Cæsareani noluerunt, nisi Paci Pragenfi prius accesserit Marchio. At Suecorum, Gallorum aliorumque Principum interventu legatus admissus; fidem & obsequium Marchionis in Cæsarem atque Imperium testatus. (c) In Conventu hoc Bada-Durlacensis Bada-Badenfi legato in Collegio Principum locum denegavit. (d)

(b) ENGELSÜSS *Weimarischer Feldzug* pag. 190.

(c) ADAMUS ADAMI Cap. VII. §. 6. & 9.

(d) Vide Tom. III. pag. 108.

Sed & questus est Fridericus noster de sententia Cæsaris A. 1622. & de Vindobonensi atque Etlingensi transactionibus, omniaque in pristinum statum postulavit restitui, qualis nempe ante bellum Bohemicum fuerat. (e) Stauffensem Dynastiam & ditiones Brisgoviae cum reliquis Comitum olim Friburgensium terris repetiit Marchio, legitimum eorum heredem se esse causatus. Geroldseccianum denique in Ortenavia Dominium Annæ Mariæ conjugii suæ Geroldseccianæ restitui, sibi & heredibus masculis ac feminis investituram ejus postulavit concedi; urgens porro, ut actionibus super Dynastia Rœtelensi aliisque ditionibus, in Camera contra Marchiones institutis, renunciarent Austriaci, (f)

Ii 3

(e) Prodiit A. 1646. Diatribe, in qua sententiam A. 1622. & transactiones, eam secutas, auctoritatem non habere ostenditur. Scripti hujus titulus est: *Summarische Information, wegen der in der Oberbadischen Sach vermeintlich vorgeschützter exceptionum rerum judicatarum atque transactionum.*

(f) ADAMUS ADAMI Cap. XXVI. §. 17. pag. 516. In *Traſſatibus Pacis Westphalicæ* mense Aprili 1648. Volmarus contendit, Rœtelam pignoratitium esse feudum Austriæ, sex mille florenis auri redimibile, prout in Camera Imperii judicatum, addens, quod eadem Camera Badevillam & Saufenbergam suprematui Austriaco subjectam agnoverit. Additur, Marchionem sex mille thaleros Monasterii obtulisse Volmaro, id nimirum acturo, ut Rœtela relinquatur Marchioni, qui vicissim Badevillam & Saufenbergam Austriacæ Domui in feudum se oblaturum promiserit. Non displicuerant hæc Volmaro, convenientius esse judicanti, certum habere Vasallum, quam inimicum vicinum. Quum autem potestatem

FRID. V.

& quæ, ob everfum Hachbergæ castrum, data sunt damna compensarentur.

§. XXV.

Difficultas negotii.

Legatis Suecicis res fuerat curæ, qui vicies & ultra Cæsareis legatis rem proposuerunt. (g) Post causam Palatinam vix alia Osnabrugensem & Monasteriensem Conventum ma-

ea de re tractandi non habuisset Volmarus, rem differendam esse dixit, donec Oenipontem ad Principem redeat. MEYERN *Acta Pacis Westph.* Tom. V. pag. 704.

- (g) Sueci Formulæ Pacis, A. 1647. die 14. April. Cæsareanis oblatæ, hæc verba inferuerunt: „Fridericus Marchio Badensis & Hochbergensis restituitur in eum statum, in sacris & profanis, in quo fuit ante hos
 „ motus ejus Parens Georgius Fridericus, controversiis de superiori
 „ Marchionatu Badensi ex æquo & bono componendis. Reddatur quoque dicto Principi Friderico Dominium Stauffen & ditio Brisgovix,
 „ cum reliquis Comitum Friburgensium ditionibus & bonis, quæ olim
 „ Domui Aufriacæ sequestrata; postmodum vero ad Marchiones Badenses, legitimos eorum heredes, jure devoluta sunt. Renuncient
 „ Archiduces Aufriacæ pro se & heredibus in perpetuum actionibus &
 „ processibus super Dynastia Rœteln, aliisque ditionibus in Camera
 „ contra Marchiones institutis. Satisfiat suæ Celsitudini ob everfionem
 „ Castri Hochbergensis ex æquo & bono; Principissæ quoque Badensi restituitur Dominium Hohengeroldseck, cum fructibus perceptis &
 „ percipiendis omnique damno & interesse, eoque aperto investiantur
 „ dictus Dominus Fridericus ejusque heredes masculi & foeminae:
 MEYERN *Acta Pacis Westph.* Tom. V. pag. 460.

jore motu exagitavit; Volmaro & Bavaro resistentibus firmiter. (h)

Bada-Badensis conquestus est, Friderici V. patrem & patrum ex Eduardi Fortunati terris LXXIII. tonnas auri per 28. annos detentionis percepisse.

Post multam actionem Cæsareani A. 1647. consenserunt denique, ut Marchia superiore penes Wilhelmum manente, Vin-dobonensis & Etlingensis transactiones abolerentur, atque Præfecturæ Stein & Remchingen restituerentur Friderico. (i) Hunc

(h) HENNIGES *Meditat. ad Instr. Pac. Cæsareo Suec. Specim. I.* pag. 56.

(i) In formula Pacis mense Majo A. 1647. a Cæsareanis exhibita, apud MEYERN *Actor. Pacis Westph.* Tom. IV. pag. 561. hæc leguntur: „ Et
 „ quamvis Fridericus, Marchio Badensis & Hochbergenfis præter re-
 „ stitutionem, sibi ex sanctione amnistie generalis competentem, etiam
 „ in Marchionatum Badensem superiorem restitui postulaverit, cum
 „ tamen sententiam Cæsareæ Majestatis ea de re latam retractandam
 „ non esse placuerit, ad tollendas ultiores controversias, atque re-
 „ staurandam amicitiam visum est, ut non obstante transactione, desu-
 „ per Viennæ & postea Etlingæ confecta, Præfecturæ Remchingen
 „ & Stein, Guilielmo Marchioni Badensi & Hochbergenfi in compen-
 „ sationem fructuum perceptorum cessæ, dicto Marchioni Friderico re-
 „ stitui adeoque tota illa fructuum perceptorum actio tolli & cassari
 „ debeat, ea tamen conditione, ut Marchio Fridericus dicto Marchio-
 „ ni Wilhelmo de annua pensatione, ex avita hereditatis divisione
 „ debita, satisfaciatur, inque ejus compensationem possessionem & Do-
 „ mum Ridberg, oppido Edlingen adjacentem, cum omnibus suis ap-

FRID. V.

conciliationis modum & Galli, Marchionis foederati, paucis mutatis, amplexi sunt. (k)

§. XXVI.

Evangelicor. sententia.

Evangelici Status, plurium annorum labore in rebus his componendis frustra adhibito, Marchioni nostro, tempori ut ferviret, publicæque ut cederet utilitati, confidenter & serio suaserunt. Auxilium enim ulterius, nec a Suecis, nec a Gallis expectandum. Catholicos ad decus suam referre, Principum Secularium religionis suæ si numerus augeatur; ideoque ardentius pro Eduardinis pugnare. De amnestia, ex cujus capite Marchio restitui voluerat, iidem Evangelici Status observarunt, quod si vel plenissimam ex hoc capite obtinuerit restitutionem, non aliam tamen utilitatem inde ad eum redituram, quam ut rei litigiosæ possessionem adeptus, omnibus adversarii actionibus juris pateat, qui Cæsaris, Bavari & Catholicorum favore subnixus, amicæ disceptationi

» pertinentiis cedat, salvis Domui Austriacæ juribus, sententiis &
 » actionibus in ditiones Rœteln, Badenweiler & Saufenberg competentibus.

(k) Galli in Formula Pacis mense Julio A. 1647. oblata, quam exhibet MEYERN *Actor. Pacis Westph.* Tom. V. p. 146. præter Præfecturas Stein & Remchingen duas alias ex superiore Marchionatu Friderico adjudicari, & pensionem illam annuam, quam ex avita hereditatis divisione Durlacenses debebant, penitus aboleri petierunt.

sceptationi rerum vix daturus sit locum. In tribunalibus Imperii post longas rerum & temporum ambages, ambiguam prorsus fore victoriam, at certas sine fine impensas. Suadebant denique, ut acciperet oblata.

Eundem in sensum Sueci quoque literas ad Marchionem scripserunt; ancipitem ostendentes eventum; prudentius esse arbitrati, certa dubiis, utilia speciosis ut anteferret. Restitit tamen aliquamdiu Fridericus, Præfecturas aliquot sibi adjici postulans. Saxonici, Brunsvicenses & Argentineses Marchioni pinguiore conditiones a Cæsareanis exorare studuerunt, sed irrito conatu.

§. XXVII.

Fridericus ergo cum perspiceret, frustra se in contraria Summa restitut. Badenf. niti, consensit denique, ut articulo IV. Pacis Osnabrugensis paragraphus his verbis infereretur: (1)

„ Fridericus, Marchio Badensis & Hochbergensis, ejusque
 „ filii & heredes, cum omnibus, qui iisdem quocunque modo infer-
 „ vierunt, aut adhucdum inserviunt, cujuscunque nominis aut
 „ conditionis sint, gaudeant & fruantur supra art. 2. & 3. descri-
 „ pta amnestia cum omnibus suis clausulis & beneficiis, ejus-

Tom. IV.

Kk

(1) PUFENDORF *Rev. Suecicar.* Lib. XIX. §. I. PFANNER *Hist. Pacis Westph.* Lib. V. §. 16. seq. MEYERN *Acta Pacis Westph.* Tom. IV. Lib. XXXIII. §. 30. Tom. V. Lib. XL. §. 24. seq. ADAMI *Relatio* Cap. XXVII. §. 17.

FRID. V.

„ que vigore restituantur plenissime in eum statum in sacris &
 „ profanis, in quo ante exortos Bohemiæ motus fuit Dominus
 „ Georgius Fridericus Marchio Badensis & Hochbergensis, quoad
 „ Marchionatum inferiorem Badensem, qui vulgo sub appella-
 „ tione *Baden Durlach* venit, itemque quoad Marchionatum
 „ Hochbergensem, tum etiam quoad ditiones Rœttelen, Baden-
 „ veiler, Saufenberg, non obstantibus, sed annullatis quibus-
 „ cunque interim in contrarium factis mutationibus. Deinde
 „ restituantur Marchioni Friderico præfectura Stain & Ren-
 „ chingen absque onere æris alieni, interea temporis a Mar-
 „ chione Guilielmo contracti, ratione fructuum, interesse ac
 „ sumptuum per transactionem, Etingæ A. D. 1629. initam, dicto
 „ Guilielmo Marchioni Badensi cessæ, cum omnibus juri-
 „ bus, documentis litterariis, aliisque pertinentiis, ita ut tota
 „ illa actio sumptuum ac fructuum perceptorum & percipiend-
 „ rum cum omni damno & interesse, a tempore primæ occupa-
 „ tionis numerando, sublata & penitus extincta sit: annua quo-
 „ que pensitatio ex Marchionatu inferiori, Marchionatu super-
 „ riori pendî solita, virtute præsentium penitus sublata, annul-
 „ lata & annihilata sit, nec eo nomine quicquam vel de præte-
 „ rito vel de futuro in posterum unquam prætendatur vel exi-
 „ gatur. Alternetur etiam in posterum inter utramque lineam
 „ Badensem, inferioris scilicet & superioris Marchionatus Baden-
 „ sis, præcedentia & sessio in Comitibus & Circuli Suevici aliis-

„ que universalibus vel particularibus Imperii aut quibuscunque
 „ Conventibus, pro nunc tamen eadem præcedentia penes Mar-
 „ chionem Fridericum, dum superstes erit, permanente. „

§. XXVIII.

Ita Osnabrugensis Pax Fridericum V. in politicis & in sa-
 cris ex capite amnestiæ restituit; (m) ita quidem, ut res religio-
 nis in eo statu persisterent, in quo ante Bohemicos motus fuerunt.
 Norma religionis ergo in Marchia Bada - Durlacensi est annus
 1618. qui in Palatinis quoque obtinet terris.

Judicium
de ea.

In Pacis tam solennis memoriam Fridericus noster Castrum
 Otlingam, quod bis mille passibus distat Basilea, haud procul a
 dextra Rheni ripa, quod tum temporis restaurare cœperat, *Frid-
 lingam* appellavit.

At inter diuturni belli mala grave æs alienum contraxerat
 Marchio, Rescriptum moratorium petere coactus, quod A. 1654.
 Cæsar illi & Wilhelmo agnato concessit.

§. XXIX.

A. 1649. d. 3. Januarii Fridericus V. a conjuge sua, An-
 na Maria, ex Hohengeroldseccii Dynastis prognata, heres testa-
 roldseck.

Jus in al-
lodia Ge-
roldseck.

Tom. IV.

Kk 2

(m) Speciatim Præfecturæ Pforzheim & Graben, quas Bavari retinere volu-
 erant, Friderico restitutæ. Dominicani ac Franciscani Monachi, sedem
 qui fixerant Pforzhemii, ejeçti fuerunt. *Theatrum Europ.* Tom. XXVII.
 pag. 716. & 1040.

FRID. V.

mento scriptus, jus in allodia Geroldseccianæ gentis acquisivit. Res, ut melius intelligatur, altius repetenda.

Geroldseccium, Ortenaviæ Castrum, ab altitudine rupis, cui impositum *Hohengeroldseck* dictum, Dynastiæ caput fuit, quæ suos olim habuit Dynastas, quos inter Theobaldus & Gangolfus, fratres, seculi XV. fine floruerunt. Hi A. 1484. a Philippo, Palatino Comite, bello petiti, arce sua Hohengeroldsecciana & Præfecturis Prinzbach atque Schimburg dejecti sunt; quæ per vicennium in Palatini manibus perstiterunt. Superveniente bello Palatino-Bavari- co, terræ hæc a Maximiliano Imp. receptæ, Christophori, Badensis Marchionis, commissæ sunt fidei; donec A. 1511. sententia Imperiali pristinis suis Dynastis restituerentur. Hi accepti beneficii memores, terras illas, a Palatino quondam occupatas, & a Christophoro Marchione custoditas, Castrum nempe & Præfecturas memoratas & quidquid allodii jure tum temporis possidebant, A. 1534. Domui Austriacæ in feudum masculinum obtulerunt; ita tamen, ut quæ beneficii nomine ab Imperio aliisque dominis tenerant Dynastæ, tenerent in posterum. Investitura nonnisi decennio post Gangolfo & Walthero, fratribus Dynastis, a Fridrico Imp. ut Archiduce collata est. (n)

(n) Utrasque tam oblationis quam investituræ literas exhibet Libellus: *Gründliche und mit Urkunden belegte Vorstellung derer hochfürstl. marggrävlich Baden-Durlachischen Gerechtsamen auf die Allodien derer Herren zu Geroldseck* pag. 35. & 64.

Interjecto tempore Geroldseccii dimidiam vici Reichenbaccensis partem, ac Præfecturas Selbach, Kubach & Schutterthal, quas jam A. 1482. in Christophorum Marchionem sub lege retrovenditionis transtulerant, (o) restituto emtionis pretio, ad Dynastiam reduxerunt. Retrovenditio hæc A. 1539. evenit. (p) Accessit dein Dautensteinense Castrum, una cum adjacentibus bonis; quod jam inde a seculi XV. temporibus, Lumbartiis, posteaque Pleuffiis feudi jure concessum, A. 1584. Geroldseccii redemerunt. (q)

§. XXX.

Jacobus Geroldsecciorum postremus, quum mascula prole careret, Rudolphus II. Imperator, ut maximam Dynastiæ partem Domui suæ servaret, spem in Imperialia Geroldsecciorum feuda, Maximiliano fratri, Pragæ die 2. Aug. 1604. concessit. Mortuo deinde A. 1634. eodem Jacobo, feuda quidem ad dominos directos, ac speciatim Imperii & Austriaca feuda ad Domum spectabant Austriacam, sed allodia gentis Jacobi, ultimi vasalli, filiæ debebantur; nempe Annæ Mariæ, quæ Friderico Solmensi Co-

Ab Anna
Maria Geroldsecc.
derivat.

Kk 3

(o) Instrumentum extat in scripto: *Gründliche und mit Urkunden belegte Vorstellung &c.* pag. 41.

(p) *Idem* pag. 54.

(q) *Idem* pag. 90.

FRID. V.

miti, nuptiis primis; Friderico nostro Durlacensi secundis fuerat conjuncta. Hæc vici Reichenbacensis partem, quam memoravimus, ut & Præfecturas Selbach, Kubach & Schutterthal, una cum Dautensteinensi Castro, aliasque terras, (r) prima Auftriacorum investitura non comprehensas, sed allodiales, sibi vindicavit; reluctante Auftriaca Domo, quæ, Anna Maria ex possessione ejecta, anno sequenti feudalium omnium & allodialium bonorum possessionem Craffoni Adolpho Ottoni, Cronbergio Comiti, tradidit; cujus pater Adamus Philippus ante plures jam annos spem in ista bona a Ferdinando Cæsare ut Auftriæ Archiduce, obtinuerat. (s) Separationem allodii a feudo filia impetrare non potuit. Missi Cæsarei, causæ examinandæ destinati, literis die 19. Sept. Dautensteinii datis, rem non liquere professi, pristina jura Annæ servarunt. (t)

Inter bellicas turbas ad Westphalicam usque Pacem de Geroldsecciana hereditate nihil memorabile actum. Quadriennio ante Westphalicam Pacem (1644.) Anna Maria, defuncto marito

(r) Catalogum horum bonorum allodialium refert auctor ejusdem scripti pag. 10. seqq.

(s) LINCKIUS in *Dissert. de Jure Serenissimæ Domus Durlacensis in allodia controversa ultimi Dynastæ Hohen Gerolsecc* pag. 6.

(t) Charta hæc extat in Diatriba: *Untersuchung der Beschaffenheit des Fleckens, Thales und Bannes Berghaubten &c.* pag. 64.

priore, novum ut sibi defensores pararet, cum Friderico nostro matrimonium contraxit.

§. XXXI.

Hic rem eo perduxit, ut in Instrumento Pacis, ubi de ^{Pace Westph. assertum.} Badenium restitutione agitur, (u) de Geroldsecciana Dynastia hæc verba infererentur: „De Baronatu Hohengeroldseck conventum est, ut, si Domina Principissa Badensis prætenfa sua jura „ in dicto Baronatu documentis authenticis sufficienter probaverit, restitutio statim post latam desuper sententiam fiat cum „ omni causa omnique jure, vigore documentorum competenti. „ Cognitio autem hæc finiatur a die publicatæ pacis infra biennium.

Verum enimvero Friderici conjux finem litis non vidit. ^{Marchio Annæ Mariæ heres,} Brevi post enim e vivis excessit, postquam conjugem Fridericum Marchionem omnium bonorum & jurium suorum scripserat heredem. (x) Hic legibus Westphalicæ Pacis ut satisfaceret, A. 1649. in Conventu Norimbergensi, ubi de Executione pacis agebatur, ut & in Conventibus Ordinum Sueviæ, eodem anno & sequenti celebratis, authentica sua documenta produxit; sed irrito labore.

Fridericus VI. Marchio, patri succedens, A. 1667. à Leopoldo Cæsare Rescriptum obtinuit, quod Regimini Austriaco ci-

(u) Art. IV. §. 27.

(x) Testamentum hoc extat in sæpe allegato scripto: *Gründliche und mit Urkunden belegte Vorstellung Etc.* pag. 15.

FRID. V.

teriori injunxit, ut amicam rei compositionem tentaret. Verum tergiversante Cronenburgio, quem nec iterata Cæsaris præcepta commoverant, ad Judicium Aulicum lis denique delata est A. 1669. Ibi inter varias adversæ partis machinationes ad A. 1692. res protracta.

§. XXXII.

Badenses
possessio-
nem arri-
piunt.

Extincto tum sine mascula prole Cronenburgio Comite, Fridericus Magnus, Marchio, Friderici V. nepos, bonorum allodialium possessionem, nemine contradicente, adivit, Cæsaremque ea de re literis docuit. Cæsar duobus Rescriptis, quibus bonorum quorundam restitutionem Friderico Magno injunxerat, ejusdem possessionem agnovit.

Verum Carolus Caspar, Liber Baro de Layen, qui investituram feudorum Geroldseccianorum, extinctis Cronenburgis, obtinuerat, a Cancellaria Austriaca *Rescriptum*, ut vocant, *immissionale* ratione allodialium bonorum A. 1695. impetravit. Marchio de injuria sibi facta penes Aulicum Imperii Judicium conquestus, petiit ab eo, ut jurisdictionem, quam illud in hac lite ab A. 1669. sibi jam vindicaverat, adversus Cancellariæ Austriacæ conatus defenderet. Annuit Marchionis precibus Aulicum Judicium, amicoque decreto Calendis Febr. 1697. Cancellariæ injunxit, ne progrediretur ulterius.

At

FRID. V.

At Regimen Oenipontanum minacibus literis possessione decedere iussit Marchionem; quibus cum ille parum moveretur, armata denique trecentorum militum manu die 16. Aprilis possessio in Layanum translata est Comitem. Marchio expulsus, frequentes quidem ea de re Cæsari querelas exhibuit; intercedentibus quoque, propter insolitum exequendi modum, Sueviæ Ordinibus; sed ad hoc usque tempus in pristino res statu permanfit. (y)

Eadem
dejecti.

§. XXXIII.

Geroldsecciana successio cum Nassovia quoque Domo litem Friderico V. concitavit, quæ, ut recte intelligatur, repetenda quoque ab ovo.

Jus in
Dynast.
Lahren-
sem.

Inter Geroldseccianos Dynastas & Nassoviorum majores de Lahrensi & Malbergenfi hereditate ab A. 1532. in Camera Imperiali longa & diuturna fuerat agitata contentio; (z) quæ pro

Tom. IV.

L 1

(y) Acta, quæ allegavimus, exhibet: *Gründliche Vorstellung &c.* pag. 16. seqq. Scripto huic addi meretur libellus, novissime editus, cui titulus: *Pragmatische Geschichte des Hauses Geroldseck, wie auch derer Reichsherrschaften Hohengeroldseck, Lahr und Mahlberg in Schwaben mit CCXIII. Urkunden, Francofurti & Lipsiæ 1766. in 4to.* sectione III. De omni hac lite præter LINCKIUM in citata Dissertatione agit quoque OBRECHT ad J. P. Art. IV. §. 27. BURGOLDENSIS ad J. P. Part. I. Disc. 30. §. 1. & SCHWEDERUS in *Theatro Præntensionum* Part. II. pag. 34. IMHOFFIUS in *notitia procerum* Lib. IV. Cap. VIII. §. 28. male patrimonialia Geroldsecciorum bona ad Badenses pervenisse tradit.

(z) De lite hac mentionem fecimus Tom. III. pag. 97. not. d. Actionum in

FRID. V.

Geroldseccis A. 1595. die 2. Junii decisa, (a) & executio decreta. Nassovii contra sententiam hanc remedio revisionis, quod vocant, quum sibi prospexissent, loca & bona, quæ Geroldseccis una cum fructibus perceptis restitui debuerant, in Nassoviorum manibus perstiterunt.

Judicio revisorio per triginta jam annos pendente, Ludovicus, Comes Nassoviæ Saræpontanus & Jacobus Geroldseccianorum postremus, Henrico Limpurgensi Dynasta, & Maximiliano Pappenhemio arbitris usi, A. 1625. die 3. Augusti transactionem iniverunt, qua Jacobus hereditati Lahrensi & speciatim juri, ex sententia Camerae A. 1595. quæsito omnique actioni & liti penitus renunciavit. Vicissim Nassovius centum mille florenos, certis temporibus solvendos, eorumque annuas usuras quincunces Jacobo promisit, atque in debiti fidem Lahrensis Dynastiæ partem dimidiam, quam indivisim cum Badensibus tenebat, & insuper in subsidium allodialia quæcunque bona sua eidem oppigneravit. Præter hos centum mille florenos, Nassovius viginti quoque millium florenorum summam, quam Geroldseccius A. 1603. a Georgio Friderico Marchione mutuo acceperat, in se derivatam, intra

Camera Imp. a Geroldseccis A. 1532. institutarum formulæ leguntur in scripto, cui tit. *Höchstgemüßigte Vorstellung derer Hochfürstl. Baden-Durlachischen Gerechtsamen wider das Fürstl. und Gräfl. Haufs Nassau, die Herrschafft Lahr betreffend* inter Docum pag. 1. seqq. absque loco & ao. impress.

(a) Sententia hæc extat in scripto alleg. inter Documenta pag. 4.

bimestre tempus una cum usuris 5500. florenor. Marchioni se soluturum spondit. Accessere 10000. floreni & 20000. alii, quos Nassovius, partim numerata pecunia, partim stas temporibus exsolvendos suscepit.

§. XXXIV.

Virtute hujus transactionis Nassovius Badensi, quæ promiserat, præstitit; Geroldseccio 10000. florenos quoque numeravit; sed de reliqua summa novæ difficultates quum fuissent exortæ, A. 1634. d. 6. Junii, Friderici nostri Marchionis interventu' Francofurti alia inter Jacobum Geroldseccium & Ludovici Nassovii heredes inita est transactio; qua præcedens confirmata, additumque, ut præter summas memoratas, Nassovius viginti adhuc florenorum millia, a Geroldseccio debita, in se susciperet. (b) Nassovii his transactionibus morem non gesserunt. Postremum nomina, in illis expressa, una cum jure in reliquam allodiam Geroldseccianam hereditatem, ex testamento Annæ, Jacobi, Geroldsecciorum ultimi, filiæ, ad Fridericum nostrum Marchionem transferunt. Hic denique A. 1652. die 13. Julii cum Johanne, Ernesto Casimiro, & Johanne Ludovico, Comitibus, Ludovici Nassovii filiis, Caroloburgi ita transegit, ut loco 213200. florenorum nonnisi 130000. florenos Nassovii persolverent Marchioni. Tringinta florenorum millia tempore definito, reliquorum centies mille

A Geroldsecc. adBadenses pervenit.

(b) Utraque transactio extat in scripto modo alleg. pag. 5. seqq.

FRID. V.

florenorum quincunces usuræ ex redditibus Dynastiæ Lahrensis oppigneratæ, & si non suffecerint, ex aliarum quoque Nassovicarum ditionum redditibus Friderico pendantur, donec summa soluta. (c)

§. XXXV.

Marchio
in possess.
immissus.

Verum enimvero postrema hac transactione stare quum noluisset Nassovii, Fridericus denique, eadem neglecta, præcedentibus transactionibus inhærens, in Camera Imperii litem Nassovio intendit, atque A. 1654. 15. Febr. mandatum obtinuit, quo Johanni Comiti Nassoviæ Saræpontano injunctum est, ut in possessionem dimidiæ partis Dynastiæ Lahr & Malberg oppigneratæ, Fridericum immitteret, donec de 213200. florenorum summa, ut & de usuris, sumtibus & damno satisfecerit. (d)

Nassovius nec huic, nec aliis, quæ successerunt, satisfecit Mandatis. Camera Imperii sententiæ suæ executionem decrevit, eamque Hugoni Eberhardo, Wormatiensi Episcopo, & Mariæ Eleonoræ, Palatinæ Simmerensi, (e) Circuli Rhenensis superioris Rectoribus A. 1658. die 12. Nov. demandavit. (f) Immissio anno sequente facta. (g) Marchio possessionem Lahrensis Dyna-

(c) Transactio hæc *ibidem* legitur inter documenta pag. 13.

(d) Extat Mandatum in *Scripto alleg.* pag. 15.

(e) Vidua hæc erat Ludovici Philippi, Comitis Palatini, A. 1654, defuncti, tertia filii Ludovici Henrici Mauriti, ætate minoris.

(f) *Scriptum alleg.* pag. 22.

(g) Agit de omni hac lite IMHOFFIUS in *Notitia procerum Imperii* Lib. IV. Cap. VIII. §. 29. & DROLLINGERUS in *Lexico Basiliensi sub Friderico V.*

ftiæ adivit; Protestantium sacra in eadem introduxit; (h) possessionemque retinuit, usque ad A. 1724. quo Aulicus Cæsarum Senatus Nassovio Saræpontanis Dynastiam hanc restitui jussit. (i)

Hæc de Geroldseccianis & Lahrensibus rebus, quas ordine non interrupto exposuimus, evidentiores ut fierent. Nunc ad Fridericum nostrum redimus.

§. XXXVI.

Investituram ille feudorum Imperii a Ferdinando III. Imp. ^{Acta ab A. 1651.} A. 1651. die 12. Aug. Vindobonæ per legatos accepit. In literis feudalibus & Badensis & Hachbergensis Marchiæ, ut & dimidia pars Comitatus Ebersteinensis & Dynastia Usenbergensis memorantur. Quinquennio post Basiliensia feuda ab Episcopo Johanne Francisco recepit.

His temporibus ex decreto Circuli Suevici Conventus minorum quatuor Circulorum, agebantur. (k) Fridericus, ad quem, ex jure Senioratus, secundæ partis spectabat directio, Ordinibus, qui eam partem componunt, Offenburgum A. 1651. mense Novembri Conventum indixit, ad quem & Hanoviæ Comitem & Argentinenses, aliosque vicinos Status, de re communi delibera-

Ll 3

(h) PETRI *Suevia ecclesiast.* pag. 492.

(i) Vide infra in Carolo Wilhelmo Marchione.

(k) Divisio hæc in quatuor Circulos minores (*in vier Viertel*) A. 1563. ordinatione Circuli Suevici instituta & Domui Badensi secundæ partis tum delata directio, quam illa habet hodieque.

FRID. V.

turos, vocavit. Legatus Friderici Præses Conventum direxit, Ordinumque collegit suffragia. Aderant Bada-Badenfis, Furfenbergicus, Zolleranus, ut & Civitatum, Rothwilæ, Offenburgi, Zellæ ad Hammerspacum legati, Ordinum, qui secundam partem componunt, mandata ferentes. Ex vicinis Hanoviæ Comitibus & Argentinenfium comparuerunt legati. Ab Advocatia Provinciali Ortenaviæ & a Civitate Spirenfî literæ venerunt, quibus causæ communi se non defuturos testati funt. Actum de rebus, ad politiam spectantibus. (l)

§. XXXVII.

Acta ab
A. 1653.

A. 1653. post diuturnum exilium & innumera, quæ bellum post se traxerat mala, Consilium Secretum in Caroloburgensi palatio prima vice habuit Marchio. Placuit, filium ejus cognominem Fridericum ad Comitiam Ratisbonam mittendum, quod infirma pater valetudine uteretur. (m)

(l) In Instruktionẽ, quam Wilhelmus Marchio dedit legato, hæc verba leguntur: „ Als vermæg bey diesem Fürstl. Hauße herkommenen Alter-
„ nativ jetzmaligem vorsitzendem auf der weltlichen Fürstenbanck eine
„ Zusammenkunft deren in den andern Viertheil dieses löblichen Schwæ-
„ bischen Creyses, auch anderer ausgefessenen benachbarten Ständen, auf
„ den 5ten dieses nacher Offenburg ausgeschrieben worden, um zu deli-
„ beriren, wie dem aller Orten geklagten und durchgehenden Unwesen,
„ Hartnæckigkeit und Überfetzung der Ehehalten, Dienftbotten, Tag-
„ löhner und Handwercksleuth zuvorkommen &c. „

(m) Quæ de alternandi ordine inter varias Domos Principales & speciatim Badenfem in his & præcedentibus Comitiiis gesta fuerunt, exposuimus supra Tom. III. pag. 106.

Westphalica Pace obtinuerat Cæsar, ut promitterent ei Status, (n) belli sumptuum causa in proximis Imperii Comitibus pecuniarium ei se decreturos subsidium. A. 1654. Ratisbonæ decretum, ut centum Romanorum, quos vocant, mensium summa ei solveretur. Fridericus noster, ultra portionem suam, quæ quadrages & quinque mille atque ducentorum florenorum fuerat, undecies mille & trecentos florenos solvit, quorum in sequentibus Imperii Collectis habita ratio. (o) Insigne parsimoniam Marchionis documentum.

§. XXXVIII.

A. 1655. Friderico cum Wirtembergæ Duce gravis est ^{Lis cum Wirtenb.} exorta contentio, cujus summa huc redit. Ernestus, Fridericus Altensteigam & Liebenzellam Joh. Friderico, Duci A. 1603. quum tradidisset, recepta Malscha, Ottersvira & Steinbaco, Dux peculiari instrumento die 15. Dec. eodem anno Marchioni evictionem promisit; eumque in finem Besighemii & Mundelshemii præfecturas, in promissi fidem, ei oppigneravit; Malscha, Ottersvira & Steinbacum, ecclesiastica bona quod essent, restitutioni obnoxia. (p) Addita conditio, si loca illa, vel in totum, vel ex parte amitterentur, ut Dux damnum præstaret, atque si mora in eo fuerit, Besighemii & Mundelshemii Præfecturas occupandi Marchioni jus esset.

(n) Art. XVI. num. XI.

(o) Testis est Ferdinandi III. Imp. apocha data ultimo Octobris 1655.

(p) Lege, quæ diximus supra in Ernesto Friderico pag. 213. seq.

Wilhelmus Bada-Badensis A. 1622. restitutus ditionibus, Malschensem quoque Præfecturam recepit; virtute juris antiqui, quod Bada-Badenses in eam sibi vindicabant. (q) Steinbacum vero, Durlacensi undique cinctum ditione, in Friderici nostri manibus tum quidem permanfit. Hic de Malscha amiffa apud Wirtenbergensem conquestus est, sed aliquamdiu quievit. Etlingensi autem transactione A. 1629. Malscha Wilhelmo cum fuisset relicta, Wirtenbergæ Ducem monuit Fridericus, ut, quam promiferat, eviñtionem præstaret. Accessit eodem anno Ferdinandum, Restitutionis bonorum ecclesiasticorum, Edictum, quo Wilhelmus Malscham, Fridericus noster Steinbacum Albæ Dominorum Abbatu restitueret coacti sunt. Decrevit denique Westphalica Pax, ut Wilhelmus Malscham, Fridericus Steinbacum, ex anni decretorii (1624.) lege reciperent; Friderico in tractatibus pacis frustra contendente, ut Malscha quoque ipsi redderetur. Peculiari tamen Scripto juribus ejus prospectum est.

§. XXXIX.

Pro Marchione
decisa.

Recuperandæ hujus præfecturæ spe dejectus Marchio, Wirtenbergæ Ducem de damno sarciendo denuo cœpit urgere. Hic e contra Marchioni in Camera Imperii litem intendit, (r) & subditis suis commercium vini cum Marchicis interdixit. At Camera eodem

(q) Adi Wilhelmum Tom. III. pag. 112.

(r) Ex lege *Diffamari*.

eodem anno die 4. Octobris Wirtembergæ Duci injunxit, ut in Besighemii & Mundelshemii Præfecturarum locorumque, ad eas spectantium, possessionem immitteret Marchionem, donec ei de damno, propter Malscham & Ottersviram ablatas, ut & de expensis satisfecerit. Commerciorum quoque libertatem eodem mandato restituere jussus est Wirtembergicus, qui Besighemii tamen & Mundelshemii possessionem pertinaciter retinuit.

Fortius dein agitata fuit lis, atque lata denuo sententia A. 1684. ut Wirtembergicus duas illas Præfecturas, intra trimestre spatium, pro quantitate reddituum Malschæ & Ottersviræ traderet Marchioni, donec pacta impleffet. Sententia A. 1731. die 28. Junii confirmata est, sed Wirtembergæ Dux variis juris remediis usus, executionem avertit (s) donec Carolum Fridericum Marchionem inter & Carolum Eugenium Ducem, nostra ætate, res tandem transacta est, ut suo loco docebitur.

§. XL.

A. 1657. mortuo Ferdinando III. Imperatore Bavarum inter & Palatinum de Vicariatu lites exortæ sunt. Fridericus noster, aliorum Principum exemplo, Vicarii titulum utrique concessit; Palatinus licet, missa legatione, Marchionem ad suas perducere partes studuiffet.

Gesta reliqua.

Tom. IV.

M m

(s) Conferantur *Acta in Sachen, so zwischen dem Hauß Baden-Durlach, Klägeru, und dem Hauß Wirtemberg, Beklagten, an dem Cammergericht von*

FRID. V.

Eodem anno inter Principes Evangelicos de Monitis ad Capitulationem, futuro Regi præscribendam, deliberabatur Francofurti, ubi Deputatorum Imperii illo tempore agebatur Conventus. Marchio noster Georgio Wilhelmo Bidenbachio, quem Wirtembergæ Dux ad Conventum illum miserat, suas partes demandavit. Principum Monita, in compendium redacta, A. 1658. die 27. Apr. Moguntino exhibita fuerunt. In adornanda tamen Capitulatione Monita hæc ab Electoribus cum fuissent neglecta, Principes solenni scripto sibi intercedendum putarunt. (t)

Leopoldus, Ferdinandi III. Cæsaris filius, Imperator electus est; ad quem, coronationis causa Francofurti agentem, Fridericus noster filium misit Fridericum, Cæsari novo ut sua obsequia deferret.

§. XL I.

Testamentum
ejus.

Decennio ante mortem (u) Fridericus noster Basileæ testamentum condidit, cujus præcipua capita cum testamento Georgii Friderici A. 1615. conveniunt. En summam ejus:

- I. Testator vult, ut corpus ejus inter secundam & tertiam Conjugem collocetur in crypta.

A. 1655. verhandelt worden; die Abtretung beeder Aemter Besigheim und Mundelsheim &c. betreffend.

(t) Monita Principum exhibet LONDORP. *Act. publ.* Tom. VIII. pag. 257. Protestatio eorundem, die 8. Aug. facta, legitur *ibidem* pag. 383.

(u) A. 1649. die 31. Dec.

2. Sibylla filia & duæ sorores, Anna & Elifabetha successioni renuntient.
3. Filii testatoris, Fridericus, Carolus Magnus & Gustavus Adolphus sint heredes. Ita tamen, ut Primogenitus regat solus, eique subditi præstent homagium.
4. Indivisibiles semper sint Marchicæ terræ.
5. Successio linealis agnatica denuo firmata.
6. Carolo Magno & Gustavo Adolpho destinantur pro fede Otlinga (x) & Dautenstein.
7. Executores Testamenti, Tutores & Curatores constituti sunt Eberhardus Wirtembergæ Dux & Georgius, Landgravius Hassiæ.

Ferdinandus III. Imp. hoc testamentum confirmavit die 25. April. 1654. duabus rebus exceptis, quarum prima est prohibitio transitus ad aliam religionem. Altera respicit austregas, quas Fridericus V. uti pater, inappellabiles constituit. Cæsar autem eas primæ instantiæ iudicium appellat.

§. XLII.

Decennio post testamentum conditum, anno nempe 1659. ^{Obitus.} die 8. Sept. Fridericus V. vitam cum morte commutavit; sexagesimum quintum ætatis annum quum omnino expleisset.

Tom. IV.

Mm 2

(x) Quam Fridericus noster dein Fridlingam vocavit, ut superius dixi.

FRID. V.

Chara-
cter.

Princeps a primo regiminis tempore ad Westphalicam usque Pacem, adeoque per totos viginti sex annos perpetua fatorum varietate agitatus; at malis non fractus, constantis & intrepidi Principis elogium meritus est, ut pater. Mechanicis artibus maximopere delectatus; virtutibus togatis magis, quam militaribus, imbutus; modestus, boni publici amans; luxus & luxuriæ hostis; parvo contentus; parcus, non fordidus; felix maritus & pater. (y)

§. XLIII.

Uxor pri-
ma,

Uxores habuit quinque. Ex tribus posterioribus sobolem non suscepit. Prima fuit Barbara, filia Friderici, Wirtembergæ Ducis & Sibyllæ Anhaltinæ; nata die 4. Dec. 1593. nupta die 21. Dec. 1616. Stutgardiæ; domum deducta die 11. Jan. 1617. Obiit A. 1627. die 8. Maji in patria, in quam, marito Vindobonam abeunte, secesserat. Corpus delatum est Pforzhemium, ibique conditum die 15. Jul. in crypta Marchionum. Fridericus conjux cum filio Friderico; Johannes Fridericus & Julius Fridericus, Wirtembergæ Duces, funus duxerunt, cui & plurimorum Principum legati & magna Nobilium multitudo interfuit. (z)

(y) FEUQUIERUS, Gallicus ad Germaniæ Ordines legatus, de eo ita scribit in *Memoires pour l'Hist. du Cardinal de Richelieu* Tom. I. pag. 394.
 „ Pour la personne du susdit Marquis de Bade, il est Lutherien,
 „ d'esprit mediocre, d'assez bon cœur; attaché aux Suedois, tant
 „ parce qu'ils l'ont remis dans ses Etats, dont il étoit entierement
 „ depouillé, que par le don, qu'ils lui ont fait des places, qu'ils te-
 „ noient dans l'Alsace de là le Rhin; dont il preta le Serment à la dite
 „ Couronne entre les mains du dit Chancelier, pendant la dite assem-
 „ blée de Hailbronn.

(z) Editus est A. 1627. liber Durlaci, cui titulus: *Serenissimæ Principis ac Do-*

FRID. V.

Mater hæc octo liberorum, quos ordine subjungimus.

Fridericus A. 1617. natus, qui patri successit.

Juliana, nata die 4. Nov. 1618. obiit die 7. Julii 1623.

Sibylla nata d. 5 Febr. 1620. d. 8. Kal. Maji 1679. cælebs decessit.

Carolus Magnus, natus A. 1621. cujus vitam separatim describemus.

Barbara, nata Scutgardiae die 6. Junii 1622. XVII. annorum puella die 18. Kal. Oct. 1639. defuncta.

Johanna, nata die 5. Dec. A. 1623. Johannem Banierium Campi Mareschallum Suecicum A. 1640. die 26. Sept. Arolsæ maritum accepit, quo extincto, A. 1648. nupsit Henrico, Comiti de Thurn, Duci Suecico in Livonia, ubi in proelio contra Russos cecidit. Johanna A. 1661. mense Febr. vitam commutavit cum morte.

Friderica, nata die 6. April. 1625. vigesimo ætatis anno cælebs obiit A. 1645. die 16. Jun.

Christina, nata die 25. Dec. 1626. mortua die 11. Jul. 1627. eodem, quo mater, die Pforzhemii sepulta est.

§. XLV.

Secunda Friderici uxor fuit *Eleonora*, Alberti Ottonis, ^{Uxor 2. & liberi ex ea.} Comitis Solmensis, in bello Juliacensi A. 1610. occisi, filia, nata

Mm 3

mina Domina Barbara Marchionissæ Badensis & Hachbergensis funus. Ut & Panegyricus exequialis beatis manibus ejusdem Principis, Durlaci impressus A. 1628.

FRID. V.

A. 1605. nupta Friderico Butzbachii apud Philippum Landgravium
 A. 1627. die 8. Octobris, mortua Hachbergæ A. 1633. die 6. Julii.
 Ex ea nati sunt liberi sequentes :

Anna Philippina, nata die 9. Septembris A. 1629. eodemque
 anno die 27. Decembris extincta.

Eleonora, nata & mortua die 15. Nov. 1630.

Gustavus Bernhardus, de quo separatim dicemus.

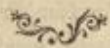
§. XLVI.

Uxores
reliquæ.

Defuncta Eleonora, Fridericus ad tertias progressus est
 nuptias, ducta *Maria Elisabetha*, filia Wolradi Comitis de Waldeck
 & Annæ Badensis, Jacobi filia, nata A. 1608. mense Septembri,
 desponsata Marchioni A. 1633. mense Novembri, mortua Basileæ
 A. 1643. die 19. Febr.

Eam in thoro Marchionis excepit *Anna Maria*, Jacobi,
 ultimi Geroldsecciani Dynastæ, filia heres; vidua Friderici Comitis
 Solmensis, per quam jus in Geroldseccianam hereditatem ad Ba-
 denses, ut supra docuimus, pervenit. Nata hæc A. 1593. die Si-
 monis & Judæ, nuptias cum Marchione celebravit A. 1644.
 die 13. Febr. obiitque Basileæ A. 1649. die 25. Maji.

Postrema denique Friderici uxor fuit *Elisabetha Eusebia*,
 Alberti Comitis Furstenbergici Filia, A. 1649. nupta, quæ marito
 diu supervixit, A. 1676. die 8. Junii Basileæ extincta.

TABULA II. PROSAPIAE ERNESTINAE.

Tom. IV. pag. 279.

FRIDERICUS VI.

natus 6. Nov. 1677. † 21. Jan. 1727. Ux. Christina Magdalena
Joh. Casimiri Comitis Palatino-Cleburg. filia 30. Nov. 1642.
† 4. Aug. 1622.

FRIDERICUS CASIMIRUS, natus 17. Novemb. 1642. † 1644.	- CHRISTINA, natus 21. Apr. 1647. nupta 1) Alberto Anspac. March. 1667. 2) Friderico Duca Gothano 14. Augusti 1689. † 22. Dec. 1705.	ELEONORA CATHARINA, natus 4. Maji 1645. † 9. Jun. 1647.	FRIDERICUS MAGNUS, natus 21. Septembris 1647. † 24. Junii 1708. Ux. Augusta Maria, Friderici Ducis Gottorp. filia 22. Maji 1670. † 24. April. 1728.	- CAROLUS GUSTAVUS, natus 17. Sept. 1646. † 24. Oct. 1702. Ux. Anna Sophia, Antonii Ulrici Ducis Brande. filia 1677.	- CATHARINA BARBARA, natus 4. Julii 1650. Canonissa Herford. 1724.	- JOHANNA ELISABETHA, natus 6. Nov. 1691. Ux. Johannis Friderici Anspac. March. 25. Januarii 1691. † 22. Sept. 1695.	ELEONORA FRIDERICA, natus 6. Mart. den. 15. April. 1658.
				- CHRISTINA JULIANA, natus 12. Sept. 1678. Ux. Joh. Wilhelmi Ducis Slesav. 1697. † 10. Julii 1707.	- CAROLUS, natus 20. Mart. 1680. † 20. Aug. ejusd. ann.	FRIDERICUS RUDOLPHUS, natus 21. Maji 1682. † 21. Maji 1692.	CAROLUS ANTONIUS, natus 1682. † 21. Maji 1692.

FRIDERICUS MAGNUS, natus 21. Januarii 1672. † 24. Febr. 1712. h. s.	FRIDERICA AUGUSTA, natus 21. Maji 1672. † 24. Julii 1674.	CHRISTINA SOPHIA, natus 17. Dec. 1674. † 22. Jan. 1676.	CLAUDIA MAGDALENA ELISABETHA, natus 12. Nov. 1675. † 21. Aprilis 1676.	- CATHARINA, natus 10. Oct. 1677. Ux. Joh. Friderici Leininga - Hartenberg. Comitis 22. Jun. 1704. † 11. Aug. 1745.	CAROLUS WILHELMUS, natus 28. Jan. 1679. † 21. Maji 1758. Ux. Magdalena Wilhelmina, Wilhelmi Ludovici Ducis Wintenberg. filia 27. Junii 1697. † 20. Octobris 1742.	- JOHANNA ELISABETHA, natus 3. Oct. 1680. Ux. Eberhardi Ludovici D. Wintenberg. 16. Maji 1697. † 2. Jul. 1717.	- ALBERTINA FRIDERICA, natus 3. Jul. 1682. Uxor Christiani Aug. DGottorp. Episcopi Lubec. 2. Septemb. 1704. † 21. Dec. 1715.	- CHRISTOPHORUS, natus 25. Septembris 1684. † 2. Maji 1723. Ux. Maria Christiana Felicitas, Joh. Caroli Aug. Leininga-Heidesch. Comitis filia 4. Decembris 1711. † 2. Jun. 1734.	CAROLA SOPHIA, natus 1686. † 2. Octob. 1689.	MARIA ANNA, natus 2. Jul. 1688. † 1. Mart. 1690.
---	---	---	--	---	---	--	--	--	--	--

CAROLUS MAGNUS, natus 21. Jan. 1700. † 12. Jan. 1712.

FRIDERICUS,
natus 7. Octobris 1705. † 26. Martii 1712. Ux. Anna Carola Amalia Ludovica, Johannis Wilhelmi Principis Nassavio-Araf. filia, 3. Julii 1707. nupta.

AUGUSTA MAGDALENA, natus 11. Novembris 1706. † 22. Augusti 1709.

CAROLUS AUGUSTUS JOHANNES REINHARDUS, natus 14. Novembris 1702.

CAROLUS WILHELMUS EUGENIUS, natus 12. Nov. 1702.

CHRISTOPHORUS, natus 3. Junii 1707.

CAROLUS FRIDERICUS.

natus 21. Novembris 1708. Ux. CAROLINA LUDOVICA, Ludovici VIII. Landgravii Hassio - Darmstad. filia, nupta 21. Januarii 1711.

WILHELMUS LUDOVICUS, natus 14. Januarii 1712.

CAROLUS LUDOVICUS, natus 14. Febr. 1712.

FRIDERICUS, natus 20. Aug. 1716.

LUDOVICUS WILHELMUS AUGUSTUS, natus 9. Febr. 1716.

FABRIK
FABRIK

Landesbibliothek
Karlsruhe

CAPUT VII.

FRIDERICUS VI.

A. 1659. -- 1677.

§. I.

Octodecim annorum regimen expositurus sum Prin-^{Introl-}
cipis, patrem qui fortitudine bellica, avum fe-^{tus.}
licitate & prudentia superavit regendi; virtu-
tibus & Imperatoria dignitate neutri secun-
dus. Fridericum VI. intelligo; Principem, in

quo plures invenias Principes & compendium virtutum.

Produxit eum Caroloburgense Palatium die 16. Novembr.^{Initia}
A. 1617. quo omnia apud Germanos atque Bohemos ad civile bel-^{Marchio-}
lum, quod per totos triginta annos Germaniam agitavit, parata.^{nis.}

Argentoratium a longo jam tempore Marchionum Baden-
sium prima fuerat studiorum palæstra. Hanc & Fridericus ado-
lescens invisit, atque ex ea A. 1634. Lutetiam profectus, totum
ibi transegit triennium, omnibus disciplinis imbutus & artibus, quæ
Principem ad magna natum exornant. Ad militiæ artes se præ-
fertim applicuit, cujus præcipuum theatrum ipsa tum fuerat Ger-
mania, bello ardenti, quo consumebatur, conflagrans.

FRID. VI.

§. I I.

Tyroei-
nium mi-
litiae.

Bernhardus ille Dux Vinario-Saxo Lutetiam Parifiorum venit A. 1637. de bello, contra Auftriacam Domum continuando, communia cum Cardinali Richelio initurus confilia. Ibi Fridericus noster Saxoni se applicuit, firmiter sibi proponens, a primis militiae gradibus ad summum imperatoris culmen per obsequia, sibi succedentia eniti. Bernhardo irrumpente in Sequanos, A. 1639. in pugna diuturna ad pontem Burgundicae Araris Fridericus gladio suo viginti hostes viginti duo annorum juvenis vel occidit, vel vulneravit. (a) Delemontium, Rinovia, Laufenburgum, vel defensae vel captae, virtutis ejus testes celebrantur. Rheinfelda obfessa & capta, ubi Caesareanorum quoque copiarum duces, Savellius, Enckenfortius, Verdanus, Sperreuterus, urbem ab obfisione liberaturi, ab obfessoribus intra biduum ter profligati, denique capti fuerunt, (A. 1638.) Marchionis juvenis virtutem suspexit.

§. I I I.

Chiliar-
cha Leg.
Schoen.

Prope Niddam Hassorum Equestris Schoenianae Legionis Chiliarcha creatus est (A. 1640.) postquam per biennium eam Sub-Chiliarcha duxisset. Eodem anno Vinariensis exercitus ad Erfordiam Suecico, quem Banerius ducebat, ut & Hassiaco exercitu auctus est. Castra hostium castris, natura arteque munitis,
ad

(a) KECKIUS in Oratione funebri Friderici VI. pag. 10.

ad Salfeldam opposita, obsidione lenta expugnare foederati decreverant. Sed post levia aliquot proelia, in quibus Friderici nostri virtus emicuit, orta dissensione, re infecta discessum. (b) Interjecto tempore Foederati ad Vildungam, Cæsarei ad Fritzlarium confederunt. Marchio cum mille equitibus castra hostium prætergressus, non sine vitæ periculo commeatum Cassellas adduxit.

Paulo post idem noster Fridericus a Banerio Suecici exercitus Duce ad Ludovicum XIII. in Galliam missus est, ut de belli communis, in Germania continuandi, ratione cum Richelio tractaret. E Gallia redux A. 1641. conflictui ad Merseburgum interfuit; quo Cæsareani Salam ad Naumburgum transeuntes, magna repulsi sunt clade. Eodem anno post obitum Banerii reportatae a Cæsareanis ad Guelferbitum victoriæ, magna quoque pars tribuenda Friderico.

§. I V.

Bellum hoc Sueco-Germanicum variis itineribus, in Sueciam faciendis, ei dedit occasionem, unde & matrimonii occasio. Vinculum cum Suecis.

Ibi enim Christinam Magdalenam, Caroli Gustavi, postea Sueciæ Regis, sororem A. 1642. sibi junxit uxorem. Post nuptias ex Suecia Volgastum se contulit, Pomeraniæ oppidum, quod alluit Pena. Ibi relicta conjuge, per Galliam eodem anno ad exercitum in Alfatiam contendit atque dein expugnationi Rotvilensi &

(b) PUFENDORF. *Rer. Suecicar.* Lib. XII. §. 8. 9.

FRID. VI.

infausto ad Dutlingam in Suevia interfuit proelio; in quo Galli & Vinarienses cæsi; præcipui Duces capti. (c) Fridericus autem, instituto per Galliam itinere, in Pomeraniam redux aliquamdiu quievit.

Christina, Sueciæ Regina, A. 1645. Friderico nostro Marchioni ejusque conjugii Christinae Magdalenæ præfecturam Uccermundanam, dum bellum duraret, utendam fruendamque concessit. Unde non semel Uccermundæ versatus est Marchio, ubi & filius ejus Fridericus Magnus, in Principatu successor, lucem adspexit. (d)

§. V.

Gesta varia.

A. 1647. promovendis Domus suæ commodis Volgasto Monasterium & Osnabrugam, ubi de pace tractabatur, se contulit. Eundem in finem ad Carolum Gustavum, Westphaliæ pacis executioni intentum, Norimbergam profectus est A. 1649. ut commodis Domus suæ invigilaret. Inde in Pomeraniam reversus, iter per Poloniæ regnum instituit. His omnibus peractis cum uxore sua A. 1651. venit Durlacum.

Multiplices autem ingenii dotes & in rebus gerendis prudentiam Ferdinando III. Cæsari & Principibus Imperii Fridericus noster probavit, quum A. 1653. Ratisbonam ad Comitia fuisset missus a Patre. Ferdinandus IV. Cæsaris filius tum electus & paulo

(c) IDEM Lib. XV. §. 34. pag. 521.

(d) A. 1651. Carolus Gustavus affini suo Marchioni literis cavet, ne Præfecturam hanc dimittere teneretur, nisi viginti thalerorum Imp. millia ipsi fuerint soluta.

post coronatus est Rex Romanorum. Coronata quoque Eleonora Augusta, Ferdinandi Cæsaris conjux. In festivitate hac Fridericus noster Imperialis Pincernæ officio functus est.

§. VI.

Biennio post Carolus Gustavus, Marchionis nostri affinis, ^{Bellum Polon.} Sueciæ Regni solium conscendens, bellum intulit Polonis. Tum vero in itineribus, in tentorio, in acie, in præliis, Regi semper fuit ad latus, Suecici equitatus constitutus Magister. (e) Varavia capta, cum Poloniæ Rex Regnum deseruisset, missus est Fridericus, ut Sandomiriæ Provinciam in Caroli Gustavi fide retineret. Sandomiria urbe anno sequente per Polonos recepta, Sueciæ Rex, veritus, ne, auctis pedetentim hostium viribus, intercluderetur itinere, e Minori Polonia, ubi hærebat, in vicina Borussia loca se recipere statuit.

Regi, Jaroslavia discedenti, equitum viginti quatuor turmas, dimacharum signa decem Fridericus obviam adducere iussus, itinere in sinistra Vistulæ ripa facto, Janovizam pervenit, ubi Regem, victis prope Sandomiriam Lithuanis, per alteram Vistulæ ripam descendere intellexit.

§. VII.

Varsoviam tunc recessurus Marchio, die 28. Martii (1656.) ^{Pugna ad Warcam.} in vicinia oppidi Varcæ in Czarneckium incidit, Polonorum Du-

Tom. IV.

N n 2

(e) Lieutenant Général de la Cavallerie.

FRID. VI.

cem, qui duodecim armatorum millium ducebat exercitum. Marchio copiis hosti longe inferior, cum pugnam evitare non posset, suis in aciem dispositis, ultra bihorium summo cum ardore pugnavit, caesis aliquot hostium centuriis, donec obruti numero Sueci, plerique tirones, fugam arripuerunt. Quingenti eorum proxima nocte evaserunt Varsoviam; quos sequentibus diebus secuti sunt multi, qui se in sylvis absconderant. Centum sexaginta capti, reliqui ferro perierunt. Fridericus ipse cum praecipuis aliquot duobus & equitibus centum & octo Czierskam se recepit, ubi excitatis inter rudera murorum munitionibus, per biduum magna fortitudine vim Polonorum sustinuit; deditionem, quam non semel imperaverant hostes, pertinaciter detrectans & extrema subire paratus, nisi Poloni, de victoria desperantes, ac itinere Regis perculsi, ab obsidione recessissent. Unde Fridericus, cum militibus suis Czierska egressus, inter volitantes Polonorum catervas, Varsoviam attigit salvus & sopes. (f)

Rebus tam fortiter gestis, Rex Fridericum supremi Marschalli Campi dignitate ornatum, una cum Stenbockio & Gardio castris praefecit ad Gedanum, atque insignes duas Borussiae Praefecturas paulo post illi contulit.

(f) PUFENDORF. *de rebus Caroli Gustavi* Lib. III. Cap. X. GOTTFRIED LENGNICH *Geschichte der Preussischen Lande unter der Regierung Joh. Casim.* pag. 157.

§. VIII.

Enimvero litteris A. 1656. die 18. Sept. Frauenburgi datis, Rex Friderico nostro, ejusque conjugī, forori suæ, variis nominibus 87656. thalerorum summam se debere professus est; (g) in cujus debiti securitatem Starostiam Rheden illis oppignerat, ea conditione, ut hujus Starostiae reditus ipsi, eorumque heredes percipiant, donec de summa prædicta illis fuerit satisfactum. Evictionem autem suo & Coronæ Suevicæ nomine promisit Rex, si Starostia Pacis tractatibus ad Polonos redierit; similes prioribus reditus Marchioni & heredibus se assignaturum promittens.

Starostiae
Marchio-
ni colla-
tæ.

Eodem anno & die Carolus Gustavus, Diplomate Frauenburgi quoque dato, Friderico nostro, ejusque conjugī, in signum amicitiae & benevoli animi, pro 50000. thalerorum Imperialium summa Starostiam Liepinko Borussiae oppigneravit; qua ipsi & heredes eorum utantur fruantur, donec de summa memorata alio modo ipsis fuerit satisfactum. In utroque tractatu jus supremi imperii & tributorum Rex sibi reservavit.

Starostiae hæc, postquam quadriennium in Friderici manibus perstitissent, Pace Oliveni A. 1660. ad Polonos redierunt.

Idem Carolus Gustavus, antequam solium Suevicum con-

N n 3

(g) Debita hæc a Christina Regina, & a Maria Eleonora, Regina vidua, Gustavi Adolphi quondam uxore, & a Johanne Casimiro Palatino, Caroli Gustavi patre, ut & ab ipso Carolo Gustavo originem habuerunt, uti ex litteris patet.

FRID. VI.

scendit, A. 1648. die 4. Aug. litteris Ockermundæ scriptis, eidem Christinæ Magdalenæ forori, ex redivibus suis, annuam trium millium thalerorum pensionem, in heredes transfiguram, assignaverat, quam dein Rex factus, in quater mille thaleros annuos, ad heredes quoque transfiguros, atque ex Regis & Regni ærario solvendos convertit. (h)

§. IX.

Patri succedit.

Continuatum inter hæc magnis moliminibus Polonicum bellum, atque Friderico nostro Livoniæ, contra Russos tuendæ, & urbis Rigæ, quam hostes obsidebant, cum delectis equitibus liberandæ, demandatum est munus; sed antequam illud exequeretur, adversa valetudo parentis, ad vitæ finem festinantis, ex ipso victoriarum cursu eum revocavit in patriam; in quam redux A. 1659. die 18. Sept. patri successit, eodemque anno die 22. Decembris Imperialium feudorum investituram a Leopoldo Imperatore accepit. Johannes Conradus, Basiliensis Episcopus, biennio post, Basiliensia illi quoque contulit feuda.

Acta cum Suecis.

Biennio postquam solium Marchicum occupasset, Fridericus VI. Antonium Ottonem de Wittersheim, Aulæ suæ Magistrum, misit in Sueciam, qui mortuo Carolo Gustavo Rege, Suecicorum nominum solutionem urgeret. Regina vidua, Regnique tutores, decreto die 5. Dec. A. 1661. facto, nomina hæc ex parte agnoverunt, ex parte reprobarunt.

(h) Chartam Rex dedit Frauenburgi die 17. Sept. A. 1656.

§. X.

Regefferant nimirum, Starostiam Lipinko, pro 50000. thaleris oppigneratam, Olivenfi Pace redditam esse Polonis. Nomina a Suecis agnita. Damni, ex redditione orti, refarcitionem a Sueciæ Regno Badenfibus non magis deberi, quam aliis, quibus ejusmodi concessiones factæ fuerunt. Eviçtionem a Carolo Gustavo promissam esse negarunt. At sortem 87656. thalerorum Sueci validum nomen, Regi & Regno inhærens, declararunt; nonnisi de 24207. thaleris ad usuras semisses se obligari, professi; reliquam pecuniam, absque usuris, certis portionibus se numeraturos promiserunt. De dote 15000. florenorum Christinæ, Friderici VI. filix, a Carolo Gustavo Rege assignata, tutores nihil immutandum censuerunt; sed mandata ad Melchiorem Heinzium, Præfectum Catharinoburgensem, (i) expediverunt, ut residuos census absque ulla cunctatione persolveret. Reliquorum nominum examen ad legitimam Regis ætatem dilatum est. (k)

Ex debitis his Domui Badensi nihil solutum; quæ non semel ea de re cum Suecis, sed sine successu, tractavit. Solutio negata. Carolus Gustavus, Friderici Magni frater, A. 1700. Holmiæ cum versaretur, suæ & Domus suæ postulata repetiit. Cognitio rei Senatoribus commissa. Hi debita, A. 1661. a Regiis tutoribus agnita, ut

(i) Catharinoburgi Præfectura in Alsatia inferiore, haud procul a Weisenburgo sita, patria fuit Caroli Gustavi.

(k) De nominibus his vide vitam Christinæ Magdalenæ, Friderici VI. conjugis & quæ de Carolo Magno ejusdem Marchionis fratre, infra differemus.

FRID. VI.

invalida rejecerunt & dubia. Non dubia autem cum aliis nominibus compensare voluerunt. (l) Redeamus ad oram Rhenensem.

§. X I.

Castrum
Lands-
cronæ.

Landscronæ apud Alfatas Sundgovios Castrum Austriacæ & Badensis Domuum fuit feudum avitum, in duas partes divisum. Austriaca pars, quæ cum Ferretensi Comitatu ad Austrios pervenerat, cum Alfatia Austriaca ad Galliam transivit Westphalica pace. (m) Reichii a Reichenstein Badenium partem tenuerunt in feudum. Fridericus VI. pactione, cum Ludovico XIV. facta, A. 1663. d. 28. Martii annua mille thalerorum pensione accepta, directo suo renunciavit dominio. Reichiis annua quoque satisfactum pensione, quam pro dominio utili hodieque accipiunt. Ita Marchica & Austriaca pars pervenerunt ad Galliam.

§. X I I.

Bellum
Turci-
cum.

Invaferant eodem anno (1663.) Hungariam Turcæ; Forgatschio Comite victo, inhiantes Germaniæ. Fridericus gravitatem periculi sentiens, rebus domi ordinatis; venia ætatis pro filio herede obtenta; tabulis, ut non rediturus, confectis, Comitibus Ratisbonæ, perpetua quæ tum esse cœperant, A. 1664. adiit; (n) ubi

(l) Quæ A. 1737. hac de re acta sunt, Caroli Wilhelmi Marchionis Vita docebit.

(m) Instrumentum Pacis Monaster.

(n) Fridericus una cum Wilhelmo Bada-Badenfi Marchione die 23. Jan. Ratisbonæ advenit. MÜLLER *Staats-Cabinet Vte Eröffnung* pag. 250.

ubi Cæsarem invisit, (o) atque in Principum Senatu ante legatum Magdeburgicum, nequicquam renitentem, tulit suffragium; Principes præsentem absentium legatis præferendos causatus. (p). Cæsar d. 11. April. Serenitatis (*Durchleuchtig*) axioma Badenibus concessit. Fridericus autem sequente Julio mense bellici contra Turcas Senatus una cum Episcopo Monasteriensi, Bernhar-do, in Comitibus constitutus est Præses. (q) Assignatum ei 1500. florenorum in singulos menses stipendium; (r) injunctumque Comitiorum decreto, ut una cum Monasteriensi Antistite & Confilia-riis Bellicis, ab Imperio selectis, ad Cæsarem, tanquam supremum rei militaris moderatorem, se Vindobonam conferret, ibique con-siliis rerum gerendarum, Imperii nomine, interesset. (s) Vindobo-nam delatus, bellicis Leopoldi Imperatoris consiliis quotidie præ-sens, in Hungariam aliquoties se contulit; exercitus Imperii cu-ram habiturus. Sed Gothardiana victoria bello mox imposuit fi-nem, quum Turcæ, suis rebus timentes, pacem ipsi offerrent. (t)

Tom. IV.

Oo

(o) Die 30. Jan.

(p) MÜLLER loco alleg. pag. 277.

(q) LONDORP. *Act. publ.* Lib. IX. pag. 251.

(r) Vide Recessus Imp. Tom. IV. pag. 12.

(s) Vide Instructio directorum Recess. Imp. Tom. IV. pag. 19. LONDORP. *Acta publ.* Tom. IX. pag. 266.

(t) Vide supra Tom. III. pag. 153.

§. XIII.

Gesta varia.

Redux domum Fridericus noster Mulbergæ vico, quem valde amaverat, ubi frequens ejus in Arce mora, oppidi jura donavit.

Vectigal, quod Wenceslaus Imperator A. 1397. Hessoni Hachbergenfi, in vico Weisweil ad Rhenum concesserat, frequens cum finitimis, Basiliensibus præsertim & Argentinensibus, fuit litium materia. Descendens & ascendens navis pro pondere, quod *Fahrtel* vocatur, Turonensem Grossum solvere tenetur. (u) Nummi hujus valor temporis progressu dubius evenit. Georgius Fridericus, suo jam tempore rem sollicitè indagans, invenit, 84 Turonenses Grossos Colonensem componere Marcam & 14½ semiuncias argenti puri continere. Sed hic computandi modus cum Civitatibus ad Rhenum minus placuisset, Fridericus noster interpretationem privilegii a Cæsare petiit; qui Diplomate A. 1665. die 3. Junii dato, (x) Turonico nummo novem crucigeros monetæ Imperii substituit. Sed reluctati Basilienses, litem in Consilio Aulico intentarunt Marchioni. Basiliensium causam probarunt Helvetii. Intra sexennium amica transactione res fuit sopita.

A. 1665. in Camera Imperii lis intentata Marchioni, ratione æris alieni, quo Ernestus Fridericus & Georgius Fridericus,

(u) Pondus intelligitur trecentarum Librarum.

(x) Extat hoc Diploma in LUNIG *Reichs - Archiv - Supplement zu einigen Fürstlichen Häusern* pag. 138.

Marchiones, superiorem oneraverant Marchiam. Marchiæ hujus causam qui agebant, Fridericum V. ex Vindobonensis & Etlingensis transactionum legibus ad damnum præstandum & dissolvendum æs alienum teneri contenderunt. Fridericus negavit; transactiones illas, Westphalica pace abrogatas omnemque damni actionem expressis Instrumenti verbis sublatam extinctamque contendens.

§. XIV.

A. 1666. Fridericus Cæsaris Leopoldi solennitati nuptiarum interfuit Vindobonæ, cum magnifico comitatu, (y) Sed & eidem Cæsari, biennio post legatum mittenti, aliorum Electorum ac Principum exemplo menses aliquot Romanos concessit.

Iter Vindobon.

Nassovio Saræpontana Domus A. 1666. ad intercessionem Comitiorum Imperii, (z) Moratorium, quod vocant, Rescriptum a Cæsare obtinuit, ne in Judiciis Imperii intra duodecennale tempus ad solvenda debita urgeretur, & ne usuræ, quarum dies vel jam venit, vel intra prædictum advenerit tempus, exigenterentur. Rescriptum hoc ad Dynastiam Lahrensem, cujus possessionem, pignoris jure, haud ita pridem Badenses adierant, (a) A. 1670. Ju-

Tom. IV.

O o 2

(y) CONRADUS SAMUEL SCHURZFLEISCHUS *Operum historico politicor.* pag. 304. ubi Friderici nostri vitam fati prolixè describit.

(z) Ordines Imperii solenni decreto causam hanc Cæsari commendarunt, qui Rescriptum dedit die 26. Maji A. 1666.

(a) Vide supra in Vita Friderici V. ad A. 1659.

FRID. VI.

dicii Aulici decreto extensum est. Nassovius tamen in Comitibus Imperii, ubi de Rescripto hoc, Cæsari commendando, agebatur, ad Causam Lahrensem illud non pertinere declaraverat. Marchio, injuriam sibi fieri arbitratus, anno sequente a Camera Imperii (b) impetravit sententiam, qua retinere jussus est pignus, donec de integra forte & de usuris ipsi fuerit satisfactum. Causa tamen Rescripti eadem Camerae sententia ad Cæsarem, tanquam judicem competentem, cum fuisset remissa, Nassoviis dein in Consilio Aulico litem instaurandi nata occasio; tam felici successu, ut victi Badenses, Dynastiam Lahrensem sine omni pretio Nassoviis restituere cogerentur. (c)

§. X V.

Bellum
Galli-
cum.

Pax, post sex bellica lustra, Westphalicis Pactis restituta Germaniæ, non per integra quinque lustra duraverat, quum nova belli fax, A. 1672. apud Batavos orta, ab illis pedetentim ad Germanos prorepit; ab inferiore Rheno ad superiorem ascendens; quo utraque Marchia & Principatus vicini evidentibus periculis rursus expositi, quod Philippopolis, Pacis Monasteriensis virtute, Gallico munita præsidio, Badenses fere terras attingit. Hispanus & Cæsar anno sequenti se huic bello immiscuerunt. Imperium A. 1674. eidem accessit.

(b) Causa hæc jam ante agitata fuerat in Camera, ad cujus forum eam pertinere causatus est Marchio.

(c) Vide infra in Vita Caroli Wilhelmi.

Fridericus noster, ab Imperio Archistrategus sive Marchio
 schallus Generalis constitutus, eodem anno Ratisbonæ, una cum re-
 liquis Ducibus, fidem suam Ordinibus adstrinxit. (d) Decretum
 in Comitiis, ut Imperii copiae, ad Electores Rhenenses defenden-
 dos comparatae, exercitui jungerentur Cæsareo, (e) quem Mon-
 tecuculus ad Rhenum superiorem ducebat. Ordines sollicitè in-
 junxerunt Marchioni, stationes, ad Philippiburgum & in vicinia
 positas, ut bene muniret. (f) Sed eorundem Ordinum copiae
 & bellici apparatus lente advenerunt. Sub finem anni Fridericus
 a Cæsare Vindobonam vocatus, bellicis, quæ ibi agebantur, con-
 siliis frequenter interfuit. (g)

Marchio
 Dux Im-
 perii.

§. XVI.

A. 1675. Cæsareus viginti quinque millium exercitus Mon-
 tecuculo Duce cogendus erat ad Rhenum; eique adjungendæ Im-
 perii copiae, quæ duodecim millibus constare debuerant. Sed &
 hac æstate bellica res Ordinum, Cæsare & Marchione frustra
 hortantibus, (h) administrata est segniter. (i) Turenno ad Sa-

Gesta
 A. 1675.

O o 3

(d) *Theatr. Europ.* Tom. IX. pag. 229. Pensionis menstruæ loco mille quingenti
 floreni A. 1675. die 13. Febr. Friderico in Comitiis decreti. Recessus Imp.
 Tom. IV. pag. 99.

(e) MÜLLER *verwirrtes Europa* Tom. II. pag. 337. & pag. 348.

(f) Præfidiarii Galli e Philippiburgo Civitate insignia vicinis Principibus damna
 inferebant. Unde jam A. 1674. in Comitiis decretum est, ut Fridericus
 una cum Imperii copiis eminus urbem obsideret. Vide MÜLLER *loco*
alleg. pag. 450.

(g) MÜLLER *loco alleg.* pag. 448.

(h) IDEM *loco alleg.* pag. 685. 705.

(i) PUFENDORFIUS *Hist. Brandenburg.* Lib. XIII. §. 16. hæc scribit: „Pu-

spacum occiso (k) pulsisque cis Rhenum Gallis, Fridericus, exercitum ducens Imperii, una cum Montecuculo & Hermanno Badensi agnato, Hagenoæ obsidionem aggressus est, quam sub adventum Condei, discedente Montecuculo, ex arcta in laxam commutavit. (l) Ea obsidione soluta, Philippiburgum, arcendis hostium excursionibus, laxè cœpit obsidere, & erumpentes aliquoties præfidiarios magna virtute rejecit. Præfidiis dein Landaviæ Bruchsalisæque impositis, cum hiems appropinquasset, reliquas copias in hiberna deduxit. (m)

§. XVII.

Obsidio
Philippi-
burgi.

A. 1676. Fridericus, abeunte in Hispaniam Bournonvillio, Campi Mareſchallus Cæsareus die IX. Martii creatus, (n) una cum Hermanno Badensi ad suscipiendam Philippiburgi obsidionem unanimi destinatus est voce. (o) Ille ultimo mensis Aprilis urbem e longinquo obsidere cœpit; civitatis rivo in aliam partem deflexo. (p) Junior filiorum Marchionis, Carolus Gustavus, pri-

„ blicus Imperii exercitus tenuis, & vix pontibus ad Argentoratum
„ tuendis sufficiens; & quia multi Ordines suos ex eo exercitu milites
„ dimittebant, ac stipendia negligenter solvebant, metus erat, ne iste
„ plane dilaberetur. „

(k) ADI Tom. III. pag. 168.

(l) WAGNER *Hist. Leopoldi* Part. I. pag. 389.

(m) *Theatrum Europæum* Tom. XII. pag. 677. MÜLLER *loco alleg.*

(n) IDEM Tom. XI. pag. 907. seq.

(o) LUDOLFFI *Schaubühne* Tom. V. pag. 149. MÜLLER Tom. III. pag. 119.

(p) MÜLLER *l. c.* pag. 30.

mum in præfidiarios impetum fecit. Idem Fridericus paulo ante Stolhovam & Offenburgum munitionibus firmaverat, ductoque in Alfatiam exercitu, variis velitationibus fatigaverat hostes. Philippiburgi obsidio a Friderico cum mediocri copiarum numero suscepta est; tarde progredientibus Circulorum copiis. Sed fine Junii viribus auctus, majori rem ardore aggressus est; postquam in Consilio bellico, Rastadii habito, de arctiore obsidione inter Duces convenisset. (q) Carolus VI. Lotharingiæ Dux, durante obsidione, in tractu Spirensi ad Luteram, quam variis muniverat operibus, cum exercitu stetit, aditum ut intercluderet Gallis, qui urbem hanc, Germaniæ clavem, quam magnæ provinciæ præferendam Turennius reputabat, summa vi tueri decreverant. Luxemburgi Dux, Franciæ Marefchallus, cum quinquaginta millium armatorum exercitu urbi obsessæ in auxilium venit. Sed Lotharingum, suis se munitionibus continentem, aggredi non ausus, in Brisgoviam se recepit. Copias, quas cum comteatu in urbem introducere tentaverant Galli, Fridericus noster, misso Schulzio Duce, disjecit.

§. XVIII.

Obsessoribus Rhenus, ripas suas non semel supergressus, ^{Deditio} contrariari videbatur. Ordines comteatum, pecuniam, tormenta, ^{urbis.} copias lente submiserunt, qua de re frequentes Marchionis ad Eichstadiensem Episcopum, Cæsaris ad Comitum legatum,

(q) *Theatr. Europ.* Tom. XI. pag. 856. MüLLER loco alleg. pag. 110.

FRID. VI.

testantur querelæ. Cæsar ipse repetitis vicibus Ordines tam singulos, quam universos, sui officii commonefecit. (r) Institit tamen proposito suo Fridericus, difficultatibus obsidionis, quæ identidem ei occurrebant, audacior factus, suaque virtute rem eo perduxit, ut Fayus, urbis Præfectus, ad incitas redactus, die 17. Sept. Philippopolin ei traderet; qui Imperii nomine eam recepit, atque adeo Germaniæ restituit eo ipso die, quo A. 1644. eam occupaverant Galli. (s)

§. XIX.

Obitus
Marchio-
nis.

Philippiburgo capta, Brisacum quoque expugnare decreverat Marchio. Sed obsidione dispendiosa & gravi nuper finita, reddenda erat Cæsari ratio, antequam nova susciperetur. Quin & de belli continuandi modo prius erat deliberandum. Media ergo hieme profecturus Vindobonam, ad Cæsaream Aulam, in itinere morbo correptus, rediit ad suos & paucas intra septimanas in Caroloburgenfi suo Durlaci Palatio A. 1677. die 31. Jan. quin-
qua-

(r) Singulas has Friderici & Cæsaris litteras vide apud MÜLLERUM *lib. alleg.* Tom. III. pag. 111. 115. & in *Appendice Documentor.* pag. 6. seqq. Plures alias Friderici nostri litteras, quibus de statu obsidionis Cæsarem & Eichstadiensem Episcopum identidem reddidit certiores, exhibet idem AUCTOR *loco alleg.* pag. 131. 140. 141. 143. Add. LONDORPIUS *Acta publ.* Tom. X. pag. 384. seq.

(s) Leges deditiois hujus die 9. Septembris conscriptæ sunt, quibus inter alia cautum, ut intra octiduum si non advenerint auxilia, urbs die 17. Sept. Friderico traderetur. QUINCY *Histoire Militaire de Louis le Grand*

quaginta novem annorum (*t*) heros laureatus, novas sibi laureas parans decessit; febre ex viscerum torminibus orta, magnos inter belli apparatus occumbens; postquam non longo regimine seculi famam expleisset; constanti Imperatoris Leopoldi & Aulæ ejus, quam septies inviserat, florens amore.

§. X X.

Multiplices corporis & animi dotes se in eo conjunxerant. Chara-
cter ejus. Statura sublimis, imperatoria dignitas, majestas ex ore, gestu, incessu, elucens; summis & infimis eum venerabilem reddiderunt. Terrarum suarum securitati consulens, Hachbergæ Castrum ex ruderibus ad pristinum robur muniri, Roetelanum, Canderense, Saufenburgicum, Badevillanum, Pforzheimense, Staffortense, Grabense, ita refici curavit, ut subitaneo tumultu percussis fervirent perfugio. Mulbergenfense non refici tantum, sed perfici & exornari voluerat. Caroloburgi Palatium, Durlaco adhærens, ita extulit, tantumque adauxit, ut ab eo tempore Fridericiburgum re-

Tom. IV.

Pp

Tom. I. pag. 491. seq. HODE *Hist. de Louis XIV.* Tom. IV. pag. 59.
BASNAGE *Annales des Provinces Unies* pag. 703 - 709. *Theatrum Europ.*
Tom. XI. pag. 860. MÜLLER *verwirrtes Europa* Tom. III. pag. 146. seq.
ubi & litteræ Friderici ad Eichstadiensem Episcopum occurrunt, die 10.
& 15. Sept. perscriptæ, quibus totius rei gestæ seriem illi exponit & ro-
gat, ut pensionis, ipsi debitæ, in Comitibus ratio habeatur.

(*t*) Duorum mensium, 24. dierum.

FRID. VI.

ctius, quam Caroliburgum appellasset. Lateritiam, quam struxerat Carolus, marmoream Fridericus reliquit. Elegancia Palatii & Aulæ ab exteris certatim laudata. Aulam ornarunt præcipue duæ amitæ, Anna & Elifabetha, Georgii Friderici filiæ, tanto dignæ parente; quarum scientiam linguarum exterarum & multifariæ doctrinæ cognitionem populares laudaverunt & exteri. (u)

Vita privata.

Privatam ejus vitam si spectes, & regimen, nemo clementior eo atque benignior fuit. Ille publicas qui injurias nunquam, facile condonavit privatas. Popularis fuit, affabilis, religiosus datæ fidei custos; remunerator virtutis. Omnis otii, nisi literarii, osor; parcus somni; in seram noctem lectionis amator; qui hebdomadibus singulis Commentarios sibi jussit afferri omnium rerum, quæ in Aula, in Cancellaria, in Tribunalibus, in Camera fuerunt peractæ. Musis intimus apud eum fuit accessus; præsertim illis, quæ elegantioris literaturæ præsidium tenent.

§. XXI.

Numo-
phyla-
cium.

Numismaticus thesaurus ab eo collectus est ingens, in quo Regum, Consulum, Imperatorum, urbium, coloniarum, græci atque latini, ex omni metallo moduloque nummi comparent. Eminent tamen aurea Imperatorum & Cæsarum series. Præter numismata Marchio quoque nosse Cimeliothecæ suæ inseruit ex Romana supellectile veteri, sacra atque profana. Item varii ge-

(u) CHAPPUZEAU de quo paulo post.

neris vasa, ex amethysto, achate, onyche, jaspide; ut & gemmis, e Marchico solo effossis, sculpta, scyphos ex auro Rhenensi Marchico fufos. Inæstimabilis hæc gaza est Domus Badensis; ex qua præstanti suo Numismatico Operi plures ineditas inferuit Ezechiel Spanhemius. (x) In comparando & ordinando hoc antiquitatis thesauro Fridericus noster præsertim usus est opera Caroli Patini, qui insigni apud eum gratia floruit, atque A. 1671. tertiam Itinerum suorum *Relationem* eidem Marchioni Argentina adscripsit. (y.z)

Nec prætereundum silentio, quod in pluribus Germaniæ illius ævi Aulis elegantiorum literarum regnaverit genius. Apud Palatinos Carolus Ludovicus; apud Brandeburgicos Fridericus Guilielmus, Electores; Brunsvigæ Antonius Ulricus; apud Wirtembergenses Fridericus Augustus, in colligendis hujus generis thesauris fuerunt diligentes.

§. XXII.

In bello, quo Philippopolin obsedit Fridericus, Nummo-Basileam translata est, ubi ab eo tempore perstitit ad annum usque 1765. quo omnem hunc literarium thesaurum Basilea in Carlsruhense Palatium suum Carolus Fridericus jussit transferri.

Tom. IV.

P p 2

(x) Libri rubrum: de usu & præstantia Numismatum.

(y.z) Relations historiques & curieuses de Voyages, à Bale 1673.

Præditum tot virtutibus & dotibus Fridericum VI. cur non appellemus Badenium *Augustum*. Marchia felix, si primum illum Imperii Romani fundatorem diuturnitate quoque vitæ Marchio noster æquasset.

Marchionis hujus vitam KECKIUS (a) FECHTIUS (b) & ARNOLDUS, (c) Oratores, sermone latino delinearunt. SCHURZFLEISCHIUS (d) in Badenium Marchionum serie Friderici VI. in primis historiam late tractavit. CONRINGIUS (e) & CAPPUZOVIUS (f) eum in transitu laudarunt.

(a) JO. CHRISTIAN. KECKIUS Confiliarius, Marchioni ob eruditionem carus, in *Panegyrico Friderici VI. post mortem ejus habito*.

(b) In programmate invitatorio ad KECKII Orationem.

(c) GERHARDUS ARNOLDUS, Rector Gymnasii Durlac. in *Laudatione funebri, tum quoque habita*. Scripta hæc impressa Durlaci 1677. fol.

(d) *Operum politico-histor.* pag. 297.

(e) CONRINGIUS in *Thesuro Rerumpubl.* Part. IV. pag. 1236. ita de eo:
 „ ditiones suas marmoreas facere nititur; Princeps affabilitate ac hu-
 „ manitate amabilis, curiosus, Serenissimo vultu & sano corpore præ-
 „ ditus; Ecclesiæ pariter ac reipublicæ feliciter præest, Augustanam
 „ Confessionem mascule propagans; Princeps Martia laude illustris &c.
 „ Aulam habet concinnam, perpolitam, venustam, elegantem, in qua
 „ Nobiles Aulici valde civiles.

(f) Libri rubrum: *L'Allemagne Protestante à Geneve* 1671. 4to. Auctor fuit præceptor Arausii Principis. Hic ita de eo pag. 92. „ Ce Prince est de
 „ la riche taille & de grande mine avec beaucoup d'embonpoint. Il
 „ est très affable & très civil, curieux de belles choses & tous les

§. XXIII.

Conjux Friderici VI. fuit Christina Magdalena, Johannis <sup>Conjux
ejus.</sup> Casimiri, Comitis Palatini Bipontini, filia, ex Catharina, Caroli IX. Regis Sueciæ, Gustavi Adolphi Regis sorore, prægnata; quæ Nicopiæ A. 1616. die 14. Maji lucem aspexit. Princeps aliquot annorum cum parentibus in Germaniam migravit. Sed post turbas, in Palatinatu exortas, A. 1622. cum iisdem in Sueciam rediit. In Aula Gustaphi Adolphi, avunculi, educata A. 1631. Regem ejusque conjugem, Mariam Eleonoram, in Germanica expeditione secuta est; sed extincto Rege, una cum Regina vidua & Catharina matre A. 1633. in Sueciam redux, in Aula Christianæ Reginae aliquot annos peregit; matre A. 1638. orbata, ob insignes virtutes ingeniique præstantiam, inter alias illustres feminas Christianæ Reginae educationi a Senatoribus Regni (g) præfecta est; usque ad A. 1642. quo matrimonium cum Friderico no-

Pp 3

„ traits de son visage marquent ses bonnes inclinations. Il mange
 „ délicatement. Sa table est des meilleurs d'Allemagne & servie à la
 „ françoise, la qualité l'emportant sur la quantité de viande par les
 „ bons ragouts.

(g) Hi Christianæ Magdalensæ tum ad legitimam usque Reginae ætatem annum trium millium thalerorum assignarunt pensionem, quam Christina Regina A. 1647. ad vitam Marchionissæ extendit.

FRID. VI.

stro contraxit. Nuptiæ die 30. Nov. celebratæ sunt Holmiæ. Decies mille florenorum dos & ex bonis maternis decem mille thaleri eidem Christinæ Magdalenæ promissi sunt. Renunciavit illa in commodum stirpis Bipontinæ masculorum, omnibus juribus in Ducatum Bipontinum & in successionis Juliæensis partem, quam Bipontini petebant, & in alia bona feudalia, in Imperio sita. Conditio addita, ut mascula Bipontinorum prole extincta, Christinæ Magdalenæ reviviscerent jura. Bipontinus ramus cum Gustavo Samuele, ultimo Duce, quum A. 1731. interiisset, in Juliæensis successionis partem jus aliquod per eam ad Badenses pervenit. (h)

§. XXIV.

Liberi.

Ex Conjuge hac Friderico nostro soboles VIII. liberorum prognata est. Tres inter filios fuit *Fridericus Casimirus*, A. 1643. die 27. Novembris natus Volgasti; qui intra quintum nativitatis mensem ibidem decessit, atque sepultus est; quod ibidem quoque vixerat pater.

Exceptit eum in ordine filiorum *Fridericus Magnus*; patris successor & *Carolus Gustavus*, quorum vitam separatim exponimus. Filix *Eleonora Catharina* & *Eleonora Friderica*; illa A. 1647. hæc A. 1658. infantes extinctæ.

(h) Vide infra in Vita Caroli Wilhelmi.

Christina A. 1645. die 22. Aprilis nata, Alberto, Marchioni Brandenburgico, lineæ Onolsbacensis, A. 1665. nupsit. Post mortem Alberti, Fridericum Ducem Saxo-Gothanum secundis nuptiis A. 1681. die 14. Aug. maritum accepit. Sexagesimum annum agens A. 1705. decessit. Princeps herois; Carolo Gustavo, Sueciæ Regi, avunculo, inprimis dilecta, qui Diplomate A. 1656. die 8. Octobris Frauenburgi dato, decies mille Imperialium summam, futuræ dotis loco, illi adscripsit. Interea semisses nongentorum annuorum florenorum usuras ex Bipontini Ducatus Cleburgica parte, quam Carolus Gustavus sibi servaverat, eidem pendi iussit *Christinæ*. Hæc A. 1665. cum Alberto Onolsbacensi nupsisset, Carolus XI. Sueciæ Rex & Regni tutores consenserunt, ut Præfectura Catharinoburgica pignoris loco traderetur *Christinæ*, donec, Rege ad legitimam ætatem provecto, decies mille Imperialium summa solvatur. (i) *Christina*, Friderico Saxonie Duci secundis nuptiis juncta, literis Altenburgi die 3. Nov. 1697. scriptis, pro se & heredibus omne jus suum in hanc summam ut & in pensiones atque usuras residuas fratri tradidit Friderico Magno Marchioni, literasque donationis Caroli Gustavi, Sueciæ Regis, hoc anno illi transmisit. Marchia tum flammis vastata, *Christina* liberalitate hæc sua solata est fratrem; addens pecuniam omnem,

(i) Docent hoc litteræ Regis & tutorum ad Adolphum Johannem Palatinum, Caroli Gustavi Regis fratrem, partis Kleburgicæ Biponti Ducem scriptæ die 15. Nov. 1665.

FRID. VI.

a Suecis solvendam, in rem Marchiæ verti debere. Catharinæ-burgicæ Præfecturæ possessionem Fridericus Magnus per aliquod tempus arripuerat, pignoris jure, quod ei concefferant Sueci, ufurus. Sed ex quo Christianus, Comes Palatinus Birckenfeldensis, Bipontini Ducatus administrationem suscepit, Præfectura hæc ex Friderici manibus exivit.

§. XXXV.

Filiz re-
liquæ.

Christinam excepit Catharina Barbara, Friderici VI. & Christinæ Magdalenæ filia, A. 1650. die 4. Julii nata, tres inter sorores corporis animique dotibus eminuit; artibus & scientiis imbuta, Cæsaris Lepoldi aditura thorum, nisi paternis sacris adhæfisset constanter. Canoniarum denique Hervordiensium adscripta Collegio, anno hujus seculi 1734. decessit, condito die 13. Febr. A. 1726. testamento, quo Carolum Wilhelmum, Marchionem, omnium bonorum & jurium suorum scripsit heredem.

Johanna Elifabetha, tertia Friderici VI. filia A. 1651. die VI. Nov. Caroloburgi nata, Johanni Friderico, Onolsbacensi Marchioni, A. 1673. die 26. Januar. elocata, (k) obiit die 28. Septembris 1680. (l)

§. XXXVI.

(k) Nuptiæ Caroloburgi celebratæ; evocatis Vasallis Marchicis, qui servitia consueta obierunt.

(l) Vid. Oratio de Serenissimorum Marchionum Badensium origine ac magnitudine &c. memoriæ Johannæ Elifabethæ &c. in Gymnasio Heilbronnenfi consecrata.

§. XXVI.

His liberis in lucem emissis, Christina Magdalena, mater, ^{Testam. Christinæ Magd.} A. 1662. die 4. Aug. decessit. Die 18. Januarii condidit testamentum, quo ex 87656. Imperialibus, a Corona Suecica debitis, Carolo Gustavo, Marchioni, filio suo postgenito, XL. florenorum millia prælegavit. Reliqua Sueciæ debita, inter eum & tres filias, Christinam, Catharinam Barbaram, & Johannam Elifabetham, æquis portionibus, dividi jussit. Christina instrumento, Altenburgi A. 1698. die 6. Martii dato, omnia jura sua in nomina, a matre relicta, Friderico Magno Marchioni pro certa pecuniæ summa reliquit. Catharina Barbara, Canoniarum Hervordensium Collegio adscripta, suam Suecicorum debitorum partem testamento, quod memoravimus, in Carolum Wilhelmum Marchionem transtulit. Johanna Elifabetha, Johanni Friderico, Onolsbacensi, quæ nupserat, portionis suæ jura in Onolsbacensem Domum transmissit. Caroli Gustavi jura in filiam ejus Christinam Julianam, & cum ea in Isenacensem Domum transferunt.

Mortua Christina Magdalena, Fridericus VI. ex Johanna, dicta de Munzesheim, genuit quoque Fridericum & Joh. Bernhardum, & illis Nobilium Ordini a Cæsare adscriptis, Munzesheim (m)

Tom. IV.

Q q

(m) Vicus hic antiquum Ebersteinensis Comitatus allodium una cum parte Comitatus A. 1283. emtione ad Badenses pervenit. Vasallis, qui a Comiti-

FRID. VI.

vicum in feudum concessit; unde Barones a Munzesheim, qui hodieque durant, genus suum duxerunt & nomen. Vicus A. 1761. initis die 28. Julii cum Familia pactis ad Marchiam rediit.

bus Ebersteinensibus hunc vicum acceperant, extinctis, Fridericus Marchio A. 1326. Alberto Hofwartho equiti, ex Kirchheimensi valle oriundo, vicum hunc in feudum concessit. Vid. *Cod. Diplom.* Tom. V. pag. 396. Hofwartiis cum Johanne Philippo A. 1675. deficientibus, feudum ad Marchionem rediit, qui filios naturales de eodem investivit. Lites de Collectione equestri in hoc vico diuturnæ, de quibus agit BURGERMEISTERI *Theaurus juris equestris* Tom. II. num. 33. pag. 70. seq. transactione, anno 1727. inita, sopitæ, at postea renatæ, a Judicio Imperiali Aulico anno 1757. decisæ sunt. Plura de hujus feudi Ebersteinensis historia habet GE. ERN. LUD. PREUSCHEN Ser. Marchioni Carolo Friderico a Secretioribus Aulæ Consiliis in *denen Carlsruher nützlichen Sammlungen* Part. I. pag. 387. seq.

CAPUT VIII.

CAROLUS MAGNUS

FRIDERICI VI. FRATER.

§. I.

Carolus Magnus, Friderici V. Marchionis & Caroli^{initia,} Barbaræ Wirtenbergicæ filius, A. 1621. die 27. Martii lucem adspexit, indolis non mediocris Princeps, qui a prima ætate bellicis studiis totum se dedit, summis illius ævi Ducibus, ob erectum ingenium, carus, magnos inter Duces ipse locum haud dubie habiturus, si longiore vita illi frui licuisset. Annum ætatis decimum quartum cum ageret, in præcipua Europæ regna instituit iter. Lutetiæ Parisiorum inprimis aliquamdiu versatus est; Fratri suo Friderico adhærens, cum quo A. 1637. in Bernhardi Vinariensis se contulit castra; tirocinium militiæ tanto sub Duce facturus. Bernhardo intra biennium ex-

CAROL.
MAGNVS.

tincto, Johanni Banierio, illi Suecorum heroi, Johannam, Caroli nostri fororem, in matrimonium ducenti, se adplicuit; turmæ equitum sub Slangii legione ab eo præfectus.

§. II

Gesta sub
Suecis.

Banierius ineunte A. 1641. memorabilem illam versus Danubium expeditionem suscepit, qua Cæsarem & Imperii Ordines, de Pace Ratisbonæ tractantes, primo impetu vel intercipere, vel trepida fuga disjicere constituerat. Sed remittens gelu, facultatem transeundi Danubium Banierio ademit. Guebriani miles hibernam expeditionem fastidians, ab ejus exercitu discessit. Hinc irruente cum validis copiis Piccolomineo, Banierius festinato per Bohemiam receptu, sibi consulere coactus est, tribus legionibus relictis, inter quas Slangii legio, in qua Carolus militabat Badensis. Hæ Neoburgi ad Sylvam, tertio a Chamo milliari, a Piccolomineo circumfessæ, post acerrimam quatuor dierum defensionem, dejectis circumcirca mœnibus, ad unum omnes in deditonem venerunt. Carolus noster cum aliis copiarum ducibus ductus Ratisbonam. (a) Sed anno sequente libertati restitutus, ad exercitum Suecicum rediit, quem post Banierii, A. 1641. defuncti, obitum Leonardus Torstenfonius ducendum acceperat. Tribunus militum ab eodem creatus, in Jancoviensi Bohemiæ prælio, quo duplici clade prostrati A. 1645. Cæsarei, miræ fortitudinis sibi

(a) PUFENDORF. *Rer. Suecicarum* Lib. XIII. §. 9. *Theatrum Europæum* Tom. IV. pag. 609. *Florus WASSENBERGII Germ.* pag. 354.

gloriam peperit. (b) Sed & in reliquis Torstenfonii, & qui eum paulo post excepit, Caroli Gustavi Wrangeli expeditionibus non minori virtute pugnavit.

CAROL.
MAGNVS.

Composita apud Westphalos Pace, in Marchiam redux Carolus, otio & musis vacavit; militare recusans Imperium, quod varii Europæ Principes non semel ei obtulerunt.

§. III.

At a Carolo Gustavo, Rege Sueciæ, ad bellum Polonicum cum fratribus A. 1655. evocatus, lateri Regio fere semper adhæsit; Legati (c) ab eo dignitate ornatus. Quo & infecuto Danico bello fortitudinem suam & in rebus gerendis peritiam summopere Regi probavit. Turmam ille ducens equestrem omnibus Regis gestis interfuit, spectator & actor. A. 1656. mense Majo aliquot legiones e Pomerania Regi adduxit, profligata Polonorum manu, quæ Wejero Duce iter morabatur. Excipiendo Marchioni ad Coronovam Rex castra admovit. (d) In atroci illo ad Varsoviam prælio; quo immensus Polonorum exercitus, post triduanam pugnam, a Carolo Gustavo prostratus est, Carolus noster in dextro cornu secundam regionum aciem duxit. (e) Sunt qui tum Regi vitam a Marchione servatam fuisse scribunt. (f)

Bellum
Po.on.

Qq 3

(b) IDEM Lib. XVII. §. 6. seqq. *Theatr. Europ.* Tom. V. pag. 545.

(c) *General-Feldmarschall-Lieutenant.*

(d) PUFENDORF. *de rebus Caroli Gustavi* Lib. III. pag. 148. 150.

(e) IDEM *loco alleg.* pag. 158.

(f) SPENER in Libro, cui Tit. *Herstammung beyder Häuser Baden und Hol-*

CAROL.
MAGNVS.

§. I V.

Regis do-
na.

Rex A. 1657. die 13. Maji diplomate, in castris prope Ostrozana dato, Carolo Magno Marchioni, equitatus Suecici Locumtenenti Generali, in remunerationem officiorum, in bellis Germanicis atque Polonicis magna assiduitate & eximio Regni commo præstitorum, Præfecturam Borussicam, quæ *Tenuta Meseleuz* vocatur, jure caduci Regi apertam, titulo pignoris & pro summa 40000 *thalerorum* cum pacto antichretico tradidit, ea conditione, ut ipse Carolus Magnus & masculi ejus heredes Præfecturam hanc tenerent, donec de forte 40000 *thalerorum* alia ratione ipsis fuerit satisfactum. Suprematum vero Rex sibi reservavit.

Interjectis aliquot diebus, Rex Carolum nostrum cum aliquot equestribus legionibus ad Steenbockium proficisci jussit, ut juncti, pontem navalem, Plotzæ exstructum, transfirent, ac recta in Johannem Casimirum Regem ac Czarnecium, circa Lowicium hærentes, tenderent, eosque vel opprimerent incautos, vel a Borussiae invasione averterent. (g) At irruptio Danorum in Brementem Ducatum & Austriacorum cum Polonis conjunctio, hæc interverterunt consilia.

stein, fol. pag. 19. DROLLINGER. *Lex. Basil. voce Carolus Magnus.*

ANONYMI *Leben der Marggrafen von Baden* pag. 463.

(g) PUFENDORF. *Lib. IV. pag. 261.*

§. V.

Suecus Danicum bellum aggressus, Carolum nostrum Marchionem e Polonia secum abduxit. Holsatiam Julio mense invadens, cum Danorum copiae adventare dicerentur, exercitum prope oppidum Mölln eduxit in aciem, Carolo nostro Marchione dextram equitatus alam ducente. Holsatia pleraque atque Jutia subacta, Rex anno sequente (1658.) sub finem Januarii per glaciem in Fionam transiens, in Bransæa insula aciem ita disposuit, ut Marchio Badensis & Claudius Tottius dextrum cornu, Fabianus Berendus una cum Rege sinistrum curarent. Successit (30. Jan.) atrox ad Isvernæsium Fioniae pugna, in qua Wrangelius primum agmen & quatuor alas primæ duxit aciei, reliquas ipse Rex cum Carolo Magno Marchione & Tottio direxit. Carolus noster primum cum tribus alis impetum in quatuor Danorum alas, sibi oppositas, fecit, tam felici successu, ut eas penitus prosterneret. Dani fere omnes, qui cædem effugerant, in deditionem venerunt. (h) Post victoriam hanc Rex tota potitus Fionia, per mare Balthicum, glacie opertum, & Langelandiam ac Lalandiam insulas, Carolo nostro comitatus Marchione, in Selandiam irrupit tantumque Danis terrorem iniecit, ut insequente Februario mense funestam illam Roschildiensem pacem inire cogerentur.

Bellum
Dan.

(h) IDEM loco alleg. Lib. V. pag. 369. seq.

CAROL.
MAGNVS.

§. VI.

Gesta re-
liqua.

Cum Carolo Marchione Rex Gothenburgum in Sueciam abiit; sed ob difficultates, circa pacem enatas, mense Junio ejusdem anni in Slesvicensem Ducatum ad exercitum rediit, quem passim in Danici regni provinciis distribuerat, paci exequendæ intentus. (i)

Flensburgi cum hæreret Rex, literis A. 1658. die 21. Junii datis, professus est, se Carolo nostro octoginta quondam manfos (k) alimentorum loco assignasse, sed manfis his in alium dein usum conversis, quinque millium thalerorum summam, ex contributionibus Fionicis pendendam, substituisse. Verum cum nec hac ratione promissa pecunia fuisset soluta, Carolus Gustavus denique bis mille thaleros ex Camera sua persolvit Marchioni & in securitatem trium millium thalerorum, qui restabant, illi litteris cavit. Nomen hoc illatum rationibus, quas A. 1661. Suecici Regni Curatoribus obtulit Marchica Domus. Curatores hanc summam quam primum se soluturos declararunt. At summam illam quadragies mille thalerorum, pro qua Borussia Præfectura, *Tenuta Meselenz*, Marchioni oppignerata, ut & Scanderburgi aliorumque Jutiæ feudorum collatio, nihil plane ad Sueciæ Regnum pertinere statuerunt Curatores; ejusdem pretii illam esse dicentes, cujus collatio Starostia

Li-

(i) IDEM loco alleg. pag. 405.

(k) PFLUGE.

Lipinko, Friderico VI. Marchioni ejusque Conjugi Christianæ
Magdalenæ suo tempore facta. CAROL.
MAGNVS.

§. VII.

Recrudescente A. 1658. Danico bello, cum Sueciæ Rex Obitus.
e Slesvicensi Ducatu in Selandiam denuo arma transferret, Caro-
lus noster, valetudine minus prospera usus, ad patrem sibi redeun-
dum esse duxit Caroloburgum, ubi eodem anno die 8. Nov. ex fe-
bre continua anno ætatis XXXVII. decessit. Corpus ejus majo-
rum tumulo illatum Pforzhemii die 29. Novembris.

Uxorem Carolus noster habuit Mariam Julianam, Georgii Uxor.
Friderici, Comitis Hohenloici, filiam, A. 1622. die 23. Martii
natam, cum qua A. 1650. hie 21. Jan. Schillingsfurtii prope Ro-
teburgum ad Tuberum solennia nuptiarum peregit. Septendecim
illa annis marito superstes, A. 1675. Fridlingæ, ubi vidua sedem
fixerat, vitam commutavit cum morte.

§. VIII.

Ex matrimonio hoc quatuor liberi prodierunt, quorum Liberi.
duo infantes extinçti sunt.

Carolus Fridericus, natus Fridlingæ A. 1651. die 11. Jan.
cum adolevisset, exteras regiones peragravit. Romæ A. 1671.
mense Majo, Gustavi Adolphi patruï exemplo, sacra mutavit, a
Friderico, Cardinali Hassiaco, Ludovici V. Hasso-Darmstadien-

CAROL.
MAGNVS.

sis Landgravii filio, inductus. Hic Ordini Melitensi, ejus Magni Prioratum per Germaniam ipse gerebat, Carolum Fridericum adseripit. (l) Roma Carolus Vindobonam profectus est, ubi splendide eum habuit Cardinalis Landgravius, qui eodem paulo post advenerat. (m) Tirocinium militiae edidit in Belgio atque in cruento ad Seneffam pœlio, Gallos inter & Belgas A. 1674. commisso, magna fortitudine pugnavit. Pnevmonico dein morbo correptus, die 5. Octobris 1676. Basileæ decessit.

Carola Sophia, Caroli Magni filia, A. 1652. die 13. Sept. Caroloburgi quæ lucem adspexerat, Emiconi Leininga-Hartenburgico Comiti A. 1676. nupta, intra biennium fatis concessit.

Eleonora Barbara, Wollinii in Pomerania A. 1656. die 12. Junii nata, anno sequente 4. Novembris diem obiit.

Friderica Christina, A. 1658. nata; Martio mense anni sequentis extincta est.

(l) *Diar. Europ.* Part. XXIV. pag. 131.

(m) *Diar. Europ.* Part. XXV. pag. 735.

CAPUT IX.

GUSTAVUS ADOLPHUS

ABBAS FULDENSIS ET CAMPIDONENSIS
APPELLATUS

BERNHARDUS GUSTAVUS.

§. I.

Friderici V. Marchionis Durlacensis, filius na-
tu minimus, Gustavus Adolphus, natus <sup>Gesta
ejus mi-
lit.</sup>

A. 1631. die 24. Dec. ex Conjuge Eleono-
ra, Comitissa Solma-Laubacensi, a Gu-
stavo Adolpho, Sueciæ Rege, nomen

accepit; (a) ejusque vestigia ab initio secutus, sese destina-
verat bello. Venetis copias auxiliares adolescens contra Turcas
adduxit. Cum fratribus suis, Friderico & Carolo Magno A. 1655.
Polonico interfuit bello, præsertim prælio, quod habitum fuit ad
Warkam. Anno sequenti cohortem pedestrem, Regis Sueciæ
destinatam custodiæ, Præfectus accepit. Munimento Morungen-

Tom. IV.

Rr 2

(a) Stollbergenfis Comes, Gustavi Adolphi Regis Sueciæ nomine, de fonte
baptismatis eum suscepit.

GVSTAV.
ADOLPH.

si Borussiae per aliquod tempus cum militari Imperio praefuit. A. 1650. fratris sui Caroli Magni turmam equestrem accepit.

Polonico bello Caroli Gustavi, Sueciae Regis, morte finito, Marchio juvenis Bataviam Italiamque invisit, donec Turcicum in Hungaria bellum oriretur. Tum vero in Comitibus Ratisbonensibus A. 1664. supremus Excubiarum Praefectus publico Imperii nominatus Decreto, (b) memorabili ad D. Gothardi Fanum praelio interfuit, duobus sub eo equis occisis, graviter vulneratus in facie, victoriae reportatae nuncium Caesari attulit. Pace reducta, cum Ecclesiastica toga sagum commutavit.

§. I I.

Mutatio
sacror.

Monendus est Lector, quod jam A. 1660. die 24. Aug. in Alfatia apud Franciscanos Hermelshemii, prope Molshemium, ad Catholica sacra Gustavus noster Adolphus occulte transiverit. Publice ea professus est Romae A. 1663. (c) Tum vero novum *Bernhardi Gustavi* ei impositum est nomen; in memoriam B. Bernhardi Marchionis. Nec reticuit causas, quae eum permoverant, ut sacra mutaret; (d) nec omnes propalavit.

Dignit.
ecelefiast.

A bello Turcico redux, Rhinoviense monasterium intrans, Benedictinae sese regulae dicavit; altiora petiturus. Rhinovia enim transiens Fuldam, a Joachimo Abbate, Leopoldo Caesa-

(b) *Recess. Imp. Part. IV. n. 3. pag. 10.*(c) *ИМНОФ. Notit. proc. Imp. pag. 339.*

(d) Sex motiva, ut vocantur, edita tum fuerunt in lucem lingua latina, 8vo.

re petente & annuente Summo Pontifice, in successorem assumptus est (e) d. 19. Mart. 1668. reservans sibi Canonicatus, quos in Coloniensi, Argentinensi, & Leodiensi Ecclesiis possederat. Eodem tempore Coadjutor Campidonensis creatus.

Cum fratre Friderico VI. A. 1668. d. 20. Julii transactionem inivit; virtute cujus debita Gustavi Adolphi solvenda frater suscepit; promittens 5000. florenos ei quoque se persolutorum quotannis, donec beneficiis ecclesiasticis majoribus fruatur. Ceterum nihil aliud sibi reservavit Gustavus Adolphus, quam jus succedendi, si utraque deficeret linea Badensis.

§. III.

Tirolinum sacrum in S. Petri prope Fuldam monasterio cum peregisset, vacantem morte Salentini de Sinzig Præposituram in Holzkirchen accepit, & denique A. 1671. d. 4. Jan. Joachimo, Abbati Fuldeni, in dignitate successit. Apostolicus apud Helvetios Nuncius ordinare eum debuerat Lucernæ. At mutato proposito, Suffraganeus Spirensis die 12. Aprilis ceremoniam Badæ peregit. (f) Clemens IX. eum Cardinalem creavit. Birretum Leopoldus Imp. d. 19. Apr. 1672. ei porrexit Vindobonæ. (g)

Abbas
Fuld. &
Card.

Rr 3

(e) SCHANNAT. *Historia Fuldenfis* Part. III. pag. 290.

(f) IDÈM *loco alleg.* Part. III. pag. 293.

(g) *Theatrum Europæum* Tom. XI. pag. 53.

GVSTAV.
ADOLPH.

Novus Abbas vix regimen adierat, quum Judæos omnes, quorum mille quingenti computabantur, intra trimestre tempus Abbatiae ditionibus excedere iussit. (h)

Eodem anno nova cum fratre Friderico VI. transactione, pro certa pecuniæ summa, omnibus, quæ habere potuerat, juri- bus renunciavit.

Abbas
Campid.

A. 1673. post Romani Abbatis obitum Campidonæ factus est Abbas; Sigeburgensis (i) quoque Benedictinorum mo- nasterii, in Bergensi Ducatu, Administrator electus.

§. I V.

Supellex
ejus di-
repta.

Paulo post Episcopatum Leodiensem ambivit; sed excidit aufis. Profectus est quidem cum splendido comitatu Leodium. Verum post aliquot mensium moram, insigni pecuniæ summa ex- pensa, A. 1675. rediturus Coloniam, pro supellectile sua, Leo- dio Coloniam devehenda, literas salvi conductus ab Estradæo, qui Gallici præsidii Præfectus erat Trajecti ad Mosam, obtinuit. Nihilominus supellex ejus capta est a Gallis & Trajectum allata. Ipse non absque insigni difficultate evasit Coloniam. Scripsit ad Regem. Rex ipsi respondit, literas ei salvi conductus datas ad negotia sua perficienda, non vero, ut publicis & bellicis se immi-

(h) *Diarium Europ.* Part. XXIII. pag. 444.

(i) Siegeburg, Siegeberg vulgo Sieberg & Sieburg A. 1060. ad flumen Siegam ab Annone Archiepiscopo Colon. constructum.

fecerit negotiis. In supellectile hac inventæ sunt merces prohibi-
tæ, multa sclopeta, quibus aliquot cohortes poterant armari.

GVSTAV.
ADOLPH.

§. V.

Accusatus fuit Cardinalis, quod Leodii consilia clandestina pro Imperatore & Hispanis contra Electorem Colonensem, Gallicis partibus addictum, foverit, ut nempe Electorem non modo Leodiensi Episcopatu, sed & Electoratu ipso privaret. Rem manifestarunt Literæ Chartæque plures, in ejus supellectile re-
pertæ, quarum nonnullas, typis impressas, publicavit Estradius, ut litteris salvi conductus Cardinalem abusum esse, publice doce-
ret. (k)

Consilia
ejus.

Bernhardus Gustavus, spe sua dejectus, in lentum, sed pertinacem, incidit morbum. (l) Interfuit tamen A. 1676. electioni Innocentii XI. qui eum Cardinalem Presbyterum, titulo S. Sufannæ, creavit. (m)

Obitus &
sepultura.

§. VI.

Post Romanum hoc iter non diu rebus humanis superfuit Bernhardus Gustavus. In itinere enim, quod Hammelburgum

(k) Marquis de BEAUVAU *Memoires du Duc Charle IV. de Lorraine* pag. 436.
MÜLLER *verwirrtes Europa* Tom. II, pag. 689. *Theatr. Europ.* Tom. XI, pag. 679.

(l) Fuerunt qui damnum hoc CCC. florenorum millia excessisse crediderunt.
SCHANNAT *loco alleg.* pag. 294.

(m) IDEM *loco alleg.*

GVSTAV.
ADOLPH.

fulceperat, A. 1677. die 26. Dec. obiit. (n) Cor ejus ad Campidonenses delatum; exta in Oratorio, quod exstruxerat, Fratrum Minorum Hammelburgi recondita; corpus autem Ecclesiae Fuldenfi illatum, in qua Placidus a Droste, Abbas successor, ei splendidum Monimentum erexit; quod exhibet Schannatus. (o) Nummum memorialem, in honorem ejus cufum A. 1672. inter Badenses nummos suo loco exhibemus.

(n) Elogium ejus edidit PROBSTIUS S. J. Fuldæ 1678.

(o) *Loco alleg.* pag. 295. Inscriptio monumenti hæc est: Anno Christi MDCLXXVII. die XXVI. Decembris obiit piissime Sereniff. & Eminentiff. Dom. Bernardus Gustavus S. R. E. Cardinalis Presbyter, Abbas Fuldenfis, S. R. Imperii Princeps Divæ Aug. Archicancellarius per Germaniam & Galliam Primas, Marchio Badensis & Durlacensis, cujus anima requiescat in sanctissima Pace. Huic pius successor Placidus Abbas ejusdem Ecclesiae, S. R. Imp. Princeps hoc monumentum fieri curavit. Stat sua cuique dies, breve & irreparabile tempus omnibus est vitæ.

CAPUT X.

FRIDERICUS MAGNUS.

A. 1677. - - - 1709.

§. I.

Marchiam bellicis oppidorum & vicorum incendiis, ca-^{Introitus.}strorum & agrorum vastationibus horridam, Friderici Magni repræsentat historia; plena calamitatum, plena terroris; omnium Domus Badensis Epocharum tristissima. Marchia plures per annos denudata incolis; Marchia in eremum conversa.

Infantia & adolescentia Marchionis fuerunt tranquillæ & ^{Initia Marchionis.}omnino felices. Natus est Uckermundæ in Pomerania A. 1647. (a) quo belli Germanici tricennalis tuda cepit extingui & per totos viginti quinque annos mansit extincta. Unde in profunda pace crevit & adolevit Fridericus Magnus; a patre pacis artibus innutritus & altus, quibus per totam dein vitam deditus fuit, ab indole bellica omnino alienus.

Linguarum exterarum cognitione imbutus, ab A. 1664. per quinquennium præcipua Europæ Regna, Galliam, Italiam,

Tom. IV.

Ss

(a) Die 23. Sept.

FRID. M.

Belgium, Angliam Germaniamque peragravit, ita tamen, ut per temporum intervalla ad lares suos reverteretur. In Aula præsertim Gallica multis exceptus fuit honoribus. Septentrionalem Germaniam A. 1669. adiens, Hufumum, Slesvicensis Ducatus oppidum, se recepit, ubi Maria Elifabetha, Friderici III. Holsatiae Ducis vidua, tum degebat cum filia, Augusta Maria, viginti annorum Principe, egregiis virtutibus prædita, quam Fridericus Magnus, interventu Ludovici VI. Hassiæ Landgravii, anno sequente sibi conjugem delegit.

§. I I.

Bellum
Batav.

Bellum Batavicum anni 1672. in Germaniam pedetentim cum prorepere cœpisset, Fridericus VI. cum omni sua Aula se Basileam recepit A. 1674. Filius cum patre sesqui anni spatio ibi versatus est exul.

Ludovicus XIV. anno præcedente cum in Alsatiam venisset, Fridericus VI. Marchio Croneckium a consiliis intimis ad eum misit Brisacum, ipse Regem aditurus Philippiburgi, quo eum venturum esse fama ferebat. Sed mutato itinere Rex cum per Lotharingiam in Regnum rediret, Fridericus noster, jussu patris, Lunevillam secutus est Regem, omnibus ab eo benignitatis testimoniis exceptus. Rex litteris, die 7. Sept. ad patrem scriptis, insignes filii Principis dotes plurimum extulit.

A. 1676. mutata belli fortuna, domum rediit juvenis Marchio; domesticis vacans negotiis, bellica dum tractat pa-

ter. Obsidioni tamen Philippiburgi, a patre eodem anno susceptæ, interfuit.

§. III.

Patri A. 1677. in hereditarias ditones successit; quas per-^{Regimen adit.}petua inter bella & calamitates viginti tres annos rexit; factorum adversitate, non interrupta, agitatus. Regiminis initio novam Aulæ suæ faciem induxit, creato Mareschallo, qui omnia procuraret, quæ ad Aulam Principis spectant; ceremoniis præesset; exciperet exteros, eosque in Principis conspectum adduceret. Sub jurisdictione ejus omnes Aulæ officiales constituti, solo stabuli Magistro excepto, cujus separatim officium mansit. Novæ huic dignitati præfectus est Croneckius, qui a consiliis intimis fuerat Marchioni. Cancellaria quoque novam tum formam accepit, ordinatis quinque Collegiis; *Consilio nempe, quod vocant Secretius, Consilio Aulico, Consilio Ecclesiastico, Camera Quæstoria & Collegio Deputatorum.* In Consilium secretius duos recepit Viros nobiles, & unum litteratum, cui postea plures accesserunt.

Eodem anno (1677.) Nobilitatis immediatæ Imperii Mar-^{Gesta varia.}chionem adierunt legati, petentes, ut intuitu Münzeshemii ad onera publica, ratam suam contribueret partem, quod ille constanter recusavit.

§. IV.

Feudorum Imperii investituram solennem die 22. Augusti ^{Investitura Cæs.}a Leopoldo Cæsare accepit. In litteris feudalibus dimidia illa

Tom. IV.

Ss 2

FRID. M.

Comitatus Ebersteinensis excipitur pars, quæ anno præcedente, inita cum Spirensi Episcopo pactione, ad Wilhelmum, Lineæ Eduardinae Marchionem, transferat. (b) Eadem pactione septem Ebersteinenses vici pro feudis Spirensibus cum agniti fuissent, Fredericus noster, ne id fraudi sibi esset, litteris A. 1678. die 19. Jan. ad Electorem Trevir. & Spirenses Episcopum datis, intercessit. At brevi post eodem anno Ludovicus Wilhelmus, Wilhelmi Marchionis filius, consensit, ut Linea Durlacensis ad simultaneam Investituram dimidiæ illius Ebersteinensis Comitatus partis, a Wilhelmo comparatæ, admitteretur; quod & intra sexennium evenit, ut litteræ Leopoldi Imperatoris, A. 1684. die 7. Dec. utrique Marchioni concessæ, testantur. (c) Admissio hæc Durlacensium ad sola dein feuda cum restringeretur, de feudi determinatione longa utramque inter lineam nata est controversia; quæ multis tractatibus litibusque in Judicio Imperiali Aulico, hoc & superiore seculo ansam subministravit. Res inter Marchiones hodiernos novissimo successione pacto composita est. Eo pacto allodialia quævis bona, utrinque acquisita, adeoque & Ebersteinensia, cum feudis ad Bada-Badensem Lineam A. 1676. translata, mutæ successione capacia sunt.

(b) Vide Tom. III. pag. 127.

(c) Investitura A. 1753. a Francisco Imp. renovata est. In litteris investituræ, ut & in litteris Leopoldi Imp. bannum forestale & bannum sanguinis præfertim inter dimidiæ hujus feuda recensentur.

Anni 1678. initio Rœtelæ, Brombaci & Hachbergæ Castra a Cæsareanis occupata & præsidio munita fuerunt. Galli die sexto Februarii cum 1500. militibus Rœtelam obsidere voluerunt. At præsidio 300. militibus Cæsareanis aucto, redierunt Friburgum; triginta militibus Fridlingæ relictis, qui Castrum hoc, adhibitis rusticis, solo æquarent.

§. V.

His temporibus Tractatus Pacis cum agerentur Neomagi, ^{Pax Neo-} ^{magenfis.} Fridericus noster, misso ad Conventum illum legato, (d) petiit, ut propter damna bello accepta, spes in feudalia & allodialia Dynastiæ Geroldseccianæ bona, extinctis Cronenburgicis, ipsi concederetur. Ordinum Imperii Legati, Ratisbonæ agentes, & Cæsar ipse æquum censuerant, ut damnorum Marchionis ratio iniretur. (e) At postulata ejus improbarunt Angliæ Sueciæque legati, iniquum esse rati, Austriacæ Domui illud onus imponi. Ordines, Gallico bello afflictos, a Gallis indemnes esse præstandos, Cæsarei contenderant legati. (f) Sed Pacis Neomagenfis decreto illata invicem damna oblivione sepulta sunt. (g) De executione Pacis

S s 3

(d) Johannes Christophorus Heilbronnerus eo missus est.

(e) LONDORP. Tom. XI. Lib. XI. pag. 472.

(f) Vid. *Projectum Pacis Cæsareo-Gallicum, a legatis Cæsareis mediatoribus exhibitum 6. Decembris 1678. Art. 2. in Actes & Memoires des negotiations de la paix de Nimmegue* Tom. III. pag. 250.

(g) Vid. *Art. I. Instr. Pacis in Actes & Memoires loco alleg.* pag. 404.

FRID. M.

cum susciperetur deliberatio, Fridlinga aliaque Castra & loca Durlacensium, a Gallis detenta, restituendorum inserta sunt Indici. (h) Sed & in ipso executionis tractatu conventum est, ut Cæsareum ex Hachbergæ Castro abduceretur præsidium. (i)

§. VI.

Nova
Marchiæ
facies.

Neomagensis Pax Marchiæ utrique Badensi novam faciem induxit, sed aliam, quam Friderici nostri speraverat pater. Pater, Philippopoli Gallis erepta, Brisacum quoque in potestatem suam redigere decreverat, Gallos omnino repulsurus a Rheno, Castris suis & arcibus, quas ille reparaverat & omnibus rebus instruxerat, ut frueretur securus. Sed de Brisgovia & Ortenavia aliter disposuerant fata. Enimvero Nemetensium Philippopolin vix subegerat Fridericus, quum apud Brisgovios Galli subegerunt Friburgum, eamque una cum Brisaco, quam per totos jam quadraginta annos possederant, Neomagensi Pactione retinuerunt. Unde Gallica ditio ad Martianam usque silvam extensa & Marchicarum terrarum pars Gallicis terris vel vicina vel mixta. Excitatae mox novæ munitiones ad Rhenum, Huninga & Fortalitium Ludovici. Illa haud procul Basilea, ipso pacis Neomagi compositæ anno; hoc septennio post in insula Rheni, e regione Stolhovæ, frena & compedes Rheno injecerunt. Argen-

(h) Vid. Designatio a Gallia restituendorum, exhibita a DD. Legatis Cæsareis Domino Legato Gallico 12. Junii 1679. in *Actes Et Memoires* loco alleg. pag. 538.

(i) *Actes Et Memoires* ibid. pag. 546.

toratum, biennio post conditam pacem, Galliae Regno accessit. Kehla, propugnaculum præstans, ad dextram Rheni, in ipso Ortenaviæ aditu exstructa, omnem quoque provinciam hanc aperuit Galliae. Dominantibus ita per Brisgoviam & Ortenaviam munitionibus Gallicis, Rœtelanæ, Saufenbergicæ, Badevillanæ & Hachbergicæ ditiones, quibus Dynastia Lahrensis tum quoque accensebatur, ut & superior ac inferior Marchiæ devenerunt limitrophæ Gallis. Ab eo tempore de finibus & finitimorum jure, de ripa, de insulis Rheni, de navigatione, de pontibus repetita hinc inde a Marchionibus gravamina. Primo quoque belli motu Marchicæ terræ ab exercitibus, vel Gallicis vel Germanicis, occupatæ. Marchiones ad externos confugere coacti sunt. Tantam rerum conversionem terris Badensibus attulit Pax, Neomagi conclusa. Infeliciores post eam Marchia, quam ante Pacem Westphalicam fuerat.

§. VII.

Adeo exhausta tum belli calamitatibus Marchia, ut ^{Rescript. morator.} ingravescente pedetentim ære alieno, Fridericus noster moratorium, quod vocant, Rescriptum a Cæsare A. 1680. petere cogetur. Petitum hoc Collegia Electorale & Principum die 27. Nov. Cæsari commendarunt; ita quidem, ut ad octo vel decem annos illud concederetur Marchioni. (k)

(k) LONDORP. *Acta publ.* Tom. XI. pag. 92. & 286.

FRID. M.

Res mo-
netar.

Hæc dum aguntur, de corrigendis rei monetariæ defectibus Ulmæ Ordines Sueviæ deliberarunt. Marchiones Badenses a Seculi XVI. temporibus nunc monetaria officina communi, nunc Stutgardiana sunt usi. Peculiarem denique fabricam Domus quum constituisset Badensis, injunctum est ei die 7. Maji A. 1681. Circuli Suevici decreto, ut duæ Marchicæ Lineæ communem monetæ officinam haberent, locumque, de quo inter eos convenisset, Principibus Circuli, jus convocandi habentibus, indicarent. (1) Post Decretum hoc Durlacenses, litteris ad Bada-Badenses scriptis die 6. Oct. proficuum esse judicarunt, ut exercitium monetandi inter Lineas alternet, quoties moritur Marchio, & ut Emmendingæ, ubi ædificia & instrumenta monetaria magnis nuper sumptibus Durlacensis noster ordinaverat, interim maneat officina, atque in ordine monetandi ab eodem Marchione initium fiat. Ludovicus autem Bada-Badensis, posthabito Circuli Decreto, convenientius esse duxit, utraque Linea peculiari ut officina utatur, at monetandi jus per singula decennia alternatim exerceat. Initium faciat ille, cui fors prærogativam tribuerit. Interveniens mox belli motibus, monetaria res omnis suspensa. Fabricam Badæ constitutam non novimus.

§. VIII.

Reuniones Gallicæ.

Gallicæ, quæ vocantur, Reuniones illo tempore magnos in Imperio motus concitaverant, in quibus de Pacis Westphalicæ

(1) Vide supra in Carolo II.

& Neomagensis interpretatione agebatur. Germanos inter & Gallos A. 1682. habitus est Francofurti Conventus, ad quem Fridericus noster suum quoque misit legatum; quem Brunsvico-Calenbergici legati sequi iussit consilia. Sed irritus fuit ille Francofurtensis Conventus. Res ad Comitium Imperii Ratisbonam remissa. (m)

Eodem tempore cum Wirtembergico lites Veyhingæ compositæ atque inter alia commerciorum libertas utrinque concessa est.

Fridericus litteris, die 24. Apr. (1682.) ad Comitium datis, monuit, ut ratio haberetur promissi, quod de sarcendis belli damnis, durante Pacis Neomagensis negotio, ei fecerant Ordines, a quibus ille petiit, Cæsarem denuo hac super re ut mone-
rent. (n) Negotium minus prospere successit. Marchio mense Novembri anni ejusdem a Comitibus petiit, Marchica portio in Matricula Imperii tertia ut parte minueretur. Præter enim belli nuperi mala, persisterat adhuc in Matricula Imperii vetus ille census, quem Marchiones persolverant Imperio, antequam Ernestus Fridericus quatuor illas Præfecturas, de quibus suo loco differui, in Wirtembergicam transtulit Domum. (o) Nec refragati sunt Imperii Ordines, sed anno sequente Cæsarem orarunt, ut Cir-

Tom. IV.

Tt

(m) Acta hujus Conventus exhibet LONDORP. *Acta publ.* Tom. XI. pag. 355.

(n) LONDORP. *loco alleg.* pag. 472.

(o) IDEM *loco alleg.* pag. 505.

FRID. M.

culi Suevici Directoribus imperet, Circularis Marchionis census ut ea, qua petierat, ratione diminuatur. (p)

§. I X.

Gesta varia.

Immediata Imperii, quæ vocatur, Nobilitas magnis tum motibus aditum ad publica Comitia, & suffragium in iisdem petierat. Rem quovis modo impedire laboravit Fridericus noster, eumque in finem cum Wirtenbergico aliisque Principibus A. 1684. convenit Stutgardix. Res in ipso partu suppressa.

A. 1685. Calendis Octobribus ab Episcopo Basiliensi, Johanne Conrado, Brisgoica feuda sua Fridericus suscepit.

Anno sequente d. 20. Sept. Ratisbonam scripsit, Gallos, facto prope Huningam ponte, trajecisse Rhenum & in Germanica ripa Marchicaque ditione, contra Pacis Neomagensis ac Induciarum Ratisbonensium, nuper (1684.) conditarum, leges, firmando ponti, munimentum exstruxisse. (q)

A. 1687. die 2. Julii Fridericus noster cum Friderico Carolo, Wirtenbergici Ducatus Administratore, ratione partis Badensium in oppido Heimsheim, quam A. 1444. Jacobus Marchio a Diterico de Gemmingen coëmerat, transegit, eamque cum omnibus juribus, ad hanc partem spectantibus, in Wirtenbergicum Ducatum transtulit. Marchio Wirtenbergicas partes vici Dürren, (r) decimas in Langenalb & Lehningen, una cum villa in

(p) *Ibid.* pag. 598.(q) *Idem* Tom. XII. pag. 618.

(r) Reliquam partem vici Dürren Carolus Magnus Leutrum ab Ertingen A. 1730. Carolo Wilhelmo, Marchioni, vendidit.

Dürrenwetterspach, compensationis loco, accepit. Diuturna de Heimshemio lis ita tandem sepulta.

Ebersteinensem Comitatum a Ludovico Wilhelmo Marchione centum florenorum millibus A. 1688. Fridericus Magnus coëmit. Emtioni venditioni, die 30. Aug. peractæ, primarias inter condiciones pactum de retrovendendo adjectum est. Ludovicus Wilhelmus, præstatione onerum publicorum in se derivata, suffragium in Comitibus & Circuli Suevici Conventibus ut & Advocatiæ in Monasterium Albæ Dominarum & venandi jura per totum Comitatum sibi reservavit. In rebus ecclesiasticis nihil se mutaturum promisit Marchio; a reddendis rationibus immunis; omnes percepturus redditus; Gronsfieldicæ portionis, a Badensibus haud ita pridem coëmtæ, administratione penes Wolckensteinium Comitem, condominium, dum vivat, manente.

§. X.

Idem funestus ille Germaniæ annus est, (1688) quo Ludovicus XIV. formidabilem Gallorum exercitum, duce Delphino, misit ad Rhenum, ubi Philippopolis obsessa & capta. Bellum Gallicum,

Anno sequenti omnes terræ Badenses, Palatinæ, Wirtembergicæ, Spirenses, WORMATIENSIS, omnisque adeo superior ora Rhenensis flamma & ferro deleta, æquata est solo; urbibus in busta, agris in deserta conversis. Fridericus Magnus cum numerosa prole sua Basileam confugit, unde mense Martio tristissimæ fortis

FRID. M.

nuncium ad Comitia Imperii misit. (s) Villaregius, Campi-Mareschallus mandata cum accepisset, ut Palatium Durlacense, quod Caroliburgum vocatur, cum oppido combureret, incendii avertendi causa ad Delphinum profectus est. Hic autem Durasium, Franciæ Mareschallum, primarium exercitus Gallici ducem, adendum esse dixit, qui hac super re acceperat Regis mandata. Sed Villaregius retulit repulsam & aliquoties retulit. Hic denique executionem rei commisit Melaco. Interea temporis Numophylacium & omnis rei antiquariæ thesaurus cum Bibliotheca & Tabulario, translatus est Basileam.

Pforzhemio, Durlaco, Etinga combustis, incendium Badam quoque, Raftadium, Steinbacum, Stollhovam, Kuppenhemium corripuit; Leopoldi Wilhelmi Marchionis vidua, Maria Francisca, ex Fürstenbergicis nata, quæ sola aderat, ardentissimis precibus & missis ad Regem Ludovicum XIV. literis nequicquam renitente. Dies 24. Aug. D. Bartholomæo sacer, Badam absumsit, illatis primo facibus Monialium S. Sepulcri Cœnobio, inde Collegio Sodalitatis Jesu, dein Ecclesiæ Collegiatæ, toti oppido, denique & ipsi Marchionum Palatio, unde nominis gentisque origo. Ludovicus & Hermannus, Marchiones, nepos & pa-

(s) LONDORP. *Acta publ.* Tom. XIV. pag. 215. Fridericus Magnus Marchiæ suæ statum ipse depingit in Libello, quod Legato Suecico, Pacis Conciliatori A. 1697. die 20. Jul. exhibuit in *Actes & Memoires de la Paix de Ryswic* Tom. II. pag. 202.

truis, eo ipso tempore virtutis suæ documenta in Hungaria contra Turcas ediderant. (t)

§. XI.

A. 1690. d. 16. Aug. Fridericus Magnus de damnis, bello ^{Gesta varia.} acceptis, denuo ad Comitæ Imperii scribens, petiit, ut immunitate ab oneribus publicis ad tempus ipsi concessa, res eo deducatur in futuro Pacis negotio, ut non omnes ei modo restituantur ditiones, sed & indemnis præstetur. (u)

Triennio post die 4. Julii Fridericus Basileæ gravi morbo decumbens, testamentum condidit, quo jus primogenituræ & successorem linealem agnaticam, in Durlacensi Linea pridem stabilitam, denuo firmavit, eamque ad superiorem quoque Marchiam Bada-Badensem extendit, Lineæ seniori extinctæ ubi successerit junior. Præterea de alienatione terrarum, de matrimoniis Principum, de educatione liberorum, filiarumque elocatione, de appanagiis, aliisque de rebus decessorum suorum renovavit decreta. Annum decimum octavum completum, legitimam Principum, regimen adeuntium, ætatem constituit. Tutelam denique liberorum suorum conjugii & Carolo Gustavo fratri commisit, quibus Georgium Fridericum Brandenburgicum & Ludovicum Guilielmum Bada-Badensem Marchionem substituit. Executor testamenti Carolus XI. Sueciæ Rex, a Marchione constitutus est.

Tt 3

(t) IDEM *l. c.*

(u) IDEM Tom. XVII. pag. 603.

A. 1696. die 14. Junii Fridericus a Wilhelmo Jacobo, Basiliensi Episcopo, recens creato, Brisgoica Ecclesiae Basiliensis feuda suscepit.

§. XII.

Tractatus
Risvic.

Institutus est denique A. 1697. Risvicensis Pacis tractatus, cui a Conciliis Aulicis Marchionis interfuit HENRICUS WILHELMUS MALERUS, qui promovendis Principis sui commodis, varios Legato Suecico, Pacis Conciliatori, Libellos exhibuit, (x) quibus non restitutionem modo ablatorum, sed & ingentium damnorum compensationem flagitavit. Inter restituenda occurrit

1. Praefectura seu Parochia Kutzenhausen, Hagenoam inter & Weiffenburgum sita, a Carolo Gustavo Sueciae Rege A. 1656. Friderici Magni fratri, Carolo Gustavo, donata, sed Reunionum Gallicarum legi A. 1680. subjecta, fiscoque regio bellicas inter turbas addicta. (y)

2. Rodt vicus insignis, infra Landaviam, quem Zillenhardii nobiles a Badensibus in feudum masculinum tenebant. Brisfacensis Reunionum Camera nihil in hunc vicum sibi juris vindicaverat. Badenses, Zillenhardios investientes, jus collectandi, aliaque suprematus sibi reservaverant jura, quae ad praesentis usque belli initium tranquille exercuerunt.

(x) Extant in *Actes & Memoires des Negociations de la Paix de Ryswick* Tom. II. pag. 195. 201. 265. 268.

(y) Vide vitam Caroli Gustavi Marchionis.

3. Omnis ager, in Rheni insula & dextra ejus ripa, cui Huningensia superstructa sunt munimenta, a vicinorum ditione cippis distinctus, quem Marchici juris esse Galli agnoverant. Accedunt prædia in insulis & altera Rheni ripa, ad Marchionem ejusque subditos spectantia; a nemine unquam negata aut vocata in dubium. Hæc in eo, in quo ante bellum fuerant, statu relinqui cupit Marchio.

4. Pensio annua ob Castrum Landscron A. 1663. constituta. (z) Post Pacem Neomagensem Rex Galliae pensionem hanc ultro restituerat Marchioni. Idem nunc a magnanimitate Regis expectans, e Catalogo restituendorum, cui ab initio pensionem inferuerat Legatus, expungi curavit. (a)

5. Feuda, nobilibus Alsatiae a Marchione conferri solita, quæ in variis juribus & bonis, nullam cum suprematu affinitatem habentibus, consistunt. Feudorum istorum jura Marchionibus, tam Reunionum, quam belli tempore illibata permanferant; quæ ut & ei relinquuntur in posterum, Marchio rogat.

6. Aedes, quas Argentinæ possederant Durlacenses, a Carolo II. Marchione A. 1562. coemtæ, (b) sed a Præfecto Gallico post captam Urbem, invito Marchione, & expulso ejus domestico, occupatæ. Fridericus noster A. 1683. Civitati quidem vendi-

(z) Vide §. 11. Vitæ Friderici VI.

(a) Vide *Actes & Memoires* pag. 266.

(b) Carolus II. A. 1562. ædes has die 3. Febr. a Ludovico Wolfgango de Renchen, Cive Argent. aureis quater mille sexcentis & sexaginta coëmerat.

FRID. M.

derat Domum. At idem restitutionem ejus vehementer nunc
urfit.

Denique bello omnino subversus cum fuerit Marchionatus,
imminuto ad quartam partem subditorum numero; reditus Prin-
cipis distracti; instrumenta publica igne consumta; stativis,
transitu militum, prædis & rapinis multiplicia data sint damna,
quæ novem florenorum excedebant myriades; (c) æquum esse
duxit Marchio, ut ejus rei ratio haberetur in Pacis negotio; Gal-
liæ Regem interpellans, ut vel in totum vel ex parte ipsum in-
demnem præstaret. Legati quoque Cæsarei damna, Gallico bello
illata, a Gallis esse farcienda contenderant. (d)

§. XIII.

Pax Ryf-
vic.

Sed omnium harum rerum oblivio decreta est Pace. (e)
Abolitis Reunionibus extra Alsatiam, (f) omnium bonorum &
jurium, quæ ante bellum habuerat, restitutio Marchioni con-
cessa. (g) Speciatim munimenta e regione Huningæ in Marchi-
ca ditione exstructa, solo ac ædificiis Marchioni relicta, destructa
funt.

(c) Aestimationem damnorum, quam Suecico Legato, Conciliatori Pacis, Fri-
dericus exhibuit vide in *Altes & Memoires* loco alleg. pag. 213.

(d) *Ibid.* pag. 31.

(e) Art. II. in *Altes & Memoires* Tom. IV. pag. 16.

(f) Art. IV. *ibidem* pag. 17.

(g) Art. IV. hæc verba leguntur: „ Gaudeat etiam Domus Marchica Badensis
„ omni jure & beneficio Pacis hujus adeoque etiam Westphalicæ & Neo-
„ magensis, imprimis vero Articulorum IV. & V. hujus Tractatus. „
Articuli hi de restitutione ex capite amnestiæ agunt.

funt. (h) Argentoratum in tractatibus pacis Galliae cum addictum fuisset, de restitutione aedium Marchionis nulla facta est mentio.

In omni Marchia sua aedes vix reperit Marchio, in quibus, bello finito, figeret sedem. Pforzheimense, Durlacense, Mulbergenſe, Stafforticum, Emmedingenſe, Sulzburgenſe, Budevillanum, Roetelenſe Castra perierant incendio. Basiliense Palatium in festivitate, quam Pacis Rſvicenſis cauſſa inſtituit Marchio, cum omni ſupelleſtile & copia rerum fortuito quoque abſumtum eſt igne. Marchio, vix flammis ereptus, relicta Baſilea, in Grecingenſem ſe arcem prope Durlacum recepit; quae ſola non ſubiit flammam.

§. XIV.

Arx haec vico cognomini, quem Pfinza perluit, adiacens, ^{Arx Gre-} ^{cing.} diu neglecta, a Friderico Magno restaurata est. Colli, molliter edito, imposita, super quem mons vicinus (i) dominatur. Antiquum hoc Domus Badensis patrimonium jam A. 1274. Rudolphus Marchio inhabitavit, qui in Godesaviense Monasterium libe-

Tom. IV.

U u

(h) Art. XXIII. haec habet: „Curabit Rex Christianissimus suis impensis solo
 „ aequari munimenta e regione Huningae in dextra ripa & in insula
 „ Rheni exstructa, fundo cum aedificiis Domui Badensi reddendo: pons
 „ quoque illic Rheno superstructus destruat. „

(i) Der Thurnberg. Grezinga haec Marchica non confundenda est cum Wirtenbergica Ducali.

FRID. M.

ralis, Chartam ei tum dedit, quæ scripta est in *Castro Grechingen*. (k)

A. 1275. Rudolphus I. Romanorum Rex, Rudolphi Marchionis hostis, hoc Castrum confregit. Neglectum per aliquot secula Christophorus Marchio A. 1514. restauravit; quod æra supra portam finistræ turris, lapidi incisa, docet. Carolus II. Marchio, restaurator Castrorum, Grecingæ Castrum A. 1576. restituit.

Sub Marchione nostro splendidius evasit; promovente Coniuge ejus Augusta Maria. Hæc de secessu suo, maritus ante illam si decederet, sollicita, post Pacem Neomagensem A. 1681. suis sumptibus restauravit hanc arcem, atque ita disposuit, usibus ejus ut videretur aptissima. Finis structuræ impositus A. 1699. Nova conditrix voluit a nomine suo ut Castrum Augustæ, *Augustenburg* appellaretur. Juniorum Scriptorum, ut & incolarum, recepta opinio est, Castrum, a Rudolpho I. Cæsare destructum, in monte, ubi turris est, extitisse. Turris, quæ in monte comparet, speculatoria fuit; a Castro pendens; similis speculæ, quæ a veteribus quoque Marchionibus Pforzhemii supra montem exstructa, hodieque comparet; cujus generis multas Alsatia & omnis olim Germania vidit.

(k) Apud GAMANSTUM *Mf.* pag. 189. vid. Tom. II. *Hist. Bad.* pag. 6. Chartæ huic subscripsit Miles, *Eberhardus de Grecingen*.

§. XV.

Fridericus post diuturnum exilium, in patriam redux, suis ^{Restaura-} civiumque opibus restaurandis totus incubuit. Durlacum & Pforz- ^{tio Mar-} hemium oppida restituit; Durlacensibus in afflictæ fortunæ solatium ^{chizæ.} immunitates plurimas concessit; Mulbergæ, a patre instauratæ, privilegia confirmavit, adauxit; pristinum ubique ordinem ac disciplinam reduxit. Durlacense Gymnasium magnis ab eo restitutum est sumtibus variæque doctrinæ ac linguarum doctoribus denuo instructum.

Caroloburgense Palatium, ubi a Caroli II. temporibus Durlacenses habitaverant Marchiones, A. 1698. reædificare Fridericus magnamque in molem erigere aggressus est, sed in ipso operis conatu cum novum ob Hispaniæ Regni successionem bellum oriretur, interruptum & suspensum est opus; quarta vix parte perfectum; habitabile tamen, cui Marchiones successores nihil novi adjece-

§. XVI.

Protestantes A. 1685. e Gallia pulsi, quum magno numero ^{Colonizæ} in Helvetiam confugissent, neque tantam multitudinem caperet ^{Gallicæ.} Regio, multi in vicinis Germaniæ Principum terris sedem quæsi-
verunt. Guilielmus III. Angliæ Rex, humanissimis A. 1698. literis, & anno sequente Fœderati Belgii Ordines Fridericum nostrum Marchionem literis quoque sollicitarunt, ut expulsis præberet re-

fugium. Exules ab A. 1699. benigne recepit Marchio; iisque publicum religionis suæ exercitium, templa & scholas aliasque libertates concessit. Plures exulum Durlaci, Pforzhemii, Mulbergæ, Grabæ, Stafforti, Steinæ, Aurbaci, Mutchelbachii suas fedes fixerunt. Dein & tractum inter Grabam & Blanckenloch, ut & steriles campos in Neureuthano Præfecturæ Mulbergicæ agro, ipsis excolendos tradidit; unde Gallicæ colonix apud Bada-Durlacenses exortæ, quæ ad nostra usque tempora durant. Gallicus prope Grabam vicus nomen Fridericianæ Vallis (*Friedrichsthal*) a Marchione nostro accepit. Illi vero, Novalis qui excoluerunt, campos (*Neureuth*) in vico hujus nominis primum habitaverunt, dein, ob dissidia cum incolis exorta, novum quoque in vicinia vicum exstruxerunt, qui, ut a Germanico ejus nominis vico distingueretur, Novalia Gallica (*Welschneureuth*) vocatus est. Duabus his Coloniis Fridericus peculiari Diplomate A. 1699. insignia privilegia contulit. (1) Præter libertatem religionis; immunitatem ab oneribus publicis in decennium, & quod imprimis memorandum, a servitute juris Germanici, in Badensium ditionibus consueta, exemptionem perpetuam illis indulgit; qua postrema tamen exemptione non gaudere debent, qui extra duas has colonias aliis in vicis confederint; nisi, qui annum florenum in signum libertatis Marchioni dependerint.

(1) Diploma hoc 10. Dec, 1699. Caroliburgi datum proprie Friderici Vallem

§. XVII.

A. 1700. d. 30. Jan. Leopoldus Imp. Friderico Magno totique Lineæ Durlacensi spem succedendi in feudo Munimenti *Kehl*, ad dextram Rheni ripam prope Argentoratum fito, Bada-Badenfis si linea extingueretur, concessit. (m)

Glifcebant inter hæc lites de nono Electoratu, quibus implicitus quoque Marchio, solenne illud Principum fœdus, cui Ratisbonæ jam A. 1693. accesserat, in Conventibus Goslariæ & Norimbergæ A. 1700. habitis, consensu suo firmavit. (n) Goslariæ Herbipolitanus, Monasteriensis, Constantiensis, Fuldenfis, Gothanus, Brunsvico-Guelpherbytanus, Hasso-Cassellanus, Anhaltinus & Badenses Lineæ utriusque legati, ad dignitatem Ordinis Principum conservandam, varia inter se pacta inierunt. Placuit in suscipienda investitura Cæsarea, mittendis excipiendisque eorum legatis, exæquandos esse per omnia Electoribus Principes. Eorum legatis decernendos esse honores, Electoralibus pares. Ut *Serenissimi* axioma Principibus æque ac Electoribus tribuitur, ita & *Excellentiæ* utrorumque legatis æquo jure tribuendum. Actum præterea de modo excipiendi Cæsarum, Regum, Electorum, ipso-

U u 3

ejusque incolas respicit, sed Fridericus peculiaribus litteris, eodem anno datis, illud ad Welfchneureuthanam quoque coloniam extendit.

(m) Tom. III. pag. 225. seq.

(n) De omni hac lite fuse egimus supra Tom. III. pag. 228.

FRID. M.

rum Principum ceterorumque Ordinum legatos, qui ad Principum Aulas mittuntur. De his aliisque ejusdem argumenti rebus amplissima præcepta scripto consignata sunt. Cœptum Goslarisæ opus, paulo post Norimbergæ, quo translatus fuerat Principum Conventus, perfectum. Placita hæc a plerisque Principibus sensim in usum deducta sunt. (o)

§. XVIII.

Bellum
Hispan.

A. 1701. controversia de Hispanica successione in bellum cruentum totius fere Europæ erupit, quo crebris Gallorum incursionibus patuit Marchia. Post Fridlingense anni sequentis prælium omnem Rætelensem Dynastiam deprædati sunt hostes. Hachbergensis quoque Marchia & Dynastia Badevillana occasione Brisfacensis & Friburgensis obsidii omnino vastatæ. Fridericus A. 1702. Basileæ quæsivit asylum, ubi Aulam, nuper combustam, reædificari curaverat. (p) Totum triennium Basileæ tum substitit Marchio; nonnisi A. 1705. reversus in patriam.

Fridericus noster cum Ludovico Badensi, agnato suo, a tenera ætate amicitiam coluit, quæ successu temporis aucta, effecit, ut de

(o) Darmstadiensis Landgravius A. 1724. Carolum Wilhelmum Marchionem hortatus est litteris, ut ex præscripto Goslariensis & Norimbergensis Recessuum aliorumque Principum exemplo easdem cum Electoribus ceremonias admitteret. A. 1725. de adornando jure ceremoniali perpetuo in Comitibus deliberatum est.

(p) Antiquitus Hachbergæ Marchiones habitaverant Basileæ. A. 1409. Rudolfus domum habuerat in platea, cui nomen a specula est.

restituenda inter utramque lineam concordia & unione perpetua renovanda, A. 1706. duos hos inter Principes haberentur tractatus. Unionis formula in has leges concepta. Amicitia perpetua inter utrumque Marchionem eorumque successores obtineat, & mutua contra hostes defensio. Tutela legitima utramque inter lineam observetur, neque tutorem legitimum testamento a tutela excludere, sed alios tantum ei addere, liceat tutores. Unius lineæ masculis extinctis, secundum pacta antiqua & Pacis Westphalicæ leges, linea superstes succedat. Successio hæc ad nova quoque singularum linearum adquisita pertineat. Terrarum alienatio prohibita. Filia Princeps unica, quæ una linea extincta superfuerit, thaleros quinquagies mille; duarum filiarum singulæ tricies mille, plures si fuerint, vicena millia thalerorum accipiant singulæ. Clenodia & bona mobilia iisdem relinquuntur. Religio in pristino statu permaneat. Sed pragmaticæ hujus in Badensi Domo Sanctionis perfectionem interveniens anno sequente Ludovici Badensis obitus impedivit. Complementum ejus filio juniore, qui nunc regnat, levi cum immutatione, servatum.

§. XIX.

Stolthoviense vallum A. 1707. cum perripisset Villarsius, ^{Gesta reliqua.} primum Gallorum impetum, non absque insigni fortunarum suarum dispendio, inferior experta est Marchia. Fridericus noster denuo Basileam aufugiens, eodem tamen anno in Marchiam rediit.

FRID. M.

Comitatus Novi Castri in Helvetia, Mariæ, Longuevillanorum postremæ, obitu eodem tempore quum vacasset, inter alios competitores quoque comparuit Marchio, qui præter cognationem cum Longuevillanis, antiqua pacta, de succedendi jure inter Hachbergenfes, Longuevillanorum majores & Badenses Marchiones inita, pro se allegavit. Cæsar Bernatibus Friderici nostri causam commendavit, sed irrito conatu. Comitatus ille, ut constat, ad Brandenburgicam Domum pervenit.

Anno sequente Ebersteinensem Comitatum, quem ante decennium Marchio noster sub reluendi conditione coëmerat, Bada-Badensibus agnatis, Ludovici Wilhelmi filiis, accepta centies mille florenorum forte, restituit. Eidem immunitatis a tributis Imperii; compensandorum, quæ bello acceperat, damnorum, spes facta est Comitiali decreto.

Gertrudenbergæ apud Batavos A. 1709. cum ageretur de pace, Fridericus sua quoque postulata Legatis exhibuit. Conventus inter ipsa primordia sua abruptus, ac continuatum est bellum, cujus finem Marchioni nostro videre non licuit.

§. X X.

Obitus &
Chara-
cter.

Eodem enim Pacis tentatæ anno die XXVI. Julii, sexagesimum secundum ætatis annum agens Fridericus Magnus singulari cum constantia decessit; Pforzhemii in crypta majorum sepultus. Princeps vere bonus & probus; quem tamen in illa tempora serva-

Verat

verat cœlum, quibus terribiliora nullum ævum vidit Badenſe. Memoriam ejus apud poſteros durabilem reddiderunt lenitas ejus & amor in cives; quorum commodis, quantum per temporum iniquitatem licebat, ſollicitus proſpexit. Paluſtria prope Durlacum loca ut redderet ficca, Foſſam conſtruxit, merito quam *Fridericianam* appelles, qua derivatis in Albam, & cum ea in Rhenum, ſtagnantibus aquis, loca ficcavit, regionemque, minus fertilem, reddidit graminum & herbarum feracem. Literas amavit Princeps literatus; Mathematicis præſertim ſtudiis delectatus. Tres ille priores Marchici juris partes, quæ proceſſum civilem & cauſas matrimoniales pertractant, ſub incudem revocatas, pluribus locis emendari juſſit. Interveniente tamen bello propoſitum illud caruit. ſucceſſu (q) A Rege Daniæ Elephantini Ordinis ornatus eſt torque. (r)

Tom. IV.

X x

(q) FRIDERICI GOTTLIEBII L. BARONIS DE LOEWENSTERN
Commentatio PRAESIDE FERDINANDO CHRISTOPHORO
 HARPPRECHTO Tübingæ A. 1691. deſenſa atque Friderico noſtro Mar-
 chioni adſcripta ſub Rubro: *Juris communis & provincialis Marchico-*
Badenſis Differentiæ principes in materia contractuum ſucceſſionis ex teſtamento
& ab inteſtato, ut & in criminalibus, ſive ad Juris Marchico - Badenſis Par-
tem IV. V. VI. VII. Tres priores partes omiſit LOEWENSTERNIUS,
 quod Friderici eas emendandi conatus, ardente tum bello, fuerat inter-
 ruptus.

(r) Factum id occasione matrimonii, quod cum Holſatica Principe contraxit
 Fridericus.

§. XXI.

Sponfa-
lia prima.

Ducturus erat in matrimonium Carolam Elifabetham, Caroli Ludovici, Electoris Palatini, filiam; quæ dein Aurelianensium Duci Philippo fratri Ludovici XIV. nupsit. Sponsalia jam fuerant contracta. Sed ad Electorem futurum focerum, magno cum comitatu, Sobernhemium quum proficisceretur Fridericus, in milites Palatinos, qui ob turbas de Wildfangiatu hinc inde tum vagabantur, incidit; qui Marchicos equites, quos Lotharingos putaverant, male tractarunt. Marchio, apud focerum ea de re conquestus, Electorem facinus suorum excusare intelligens, negotium de matrimonio abruptit.

Matri-
mon. cum
Holfat.
Principe.

Interjectis aliquot annis Fridericus animum adplicuit ad Augustam Mariam, Friderici Ducis Holfatiæ filiam, A. 1649. Gottorpium natam, cum qua Hufumi in Slesvicensi Ducatu, ubi Maria Elifabetha, sponsæ mater, sedem habebat, A. 1669. mense Decembri, sponsalia præfens contraxit. (s) Nuptiæ varias ob causas in annum sequentem dilatae. Fridericus A. 1670. Hufumum redux, die 15. Maji matrimonium inivit. Christianus Albertus, Holfatiæ Dux, sponsæ frater, festivitati interfuit. Brevi post Marchio conjugem solenni ceremonia ad Caroloburgense suum Palatium deduxit, (t) atque cum ea per triginta sex annos felici

(s) *Diarium Europ.* Part. XXI. pag. 200.

(t) Occasio hinc nata PHILIPPO JACOBO SPENERO, ut librum conscri-

matrimonio vixit. Utramque inter fortunam Uxor marito semper comes adhæsit; cui superstes vitam produxit ad A. 1728. quo octogenaria fere senex Augustæburgi apoplexia periit.

§. XXII.

Numerosam Marchioni undecim liberorum sobolem de-Liberi dit, quorum sex in tenera ætate defuncti sunt.

1. Fridericus Magnus, natus die 13. Jan. 1672. proximo die 24. Febr. decessit Laufannæ; in Cathedralis Ecclesiæ Basiliensis crypta sub Choro depositus.
2. Friderica Augusta, nata die 21. Maji 1673. anno sequente die 25. Julii extincta.
3. Christina Sophia, nata die 17. Dec. 1674. denata die 22. Jan. 1676.
4. Claudia Magdalena Elisabetha, nata 15. Nov. 1675. die 18. April. 1676. fato functa.
5. Catharina, nata die 10. Oct. 1677. Johanni Friderico Leininga-Hartenburgico Comiti A. 1701. die 19. Junii nupsit; A. 1746. die 11. Aug. defuncta.
6. *Carolus Wilhelmus*, patri in Marchia Durlacensi successit.

Tom. IV.

XX 2

beret, cui Tit. *Herflammung beyder Häuser Baden und Hoflein*, impressum Francofurti A. 1672. fol. cura Meriani, qui Imagines Principum utriusque familiæ & festivitatis nuptiarum, quæ Durlaci celebratæ, æri impressas adjecit.

7. Johanna Elifabetha, nata A. 1680. die 3. Oct. Eberhardo Ludovico Wirtenbergico Duci A. 1697. die 16. Maji nupta, A. 1757. die 2. Jul. e vivis excessit Kirchhemii, haud procul a veteri Teccæ Castro, in Wirtenbergico Ducatu; ubi vidua vixerat.
8. Albertina Friderica, nata die 3. Julii 1682. Christiano Augusto Duci Holsatiæ lineæ Gottorpiensis, Lubecensi Episcopo die 2. Sept. 1704. matrimonio juncta, A. 1755. die 22. Dec. mortua Hamburgi; Princeps fortunata, cui filium Adolphum Fridericum Regem Sueciæ, & ex filia neptem Catharinam, futuri Russiæ Imperatoris uxorem, nunc Imperatricem, videre contigit.
9. Christophorus, de quo separatim agemus.
10. Carola Sophia, nata 1. Martii 1686. vix triennio transacto, die 3. Oct. 1689. decessit.
11. Maria Anna, nata die 3. Julii 1688. denata die 8. Martii 1689.

CAPUT XI.

CAROLUS GUSTAVUS

FRIDERICI MAGNI FRATER.

§. I.

Carolus Gustavus Friderici VI. filius junior, natus ^{Initia} _{ejus.} d. 27. Sept. 1648. nomen suum ab avunculo Carolo Gustavo, dein Sueciæ Rege, accepit. Artibus ille & disciplinis, quæ Principem decent, imbutus, una cum fratre Friderico Magno Marchione per Belgium, Germaniam, Angliam, Galliam atque Italiam fecit itinera.

Exorto dein Belgico bello, Suevicæ Legionis Chiliarcha creatus, exercitum Imperii, cui pater summo cum imperio præerat, secutus est, magnisque se objiciens periculis, in obsidione Philippiburgi primum in præfidiarios impetum fecit. (a)

Xx 3

(a) Vita Friderici VI. §. 17.

CAROL.
GVSTAV.
Præfekt.
Kuzen-
hufan.

Kuzenhufanam Præfecturam, in inferiore sitam Alfatia, jam A. 1656. a Carolo Gustavo, Sueciæ Rege dono acceperat. A. 1680. die 22. Martii Senatus Alfatiae supremus, sedens Brisaci, eum vocavit, ut ratione hujus Præfecturæ possessionis suæ titulum ederet ac supremum Regis agnosceret dominium. (b) Exhibuit ille tabulas donationis Sueciæ Regis, quæ tamen non impediverunt, quominus Præfectus & incolæ Kutzenhufani paulo post Weissenburgi homagium Regi præstare cogentur. Denique in bello Gallico, quod paulo post enatum, Præfectura hæc fisco regio addicta est; Carolus Gustavus contra Gallos pro Imperio quod tulerat arma. (c) At Pace Rysvicensi Kuzenhufana Præfectura, salvo supremo Regis imperio, Marchioni restituta.

§. I I.

Gesta mi-
litar.

Inter hæc Carolus Gustavus Sueciæ se addixerat militiæ, primarii vigilum Præfecti (d) munere ei delato. Sed apud Suecos omnia tranquilla dum essent, A. 1684. Circuli Suevici copias in Hungariam Cæsari contra Turcas adduxit atque in oppugnatione Vivarini A. 1685. strenue fortiterque pugnavit. (e)

(b) *Recueil des Arrêts de la Chambre de Metz & de Brisac* pag. 252.

(c) Vide *Actes & Memoires des Negotiations de la Paix de Ryswic* Tom. II. pag. 268.

(d) General-Wachtmeister.

(e) WAGNER in *Historia Leopoldi* Tom. I. pag. 654.

Eodem anno die 27. Nov. literis, Vindobonæ ad Comitiam Imperii datis, petiit, ut in creandis proxime exercitus Germanici Ducibus ratio sui haberetur, Præfecti Vigilum sibi dignitate collata, quam eo certius sperare sibi liceat, quod in bello Hungarico nuper non sine laude rem gesserit. (f)

Nec diu post ad altiorem militiæ gradum ascendit, supremus tormentorum Præfectus (g) Circuli Suevici creatus, cujus quatuor Legiones A. 1688. contra Turcas in Hungariam, rebusque ibi feliciter gestis, in Germaniam reduxit mense Nov. Circuli nomine ad eum tum scriptæ sunt litteræ, ut brevissimo, quo poterit, tutissimoque itinere Sueviam peteret, hibernaque sua ad Danubium poneret, copiasque omnes retineret conjunctas. (h)

A. 1694. cum Ludovicus Badensis Rhenum transire decrevisset, hostes ut redderet securos, Carolum Gustavum cum parte copiarum ad Schreckam confidere iussit, ut ibi transiturus crederetur. Stratagemate hoc decepti sunt hostes. Ludovicus tribus leucis supra Schreckam libere Rhenum transivit. (i)

(f) LONDORP. *Act. publ.* Tom. XII. pag. 472.

(g) General-Feldzeugmeister.

(h) LONDORP. *Acta publ.* Tom. XIV. pag. 280.

(i) QUINCY *Histoire militaire de Louis le Grand* Tom. III. pag. 39. & *Theatrum Europ.* Tom. XIV. pag. 599.

CAROL.
GVSTAV.

A. 1700. in Sueciam iter suscepit, ut a corona Suecica debitorum solutionem urgeret, sed parum profecit. (k)

§. III.

Obitus.
Uxor &
liberi.

Obiit Carolus Gustavus A. 1703. die 24. Octobris; Princeps, extra vitia positus; bonitatem mentis, lenitatem morum, cum fratre habens communes. Constans inter eos concordia. In gratiam eos inter se unquam rediisse non reperimus. In rebus militaribus dignum se profapia, ex qua natus est, ab ineunte ætate præstitit; in Aula Cæsarea gratia pollens.

Uxorem habuit Annam Sophiam, Antonii Ulrici, Ducis Brunsvico-Guelpherbytani filiam, A. 1659. die 29. Octobris natam, quam A. 1677. sibi matrimonio junxit. Ex ea sequentes liberi prodierunt.

Christina Juliana, nata die 12. Sept. 1678. Johanni Wilhelmo Duci Saxoniae Ifenacensi nupsit A. 1697. defuncta die 10. Julii 1707.

Carolus, natus 30. Martii, denatus 30. Aug. 1680.

Fri-

(k) Vid. Vita Frid. VI. §. 10.

Fridericus Rudolfus, natus die 13. Maji 1681. anno sequente
die 18. Maji vita excessit.

CAROL.
GUSTAV.

Carolus Antonius, natus die 29. Jan. 1683. novennis puer
die 31. Maji A. 1692. extinctus est.

§. I V.

Carolus Gustavus moriens filiam, Christinam Julianam, ^{Hereditas ejus.}
scripsit heredem; unde inter Johannem Wilhelmum, Isenacensem,
maritum ejus, & Fridericum Magnum, Marchionem, difficultates
prognatae. Quum Isenacensi nuberet Christina, secundum statuta
Domus, renunciavit juribus, si quae habuerat. A. 1704. die 3. Mar-
tii transactio Pforzhemii inita est, qua Marchio, in amicitiae pignus
inter utramque Domum, fratris hereditatem, speciatim mobilia
Francofurti deposita, jus in 40. millia florenorum, a Suecis de-
bita & Carolo Gustavo a matre praelegata, aliaque nomina &
actiones, eidem Marchioni competentes, Christinae Julianae ejus-
que conjugii transferipit; Alsatiam Kuzenhusae praefecturam, a
Carolo Gustavo, Sueciae Rege, Christinae Magdalenae, forori, Fri-
derici VI. conjugii, ipsique Carolo Gustavo donatam, eidem Chri-
stinae Julianae & Isenacensi relinquens. Alienationis casus si ali-
quando eveniret, reluendi jus sibi Marchio servavit. (1) Ex ap-

Tom. IV.

Y y

(1) Alienatio, vivo adhuc Friderico Magno, facta. Praefectura venditione in

CAROL.
GVSTAV.

panagio patris filiæ quæ solvenda supererant, Marchio certis & statutis temporibus se soluturum promisit.

Hanoicam Domum transivit; Badenibus reluendi jure non usis. Johannes Fridericus, Leininga-Hartenburgicus Comes, A. 1715. a Carolo Wilhelmo literis petiit, ut reluendi jus in ipsum transcriberet. Facultatem præscriptione sublatam esse, Marchio respondit.

CAPUT XII.

CAROLUS WILHELMUS.

A. 1709 - - 1738.

§. I.

Carolus Wilhelmum fingens alma rerum mater ^{Ortus} _{ejus.} Natura, dubia fuisse videtur, Herculem an Amorem formaret. Formavit utrumque. In eo ornando Veneres & Gratiae fuerunt Naturae ministræ. Post atrox belli septennalis Europæi incendium, pace Neomagi terra marique conclusa, Carolus Wilhelmus lucem aspexit Caroloburgi, die 28. Januarii A. 1679. vera Pacis propago. Erectam & vividam indolem mirati sunt doctores, qui scientias & artes instillabant ephebo.

Adolescens Laufannam & Genevam missus est A. 1690. ^{Studia li-} _{terar.} quum Palatia, Arces, Castella, urbes, oppida, vici & villæ Marchionatus Badensis, bellico nuper incendio flagrantibus, adhuc fumassent. Elegantioribus ibi literis incubuit strenue; ut juvenis privatus. Ex Helvetia redux, A. 1692. profectus est Trajectum ad Rhenum; politicis & Juris publici disciplinis, Principi regenti futuro præsertim necessariis, operam daturus. Tantis ardor fuit

CAROL.
WILHEL.

Principis ephebi, ut ab ore Professorum assiduus hæeret auditor, ipseque sententias & præcepta eorum avidus suo calamo exciperet; domum reportaturus thesauros, quos suo tempore in Marchiæ suæ finum effunderet. Scripta hæc hodieque in scriniis Aulæ servantur.

§. II.

Itinera
Anglic.

Trajecto in Angliam vicinam mari, A. 1693. bis iter suscepit. Primum cum Gemmingio, suo Ephoro, solus, ubi Regiam Aulam, Magnates, Viros illustres & doctos omnis generis, Urbes, Emporia, Portus, Academias adiit, nihil visu dignum omittens; mense Junio redux Trajectum.

Fine anni Ludovicus Bada-Badensis quum in Angliam transfret; de belli ad Rhenum, contra Gallos gerendi, summa deliberaturus cum Rege, juvenis Marchio agnatum comitatus est; tanti Herois vestigia in ipso quoque secuturus itinere. Helvet-flusii duo Marchiones quum conscenderent navem, exorta fuit tempesta, transitum quæ prohibitura videbatur. At necessario transeundum. Liberis tum carebat Ludovicus Wilhelmus. Carolus Wilhelmus sedecimo ætatis anno, cum unico fratre, unica spes fuerat Domus. Gloria & spes tantæ profapiæ credita tum ventis & fluctibus maris. Julii Cæsaris exemplo Heros Badensis navarchum excitare tum poterat, Ludovicum vehis & Ludovici fortunam. Ad Withaliam appulit navis undecimo Januarii. Amicitiae testimonia, honores, quibus a Rege & ab omni ejus Aula exce-

ptus est Ludovicus Wilhelmus, in ejus vita exposui. (a) Rediit ad Batavos die 14. Martii 1694.

Primum iter in Angliam Principi nostro fuit utile; alterum fuit gloriosum. Agnatus & comes itineris tanti Herois spem Anglis injecit Principis, non Domui tantum suæ, sed & universæ Germaniæ futuri ornamento.

§. III.

Ex Britannia redux agnatum in castra sequi decrevit. Tirocin. militiæ. Interfuit tum quoque bello patruus, Carolus Gustavus, in Circulo Suevico tormentorum Præfectus. Tantis sub præsidibus tirocinia militiæ A. 1694. fecit Carolus Wilhelmus; a Musis ad Bellonam progressus; in cujus schola ille tam celeriter ac in altera profecerat.

Vix reversus e castris, ante finem anni, Italiam petiit; Iter Ital. admiranda veteris & junioris ævi monumenta visurus. Ad infimam usque penetravit Italiam; peregrinator curiosus; in reditu Casalæ urbis obsidioni interfuit. Florentia terræ motu quassata, domus, quam Princeps noster inhabitaverat, concidit, quum ex ea vix pedem promovisset.

Denique aliud majoris momenti iter per præcipuas Germaniæ septentrionalis Regionis Daniæque Regnum Carolus Wilhelmus A. 1696. medios inter belli tumultus suscepit; Iter Sæcicum. profecturus in

Y y 3

(a) Tom. III. pag. 213.

CAROL.
WILHEL.

Sueciam, ut ibi Regem & Regiam matrem, materteram suam, inviseret, quæ sui ex sorore nepotis fortunæ & gloriæ generosè invigilaverat. Appulit ibi Martio mense.

§. I V.

Spes ma-
trim.Sue-
cici.

Hedwigis Eleonora, Caroli Gustavi, Regis Sueciæ, vidua, ex Holfatiæ Ducum familia prodiens, Hedwigi Sophiæ, primogenitæ Caroli XI. Regis filiæ, nepti suæ, Carolum Wilhelmum destinaverat maritum. Rex & omnis Regia Aula florentissimum septendecim annorum adolescentem omnibus amicitia testimoniiis excipiebant. Matrimonio hoc Regia Suecica Domus cum Marchica Badensi perpetuo sanguinis vinculo jungenda videbatur. At res caruit successu. Princeps maritandus, non satis cautus, & liberius vivens, displicuit Suecis, ubi severiores illo tempore mores regnabant.

Enimvero monitore & consilio egens juvenis Princeps, comites habuerat, experientia rerum destitutos & consilii inopes, in quibus præsidium ille nullum invenit, sibi soli relictus. Amissa matrimonii spe, post septem ibi mensium moram, Holmia profectus est.

Res, ut geri debuerat, si gesta fuisset, Regium in Domo Badensi jam diadema splenderet. Bipontino-Palatinis apud Suecos extinctis, virtute matrimonii hujus successissent Badenses; Hasso-Cassellanis & Ducibus Holfatiæ exclusis, qui jus suum à Caroli XI. filiabus deducunt, quarum senior Hedwigis Sophia,

Carolo Wilhelmo destinata, dein nupsit Friderico IV. Hofatiæ Duci, unde Hofatici juris in Suecicam coronam origo. (b)

CAROL.
WILHEL.

§. V.

Quam Suecîa Carolo Wilhelmo recusaverat conjugem, ei obtulit Wirtenberga; reciproco utriusque Domus matrimonio læta; quæ Principem Virginem Durlacensi Domui dedit, ut ex eadem Principem pro Wirtenbergica acciperet Domo. Ceremonia duplex A. 1697. peracta; tempore, quo Pace Rivicensi reddita fuit Germaniæ quies; infecuta Caroli II. Regis Hispaniæ morte de novo turbanda.

Matrim.
Wirtenb.

Enimvero novi seculi ortus novæ quoque tempestatis bellicæ epocha fuit, quæ tredecim per annos per Europam detonuit; cujus prima fulmina plerumque ad Rhenum & in Marchia vibrantur. Fida hæc Rheni & Germaniæ custos; novennialibus belli præcedentis furoribus agitata, nondum respiraverat, quum novum in ea belli resurgeret theatrum; in quo Carolus Wilhelmus omnium judicio strenuus comparuit athleta; magno agnati sui, Ludovici Badensis, animatus exemplo.

Bellum
de suc-
cess. Hi-
span.

(b) Domus Durlacensis, extincto Carolo XII. Sueciæ Rege, jus in Sueciæ Regnum alio ex fonte derivavit GOTTFRIDUS RUHLMANNUS, Confiliarius Schwarzburgicus, qui scripto, A. 1722. typis vulgato, ostendere studuit, in Regium Sueciæ solium Carolo Wilhelmo Badensi potius, quam Carolo Friderico, Hofatiæ Duci, & Gustavo Samueli Bipontino jus competere, gradu prior quod esset. Jus Badense autem a Christina Magdalena Bipontina, Caroli IX. Regis nepte, Friderici Magni matre, Caroli Wilhelmi Marchionis avia, deducit.

CAROL.
WILHEL.

Conscribendus ad defensionem miles, parandæ legiones, constituendi militares Præfecti. Sueviæ Ordines, quibus virtus Marchionis juvenis nota, Tribuni militum summiq̃ue vigiliarum Præfecti munus ei contulerunt unanimes.

§. VI.

Obsidio
Landav.

A. 1702. bellum a Cæsare & Imperio declaratum est Gallis. Landaviæ obsidio a Ludovico Badensi, belli duce, suscepta; in qua singularem egregiæ fortitudinis sibi laudem Marchio noster comparavit. Hostis die 14. Aug. ex urbe erumpens, ex vallis, quæ circumdabant urbem, jam ejecerat Cæsareos. Carolus Wilhelmus, revocatis in pugnam militibus, tanta vi repulit hostes, festinato ut cursu repeterent urbem. Marchio fortiter dimicans, grave vulnus in femore accepit, ex quo diu decubuit. (c) Josephus, Romanorum Rex, literis ad Carolum datis, magnam ei fortitudinis laudem adseribit.

Proelium
ad Frid-
ling.

Restitutus a vulnere, ad copias, quæ tuendæ Brigoviciæ ad Fridlingam substiterant, eodem anno se contulit. Galli, cum valido exercitu Rhenum ad Huningam transgressi, tanta vi Cæsareos, viribus inferiores, adorti sunt, ut equitatu primo impetu pul-

(c) MARTINIERIUS in *Historia Ludovici XIV.* Principem nostrum in opugnanda urbis obsessæ fossa una cum Comite Sueffionense & Comite Koenigseggii periisse perscripsit. Eadem habet QUINCY *Hist. militaire de Louis le Grand* Tom. III. pag. 589. ROUSSET *Histoire militaire du Prince Eugene* Tom. II. pag. 62. & ipse AUCTOR *Theatri Europæi* Tom. XI. pag. 1151.

pulso interfectoque Furstenbergio Comite, copiarum duce, acies inclinaret ad fugam; quæ Caroli nostri virtute restituta est. Ille cum Wilhelmo Friderico, Onolsbacensi Principe, ordines turbatos refecit, magno ardore pugnam instauravit, dubiamque ferre reddidit victoriam Gallis; (d) sed magna virtute pugnans, grave vulnus accepit.

CAROL.
WILHEL.

Fortitudine Caroli Sueviæ Ordines moti, summum copiarum Circuli Legatum (e) eum eodem anno renunciarunt.

§. VII.

A. 1703. Kehlense propugnaculum expugnatum a Gallis; in mediam penetraturis Germaniam; nisi Princeps noster cum Ludovico Wilhelmo, agnato suo, exercitus ductore, vallo a Nigræ silvæ saltibus per Buhlam ad Stolhovam & ad Rhenum usque constructo, impetus hostium & incursiones retardasset. Denique cum Stirumio Comite, Campi Marefchallo, qui ad Danubium castra habebat, Princeps noster suas copias junxit.

Vallum
Stolhov.

Galli, vallo Stolhovienfi neglecto, per Kinzingæ vallem in Sueviam penetraverant; Stirumium vigesimo Septembris ex improvise aggressi. Dissipatus fuerat Cæfareus; impedimenta direpta. At Carolus Wilhemus cum Principe Anhaltino Dessaviæ copias pedestres ingenio suo & arte militari, mediis ex hostibus, levi detrimento accepto, recepit.

Tom. IV.

Zz

(d) Conferatur Tom. III. pag. 240.

(e) General-Feldmarschall-Lieutenant,

CAROL.
WILHEL.

Rebus tam gloriose gestis, promeruit juvenis heros, ut Leopoldus Imperator die 20. Nov. supremum exercitus sui eum constituerit Legatum. (f)

Proelium
ad Spir-
bach.

Tallardus, Gallici exercitus dux, eodem tempore Landaviam obsedit. Landgravius Hassiæ & Nassoviæ Comes ad liberandam urbem copias adduxerunt e Belgio; Marchionem nostrum invitantes, ut expeditioni huic accederet socius. Accessit, & cum parte copiarum prope Manhemium substitit; Rhenum transire non ausus, donec de sententia Ludovici Badensis, ad quem summa rerum spectabat, per nuntios certior fieret. Inter hæc Tallardus gravi ad Spirbacum proelio Germanicum exercitum oppressit. Marchio, reductis copiis, in sequenti hieme Stalhoviani valli curam & custodiam habuit.

§. VIII.

Proelium
ad Hoch-
stad.

Ineunte A. 1704. Tallardus ad Huningam superaverat Rhenum, novas Bavaro ut adduceret copias. Carolus Wilhelmus Eugenii Principis, qui Tallardum observaturus ad Danubium accesserat, fecutus est castra, atque inter equitum Præfectos celeberrimæ ad Hochstadium pugnae die 13. Aug. magna cum laude interfuit. (g) In dextro enim cornu collocatus, Gallorum aciem, opportunitate loci superiorem, quarto impetu fregit & tanta ipse

(f) General-Feldmarschall-Lieutenant.

(g) Adi Tom. III, pag. 258.

pugnavit audacia, ut signum militare, manu sua detractum signi-
fero, ad suos pertulerit.

CAROL.
WILHEL.

Post Hochstadiense prælium altera Landaviæ a Cæsareanis Marchio
tormen-
tor. Præ-
fect. suscepta est obsidio. Carolus Wilhelmus die 20. Sept. hostes ex
ea identidem erumpentes, in urbem rejecit, eaque capta, durante
hieme, ad Stolhoviani valli custodiam rediit. A. 1705. Suevici
Ordines eum tormentorum Præfectum renunciarunt supremum.

Maxima inde Cæsarei exercitus pars sub Wirtembergæ Vallum
Lauterb.
propu-
gnat. Duce Treviros petiit, ut junctis cum Marlboroughio armis, ad Mo-
sellam transferretur belli theatrum. Marchioni nostro & Thungio,
Campi Marefchallo, Rhenensis superior tractus cum Lauterbur-
gico vallo commissus est, ut modica utrumque manu defenderent.
Villarfius, Julio ineunte, cum justo exercitu aggressus est vallum;
sed re infecta in Alsatiam se recipere coactus est. Paulo post Cæ-
sarei in Alsatiam irruptionem fecerunt. Marchio com meatuum
curam suscepit.

§. I X.

At A. 1706. ipse cum Thungio copias in Alsatiam duxit; Gesta re-
liqua. a Germania ut averteret Gallos. Ob paucitatem suorum proelio
tamen decertare non ausus, intra munitiones se continuit. Thun-
gius, a Ludovico Badensi Rastadium, ubi ægrotabat, evocatus,
Carolo Wilhelmo soli tradidit militare imperium; quod feliciter
gessit; omnes Villarfi eludens conatus. Sed post Thungii redi-

CAROL.
WILHEL.

tum Duces Cæsarei, quod appropinquaverat hiems, relictis Alfatiae castris, cum exercitu Rhenum transferunt.

Ludovici Badensis obitus A. 1707. Germaniam vehementer afflixerat. Galli duabus ex partibus vallum, Rhenum inter & Silvam Nigram, perrumpere studuerunt. Villarsius fine Maji cum triginta millium armatorum exercitu illam ejus partem, quæ oppidum Buhlam tangebatur, aggredi constituit. Tantis viribus impar Carolus Wilhelmus, quum duo tantum peditum millia & sexcentos fere equites sub signis haberet, Wirtembergæ Ducis implo-
ravit auxilium; qui alteram valli partem, versus Rhenum prope Stolhovam quinque millibus armatis defenderat. Sed alia via transferant hostes. (h) Marchio vigesimo tertio Maji quarta vigilia, militibus paucis in vallo relictis, ipse cum maxima equitatus parte discessit, equitibus imperans, ut ad primum hostium impetum, reliquis peditibus post terga receptis, sequerentur. Ita incolumis cum omnibus copiis Carolus Wilhelmus Pforzheimium evasit, ubi ceteris se ducibus, qui a vallo quoque discesserant, conjunxit. Inde brevi post cum duabus cohortibus missus est Ulmam; urbem consilio & manu Præfectus ut regeret. Paulo ante Cæsar, literis die 12. Maji datis, supremi rei tormentariæ Præfecti ei munus commiserat.

A. 1708. Bellum molliter gestum est. Vallum ad Etlingam constructum, cujus defensionem Marchio suscepit. Anno sequenti pater ejus decessit.

(h) Conf. Tom. III. pag. 270.

§. X.

Tum vero a bellicis octo annorum curis ad terrarum suarum regimen, quod felicibus auspiciis adiit, conversus est bellidux; eo feliciore cum conversione rerum, quod Germanicus ad Rhenum exercitus necessariorum rerum copia plerumque carebat; qua de re Ludovicus Wilhelmus, ut in Vita ejus edocui, toties fuerat conquestus.

Carolus VI. A. 1711. electus est Cæsar. Post electionem ex Hispania in Germaniam transeunti, Oenipontem usque obviam Marchio processit, indeque Venetias iter instituens, sequenti demum anno rediit domum.

A. 1712. Suevicam, cui præerat huc usque, Ordinum Legionem, fratri suo Christophoro tradidit.

Apud Helvetios atrox hoc tempore civile flagraverat bellum, ab Abbate S. Galli excitatum; qui Toggenburgensium motuum auctor fuit atque promotor. Carolus Wilhelmus vicinus & amicus Helvetiæ, omnem operam dedit, ut bellum, magno animorum ardore gestum, componeretur. Pacifica sua ut interponeret consilia, Cæsar ipse, Palatinus Elector, Wirzburgensis Episcopus & Wirtenbergæ Dux, Marchionem suis litteris hortati sunt.

Inter hæc Galli, composita cum Anglis & Batavis Ultrajectina pace, quum in Germaniam belli molem converterent, Marchiæ terræ ab exercitibus utrimque multa mala perpeffæ sunt,

CAROL.
WILHEL.

quæ suis consiliis suaque autoritate Princeps, quantum in ipse erat, correxit.

§. XI.

Prælim.
Pacis
Raftad.

Pacificacioni, inter Gallos atque Imperium Raftadii celebratæ, interfuit, suis ipse rebus intentus. At Badam Ergoviæ, ubi pax consummata, suos misit Legatos.

In omni hujus belli decursu non modo Ludovici Badensis, agnati sui, sed & Eugenii, herois illius Sabaudi, amicitia usus est familiari.

Literæ
Eugenii
Princip.

Primæ quum emicuisset pacis scintillæ, Sabaudus, Raftadii versatus, die 5. Januarii A. 1714. literas dedit ad Carolum Wilhelmum, quibus ei significat, Galliæ Regem pronum esse ad pacem ineundam cum Cæsare, & quidem conditionibus minus duris, quam fuerant Ultrajectinæ. Primum hac super re nuntium ab Aulæ Electoralis Palatinæ Administris se accepisse, eumque in finem cum Villarzio, Franciæ Mareschallo, nuper die 26. Decembris A. 1713. Raftadii instituisse colloquium. Addit, spe tamen se fuisse deceptum; Gallos enim Landaviam & Fortalitium Ludovici velle retinere, nec reddere Friburgum, nisi eis Brisacum & Kehla, aut Philippiburgum reddantur, vel certe munimentis priventur. Bavarizæ & Colonizæ Electorum restitutionem, cum reparatione damnorum, ante omnia peti. Conditiones has rejecisse se scribit Sabaudus, & Raftadio parasse discessum; at a Villarzio se fuisse retentum, qui Regis sui expectarat responsa. Rediit

Verfaliis nuntius. De restitutione Electorum Rex nihil remisit. CAROL. WILHELM.
Remisit reparationem damnorum; Fortalitium Ludovicianum atque Landaviam se non redditurum professus. Sed & de limite Alfatiae actum. Rhenus & Queicha Germaniam inter Galliamque termini petebantur. Regium axioma postulatum pro Bavaro. Sabaudus auguratus est, recurrendum ad arma. Hæc epistolæ summa, quam ad Marchionem perscripsit. Conjectura tamen Sabaudum fefellit. Ad maturitatem pervenerunt Rastadii Præliminaria pacis.

§. XII.

Marchio ad Imperatorem, ad Comitiam Augustana, ad Eugenium Sabaudum, & ad Villarsium, Rastadii hærentes, die Marchionis petita.
11. Maji 1714. literas perscripsit, in quibus mala, quæ superiore & nostro hoc seculo Marchia Badensis perpessa est, graviter depingit, petitque, gravaminum suorum ut habeatur ratio. Eugenius & Villarsius humanissimis formulis Marchioni responderunt uterque; in ipso futuræ pacis negotio optima quæque polliciti.

Pax denique Badæ Helvetiæ quum eodem anno constitue- Pax Baden-
denfis,
retur, compositoribus pacis per legatum quatuor petita sua obtulit Marchio.

Petiit primo, ut jurium suorum in Geroldseccianæ Dynastiae allodia tandem ratio habeatur.

Secundo, ut Civitas Neoburgi ad Rhenum, bello everfa & Badensibus circumdata terris, ab Austriaca domo tradatur Badensi; ob damna bellorum sine fine accepta.

CAROL.
WILHEL.

Tertio, ut eadem Domus eandem ob causam ab oneribus Imperii & Circuli liberetur ad tempus.

Quarto ut ad simultaneam investituram bonorum, de quibus ab aliquo tempore investiti fuerunt Marchiones Bada-Badenses, admittatur quoque Durlacensis Domus. (i)

Restituta pace, redditæ quidem sunt Marchioni a Gallis insulæ Rheni; Huningæ munimentis vicinæ; (k) damnorum autem, quæ passus est immensa, nulla habita ratio.

§. XIII.

Fœdus
contra
Nobilit.

Maulbronnenſe illud Principum contra Nobiles, Cæſari ſine medio ſubjectos, olim initum fœdus, A. 1713. die 11. Febr. inter Principes renovatum eſt. Firmarunt illud Johannes Wilhelmus, Palatinus Elector; Johannes Philippus, Herbipolitanus Episcopus; Georgius Wilhelmus, Baruthinus, Wilhelmus Fridericus, Onolzbacensis, Marchiones, Eberhardus Ludovicus Wirtembergæ Dux, & Ernestus Ludovicus, Darmſtadienſis Landgravius. Carolus Wilhelmus noſter, a Landgravio invitatus, fœderi acceſſit. At Cæſar non probavit hoc fœdus.

Bellum
Turci-
cum.

A. 1715. Turcicum in Hungariæ finibus bellum, felici cum ſucceſſu, a Cæſare geſtum eſt. Bis mille militum Legionem ei A. 1716. Marchio in auxilium miſit; uſum ejus ad decennium Cæſari relinquens; qui ſupremi caſtrorum Mareſchalli dignitate eum con-

(i) *Electa Juris publ.* Tom. VI. pag. 693. ſeq.(k) Vid. *Inſtrum. Pacis Badenſis* Art. VIII.

condecoravit. Finito decennio, Legionem omnem Cæsari in perpetuum reliquit.

CAROL.
WILHELM.

§. XIV.

Alta quies apud Germanos, post duodecim annorum bella, quum tandem regnasset, Carolus Wilhelmus de sua quoque quiete & otio sollicitus, Palatium CAROLSRUHAE exstruxit. Quindecimus hujus seculi annus Palatio & oppido suas dedit origines.

Carlsru-
ha condi-
ta.

Ad consilium hoc suscipiendum non una eum impulerat ratio. Vix quarta pars Caroloburgici apud Durlacenses Palatii a patre fuerat magnis sumptibus constituta. Filius immanes timens impensas concinnius meditatus est opus, in quo agriculturæ & hortorum studiosus, liberius, tranquillius, sine curis, rusticam veluti vitam transfigeret.

Elegit ergo novæ sedi silvam magnitudinis immensæ, quæ bis mille passibus, versus boream, distat Durlaco. In silva hac prostravit arbores, robora, quercus annosas, ut viridaria vasta, xyftos, ambulacra & hortos omnis generis, stagna, piscinas, ex ingenio ipso suo ordinaret, plantaret; Imperatoris Diocletiani imitatus exemplum. Ipse totius operis architectus; quin & sæpe hortulanus. Placuit ei circularis forma, quæ Palatium, oppidum, hortos & silvas suo ambitu complexa est.

Octangula turris est; a qua XXXII. viæ plurium horarum pulcherrimæ; radiorum instar, ad peripheriam procedunt.

CAROL.
WILHELM.

Vix latae & amœnæ; per densas silvas directæ. Primum ejus lapidem posuit Princeps die XVII. Junii, ceremonia solenni; novum quæ peperit Ordinem Equestrem; secundum Ordinis Torquatorum in Badensi Domo exemplum. (kk)

A nomine & ab otio suo locum CAROLSRUHAM vocavit. Nummus memorialis hac super re cufus est, quem suo loco exhibeo. (l)

§. XV.

Palatium
Principis.

Ante turrim Palatium Principis figura curva extenditur; aspiciens austrum. Palatio spatiosus prætenditur hortus; rarioribus vegetabilis regni plantis, & fruticibus confitus; quem porticus circularis vel peristylum cingit, ædibus altioribus constans, quæ aspiciunt Palatium; retro quod spatiosa est silva phasiana.

Civitas
ipsa.

Reliqua pars Circuli, quæ totius est quarta; destinata fuit Civitati, novem perviæ viis; quæ totidem radii sunt, ab octangula illa turri, ad extrema tendentes. Radios hos lata, elata

(kk) Ernestus Fridericus Fasciæ cœruleæ instituit Ordinem, qui brevi duravit. Vide supra pag. 118.

(l) Epigraphe, Tabulæ inculpta Palatio primo, ligneum quod erat, his confitit verbis: Sylva domicilium ferarum fuit anno MDCCXV. COSMOPOLITA pro requie invenienda stationem meam hic elegi, ut mundo fastidiisque abstraherem. O vanitas! nullam inveni. Ubi homo, ibi mundus. Contra voluntatem meam populus affluxit civitatemque erexit. VIDE VIATOR homo proponit, DEUS disponit. Non voluntas, sed gratia ter optimi requiem animi dat, quam sperat CAROLUS, Anno MDCCXXVIII.

& longissima via publica permeat, Civitatem in duas dissecans partes; quarum exterior fossa provinciali terminatur. Viam hanc duæ Ecclesiæ, Gymnasium, & Curia Civitatis versus boream aspiciunt.

Aulam cum oppido a parte orientis equilia & hippodromium; a parte occidentis xyphi & phytothecæ plures, arborum fruticumque rariorum per hiemem custodes, connectunt.

Templum Civitatis A. 1717. Concordiæ dedicatum est Calendis Novembris. Reformati suam quoque condiderunt Ecclesiam; suam Romano-Catholici. Nec recusata Synagoga Judæis.

A. 1718. Consilium Aulicum, Tribunal Justitiæ, Camera Redituum, Expensarum, Computorum, Consistorium, Fiscus, Durlaco Carlsruham translati sunt. Gymnasium nonnisi A. 1724. translatum

Privilegia Civitati quæ concessit magnanimus Princeps, omnium Religionum Protector, facile effecerunt, numerus civium ut subito cresceret. Carlosruha, lignea tum licet ac simplex, ex improvise e terra sine fastu exurgens, concinnitate & novitate formæ, omnium exterorum allexit oculos. (m) Ligna successor convertit in lapides.

§. XVI

Equester *Fidelitatis* Ordo, cujus origines cum Carlosruha communes sunt; duo Insignia habet, quorum alterum pendet ab

Tom. IV.

Aaa 2

(m) MALSCHIUS in libro, cui Titulus: *Noctes vacivæ seu Miscella curiosa* A. 1728. Carlsruhæ edita, 8vo has descripsit origines,

CAROL.
WILHEL.

Equitum collo; alterum sinistro togæ lateri affutum. Crux aurea operis encausti, in octangularem cuspidata formam, prius Insigne est; cui vox *Fidelitatis* superscripta. Litera C. duplex, altera alteri implicata, *Caroli* conditoris nomen Equitibus semper in memoriam revocat. Fascia, cui appensa crux aurantii coloris, cum argenteo limbo ad pectus usque descendit. Crux, togæ affuta, argentei coloris, grandior stella extans & undatim striata. Inter quatuor stellæ radios repetita est quoque litera C. duplex, ut in cruce appensa.

Mediocris primitus fuerat horum Equitum numerus, qui hodie ad LXV. excrevit. Ordinis Præses est Marchio Durlacensis Regens; a cujus arbitrio numerus Equitum pendet. Omnes Principes Domus Badensis nascuntur hujus Ordinis Equites. Amicitia, temperantia, fides, commendantur Equitibus. Hi autem, ante receptionem, quatuor nobilitatis majorum suorum gradus a parte patris & matris probare tenentur. Carolus Wilhelmus, novi Ordinis conditor, ipse fuit Ordinis S. Huberti Eques, quem a Johanne Wilhelmo Electore acceperat.

Instituta hæc splendori Domus & Aulæ suæ Marchio noster dicavit. Transimus ad aliud, moribus corruptorum civium corrigendis & miseræ humanæ sublevandæ dicatum.

§. XVII.

Orphanotroph.
Pforz.

A. 1716. optimus Princeps orphanis, pauperibus & hominibus infirmis alendis; facinorosis, prodigis, dementibus, coër-

cendis; pueris atque puellis erudiendis, amplissimas Pforzhemii ædes construxit; intra biennium absolutas. Inaugurationem Calendis Maji 1718. factam, Carolus Wilhelmus sua præsentia illustravit.

Egregium hoc institutum redditibus a Marchione instructum est. Inter alia Collegiatæ D. Georgii Pforzheimensis, ut & omnium xenodochiorum, quæ in Marchia fuerant, eidem instituto attributi sunt redditus.

A. 1718. Carolus Wilhelmus cum Augustino, Abbate & Conventu S. Blasii varias difficultates composuit. Jura in vico *Ried*, a Marchionibus hucusque exercita, Abbatiae reliquit; ita tamen, ut Protestantibus ibi sacrorum libertas, sibi jus circa sacra fervaret. (n) Decimæ in Sallneck, Tüllicke, Demberg, Oberhatüßem; decimæ novales in Wittnau & Vogelbach; Curiae dominicales in Hachbergæ, Roetelæ, Badevillæ Dynastiis, antea abolitæ, ut & decimæ plures aliaque hinc inde jura, pactione hac San Blasianis concessa.

Novæ dein lites sub eodem Marchione quum fuissent extortæ, A. 1733. alia inita est Conventio, qua Carolus Wilhelmus nonnulla denuo jura reliquit Abbati, qui vicissim juri collaturæ in Hügelsheim renunciavit.

A a a 3

(n) Conventio hæc immutata est nova transactione A. 1751. de qua suo loco.

CAROL.
WILHEL.

Trans-
actio cum
Abb.
S. Blasii.

CAROL.
WILHEL.

§. XVIII.

Lis super
Dynast.
Lahr.

Disputatio cum Nassovio - Saræpontana Domo super Lah-
rana Dynastia A. 1719. recruduit. Ad perficiendum negotium
Missi ut constituerentur a Cæsare Nassovii petierunt, per quos in
possessionem Lahrae immitterentur; diuturna possessione & perce-
ptione reddituum, Badensibus fortem pecuniæ restitutam esse cau-
sati. Judicium Aulicum die 6. Julii rem ad Cameram Imperii, quæ
seculo superiore eam examinaverat, remisit, atque Rescripto d. 22.
Maji 1720. Carolo Wilhelmo Marchioni injunxit, ne ufuras, sen-
tentia declaratoria A. 1670. qua moratorium ad causam Lahrensem
extensum est, abolitas, rationibus inferret, atque in ejus rei fidem
rationes, a Missis Cæsareis adornatas, intra bimestre tempus Ju-
dicio Aulico exhiberet. Rescripto huic non paruit Marchio. Ju-
diciū Aulicum A. 1721. d. 27. Jan. Electori Palatino & Hasso-
Cassellano Landgravio rei executionem commisit. Camera Im-
perii d. 11. Junii ejusdem anni mandatum inhibitorium Marchioni
concessit, quo vetuit, ne rationum traditio & immissio Nassovio-
rum in Lahrae possessionem in Judicio Aulico urgeretur ulterius.

At A. 1725. Cæsaris sententia Nassoviis Lahram addixit. (o)
Ipso autem executionis sententiæ tempore, inter Durlacenses &

(o) Edita a Durlacensibus sunt varia scripta.

1) Actenmäßiger Bericht in Sachen Baden-Durlach contra Nassau-
Saarbrücken die Herrschaft Lahr betreffend.

2) Höchstgemüßigte Vorstellung derer Hochfürstl. Baaden-Durla-
chischen Gerechtsamen wider das Fürstl. und Græfl. Haufs Nassau die
Herrschaft Lahr betreffend.

Nassovios A. 1727. ita transactum est, ut hi Lahrensi Dynastia, quam Durlacenses per sexaginta sex annos possederant, recepta contenti, fructus, a Durlacensibus perceptos, cum creditis & augmentis compensarent.

§. XIX.

Senior Brunsvicensium Linea in Nono Electoratu stabi-
liendo præterita, Carolo VI. Imp. per conjugem Elifabetham affi-
nitate juncta, A. 1719. magnopere laboravit, ut extincta Hano-
verana Linea, in Nonum Electoratum succedendi spes illi decer-
neretur.

CAROL.
WILHELM.Extensio
IX. Ele-
ctor.
quæsitæ.

Speciatim Ludovicus Rudolphus, Blanckenburgicus, (p) Cæsar
Cæsaris focer, in senatum Principum se admitti postulavit. Cæsar
per legatos rem in Comitibus & in singulorum Principum Aulis
propofuit.

Suffrag.
Blan-
ckenb.

Carolus Wilhelmus, cui Brunsvicenses fratres, Augustus
Wilhelmus & Ludovicus Rudolphus, ut & Georgius Magnæ Bri-
tanniæ Rex, per literas, eodem anno scriptas, causam hanc eni-

3) Summarische Vorstellung, was in Sachen Baden-Durlach contra Nassau-Saarbrücken puncto declarationis moratorii vor einem hochpreislichen Reichs-Hofrath vorgegangen.

4) Kurtze Gegenbeleuchtung, Einiger vor wenig Zeit erschienenen und ohngefahr zugeschickt gekommenen Nassauischen Impressorum den Streit super moratorio zwischen Baaden-Durlach und Nassau-Saarbrücken betreffend.

(p) Blanckenburgum A. 1708. ex Comitatu in Principatum fuerat conversum, Intuitu novi hujus Principatus locum & suffragium in Principum Collegio flagitavit Ludovicus Rudolphus.

CAROL.
WILHEL.

xe commendaverant, desiderio eorum & Cæsaris voluntati se non defuturum ostendit. In Comitiis tamen plures per annos res fuit protracta.

Landgra-
vior. lite-
ræ.

Uterque Landgravius Hassiæ literis A. 1727. ad Marchionem datis, rem periculi plenam esse judicarunt. Hac enim spe ad novum Electoratum, novam Principum Ordini parari injuriam. Blanckenburgense suffragium reliquis Brunsvicensium si innectatur suffragiis, Principum alternantium ordini atque dignitati id fore periculosum.

Respon-
sio March.

Respondit Badensis, rem impediri non posse. Consultum tamen judicavit, intuitu noni Electoratus, ad Guelpherbytanam quoque Lineam extendendi, ut Principes certis sibi conditionibus prospiciant. Dandum aliquid dignitati Cæsaris & affinitati, qua ille Ludovico Rudolpho conjunctus. In eandem sententiam Carolus Wilhelmus ad Legatum suum in Comitiis fine hujus anni scripsit.

§. X X.

Turbæ
Basil.
Episcop.

Circa id tempus Basiliensis Episcopatus magnis motibus concussus est sub Conrado Episcopo. Ordines provinciales subditique graves contra eum proferebant querelas, quæ bellum intestinum minabantur. Cæsar subditos, ad officium ut redirent, frequentibus mandatis hortatus est. Missus ab eo Austriaci Regiminis Friburgensis Cancellarius; in subditorum conatus ut præfens in-
inqui-

inquireret. Carolus Wilhelmus, ad Episcopi Spirensis instantiam, suum quoque misit Legatum, qui anno 1732. & sequente componendis turbis operam navaret Brondruti. Sed irritus labor. Incolarum furor per octennium sæviit; Gallicis copiis atque supplicio auctorum rebellionis denique repressus.

Solemnia nuptiarum Augustæ Mariæ, Ludovici Badensis filia, cum Aurelianensium Duce A. 1724. die 18. Junii celebrata sunt Rastadii. Carolus Wilhelmus festivitati interfuit; novum Domus Badensis cum Borbonia vinculum agnato suo sibi-que gratulatus.

A. 1726. Castrum & vicus Baufchlott perpetuo vinculo ^{Baufchlott.} conjuncti sunt Marchiæ. Landenbergensis Familia illud quondam possederat, ex qua Johannes Christophorus Castrum & vicum cum juribus & bonis annexis A. 1604. Georgio Friderico Marchioni vendidit. Marchio in Erhardum Rammingium A. 1609. illud transtulit; a cujus successoribus denique Carolus Wilhelmus illud redemit.

§. X X I.

A. 1729. mense Dec. Judicium Rotvilense Aulicum subditos aliquot Marchionis e vico Schellbronn proscribere ausum est; ^{Judic. Rotvil.} lite exemptionis fori coram Tribunali Aulico Imperii adhuc pendente. Rotvilenses Vafallo Marchionis, Baroni de Gemmingen, ut & incolis vici per literas minaces prohibuerunt, ne proscriptis

CAROL.
WILHEL.

victum receptumque præberent. Querela ad Marchionem delata. Hic adiit Cæsarem & ab eo mandatum contra Judicium Rotvilense petiit atque impetravit.

Comitat.
Moer-
ching.

A. 1730. familiæ erciscundæ ultimi Moerchingæ in Lotharingia Comitij Johannis X. sine mascula prole A. 1688. defuncti, causa, diu agitata in tribunalibus Lotharingicis, Nanceiano & Consilio Status tandem decisa est. Magdalena Wilhelmina, conjux Marchionis, cum fratre, Wirtenbergico Duce, commune jus in partem Comitatus Moerchingæ sibi competere rata, in coheredum numero comparuit; at cecidit causa.

Castrum
Carlshau-
sen.

Castrum Carlshausen cum parte vici Dürren Carolus Magnus Leutrum ab Ertingen, Domus Badensis Vasallus, A. 1730. die 31. Maji quadraginta mille florenis vendidit Marchioni, qui Corpus Equestre in exercitio juris collectandi, prouti illud hucusque exercuit, se non turbaturum promisit.

§. XXI I.

Jus in
success.
Juliac.

Mascula Bipontii Ducum stirpe A. 1731. cum Gustavo Samuele extincta, jus aliquod in partem successione Juliacensis Carolo Wilhelmo accrescere visum est. Christina Magdalena, Frederici VI. Marchionis conjux, Caroli Wilhelmi avia, neptis fuerat Magdalensæ, tertio genitæ Guilielmi Juliacensis Ducis filia, quæ Johanni Palatino Bipontino in matrimonium collocato, una cum tribus fororibus in Juliacenses ditiones, tanquam feuda successio-

nis promiscuæ, post Johannis Guilielmi fratris obitum A. 1609. jus sibi vindicavit. (q) Christina Magdalena, Friderico VI. nubens, in casum deficientium stirpis Bipontinæ masculorum, sua in Juliensem successionem jura sibi diserte servaverat. (r) Carolus Fridericus, Holfatiæ Dux, filius Hedwigis Sophiæ Suecicæ, sororis Caroli XII. Regis, ex eadem Bipontina gente prognatæ, in quartam partem successionis Juliensis, ad Lineam Bipontinam spectantem, post obitum Gustavi Samuelis, Bipontinorum postremi, jus quoque suum allegavit, & scriptis defendit. Durlacenses tum tempus esse rati sunt, quo & ipsi in successionem hanc sua

Tom. IV.

Bbb 2

(q) Prodiit A. 1654. Vera ac perspicua demonstratio causæ Juliensis successionis, cujus instrumentum Pacis Art. IV. §. ult. dirimendi gratia meminit, unicum ac solum decidendi principium esse privilegium Carolinum A. 1546. inque eo intentionem Domus Palatino - Ducalis optimo maximo jure fundatam. fol. PUFENDORF. de rebus Friderici Wilhelmi Lib. IX. §. 76. tradit, Palatinum Neoburgicum cum Friderico Ludovico Palatino circa tertiam ejus partem actionis Bipontinæ transegisse, cum reliquarum duarum tertiarum una ad Fridericum Palatinum, altera Regem Suecicæ ejusque patrum atque amitas spectaret. Regem Suecicæ Carolum XI. hic intelligit PUFENDORFIUS, cujus patruus erat Adolphus Johannes, pater Gustavi Samuelis, Bipontini Ducis; amitæ erant Christina Magdalena, Friderici VI. Marchionis conjux, Maria Euphrosyna, uxor Magni Gabrielis Comitis de la Gardie & Eleonora Catharina, uxor Friderici Landgravii Hasso-Eschwegensis.

(r) Vid. §. 23. Vitæ Friderici VI. Marchionis.

CAROL.
WILHEL.

producerent jura. Carolus Wilhelmus enim non Gustavo Samueli tantum, Bipontinorum Ducum postremo, sed & Magdalene Juliacensi, Wilhelmi filiae, Johanni Bipontino nuptae, gradu propior erat, Carolo Friderico Holfatiae Duce. Ulrica Eleonora, Sueciae Regina, ex eadem Bipontina stirpe progrediens, eodem plane, quo Carolus Wilhelmus Marchio cognationis gradu Gustavo Samueli & Magdalene Juliacensi fuerat conjuncta. Unde illa aegre tulit, inter Candidatos Juliacensis successionis comparuisse quoque Holfatiae Ducem. A parte Badenium nihil memorabile hac in re gestum.

§. XXIII.

Exules
Protest.

Protestantes Helvetiae Cantones A. 1731. literis a Marchione petierunt, ut Protestantibus e Pragelasio aliisque Pedemontii vallibus, numero 800. a Rege Sardiniae propter religionem expulsis, miseramque in Helvetia vitam trahentibus, in Marchia permitteret sedem. Carolus Wilhelmus, Gallicas exulum colonias, a patre in Marchiam susceptas, caufatus & vastatam bello provinciam, tot hominibus alendis non sufficere providens, petitum denegavit.

Exercit.
juris mo-
net.

A. 1732. Ludovicus Georgius, Bada-Badensis, exercitium juris monetandi in sexennium Carolo Wilhelmo reliquit; qui eodem anno officinam suam Carolsruhæ & A. 1734. Durlaci exer-

cuit: (s) Post hæc de communi utriusque Lineæ officina instituen-
da deliberatum, sed res non perfecta. A. 1761. placuit, ut mo-
netarii, a Durlacensi Marchione constituti, in utriusque Marchio-
nis fidem adigerentur. Probator monetæ (Müntzwaradein)
Durlacensis in Conventu probationis trium Circulorum, Franco-
nici, Bavarici, Suevici, Augustæ Vindelicorum eodem anno
habito, utriusque Marchionis nomine comparuit & præeunte exa-
mine artis suæ testimonium accepit.

CAROL.
WILHELM.

A. 1733. Rothbergenfes Nobiles, post longas cum Mar-
chionibus lites, vicum Hertingen in Brisgovia, quem in feudum
tenuerant, Carolo Wilhelmo, Marchioni pro 20000. florenis
vendiderunt. Eadem pactione mutuis juribus actionibusque utrim-
que renunciatum est. Emtione hac dominium utile cum dominio
directo Marchio conjunxit.

Vicus
Herting.

§. X X I V.

A. 1733. exortum est ad Rhenum bellum, propter ele-
ctionem Stanislai & Augusti III. ad Regium Poloniae solium. Mar-

Bellum
Polon.

Bbb 3

(s) Principes vicini potentiores Palatinus & Wirtenbergicus, monetandi arbi-
trium ut sibi folis vindicarent, Badensem monetam deprimere studue-
runt. Res ipsa nunquam in dubium vocata, quippe Principum anti-
quo jure, Cæsarum privilegiis & Circuli conventionibus innixa. Inte-
rim Badensis moneta, pro temporis ratione, nunc rarior, nunc fre-
quentior eusa apparuit.

CAROL.
WILHEL.

chicæ terræ Gallicis inundatæ copiis. Carolus Wilhelmus evitandis furoribus belli, Basileam se contulit, & soluta quotannis Galliæ, durante bello, certa tributi summa, a terris suis multa mala avertit. In bello hoc Marchio noster supremus copiarum Circuli Suevici Campi-Mareschallus creatus est. Post biennium reduces vidit delicias pacis.

Directo-
rium Cir-
culiSuev.

Eberhardi Ludovici, Wirtembergæ Ducis, morte A. 1733. Suevici Directorium Circuli, ob conservandam religionis paritatem, sibi deberi, Carolus Wilhelmus contendit. Ulrico Duce expulso, ab A. 1532. usque 1537. idem jus exercuerat Domus Badensis. Responsum est; Directorium non personæ, sed Principatui inhærere. Agnatum successorem, ob sacra mutata, non arcendum esse a prærogativa & juribus, constanter possessis. Alexander, novus Wirtembergæ Dux, Romano-Catholicæ religioni addictus, pollicitus est, Evangelico Corpori se adfiturum constanter & non nisi Evangelicos Legatos ad Circulum missurum; id quod, vivente adhuc Eberhardo, per Literas, die 28. Febr. A. 1733. datas, promiserat.

Vicus
Crenz-
ach.

A. 1735. die 2. Maji Marchio noster vicum Crenzach, prope Basileam, a Friderico de Bærenfels, qui a Durlacensi domo eum in feudum tenuerat, pro 32. mille & 500. florenis coëmit. (t)

(t) Supererat pars Austriacæ Domus in vico Crenzach admodum exigua, quam denique Carolus Fridericus A. 1741. ab Austriaca quoque Domo acquisivit.

Dimacharum Circuli Suevici Legio A. 1737. Marchionis nostri concredita est imperio.

CAROL.
WILHELM.

Eodem anno debitorum Coronæ Suevicæ (u) res agitata. Junxerant se Badensibus Ifenacenses & præsertim Carola Christina, Hassiæ Landgravia, ex Ifenacensi Domo prognata, quæ cum Regina Sueciæ, cui amicitia vinculo erat conjuncta, literis egit, & ut negotium sub examen revocaretur, obtinuit, sed nihil decisum.

Causa
Suevica.

§. XXV.

Annus 1738. vitæ Caroli Wilhelmi fuit postremus. Mense Junio superioris anni apoplexia tactus, utcunque restitutus est; mente tamen semper & animo valens. Expedivit negotia; præfuit rebus; aëre libero semper gavisus. Die 11. Maji cubitum iturus, Aulicis suis lætus valedixit; optime se valere professus. At noctu apoplexia prostratus, morti succubuit; eam nondum expectans. Sepultus est sub altari Carolsruhenfis Ecclesiæ, quam ipse exstruxit.

Obitus
Marchionis.

Testamentum jam A. 1736. die 6. Januarii conscripsit, quo Carolum Fridericum, nepotem suum, juxta leges Domus, renunciavit heredem. Viduæ Marchioni, novi Principis Avia, ut & Carolo Augusto, Christophori, qui defuncti Marchionis frater fuerat, filiorum natu maximo, commendavit successoris tutelam,

Testament.

(u) Vide Vitam Frid. VI. §. 9. & 10.

CAROL.
WILHEL.

ita quidem, ut Sanctioris Senatus consiliarios eis adjungeret. Bada-Badensis Marchio & Hasso-Darmstadiensis Landgravius instituti sunt executores testamenti.

§. XXVI.

Chara-
cter.

Princeps fuit indolis amœnæ, vividi ingenii, comis, blandus; nemini non primo statim intuitu amabilis. Magnis rebus gerendis idoneus. Magnitudinis animi & fortitudinis bellicæ non rara prostant exempla. Res omnes suas ipse vidit, examinavit, tractavit, emendavit, correxit. Præfectis & subditis, infimis ut summis, liber ad eum aditus. Querimoniis singulorum cujuscunque ordinis audiendis certos dies impendit; non raro usque ad solis occasum.

Justitiæ
amans.

Justitiæ tantus amor, ut ipse tribunalia frequenter inviseret, sententiisque ferendis interesset. Quod si res dubia, suis ipse sumtibus Juris Consultorum & Academiarum consilia expetiit. Civibus, quos belli calamitas afflixerat, ex ærario suo subvenit, quod parsimonia Principis, magnas inter expensas, non interrupto Aulæ nitore, nunquam fuit exhaustum.

Majorum suorum debita maxima ex parte, imo fere omnia exsolvit; paratæ pecuniæ thesaurum relinquens. Res majoribus ejus incognita.

Amicitiam vicinorum Principum omnibus humanitatis officii devinxit. Lites, cum eis exortas, amica compositione, etiam

etiam cum jurium suorum dispendio, quandoque diremit. Sta-
 nislai, Poloniæ Regis, amore & amicitia præ aliis floruit.

CAROL.
WILHELM.

§. XXVII.

Hortorum culturæ præ omnibus studiis deditus fuit. Fru-
 tices, plantas & flores a remotissimis terris, abundantia amans, Horto-
rum stu-
diosus.
 magnis impensis comparavit; res has non tumultuarie aut obi-
 ter, sed secundum rigidas Botanicæ regulas exacte pertractans,
 & magnæ molis voluminibus ordine classium describens. Che-
 miæ studium non pertinax, sed transitorium fuit, quale Princi-
 pem, naturæ indagatorem, decebat.

Litteras, quas a teneris didicerat, per omne vitæ tempus Litteræ.
 dilexit; sententiam suam latino idiomate identidem in subscriptio-
 nibus declarans; optimis libris variarum artium & scientiarum le-
 gendis ut & colloquiis hominum, in sua arte peritorum, quotidie
 delectatus.

In omni suo vitæ commercio facilis. Spectaculorum, deli-
 ciarum, elegantia amans; nec ab Orientalium Gynæceis alienus,
 quæ ille Christianos inter Principes in Palatium suum introduce-
 rat primus; nec imitatore invenit. Unus ergo in tam amabili
 Principe fere reprehenditur a venere nævus, quem Gallicæ Hi-
 storici scriptor, GRAMMONDUS, in Henrico IV. excusare vi-

Tom. IV.

Ccc

CAROL.
WILHEL.

fus est; populos ea labe raro opprimi censens; quod, qui amat, vix potest sævire. (x)

§. XXVIII.

Uxor &
liberi.

Caroli Wilhelmi uxor fuit Magdalena Wilhelmina, Wilhelmi Ludovici, Wirtembergæ Ducis, filia, Eberhardi soror. Nata A. 1677. die 7. Septemb. nupta die 27. Junii 1697. mortua die 30. Oct. 1742. Durlaci, ubi vidua vixit; Pforzhemii sepulta; Princeps pia, in adversitatibus constans; trium liberorum mater; mortuo marito tutrix nepotum, quos illa, duobus filiis superstes, educavit Durlaci.

Carolus
Magnus.

Carolus Magnus, Caroli Wilhelmi filius senior, natus die 21. Jan. 1701. atque Laufannæ, ubi studiorum causa cum fratre versabatur, die 12. Jan. A. 1712. mortuus. Corpus, Basileam translatum, in Summi Templi crypta sub Choro quiescit; amabilis ephebus; de quo optima quæque sibi promiserant Parentes & Marchia.

§. XXIX.

Frider.
Princeps
heredit.

FRIDERICUS, Caroli Wilhelmi filius junior, hanc lucem aspexit A. 1703. die 7. Oct. Stutgardiæ; quo mater belli metu ad fratrem confugerat. Singularem curam habuit pater, doctrina

(x) GRAMMONDUS *Histor. Gall. Lib. I. pag. 9.*

& literis liberaliter a puero ut institueretur Fridericus. Optimos ei Præceptores adjunxit, atque octavo ætatis anno cum fratre Carolo, & Friderico, Comite Leiningensi, consobrino, eum misit Laufannam; Friderico Emichone Joanne Barone Uxkullio comite, Ephoro prudente. (y)

Carolus post duos menses quum decessisset Laufannæ, successionis jura in Fridericum transmisit. Hic biennio post (1714. die 29. Sept.) relicta Laufanna, Genevam petiit atque Lugdunum; ubi a Villaregio, Franciæ Mareschallo, honorifice exceptus, reliqua Gallia peragrata, versus finem anni 1715. Ludovicum XV. Regem puerum invisit Lutetiæ. Inde per Nancejum, Metas, Argentoratum ad penates reversus. Redux elegantioribus literis & artibus, præcipue mathematicis, se tradidit.

§. X X X.

A. 1718. patre auctore, novum in Galliam instituit iter; Iter Gall. Friderico Leiningensi iterum comite assumpto. Lutetiam delatus, præstantissimis artium Magistris erudiendum se tradidit; in Aula Regia sæpe versatus, cum Ludovico XV. familiaritate quadam conjunctus. Ducissam quoque Aurelianensem viduam, ex Pala-

Tom. IV.

Ccc 2

(y) Hic adhuc in vivis est Præses Regininis, venerandus senex, octogenario major.

CAROL.
WILHEL.

tina domo ortam filiumque ejus, Francici Regni eo tempore Rectorem, Philippum, Aurelianensium Ducem, crebro invisit; ab omnibus amice exceptus; qui præstantiam ingenii in eximio hoc Principe magis, quam sanguinis vinculum, se diligere fassi sunt.

IterBelg.

A. 1720. mense Aprili, relicta Gallia, in Belgium abiit, præcipuisque Belgii Austriaci urbibus perlustratis, die 16. Maji Hagam Comitum appulit. Vicinas ibi civitates, Lugdunum, Delphos, Amstelodamum adiit; tempus ita distribuens, ut mane incumberet literis, scriptoque consignaret ea, quæ in exterarum gentium moribus notatu digna ipsi videbantur.

Angl.

Anno sequenti die X. Maji, conscensa Slusis nave, contendit in Angliam; sæva in transitu tempestate jactatus. Londini Georgium I. Regem, omnemque regiam familiam salutavit. Præcipuos Angliæ Portus, Urbes, Academias, Arces spectator quum adiiisset, die quinto Julii ejusdem anni regia navi, post octo dierum navigationem, Roterodamum reversus; Ultrajectum invisens, per Westphaliam contendit Cassellas, ubi humanissimo Caroli Landgravii hospitio exceptus & ægre dimissus, Hanoviæ Comitum, Landgravium Darmstadiensium, Electorem Palatinum, Carolum Philippum, invisit; qui A. 1723. eum S. Huberti torque ornavit. Itinere triennali finito in Marchiam rediit.

§. XXXI.

Ab hoc tempore Carolus pater, publicis negotiis ut Publicis vacat negotiis. affuefaceret filium, omnia cum eo communicavit consilia; at separatam rem domesticam eum voluit habere.

A. 1724. Fridericus a Circulo Suevico Legionem obtinuit. Quadriennio post ab eodem Circulo constitutus est Vigiliarum Præfectus.

Sed antequam novum erumperet bellum, in quo bellicas Obitus ejus. sibi laudes pararet Fridericus, viginti novem annorum juvenis, lethali morbo correptus, ante patrem decessit die 26. Martii A. 1732. per aliquot annos minus prospera valetudine usus. Sedati & tranquilli animi Princeps; expers vitiorum, qui comitate & lenitate sua omnium sibi conciliaverat amorem.

Vigesimum quartum ætatis annum ingressus, A. 1727. Uxor & liberi. 3tio Julii duxerat Annam Carolam Amaliam, Johannis Wilhelmi Frifonis, Principis Nassovio - Araufionensis filiam, quæ marito superstes, in Caroloburgensi palatio vivit Durlaci; corpore sana; animo ægra. Ex hac duos filios procreavit Fridericus.

I. CAROLUM FRIDERICUM, natum A. 1728. die 22. Novemb. qui Carolo Wilhelmo, avo suo, in Marchia successit & in ea nunc regnat.

CAROL.
WILHEL.

II. WILHELMUM LUDOVICUM, natum die 14. Jan. A. 1732. qui A. 1747. Cohortem Batavicam Chiliarcha obtinuit. A. 1753. Arnhemii urbis Gubernator; anno sequente vigiliarum Præfectus omnium pedestrium Reipublicæ copiarum creatus est. (z) Princeps, qui Araufiorum & Badensium heroum sanguinem jungens, Fœderati totius Belgii oculos in se convertit.

Unica Caroli Wilhelmi filia fuit Augusta Magdalena, nata die 13. Nov. A. 1706. mortua Basileæ die 25. Aug. A. 1709. in Summo Templo ibidem sepulta, multis lacrymis Parentum composita.

(z) *General-Major.*

CAPUT XIII.

CHRISTOPHORUS

CAROLI WILHELMI FRATER.

§. I.

 Natus A. 1684. die 9. Octobris, vigesimo secundo ^{Natales & gesta.} ætatis anno Laufannam, & anno post Genevam a patre missus est, literis ut ingenium excoleret. Helvetia inde & utroque Belgio peragratis, Lutetiam se contulit. Biennio ibi transacto, A. 1702. reversus est domum.

Eodem anno ad exercitum Batavorum in Brabantiam profectus, Centurionum ordini adscriptus est atque Leodii obsidioni interfuit; sequenti hieme nunc Ultrajecti, nunc Hagæ Comitum versatus.

A. 1704. præcipuas Germaniæ Principum Aulas obivit. Batavicum ad exercitum reversus, sub finem anni domum rediit, exercitui Cæsareo actor ut interesset. In exercitu hoc, A. 1705. ad Treviros collecto, supremi Militiæ Adjutoris (a) munere functus est; ipse ab agnato suo, Ludovico Badensi, sublimia artis

(a) General-Adjutant.

CHRISTOPH.

militaris addiscens. A. 1708. Chiliarchæ honos a Josepho Impatore delatus est Christophoro. Suevicam cohortem fratris, Sueviæ Ordinum consensu, A. 1712. obtinuit.

A. 1719. supremus vigiliarum Præfectus Circuli Suevici creatus est; paulo ante ab Electore Palatino Ordini S. Huberti adscriptus.

§. I I.

Obitus.
Uxor &
liberi.

A. 1723. die 2. Maji ætatis anno XXXIX. decessit; Princeps vita dignus longiore. Matrimonium A. 1711. die 5. Dec. iniverat cum Maria Christina Felicitate, Johannis Caroli Augusti, Leiningensis Comitis, filia, A. 1692. d. 29. Dec. nata, quæ quadriennio post obitum mariti, Johanni Wilhelmo, Isenacensium Duci, nupsit, A. 1734. d. 3. Junii defuncta.

Ex ea Christophorus tres filios, hodieque superstites, suscepit, quos ordine nativitatis expono.

§. I I I.

CAROLUS
LVS
AVGVSTVS.I. CAROLUS AUGUSTUS JOHANNES
REINHARDUS.

Hic die 14. Nov. A. 1712. lucem adspexit. In Aula Caroli Wilhelmi, patris, ab ineunte ætate optimis moribus ac institutis formatus, Johanne Reinhardo Gemmingio, duce & ephoro, una cum fratribus A. 1727. Laufannam missus est; ubi per quadriennium

nium literis operam navavit. In Marchiam redux A. 1731. Palatinam aliasque Aulas invisit. Matrem, Ducis Ifenacensis viduam, invifurus, eodem anno Altftadium iter fufcepit, a Rege Sueciæ Caffellis honorifice exceptus. Altftadio ad Batavos profectus est, ubi in Ultrajectina Academia literis strenue incubuit. Hagam Comitum delatus, totius Europæ Procerum ibi legatos invenit; quorum plures fibi devincire ftuduit.

Chiliarchæ (b) dignitatem A. 1733. ei detulerunt Sueviæ Ordines. Palatinus Elector inter Ordinis S. Huberti Equites eum quoque illo tempore recepit. Exorto inter Galliam & Imperium bello, Carolus Auguftus A. 1733. a patruo Circuli Suevici cohortem accepit. Ordines Sueviæ eodem anno fummum vigiliarum Præfectum eum renunciarunt. Dignitate hac ornatus, sub Eugenio, Principe Sabauda, & Carolo Alexandro, Wirtembergæ Duce tribus expeditionibus annorum 1733. 1734. & 1735. interfuit. Postremo hoc Carolus VI. Cæfar ad fupremi vigiliarum Præfecti gradum eum quoque extulit. (c)

§. I V.

Finito inter hæc bello, in Aula patruum aliquamdiu verfatus, ad expeditionem Turcicam profecturus, A. 1738. mortuo patruo, Caroli Friderici, ætate minoris, adiit tutelam, eamque

TUTOR
CAROLI
FRID.

Tom. IV.

Ddd

(b) Oberfter.

(c) General-Feldwachtmeifter.

CHRISTOPH.

per octennium inter perpetuas fere belli turbas magna cum laude, conjunctim cum Marchione vidua, gessit.

Dignitates militares,

A. 1742. summi quoque vigiliarum Præfecti dignitas a Carolo VII. Imp. Principi nostro collata.

A. 1743. Sueviæ Ordines eum Campi Marefchallum Generalem Locumtenentem crearunt; quam dignitatem post aliquot annos ab Imperatore quoque Francisco & ab Imperatrice, Regina Hungariæ, obtinuit.

A. 1750. decreto Comitiorum Imperii, quod Cæsar. d. 25. Apr. confirmavit, Campi Marefchallus Generalis Locumtenens Imperii, una cum Augusto Georgio Bada - Badensi, agnato, designatus est.

A. 1753. post Maximiliani, Principis Hasso - Cassellani obitum Campi - Marefchalli Generalis Imperii dignitas in Ludovicum Brunsvicensem, qui Præfecturam tormentorum hucusque gesserat, fuit collata. Tum vero Carolus Augustus noster supremi tormentorum Præfecti munus ambivit, illudque decreto Comitiorum Imperii, a Cæsare d. 11. Mart. 1754. confirmato, una cum Georgio Wilhelmo Darmstadiensi Principe, obtinuit.

A. 1757. in exercitu Imperii, quem Princeps Saxoniae Hildburgufanus & Fridericus Palatino-Bipontinus contra Borussiae Regem ducebant, tormentorum Præfecti munere functus est Carolus Augustus.

A. 1759. die 14. Dec. ab Ordinibus Sueviæ summus quoque tormentorum constitutus est Præfectus.

A. 1760. die 17. Martii, trium Collegiorum decreto, a Cæsare firmato, Campi Mareschalli Generalis Imperii gradus ei fuit delatus; gloriam suam aucturo, si quando redeundum ad arma.

§. V.

II. CAROLVS WILHELMVS EVGENIVS, CAROL. WILHEL. EVGEN.
natus die 13. Nov. 1713. in addiscendis litteris & conficiendis itineribus Fratri natu majori adhæsit comes. Ad bellica studia conversus, a Ludovico Georgio Bada - Badensi A. 1734. in cohorte Cæsarea Badensi manipulum obtinuit, eodemque anno Philippiburgi obsidioni & Italicæ Cæsareanorum expeditioni interfuit.

A. 1735. in Italia militaris, Pyrobolariorum Centurio (d) in eadem Badensi cohorte creatus est.

A. 1737. In Hungarie adversus Turcas bello usque ad ejus finem militavit.

A. 1741. Cæsareæ valedicens militiæ, Germanicorum militum conscripsit cohortem, quam anno sequente Sardinia Regi, Sardin. Regi militat. Mariæ Theresiæ Reginae partes suscipienti, in Italiam ea lege adduxit, ut perpetuis temporibus Princeps Badensis ejus cohortis Præfecturam haberet. In proelio ad Cuneum (Coni) Pedemontii

Tom. IV.

D d d 2

(d) Grenadier-Hauptmann.

CHRISTOPH.

A. 1744. Hispanos inter atque Sabaudos commisso, strenue remegit. Sardiniae Rex, virtutem ejus remuneraturus, ad altiores militiae gradus eum pedetentim promovit. A. 1745. creatus est Cohortium Ductor. (e)

A. 1746. summi vigilum Praefecti; A. 1749. supremi exercitus pedestris Legati (f) dignitate condecoratus, qua ad hunc usque diem fruitur; Aulæ Sabaudicæ gratia florens.

§. VI

CHRISTOPH.

III. CHRISTOPHORVS, in lucem editus A. 1717. die 5. Jun. itinerum, quæ fratres instituerunt, socius A. 1733. Altstadium ad Ducissam Isenacensem matrem cum venisset, Dux Isenacensis copiarum suarum Centuriam ei dedit, in cohorte, quam pro Imperatore conscripserat. Isenacenses hæ copiae prædium tenuerant Brisaci, quum Cæsar eas eodem anno Mantuam transtulit in hiberna. Eadem copiae A. 1735. ex Italia in Hungariam cum mitterentur, visum est patruo Marchioni, melius esse, ut ad Rhenum militaret Christophorus. Commendavit eum Wirtembergæ Duci, qui Adjutoris Generalis gradum ei eodem contulit anno.

A. 1736. die 9. Junii Wirtembergicæ cohortis Cæsareæ Sub-Chiliarcha creatus est.

(e) Brigadier.

(f) Lieutenant-Général d'Infanterie.

A. 1738. in Hungariam profectus, bello contra Turcas voluntarius interfuit miles; in proelio ad Corniam in brachio vulneratus. Sub-Chiliarcha dein cohortis Cæsareæ pedestris Moltkianæ constitutus, A. 1739. in proelio ad Krozcam, in Serviæ regno, fortiter rem gessit; vulnere in imo ventre accepto. Post proelium Alba Græca a Turcis obsessa & infecuta mox pace iisdem relicta est.

§. VII.

A. 1741. Christophorus Moltkianæ cohortis factus est Chiliarcha, & anno sequente in proelio ad Czaslaviam, in quo Austriaci a Borussis prostrati, fortiter pugnavit. In obsidione Prægæ, a Gallis defensæ, ab Austriacis oppugnatae, Christophori quoque Principis eminuit virtus.

Bellum
Austriac.

A. 1744. supremus vigiliarum Præfectus a Regina Hungariæ nominatus, ad exercitum, quem Carolus Lotharingus ad Rhenum ducebat, se contulit. Rheno trajecto, peculiare agmen in Alfatia duxit; pugnae ad Pfaffenhovium interfuit. Paulo post in Silesiam, ubi bellum cum Borussiarum Rege recrudit, translatus, in pugna ad Strigaviam A. 1745. ducis & militis executus est munia. Paulo post Belgicæ Austriacorum contra Gallos expeditioni se junxit atque A. 1746. in gravi ad Raucoufium proelio & anno sequente in proelio ad Laffeldam, prope Tungros, fortitudinis suæ specimina edidit.

CHRISTOPH.

A. 1753. cohortem Cæsaream, cui Maximilianus, Hasso-Cassellanus, eo anno defunctus, præerat, Imperatrix Maria Theresia Principi nostro tradidit; qui anno sequente Campi Mareschallus Generalis Locumtenens ab eadem creatus est.

Bellum Boruff,

In nupero bello inter Austriacam Domum & Borussiarum Regem A. 1756. proelio ad Lobositz Bohemiarum, & anno sequente proelio ad Pragam & obsidioni ejusdem urbis strenuus interfuit actor.

A. 1758. ad Hochkircham Lusatiarum particeps fuit victoriarum, quam reportaverat Austria.

Eodem anno supremi tormentorum Præfecti munus ab Imperatrice illi delatum.

A. 1759. Austriacorum agmini, quod exercitui Imperii conjunctum est, summo cum imperio præfuit.

A. 1761. d. 13. Maji decreto Comitiorum Germaniarum supremi quoque tormentorum Præfecti dignitate ornatus; Aulæ Cæsareæ carus. In Coronatione Josephi II. ad Cæsaris mensam functus est Diribitoris officio.

Triga hæc Fratrum mira inter se vivit concordia. Rerum gestarum memoriam recolunt pace; ad Martis theatrum olim alacriores ut redeant; nunquam non memores, ex alto Badensium se sanguine prognatos.

CAPUT XIV.

CAROLUS FRIDERICUS

AB ANNO 1738.

§. I.

Principis vivi vitam perscribere, arduum & ^{Introitus.} difficile opus est. Nihil amoris, nihil obsequio dare, humanæ mentis fere indolem excedit. In ambiguitate hac tutior via, res gestas simplici delineare stilo; judicium de rebus gestis relinquere Lectori, assentionis suspensionem ut scriptor evitet, qui inter adulationem & scribendi licentiam media via incedere studet. CAROLI FRIDERICI Regimen, in quo ratio, non affectus, dominatur, expositurus, hanc viam ingrediar; veritatis & brevitatis ubique studiosus.

CAROL.
FRIDER.

Carolo Wilhelmo CAROLUS FRIDERICUS, A. 1728. die 22. Nov. Carolsruhæ natus, nepos avo, decennis successit. Tutela ejus & cura regiminis, ob invaletudinem matris, testamento decessoris, paternæ commendata est aviæ, Magdalenæ Guilielminæ, quæ vidua in Caroloburgi apud Durlacenses palatio Marchionem una cum fratre educavit sollicite; ephoro & præceptoribus idoneis, cum quibus curas educationis divideret, instructa.

Carolus Augustus, Caroli Wilhelmi Marchionis ex fratre Christophoro nepos, cum avia partitus est onus tutelæ. (a) Avia A. 1742. extincta, Carolum Wilhelmum Eugenium, fratrem, tutelæ socium accepit. Prima Tutorum cura fuit, ut antiquum illud vinculum, quo variæ Badensium ditiones Domui Palatinæ adstringebantur, abolerent. Res, A. 1740. coepta tractari, a Marchione nostro regimen adeunte, perfecta; ut suo loco docemus.

Majoris

(a) Magdalenæ Guilielminæ & Carolo Augusto adjunctum Consilii intimioris Collegium, ejus præcipua membra Fridericus Emico Joannes Baro de Uxküll & Reinhardus Baro de Gemmingen; ille Regiminis, hic Cameræ Præfides, hodieque viventes. Christianus Dietericus Stadelmann, Joannes Christophorus Cellarius, Joannes Henricus Wielandt, Joannes Burcardus Boch, Joannes Justus Ludecken & Fridericus Theobaldus Sahler mortui.

Majoris momenti fuerunt tractatus, quos iidem Tutores cum Maria Theresia, Caroli VI. Imp. filia, Austriacarum ditiorum herede, instituerunt. A longo jam tempore Austriacos inter atque Badenses de Saufenbergæ, Rœtelæ & Badevillæ Dynastiis, duraverant lites; quod suprematum in eas sibi vindicabant Austriaci. Controversia A. 1741. finita die 29. Junii pactione, quæ mense sequenti subscriptione firmata. Summa ducentorum triginta millium florenorum perfoluta Mariæ Theresiæ, quæ omnibus juribus suis renunciavit, Dynastias illas una cum Schopfhemio oppido pro liberis Imperii allodiis agnovit. Eadem transactione, Austriaca pars vici Crenzach, prope Basileam; cum omni supremo dominio ad Marchionem transivit; servato Austriacis innoxio transitu & jure recipiendi hanc partem, Badensis Domus masculi & feminae si quando defecerint.

§. I I.

Marchio per quinquennium educatus Durlaci, A. 1743. Studium litterar. ampliandis bonarum literarum studiis, exemplo patris & avi transivit Laufannam; ubi celeberrimæ illius Academiæ Virorum, Croufazii præsertim atque Bochati, societate & doctrina excitatus; in scientiis, artibus ac usitatioribus Europæ linguis addiscendis, peregit biennium; majore cum emolumento præcipuas Europæ partes ut peregrinator inviferet.

CAROL.
FRIDER.

Peregrinationis initium A. 1745. ab Aula Francica fecit. Ibi primarium Regii sanguinis Principem, Aureliani Ducem, Domui Badensi affinitate conjunctum, ut & alios Aulæ Proceres invenit amicos. Post plurium mensium moram, a Rege & Regia Aula omnibus amicitiae testimoniis cumulatus, A. 1746. discessit Lutetia. Apud Batavos aviam maternam, Mariam Ludovicam, ejusque filium, Wilhelmum Carolum Henricum Frisonem, avunculum suum, invisit; novum Fœderati Belgii illo tempore fidus; quem omnium septem Provinciarum Governatorem nuper elegerant populi; quod ante eum Arausionis Principum obtigerat nulli. Batavicum iter Marchio anno sequenti (1747.) repetiit, atque ex Batavia transnavigavit in Angliam.

Itinera hæc, magno cum fructu peracta, erectum Principis nostri genium ita perfecerunt, ut ante iustam ætatem par videretur, qui Marchiæ suæ gubernacula tractaret.

§. III.

Regi-
men adit,

Tempus, quod legitimæ ætati deerat, publico Diplomate A. 1746. Cæsar supplevit. Vigesimo secundo Novembris Marchiæ suæ sceptrum CAROLUS FRIDERICUS magnis & felicibus capessivit auspiciis. Imperialium feudorum investitura tamen non nisi post quatuor infecuta est annos. Franciscus Cæsar A. 1750. die 14. Augusti contulit eam Marchionis legato.

In literis feudalibus Badæ & Hachbergæ Marchionatus ambo, Comitatus Ebersteinensis dimidia pars, ut & Dynastiæ Malberg & Usenberg distinctim memorantur. A. 1756. die 3. Augusti accessit quoque investitura alterius dimidiæ partis Ebersteinii Comitatus, quam Cronsfeldii & Wolckensteinii olim possederant.

§. I V.

Interregna Principum, ætate minorum, non raro solent esse ^{Marchiæ} _{status.} incommodis & variis casibus obnoxia. Contrarium expertus est Marchio adolescens. Feliciorum tutelam nunquam Marchia vidit. Incolæ oblivisci tum cœperunt malorum, superioribus quæ perpeffi sunt bellis. Tutores œconomicarum rerum non modo periti, sed & parsimoniam studiosi, cumularunt thesauros; debita pauca, quæ extinguenda fuerant, solverunt; Ecclesiâs & alia ædificia publica vel repararunt, vel a fundamentis exstruxerunt; pontes & vias publicas, exemplo antea inaudito, & Romano quidem more, straverunt; muniverunt; variis institutis ornarunt Marchiam; felicissimi regiminis insequentis præludia.

Post tot gravia bella, post tot dissidia & lites, quas cum potentibus vicinis majores perpeffi sunt, CAROLUS FRIDERICUS Marchiam a debitis; a præcipuis litibus; ab Austriacæ Domus ligio liberam accepit, ejusque regimen adiit expeditus, tranquillus & fere omnino pacatus; quod nulli ante eum

CAROL.
FRIDER.

contigerat Marchioni. Nihil ergo supererat, quam ut ipse felix suæ quoque Marchiæ Ordines institutis & legibus novis redderet feliciores.

Legislatoris est, exterorum populorum nosse mores, illosque inspicere propius, ut ex omnibus seligat, quæ patriis institutis superaddat, vel tollat abusus. Finem hunc ut assequeretur Marchio noster, nonnulla itinera, quæ fecerat ephebus, repetiit juvenis; terras jam visas doctioribus ut reviseret oculis; nondum visas sollicitus & curiosus ut examinaret scrutator.

§. V.

Nova
Marchio-
nis itine-
ra.

Ab Italia initium faciendum esse ratus est; qua rerum mirabilium feracior nulla in orbe tellus, seu vetera seu recentia spectes. Iter hoc anno 1750. suo ipse consilio suscepit; atque in eo, quidquid superior, media atque infima Italia monstrant, vidit, examinavit, perlustravit, peregrinator attentus; non ea modo, quæ Politicus sagax, sed & quæ Physicus, quæ Mathematicus, quæ Historicus observare solet, oculo indagatore contemplatus.

Ab Italis redux haud difficulter perspexit, ex Italico itinere majorem se percepisse utilitatem, quam ex Britannico, quod ante quadriennium susceperat. Britannicæ itaque dotes & indolem cogniturus intimius; quæ neglexerat, suppleturus, ad transmari- nas illas partes alterum iter instituit. In divitem illam Insulam appulsus Marchio, inter Sodales Societatis Scientiarum Londi-

nensis receptus est. Placuit ei indoles nationis simplex & libera; veritates reconditas indagandi mens constans & firma. Placuit ei lingua, quam non minus ac Gallicam deamat; non ignarus Italicæ, quam Italiam peragrans didicerat.

CAROL.
FRIDER.

Ab exteris redux & multifaria rerum cognitione refertus, thesauros per itinera collectos, in Marchiæ suæ sinum effundere cœpit.

§. VI.

Sed ante omnia difficultates, quæ supererant, cum vicinis componendæ. Germanicæ Reipublicæ Ordinum ab antiquis temporibus ea conditio fuit, ut ob diversos potentiæ gradus, ob diversas regiminis formas, multiplices leges, & juniore ævo ob religionis dissidia, perpetuis inter se litibus colliderentur, non modo vicini, sed & remoti; quarum litium materiæ indies novæ oriuntur, multiplicantur; ita ut summa Imperii tribunalia illis decidendis haudquaquam sufficiant. Intellexit hos morbos CAROLUS FRIDERICUS, qui rebus cum Austriaca Domo pacatis, cum aliis quoque Statibus, Marchiæ contiguis, veteres & novas lites ita componere decrevit æquissimus Princeps, conditio ut si pateretur humana, omnes evulsisset radicitus, atque adeo terras suas sine labe & maculis, sine ambagibus litium, sine tribunalium strepitu transmisisset ad posteros. Præ omnibus emendanda fuerant peccata majorum & perficiendæ Conventiones, sub tutela jam cœptæ.

Lites
cum vicinis
componit.

CAROL.
FRIDER.

§. VII.

Cum Do-
mo Pala-
tina.

Carolus I. Marchio, in bello Palatino captus, ut libertatem redimeret, plura Marchionatus sui loca Friderico I. Electori A. 1462. vinculo feudali adstrinxit, uti supra ostendi. (b) Trecentos per annos non inventus est Marchio, qui grave hoc, re- luitabile quod fuerat, relueret onus. CAROLUS FRIDE- RICUS quarto regiminis suscepti anno (1750.) opus, a tuto- ribus cœptum, cum Carolo Theodoro Electore perfecit. (c) Pforzheimium, cum reliquis terris, (d) ab hoc onere liberatum, pristino restitutum est statui. Sexagies mille floreni Palatino per- soluti sunt; nexus omnis feudalis dimissus. Transactionem agnati utriusque Domus firmarunt.

Sed & aliæ inter Electores Palatinos & Marchiones Bada- Durlacenses de finibus regundis, de dominio Rheni ejusque limitibus coërcendis; de auro Rhenensi, de jure piscandi controversiæ, (e) A. 1750. die 14. Maji transactione solenni compositæ fuerunt. Con- ventiones, A. 1720. & A. 1740. his super rebus initæ, renovatæ. Imo & lites, de Conventionum interpretatione identidem natæ, a Marchione sublatæ sunt.

(b) Tom. II. pag. 177. seq.

(c) Die 14. Maji.

(d) Castrum nempe & vicus Graben, Castrum & vicus Stein.

(e) Ueber die Wërther, Gold-Salmen und Vogel-Grund.

§. VIII.

Terminavit & litem, quæ super Befighemii, Mundelsheimii, Altensteigæ & Liebenzellæ Præfecturas, ab Ernesto Friderico Wirtembergicis venditas, (f) quatuor sub Marchionibus in Camera Imperiali non potuit terminari. Carolus Eugenius, Wirtembergæ Dux, omnia quæ sibi vindicabat jura in dimidiam partem Comitatus Ebersteinensis, (g) Wirtembergæ Ducibus quondam oblatam, sed a Spirensibus vel Bada-Badensibus possessam, ut & jura in vicum Neuenburg, a Spirensi Ecclesia post mortem Casimiri, ultimi Ebersteinensis Comitis, occupatum, una cum Quæstura Castrensi (h) Gernspaci, CAROLO FRIDERICO reliquit. Addita paratæ pecuniæ centies trigesies mille florenorum summa. His conditionibus memoratæ quatuor Præfecturæ in Ducis Wirtembergæ potestate manserunt. Compositio die 29. Nov. A. 1753. facta.

(f) Vide Ernestum Fridericum pag. 213.

(g) Casimiri, ultimi Ebersteinensium Comitis, vidua, filix posthumæ Albertinæ Sophiæ Esther nomine, omnia filix hujus jura in allodia Ebersteinensia & feuda, a Comitibus Ebersteinensibus pendentia, Wirtembergicæ Domui in feudum obtulerat. Wirtembergæ Dux A. 1667. primam investituram contulit Albertinæ Sophiæ, quæ sæpius dein repetita, donec Alb. Sophia sine mascula prole defuncta, feuda hæc Wirtembergico Ducatui aperta fuerunt.

(h) Burgvogtey.

CAROL.
FRIDER.

§. IX.

Cum Ab-
batia
S. Blasii.

San Blasiana Benedictinæ Familiæ Abbatia, in silva Martiana, axiomate Principis & cultu literarum florens, multas quæ decimas in Marchia possidet, cum Carolo Wilhelmo A. 1718. in-
verat pactum, quod statutis Domus Badensis contrarium esse, CAROLUS FRIDERICUS existimavit. Itaque cum Meinardo Abbate A. 1751. die 2. Januarii nova inita est pactio, qua vicus *Ried* Nigræ silvæ cum omnibus ejus juribus Marchioni ejusque heredibus in perpetuum relictus est. Pacta annorum 1718. & 1733. in plerisque firmata. Novæ huic pactio*n*i stabiliendæ placuit, ut ejus confirmatio peteretur a Cæsare, qui literis die 3. Maji A. 1752. datis, conventionem ratam esse jussit. Marchiones agnati jam anno præcedente eam quoque firmaverant; quorum literas Confirmationi suæ inferuit Cæsar. Difficultates, ob executionem præcedentis pacti exortæ, A. 1754. die 15. Aug. penitus sublatae sunt. Restituta Marchionem inter & Blasianam Abbatiam firma concordia.

Cum Ab-
batia
Schutter.

Anno sequente cum Schutterano quoque Offonis in Ortenavia Monasterio, & quadriennio post cum Cisterciensi Tennebacensium Cœnobio, varias super difficultates, veteres & novas, tam amice transactum, ut omnes hi Cœnobitæ in transigendo Marchionem non adversarium, sed amicum experti sint.

Idem

Idem de Basiliensis Ecclesiæ Cathedralis dicendum est Capitulo, quod inita cum Marchione nostro A. 1756. Conventione Basileæ, rem sibi cum æquissimo Principe esse grata mente intellexit.

CAROL.
FRIDER.

§. X.

Sausenbergici sanguinis Marchiones Badenses, Rœtelæ & Badevillæ Dynastiis, Sausenbergæ adjectis, cum libera olim Imperii, dein Helvetici fœderis, Rauracorum Civitate Basilea firmo amicitiae vinculo conjuncti fuerunt. Sausenbergicis extinctis, Durlacensis Lineæ conditor Ernestus, amicitiae fœdus continuavit, quod filius ejus, Carolus II. ad Protestantium sacra publice transgressus, adauxit. Marchiones, incolatu illius urbis fruantes, in ea domum possederant, quæ A. 1698. cum fuisset exusta, Fridericus Magnus construxit Palatium, a successoribus ejus continuatum; in quo pretiosa Gentis tempore belli; Tabularia & veteres Chartæ pacis quoque tempore, servantur, postquam Caroloburgense apud Durlacenses Palatium Gallico seculi superioris bello combustum. Urbs asyla Marchionum, in qua sævis belli tempestatibus illi semper vixerunt securi, sacris suis in suo Palatio usi. Hæc ex vicinis Marchionatus locis & vicis multa ad victum necessaria accipit, unde reciproca eumentium & vendentium utilitas; quæ necessario in Principis quoque utilitatem redundat.

Cum Ci-
vitate Ba-
siliensi.

CAROL.
FRIDER.

Vicinitas longo temporis tractu gravamina peperit; de viis, de limitibus, fluminibus, pontibus, de vectigalibus, de decimis & mensura decimarum, de jure patronatus varioque ejus exercitio; ut & de oneribus ejus, & quæ alia hujus, generis sunt. Gravamina hæc in amico congressu, examini placido ut subjicerentur, Basileæ inter partes conventum. Res omnis A. 1756. Julio mense tractata, brevissimo tempore composita; quod nunquam non evenire solet, ubi utrimque bona fide proceditur.

§. XI.

Cum Co-
mit. Neu-
perg.

Nec minus æquum ac generosum litium terminatorem Suevica Equestris Neupergiorum, nunc Comitum, familia CAROLUM FRIDERICUM experta est. Pecuniarium hæc inter alia feudum, a Badensibus pendens, ab antiquo possedit, sed, ob neglectam aliquandiu investituram, feloniam accusata, post disceptationes diuturnas ad Aulicum Cæsaris Judicium A. 1752. detulit litem. Res ad Curiam Pares remissa; sed anno sequenti ita composita, ut extingueretur pecuniarium feudum. Vicorum autem feudalium, Adelshoven prope Eppingam, & Klingenberg prope Heilbronn, suspenderetur nexus, quamdiu Neupergii subsisterent masculi; his vero extinctis, tamquam feuda aperta revertentur ad Marchionatum. Boenigheimensis Curia ex feudo in Neupergense allodium conversa.

Eodem anno Stolbergæ & Isenburgo - Budingæ Comites ab Imperatore Carolo VII. in Principum Imperii ordinem cooptati fuerunt. Domus antiquæ de tuenda dignitate sua sollicitæ; timentes, ne novæ confunderentur cum suis, frequentia inter se communicarunt consilia. Res in Comitibus tractata. Conventum est denique A. 1745. ut Principibus novis axioma concederetur *Sereni*; (i) si ipsi in literis ad Principes antiquos *Serenissimi* (k) formula uterentur. Decretum hoc consensu Marchionis firmatum. (l)

§. XII.

Wirtembergæ Duces ab illis temporibus, quibus ad Ducalem dignitatem evecti sunt, præ Badenfibz Marchionibus sibi prærogativam tribuerunt. In Conventionibus, inter utramque Domum initis, ad medium usque seculi superioris, Badenium Marchionum nomen, nomini Ducum non semel postpositum occurrit. (m) Eberhardi Barbati, qui ex Comite Wirtembergæ Dux creatus est primus, in Imperio auctoritas & Christophori Marchionis in eum propensio originem dederunt prærogativæ, quæ

Tom. IV.

Fff 2

(i) *Durchlauchtig* vel *Durchlauchtig Hochgebohren.*(k) *Durchlauchtigst.*

(l) A. 1747. die 16. Januarii.

(m) Maximilianus I. Imperator in diplomate, quo Conventionem inter utramque domum de Advocatia in Herrenalb A. 1497. confirmat, Wirtembergico Badensem præponit.

CAROL.
FRIDER.

ob Principatus septem seculorum antiquitatem debebatur Baden-
sibus. Hi de juribus suis tandem magis edocti, cum Wirtenber-
gæ Ducibus de ordinis prærogativa disputare cœperunt. Conven-
tus hac super re non semel instituti, non semel abrupti. Propo-
sita alternatio, qualis inter quinque Principes, in Comitibus Impe-
rii alternantes, observatur. A. 1747. decretum est denique, ut in
Instrumentis pactionum, quæ Wirtenbergici Durlacensibus trad-
dent, Marchio; in illis, quæ Durlacenses Wirtenbergicis traditu-
ri sunt, Wirtenbergæ Dux præponeretur. Alternandi hæc ratio
primum adhibita fuit in Conventione, quam de libertate ratiū in
Wirma, Nagolda, Enzia, Neccaro, ambo inter se Principes eodem
anno die 11. Aprilis in Wildbadensibus Thermis iniverunt.

§. XIII.

Seniora-
tus.

Duas inter Lineas Badenses in Comitibus Imperii & Con-
ventibus Circuli Suevici Senioratus Lineæ non prædriam consti-
tuit, sed Senioratus Regiminis; ita decernente Westphalicæ Pacis
statuto. (n) Friderico Magno Durlacensi A. 1709. e vivis sublato,
Senioratus Regiminis & prædria a Durlacensibus ad Bada-Ba-
denses pervenit, atque ultra semiseculum apud eos permanfit. Lu-
dovicus Georgius, linea & regimine senior, quum A. 1761. decef-
fisset, fedendi in Comitibus & suffragandi prioritas ad CARO-

(n) Art. IV. §. 26.

LUM FRIDERICUM, ut Badensium in regimine seniore,
pervenit.

CAROL.
FRIDER.

Assessoris Cameræ Imperialis, a Circulo Suevico præsen-
tati, locus quum vacat, Directorium Circuli Directori Principum
Scamni rem denuntiat, qui cum Ordinibus ejusdem Religionis
rem communicat, five Catholicus, five Evangelicus constituen-
dus Assessor. Convenitur de uno pluribusve nominandis. Nomi-
natos Director Scamni Principum Directori Circuli denuntiat, ut
eos nomine Circuli Cameræ Imperiali præsentet. Juris publici
Germaniæ stylo loquor. Durlacensis hodie solus est in Principum
Protestantium Scamno Director. Unde ei soli quoque Assesso-
rem proprio & reliquorum Statuum nomine nominandi jus
competere contendit. Ab hoc ordine procedendi in Comitibus Cir-
cularibus A. 1740. Wirtenbergicus quum recessisset, reclamavit Ba-
densis, sui juris assertor. (o) A. 1746. majorum suorum jure ga-
vifus Marchio, Candidatum, in Assessorem Cameræ promovend-
um, nominavit Ioh. Wilh. L. B. de Riedesel, qui hodie Assessoris
munere fungitur, nomine tamen & loco Electoris Palatini, cujus
Præsentationem, more præsentatis Circulorum solenni, cum Ba-
denfi commutavit.

Nomina-
tio Asses-
soris Cam-
eræ.

Fff 3

(o) Vide LUNIG *Bibliotheca Deductionum* Tom. I. voce *Cammergericht* ubi
scripta, huc pertinentia, recensentur.

CAROL.
FRIDER.

§. XIV.

Nova ac-
quisita.

Tranquillitate, quantum potis erat, cum vicinis restitu-
ta, de Marchia sua, terris augenda, sollicitus quoque fuit providus
Princeps.

Infra Landaviam, Vogelsum inter & Rhenum, vicus in-
fignis est *Rhod*, oppido similis, qui post Comites Bitenses (*Bitsch*)
extinctos, ad Wirtenbergicam Domum, & ab hac A. 1603. ad Ba-
densem transivit. (p) Vicum hunc Fridericus V. Jo. Dieterico a
Zyllenhard, Equiti, A. 1635. in feudum masculinum concessit;
reservato sibi cum Suprematu, collectandi jure & provocatione
ad suum tribunal. Liberalitatem majorum Marchio noster cor-
rexit, atque a Zyllenhardiis, pro septuagies septies mille florenis,
redimens feudum, A. 1752. dominium utile cum directo conjunxit.

Munzes-
heim.

Eadem expertus est fata Munzeshemii vicus; Ebersteinen-
sis Comitatus allodium. Albertus Hofwarth, ex Kirchemia valle
Eques, A. 1326. a Friderico Marchione eum, ut feudum masculi-
num, accepit. Joannes Philippus Hofwarthus a Kirchem A. 1675.
extinctus est, suæ Gentis postremus. Vicum Fridericus VI. Mar-
chio, Friderico & Bernhardo, filiis naturalibus, & Friderico
extincto, Bernhardo soli ejusque posteris A. 1678. in feudum
masculinum tradidit. Unde Munzeshemiorum Familia. (q) At
filius Bernhardi, Fridericus Augustus A. 1761. accepta pecuniæ

(p) Adi supra pag. 113. in Ernesto Friderico.

(q) Vide supra Cap. VII. §. 26.

fumma, consensu filiorum, CAROLO FRIDERICO CAROL. FRIDER. nostro restituit feudum.

Sed & Gondelshemii vicus est, Menzingiorum Nobilium Gondelshem. allodium vetus. Et hunc vicum, una cum villis Bonartshausen & Erdbeerhof Marchio noster A. 1761. pro insigni pecuniæ summa, pignoris titulo, comparavit.

§. X V.

Lœrracum, vicus major, (r) cum Castro olim, unde Lœrracum oppidum. familia nobilis nomen ducebat, (s) in Vifanæ vallis aditu situs, ubi Roetelæ & Saufenbergæ Dynastiæ Præfecti atque Cancellariæ, ut & Capituli Roetelani (t) sedes est ab eo tempore, quo Roetelanum Castrum bellico igne deletum. Rupertus Cæsar jam A. 1403. jus Nundinarum huic loco concessit, quod Fridericus IV. Imp. A. 1452. Romæ firmavit. CAROLUS FRIDERICUS A. 1756. ex vico Civitatem constituit. Immutata brevi est tota indoles loci, curante Gustavo Magno, Barone Walbronnio, Dynastiæ Præfecto. Instituta varia & fabricæ faciunt, ut vicini & incolæ, Lœrracum in Lœrraco jam quærant. (u)

(r) Lœrracho cum Ecclesia in Literis institutionis Sant Albanensis Cœnobii Basileæ A. 1083. memoratur. URSTISI *Epitome Hist. Basil.* pag. 123.

(s) Hugo de Lœrrach A. 1350. Ottonis Marchionis iram in se provocavit. A. 1357. idem Marchio Castrum in Lœrrach emit ab Ursula de Baden. Aliud Castrum vetus *Lœrrach* erat in Buchsgovia Helvetiæ. URSTISI *Chron. Basil.* Lib. I. Cap. XVI. pag. 52.

(t) Roetelanum Capitulum Rudolphus Marchio A. 1428. instituit.

(u) Nummi occasione hac a Lœrracenibus cusi sunt.

CAROL.
FRIDER.

Emmedingam Marchionatus Hachbergici caput, cui Jura Civitatis Jacobus A. 1590. concesserat, Marchio noster A. 1757. adauxit suburbio, ab illa parte, ubi vicus est Emmedinga inferior. Privilegiis invitati sunt, qui suburbium auferent, ornarent.

§. XVI.

Palatium
novum
Carlsruh.

Sed jam ordo rerum requirit, ut a Marchicis Præfecturis ad ipsum Principis accedamus Palatium. Quanta ibi omnibus in partibus occurrit commutatio rerum. CAROLUS FRIDERICUS, Marchiæ regimen adiens, novi Palatii, quod inhabitaret, exstruendi impositam sibi esse necessitatem intellexit. Difficultas opus; aliquandiu incertus; Caroloburgense, a Proavo inchoatum Durlaci Palatium, num ipse perficeret, an temporarium, ab Avo Carolsruhæ constructum, reconstrueret funditus. Utramque in partem deliberatum est diu. Carolsruha denique vicit. Silvæ, tot itineribus perviæ, viridiorum amœnitas, opportunitas novos hortos plantandi, tota indoles tractus, collibus nec nimis vicini, nec ab illis nimis remoti; aliæque rationes induxerunt Marchionem, ut Carolsruham præferret; perituram, si Marchio illam deseruisset. Sed novum erat exstruendum Palatium. Destructo itaque ædificio priore, fundamentis ejus superstruxit novum, quod hodie contuemur.

Palatium non magnæ molis, non amplum, sed concinnum, nitidum & elegans; in quo splendor cum parsimonia, decor cum

dignitate conjunctus; qualem decebat esse Principis Aulam, quæ virtuti, honori, Palladi, Musisque dicata. Hanc aulae & peristromata, marmora omnis generis, ex ipsius Marchiæ finu & visceribus effossa, exornant; quæ ille primus omnium aperuit atque effodi jussit; orientalium æmula.

CAROL.
FRIDER.

§. XVII.

Carolsruham Carolus Wilhelmus sibi exstruxit, CAROLUS FRIDERICUS eam reddit æternam. Immunitatem Carolsruhæ oppidum. triginta annorum, quam oppidanis concesserat avus, ad decem novos continuavit nepos; singularia beneficia ex ærario suo indulgit iis, qui lapidea ligneis substituunt, secundum præscriptam a Principe formam. (x)

Vicina Carolsruhæ est Godesavia; Benedictinæ olim Regulæ Godesavia exstructa. Cœnobium; quod ex Bernardi Marchionis voto Gregorius XII. in Carthusiam A. 1406. conversurus erat, si annuos quadringentorum florenorum redditus novos prioribus additurus fuisset Marchio, (y) qui non implevit conditionem. Abbatia hæc A. 1525. bello rusticano direpta, incensa. Carolus II. ædificium novum

Tom. IV.

Ggg

(x) Baugnade auf Modelmæfige Hæuser.

(y) Gregorii XII. Literæ ad Moguntinum Archiepiscopum, hac super re datæ, in Bada-Durlacensi Tabulario supersunt.

CAROL.
FRIDER.

ibi in suos usus A. 1553. construxit; quod filius ejus Ernestus Fridericus ampliavit. Palatiolum A. 1689. bellicis flammis consumtum, restauravit Carolus Wilhelmus. A. 1735. iterum incendio non bellico, sed fortuito, eversum, CAROLUS FRIDERICUS noviter exstructum, variis œconomicis rebus, ibidem institutis, amplificat.

§. XVIII.

Agricul-
tura.

Agriculturæ, omnibusque partibus ejus ita prospicit optimus Princeps, ut loca palustria ficcare, sicca humectare, arida ad fertilitatem adaptare, fertilia fertilia reddere quovis modo laboret. (z)

Magnæ ei curæ est plantatio arborum, ad elegantiam & utilitatem hortorum, viarum, imo & ad incrementa silvarum. Quantum fuerat in saltibus vacuum, quod jam frondibus viret.

Fabricæ.

Nutriendis bombycibus moros magno numero plantavit; unde seta frequens jam prodit. Institutæ hinc Durlaci fabricæ setarum, uti Pforzhemii sunt fabricæ pannorum. Industria Principis excitat industriam civium, quia & allicit exteros. Vigent in Marchia fabricæ ferri, bractearum, filorum ferreorum, cultorum, acuum, coriorum, candelarum cerearum, vasorum, quæ porcellanæ sunt æmula, papyri, xylinarum omnis generis telarum, earum præsertim, quæ Persicæ appellantur.

(z) Variæ hac super re diversis temporibus editæ constitutiones.

Pforzhemii & Schopfhemii linteæ & gossypinæ telæ apricatione dealbantur. Plures fabricæ, licet in infantia sint, benefica tamen Principis cura, indies augentur & crescunt; qui non fuæ tantum Marchiæ, sed & exterorum velificaturus commercio, vegetigalia terræ & fluminum ad dimidium reduxit.

CAROL
FRIDER.

§. XIX.

Ex rupibus & visceribus Marchiæ, ab aliquo tempore, marmora omnis generis effodiuntur; quin & Achates & Jaspis. Ad indagationem eorum præmiis allecti sunt cives. (a)

Marmora
in Mar-
chia re-
perta.

Rœtelanæ Dynastiæ vicus Velmlinga ostentat marmor, quo via publica sternitur. Candidum est, in subflavum vergens; arbusculas, frutices, muscos, ad vivum effingens. Color figurarum inter cæsiûm & nigrum, venis flavescens interfectus, vias & flumina refert. Marmor hoc Florentino, quod rudera urbium, faxa & cautes repræsentat, præferendum.

Sausenbergicus Tannenkirchæ vicus aptissimum conficiendis columnis marmor producit; cujus color flavus, gilvus, albicans; roseis hinc inde maculis interspersus. (b)

Tom. IV.

Ggg 2

(a) Literis die 3. Aprilis A. 1754. publice datis.

(b) Marmora hæc descripsit Perill. JO. JAC. REINHARDUS, Confilii Sanctioris Bada-Durl. membrum; Vir aliis pluribus scriptis editis clarus, in libro, cui Tit. *Vermischte Schriften* Part. IV. pag. 441.

CAROL.
FRIDER.

§. XX.

Lapides
generosi.

Reperiuntur & rupes lapidum generosiorum feraces. Prope Wœfflingam in Præfectura Steinensi saxum entrochis, conchis & cornubus Ammonis refertum se obtulit. Prope Eichstetam Hachbergicæ Marchiæ inventæ sunt Jaspides, quæ lemniscos fericumque repræsentant. Præcipuus in Denzlingæ finibus est syenites, candidi, atri & rubri coloris, maculis marcasitarum decorus. Occurrunt & lapides, carchedoniis, amethystis & syenitibus mixti; imo & præstans apud Effringam Roetelanam Dendritis.

Teniæ, carbones bituminosi, quin & gagates, hinc inde effodiuntur, rubro, violaceo, albo, coloribus præditi. Sunt, qui, onychum instar, circulis signati, sardios inter numerandi sunt lapides, quibus ad ignem eliciendum uti solent agrestes.

Mitto aurum, ex Rheno quod prodit, argentum & varia æris genera, ex metallifodinis Sulzbergicis quæ quotidie prodeunt.

Societas
Oeco-
nom.

Promovendis harum rerum progressibus, sollicitus Princeps *Oeconomicam Societatem* instituit, quæ ipso præsentate & præfide, deliberat, quid fontibus, aquis, fluminibus, agris, frugibus, pratis, pascuis, nemoribus, silvis, hortis, viis, fabricis, metallifodinis, domibus, vicis, oppidis, civibusque expediat. Societatis hujus leges die 8. Febr. A. 1765. in lucem emissæ.

§. XXI.

Oeconomicis hīs rationibus CAROLUS FRIDERICUS junxit Politiam, quæ populis normam vivendi, ut bonum civem, in suo quemque statu, decet, præscribit. In hac parte plus præstitit solus, quam omnes ejus præstitere majores; five ecclesias & scholas, five tribunalia, five singulas civitates, oppida, societates, tribus, vicos, forestalium rerum, viarum publicarum, viduarum, pupillorum, pauperum & indigentium, fortuito casu infelicium, curam intuearis. Nulla Marchiæ pars est, quam ille non legibus novis & institutis animavit. Leges has in unum si redigas corpus, concinnus inde oritur Politicæ Codex, aliis Principatibus qui inferviat normæ.

Principium ab ipsa Aulæ suæ emendatione ducendum esse ratus est. Administris, Consiliariis, officialibus, satellitibus regula bene vivendi præscribitur brevis. Publicata est hæc Ordinatio A. 1750. & probata ab exteris. (c)

§. XXII.

Ecclesiis & scholis non una lege prospexit Marchio, ita quidem, ut A. 1749. & A. 1754. salaria parochorum & ludimoderatorum ex ærario suo non parum adauxerit. Agenda Ecclesiastica nova A. 1750. correctæ & auctiora imprimi curavit. Ec-

Ggg 3

(c) Recudi eam fecit MOSERUS in Libro, cujus Rubrum est *Hofrecht*.

CAROL.
FRIDER.

clesiarum visitationibus, singulis annis instituendis, eodem fere tempore legem & modum præscripsit. Quinquennio post Parochorum etiam Synodos annuas ordinavit; in quibus de rebus, ad ecclesiarum curam & disciplinam spectantibus, tractandum; de theologicis disputandum sit rebus. Prima Synodo in Dicecesibus peracta; generalem, quæ vocatur, Synodalem Constitutionem, promulgavit, qua Superattendentes, parochis, scholarum magistris, officii, disciplinæ & vitæ, quæ ipsos deceat, norma præscripta est. (d) Quæ singulis annis monenda, supplenda, corrigenda sunt, singularibus Principis rescriptis expediuntur.

Gymna-
sium Ca-
rolsruh.

Carolsruhenſe Gymnaſium novis reſtitutibus dotavit, novis legibus & doctores auxit. In omnibus Marchiæ ſuæ oppidis & vicis juvenus ut ſtudioſe inſtituatur & erudiat A. 1755. proſpexit.

Vitæ ſubditorum conſulens, obſtetriciæ artis magiſtros, qui obſtetrices doceant, dirigant, imo ipsis parturientibus ſuccurrant, conſtituit. Juvenes, addiſcendæ huic arti intentos, ſtipendiis & beneficiis ſublevat. Chirurgiæ cultores in patria diſcendi ne carerent occasione, corporis humani ſtructuram publice Carolsruhæ juſſit doceri. Prodiit hunc in ſinem Ordinatio die 6. Aug. anno 1763.

(d) *General-Synodalverordnung* d. d. 25. Maji 1756.

Orphanotrophium atque ergastulum, a Carolo Wilhelmo institutum Pforzhemii, CAROLUS FRIDERICUS A. 1752. emendavit, statutis novis, ædificiis & redditibus auxit. Ergastulum loco, a reliquis ædibus separato, construxit. (e) Alendis pauperibus Carolsruhæ & Durlaci oppidorum annuos ex ærario suo redditus A. 1748. assignavit. Eleemosynas totius Marchiæ peculiari Constitutione A. 1761. ordinavit. Viduabus Officialium defunctorum prospecturus A. 1758. fiscum constituit, unde certi redditus annui iisdem penderentur. Similem fiscum pro viduabus ludimagistorum A. 1760. erexit. Utrumque redditibus ex ærario suo instruxit. Servos, glebæ addictos, libertatis participes reddidit, cum primum officio, sive ecclesiastico, sive civili fuerint admoti. (f) Officiales omnes eorumque viduas atque heredes, ex provincia migrantes, a jure detractus liberavit. (g)

A. 1756. superflua abrogavit festa; opificum & agricolarum ut consuleret quæstui. Baptismalibus, nuptialibus, funebribus (h) ceremoniis, aliisque festivitibus præscriptus est modus; ita quidem ut cum parsimonia celebrentur. Sepultura in Eccle-

(e) Scriptus hac de re liber, cui Tit. *Umständliche Nachricht von dem Waysenhause, wie auch Toll- und Kranckenhause zu Pforzheim, ingleichem von dem Zucht- und Arbeitshause daselbst.* Carlsruhe 1759.

(f) A. 1762.

(g) A. 1751.

(h) Duæ hac super re editæ Constitutiones A. 1754. & 1755.

CAROL.
FRIDER.

fiis edicto anni 1753. prohibita. Omnis per Marchiam abolitus est luxus & sublata luxuria.

§. XXXIII.

Processus
tribuna-
lium.

Longus & tortuosus Tribunalium processus in subhastationibus, (i) in causis civilibus (k) atque criminalibus, (l) in compendium redactus est; temerariis & malitiosis litigatoribus erepta refugia. Sublatus juramentorum abusus; impediendis perjuriis atque mendaciis certæ leges constitutæ. (m) Perhorrescentiæ, quod vocant, juramentum aboliturum est peculiari Edicto. (n) Usurariis ac fœneratoribus, Judæis præsertim, qui variis artibus ad paupertatem rusticos redigunt, injecta sunt frena. (o) Furta, stupra & adulteria severioribus pœnis coercita. (p)

Sed & præ aliis commendabilis est incendiorum Ordinatio A. 1758. d. 25. Sept. promulgata. (q) Incolarum Marchiæ Domus igne

(i) Prodiit hac super re Constitutio A. 1752. die 26. Febr.

(k) Processus civilis ordinatus Constitutione A. 1752. die 20. Sept.

(l) Processum Criminalem correxit Constitutio A. 1753. die 10. Febr.

(m) A. 1762. die 9. Octobris.

(n) A. 1757. die 10. Sept.

(o) Constitutio A. 1747. die 23. Jan.

(p) Plurimas Ordinationes collectas vide in denon *Carlsruher Wochenblättern* ab A. 1757 - 1766.

(q) *Brandasscurationsordnung.*

igne aliove modo si perit, omnes incolæ ad reædificationem ejus concurrunt. (qq) Imo & de præcavendis extinguendisque incendiis A. 1763. Constitutio prodiit.

Publicas vias, non ære subditorum, sed suis sumptibus sternere, munire, Marchio noster omnium Germaniæ Procerum visus est primus. Opus, durante tutela cœptum, continuavit, ampliavit, regimen cum vix adiisset, atque A. 1747. & sequenti novis Ordinationibus editis firmavit. Inutiles autem cum sint viæ publicæ, nisi securitate muniantur, constituit custodes, qui vitæ vagæ assuetos erroneosprehendunt; quos ergastulis includit; sumptibus ex ipso quoque ærario suo suppeditatis. (r)

§. XXIV.

Præcipua enarro. Sunt enim & alia, quæ quoti-
die ordinat, & in posterum ordinaturus est Badensium

Tom. IV.

Hhh

(qq) Damnorum, quæ singulis annis incendio facta sunt, Decembri mense initur ratio. Summa pro ratione pretii ædificiorum, quod quisque censu, in hunc finem instituto, professus est, inter cives totius provinciæ distribuitur. Civibus, quid refarciendum, quid conferendum, publice significatur. Refarciuntur damna, ea tamen lege, vt statim reædificentur domus, incendio quæ perierunt.

(r) Constitutio hac super re facta die 25. Sept. A. 1756.

CAROL.
FRIDER.

nostri seculi Solon; præsentibus & futuris indefinenter prospiciens.

Legislationi, quam exposuimus, coronidem imponit mutua Linearum Badensium in Marchionatibus successione Pragmatica Sanctio; CAROLO FRIDERICO Auctore, GEORGIO AUGUSTO Promotore, nuper constituta; (s) dignum suis conditoribus opus; perpetuae magnitudinis & gloriae Domus firmamen; politicos majorum errores emendans; qui, uti terras acquirere & comparare noverant, ita comparata conservare & in unum corpus indivisum constringere si voluissent, quantis opibus auctior ante plura jam secula floruisse Serenissima Domus; non impari cum potentioribus gradu aestimanda. Complementum hoc politicae prudentiae CAROLO FRIDERICO fata servarunt; qui ea, quae Rudolphi, Bernhardi, Christophori, Marchiae totius possessores, praestare debuerant, tandem praestitit primus.

Primus ille quoque a Gallia obtinuit, ut cives Marchici per univrsum hoc regnum non haberentur Albini, sed suc-

(s) Vide Tom. III. pag. 303. Legati munus in gravissimo hoc negotio obiit Augustus Joannes de Hahn, Vicepraefidis in consilio regiminis & ecclesiastico munere conspicuus.

cessionis essent capaces; quod & Gallis in terris suis concessit Marchio. (t)

§. XXV.

Gesta hæc secundum ordinem temporum dum simpliciter Elogium Principis. expono, legislatorem depingo, qui omnia rimatur, nihil inobservatum relinquit. Sed ita leges fert, ut & ipse leges, quas a natura & a majoribus accepit, religiose observet.

Virtutibus his parsimonia & moderatio præfident; tot aliarum matres virtutum. Animus hinc Principis a vexationibus subditorum; a novorum tributorum exactioibus, & ab ære alieno contrahendo, alienus; raro inter Magnates exemplo. Parsimonia, nihil detrahens Aulæ splendori. Splendor luxuria destitutus & luxu. Sine avaritia parcus, sine profusione liberalis. Liberalis in pauperes, populares & exteros. Exteras religiones non persequitur, non odit, sed protegit, ut suam; suæ sine hypocrysi cultor.

Tom. IV.

Hhh 2

(t) Pactio inter Ludovicum XV. & CAROLUM FRIDERICUM inita die 20. Novembris A. 1765. Argentorati. Instrumentum Regis, datum 8. mensis Decembris die, elegantissima Bulla firmatum.

CAROL.
FRIDER.

§. XXVI.

Splendor
literarum
& artium.

Litteris & artibus novus in dies splendor, ad posteros duraturus, sub Marchione nostro accedit. Non cives modo, sed & exteri omnes, qui Aulam ejus invisunt, aperte hoc prædicant. Literati cujuscunque nationis & ordinis in ea excipiuntur benigne, læti in ea morantur, & ab ea inviti discedunt; discedentes omni humanitatis genere cumulatur; redeundi sibi veniam expetunt & obtinent.

Expertus hoc est Illustris CASSINIUS A. 1763. ex Gallia in Germaniam missus, Lineam Argentorato ut duceret Vindobonam, Marchicas quæ permeat terras. Geographiæ Germanici Imperii perficiendæ institutum hoc inferviturum intellexit Marchio, suisque sumtibus opus in terris generose promovit, atque continuando Geographiæ solidioris studio instrumenta ex Gallia jussit afferri. Linea meridionali in suo Palatio ducta, progressibus futuris ipse præludit. Singularem Principis nostri in se humanitatem ore & scripto per Literatum orbem gratus prædicat CASSINIUS, doctrinæ & virtutum ejus præco sincerus. (u)

(u) CASSINI in Relatione Itineris sui Germanici A. 1763. Gallice scripta Part. I. pag. 23. & Part. II. pag. 51. Titulus Libri est: *Relation de deux*

§. XXVII.

Publica Graphices & Diagraphices Schola A. 1764. Alia.
juventuti aperta; qui primus est omnium artium gradus. Hæc
est illa linea, singulis diebus quam magnus ille duxit Apelles.

Bibliothecam Aulicam, quam a majoribus medioerem
acceperat, CAROLUS FRIDERICUS quotidie amplifi-
cat, ornat, libris omnium scientiarum & artium adauget, di-
versas ejus partes in unum corpus juncturus. Aditus ad Biblio-
thecam hanc omnibus diebus nemini non patet.

Nummophylacium, quod Fridericus VI. dives reliquit,
supplere atque præstantius reddere, quin & medii ac junioris ævi
nummis augere satagit.

Publicæ hæ sunt Principis, quem describimus, virtutes. Virtutes
domesti-
cæ.
Domesticas & privatas si spectes, quas ille, maritus & pater, quo-

Hhh 3

Voyages faits en Allemagne par ordre du Roy par Mr. de Cassini de Thury.
Paris 1763.

CAROL.
FRIDER.

tidie exercet, quam felix ejus cum Conjuge animorum conjunctio; quam amabilis in Principum filiorum educatione concordia; quos præcepto non magis, quam exemplo ipse suo, quin & ipsa quandoque institutione sua, regit & dirigit; sollicitus & benignus pater; si necesse est, gravis; ipse pietatis in Præceptorem quondam suum vix visum exemplar.

§. XXVIII.

Conjux.

In blando Marchionis nostri consortio vivit CAROLINA LUDOVICA, Hassiaca, Ludovici VIII. Darmstadiensis Landgravii filia, nata A. 1723. die 11. Julii, nupta die 28. Jan. A. 1751. Heroica Conjux; Mariti comes virtutum; comes itinerum, in qua, ut in Elifabetha illa Britannica, (x) Scriptores, quæ mirentur, inveniunt; quæ vituperent, quærunt. Marchica Rhea, partu suo centum jam complexa nepotes; similem sibi & marito sobolem gignit & educat. Marchica Pallas, quæ, vegetabilis regni admiranda dum scrutatur Maritus, ex minerali & animali regnis cumulat thesauros; pictura (y) & scalpulo Apellis & Pyrgotelis æmula; omnium artium & scientiarum cultrix, amica, patrona. (z)

(x) ORLEANS *hist. des revolutions d'Angleterre* Lib. VIII. pag. 176.

(y) Hafniensis pictorum Academia A. 1763. eam sociam recepit.

(z) Insigne Astronomicum duorum voluminum opus, Lutetiæ A. 1764. in

Prodierunt ex thoro hoc

1. CAROLUS LUDOVICUS, natus die 14. Februarii A. 1755.
2. FRIDERICUS, die 29. Augusti, A. 1756. editus in lucem.
3. LUDOVICUS WILHELMUS AUGUSTUS, qui die 9. Febr. A. 1763. orbem aspexit.

Quartus filius A. 1764. die 29. Julii periit in partu, Pforzhemii sepultus.

Augusta hæc soboles, spes & expectatio Marchiæ, Bernhardos, Carolos, Ernestos, Fridericos, Ludovicos Badenfibus populis sistet redivivos, atque felicitatem patriæ, patre regnante stabilitam, ad seros propagabit nepotes. Soboles, cara cælo & duratura in ævum.

quarta forma impressum, Lalandius auctor Serenissimæ Marchioni adscripsit; doctrinam ejus in artibus & scientiis celebrans; quod & ante eum fecerat CASSINIUS in *Relatione Itineris* A. 1763. quam supra allegavimus.

CAROL.
FRIDER.

Annus MDCCLXVI. Badensem hanc Historiam terminat. Præterita futurorum speculum quum esse soleant, gratulandum est Badensibus populis, tali quod sub Principe vivant, novum Marchiæ qui conditurus est seculum; quod a memori & grata posteritate appellabitur Aurea Badensium Aetas.

NUMIS